

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

dr. Mezei Péter:

A digitális sampling és a fájlcserelés kihívásai a szerzői művek szabad felhasználására

Témavezető: Dr. Szabó Imre
egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Szeged, 2009

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	1
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	4
I. RÉSZ – BEVEZETÉS ÉS FOGALMI ALAPVETÉSEK	7
<i>I. A digitális technológia kialakulásának jelentősége a szerzői jogra</i>	<i>7</i>
1. Általános gondolatok	7
2. A szerzői jog és a technológia összefonódása	9
<i>II. Összehasonlító szerzői jog</i>	<i>11</i>
1. A kontinentális és az angolszász szerzői jog legfőbb eltérései	11
2. A szerzői jogok korlátozása	14
<i>III. Az értekezés felépítése, célkitűzései és módszertana</i>	<i>15</i>
II. RÉSZ – SZABAD FELHASZNÁLÁS A KONTINENTÁLIS JOGI SZEMLÉLETBEN	19
<i>I. A szabad felhasználás definíciója és fogalmi elemei</i>	<i>19</i>
<i>II. A szabad felhasználás helye a szerzői jog rendszerében</i>	<i>29</i>
1. Szabad művek	30
2. Szabad felhasználás	31
3. Kizárható szabad felhasználás	31
4. Díjigény	32
5. Törvényi engedély	32
6. Kényszerengedély	35
7. Kizárólagos jogok	37
7.1. Egyedi joggyakorlás	37
7.2. Közös jogkezelés	37
7.3. Kiterjesztett közös jogkezelés	38
<i>III. A szabad felhasználás eljárásjogi szerepe</i>	<i>39</i>
III. RÉSZ – A FAIR USE TESZT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK SZERZŐI JOGÁBAN	42
<i>I. A fair use teszt alapjai</i>	<i>42</i>
<i>II. A fair use teszt eljárásjogi szerepe</i>	<i>44</i>
<i>III. A fair use teszt faktorai</i>	<i>51</i>
1. Az első törvényi tényező – a használat célja és jellege	52
2. A második törvényi tényező – a szerzői jogilag védett mű természete	55
3. A harmadik törvényi tényező – a felhasznált rész mértéke és lényegessége	58
4. A negyedik törvényi tényező – hatás a mű potenciális piacára vagy értékére	60
5. További faktorok	62
<i>IV. A fair use teszt helye a szerzői jog rendszerében</i>	<i>65</i>
IV. RÉSZ – A DIGITÁLIS SAMPLING	67
<i>I. A digitális sampling technológiájának kifejlődése és jelentősége</i>	<i>68</i>
<i>II. A digitális sampling jogi megítélése az Egyesült Államok szerzői jogában</i>	<i>73</i>
1. A védelemre jogosult zenei részletek	73
2. A szerzői jogosultak védelme	75
3. A hangfelvétel szerzői jogosultjainak védelme	76
4. A digitális sampling a gyakorlat fényében	77
5. Megoldási kísérletek – a fair use teszt	83

<i>III. A digitális sampling elbírálásának lehetőségei a kontinentális szerzői jogban</i>	89
1. A védelemre jogosult zenei részletek	89
2. A szerzői jogosultak védelme	90
3. A szomszédos jogi jogosultak védelme	94
3.1. Az előadóművészek védelme	95
3.2. A hangfelvétel előállítóját megillető védelem	97
4. A samplingelés, mint lehetséges szabad felhasználás?	100
4.1. Magáncélú többszörözés	101
4.2. A „ <i>freie Benutzung</i> ” - a szabad használat/átdolgozás német és osztrák esete	102
4.3. Idézés	104
4.3.1. Bevezető gondolatok	104
4.3.2. Az idézés fogalmi kellékei	104
4.3.3. Beilleszthető-e a sampling az idézés keretei közé?	112
<i>IV. Összegzés és záró gondolatok</i>	118
V. RÉSZ – A P2P RENDSZEREK ÉS A SZABAD FELHASZNÁLÁS	122
I. A P2P rendszerek társadalmi jelentősége és technológiai háttere	124
1. Társadalmi jelentőség – negatív és pozitív hatások	124
2. Technológiai háttér	129
2.1. A fájlcsere és a P2P elhatárolása	129
2.2. Az első generációs fájlcsere programok	131
2.3. A fájlcsere második generációja	134
2.4. BitTorrent – a fájlcsere harmadik generációja	135
II. A tartalomszolgáltatók felelőssége a fájlcsere miatt	138
1. A fájlcsere első generációja	138
1.1. Egyesült Államok	138
1.2. Kontinentális jogrendszerek	141
2. A fájlcsere második generációja	144
2.1. Common law jogrendszerek: perek az Egyesült Államokban és Ausztráliában	144
2.2. Kontinentális jogrendszerek	147
3. A fájlcsere harmadik generációja – támadás a torrent oldalakkal szemben	148
3.1. Egyesült Államok	148
3.2. Kontinentális jogrendszerek	150
4. Összefoglalás	152
4.1. Egyesült Államok	152
4.2. Kontinentális jogrendszerek	153
III. A magánszemélyek felelőssége a fájlcsere miatt – P2P, mint szabad felhasználás?	154
1. A magáncélú többszörözés a kontinentális jogrendszerekben	155
1.1. A saját használatra és a magáncélból történő többszörözés elhatárolása – a jogosulti kör és a felhasználás célja	155
1.2. A többszörözés módja/formája	162
1.3. A többszörözhető művek és szomszédos jogi teljesítmények köre	163
1.4. A magáncélú többszörözés keretében jogszerűen készíthető másolatok száma	167
1.5. Az elkészült másolatok nem hozhatóak nyilvánosságra	168
1.6. A más általi többszörözés kérdése	170
1.7. A fájlcsere miért nem szabad felhasználás?	173

2. A magáncélú többszörözés az Egyesült Államokban	184
2.1. Szerzői művek fénymásolása	184
2.1.1. Az 1976-ot megelőző időszak gyakorlata	185
2.1.2. Az 1976-ot követő időszak gyakorlata	186
a) Az egyéb saját használatra történő többszörözés	187
b) A magáncélú többszörözés	188
c) Copyright Clearance Center	189
d) A fénymásolás és a fair use teszt a bírósági gyakorlat fényében	190
2.2. A „time-shifting” és a „space-shifting”	192
2.3. A fájlcsere miatt nem fair use?	196
IV. Alternatívák – felelős gondolkodás a jogosulti oldalon	200
1. A törvényi- vagy kényszerengedély bevezetésének a lehetősége	201
2. Technológiai intézkedések	202
3. Az internetszolgáltatók felelősségének az erősítése	203
4. A legális szolgáltatások bővítése – a felhasználók megnyerése	207
V. Összefoglalás és záró gondolatok – küzdelem a fájlcsereért	208
BEFEJEZÉS	212
IRODALOMJEGYZÉK	214
TÉZISEK	231
SUMMARY	236

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

<i>AB</i>	A Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága
<i>Acta</i>	Acta Juridica et Politica
<i>Adatbázis irányelv</i>	Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről
<i>AG</i>	Amtsgericht (német elsőfokú bíróság)
<i>AHRA</i>	Audio Home Recording Act [106 Stat. 4237 (1992)]
<i>Artisjus</i>	Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület
<i>BG</i>	Bezirksgericht (osztrák első fokú bíróság)
<i>BGH</i>	Bundesgerichtshof (Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság)
<i>BUE</i>	Berni Uniói Egyezmény (Berne Convention for the protection of literary and artistic works, 1886)
<i>BVerfG</i>	Bundesverfassungsgerichtshof (Német Szövetségi Alkotmánybíróság)
<i>Cardozo</i>	Cardozo Arts & Entertainment Law Journal
<i>CLS</i>	Copyright Law Symposium
<i>CRi</i>	Computer Law Review International
<i>Dayton</i>	University of Dayton Law Review
<i>DMCA</i>	Digital Millennium Copyright Act
<i>dUrhG</i>	A Német Szövetségi Köztársaság szerzői jogi törvénye (Gesetz über Urheberrecht und Verwandte Schutzrechte vom 9. September 1965, BGBl I S. 1273.)
<i>E-Commerce-Gesetz</i>	Ausztria elektronikus kereskedelmi törvénye [Regelung bestimmter rechtlicher Aspekte des elektronischen Geschäfts- und Rechtsverkehrs und Änderung des Signaturgesetzes sowie der Zivilprozessordnung, BGBl I Nr. 152/2001. S. 1977. (01.01.2002)]
<i>EHSZ</i>	A WIPO előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződése (WIPO Performances and Phonograms Treaty, 1996)
<i>Ektv.</i>	2003. évi C. törvény az elektronikus hírközlésről,
<i>Elker-irányelv</i>	Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól
<i>Elker-törvény</i>	2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről
<i>F.2d</i>	Federal Reporter, 2 nd Series
<i>F.3d</i>	Federal Reporter, 3 rd Series
<i>Fordham</i>	Fordham Entertainment, Media & Intellectual Property Law Forum
<i>F.Supp.</i>	Federal Supplement
<i>F.Supp.2d</i>	Federal Supplement, 2 nd Series
<i>FuR</i>	Film und Recht
<i>GE</i>	Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény (<i>Genfi Egyezmény</i>), 1951
<i>GRUR</i>	Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
<i>GRUR Int.</i>	Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International
<i>Hastings</i>	Hastings Communications and Entertainment Law Journal

<i>Harvard</i>	Harvard Law Review
<i>InfoJog</i>	Infokommunikáció és Jog
<i>Infosoc-irányelv</i>	Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról
<i>I.P.L.B.</i>	Intellectual Property Law Bulletin
<i>IPTV</i>	Internet Protocol Television
<i>ISZJSZ</i>	Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle
<i>JBl</i>	Juristische Blätter
<i>JESZ</i>	Jogelméleti Szemle
<i>Jogérvényesítési irányelv</i>	Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 28.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről
<i>KG</i>	Kammersgericht (a berlini OLG hagyományos megjelölése)
<i>L.F.</i>	Law Forum
<i>LG</i>	Landgericht (német fellebbviteli bíróság, a bírósági rendszer második foka)
<i>L.L.J.</i>	Law Library Journal
<i>L.J.</i>	Law Journal
<i>Loyola</i>	Loyola University Chicago Law Review
<i>L.Q.</i>	Law Quarterly
<i>L.R.</i>	Law Review
<i>LUG</i>	Az irodalmi és zenei művek jogvédelmét megvalósító 1901-es német „szerzői jogi” törvény [Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst (1901)]
<i>MIR</i>	Medien Internet und Recht
<i>MJ</i>	Magyar Jog
<i>MPAA</i>	Motion Picture Association of America
<i>MuR</i>	Medien und Recht
<i>Műhold-irányelv</i>	A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról.
<i>NJW</i>	Neue Juristische Wochenschrift
<i>NJW-RR</i>	Neue Juristische Wochenschrift, Rechtsprechungs-Report
<i>OGH</i>	Oberster Gerichtshof (Oszták Legfelsőbb Bíróság)
<i>OLG</i>	Oberlandesgerichtshof (tartományi legfelsőbb szintű fellebbviteli bíróság Németországban és Ausztriában, mindkét bírósági rendszer harmadik foka)
<i>ÖBl</i>	Österreichische Blätter
<i>ÖJZ</i>	Österreichische Juristenzeitung
<i>öUrhG</i>	Ausztria szerzői jogi törvény (Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte, BGBl 111/1936 idF BGBl 25/1998, BGBl I 110/2000.)
<i>RdW</i>	Das Recht der Wirtschaft
<i>RE</i>	Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló, 1961. évi <i>Római Egyezmény</i>
<i>régi Sztj.</i>	1969. évi III. törvény a szerzői jogról
<i>RIAA</i>	Recording Industry Association of America
<i>SRCA</i>	Sound Recording Copyright Act [Pub. L. No. 92-140, 85 Stat

	391 (1971)]
<i>SZJSZT</i>	Szerzői Jogi Szakértői Testület
<i>Szjt.</i>	Magyarország szerzői jogi törvénye (1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról)
<i>Szoftver irányelv</i>	A Tanács 91/250/EGK Irányelve (1991. május 14.) a számítógépi programok jogi védelméről
<i>TDG</i>	Gesetz über die Nutzung von Telediensten vom 28. Juli 1997, BGBl I S. 1870.
<i>TMG</i>	Telemediengesetz vom 26. Februar 2007 (BGBl I S. 179), geändert durch Artikel 2 des Gesetzes vom 25. Dezember 2008 (BGBl I S. 3083).
<i>TRIPS</i>	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (1994)
<i>UCLA</i>	UCLA Entertainment Law Review
<i>UFITA</i>	Archiv für Urheber-, Film-, Funk- und Theaterrecht
<i>U.S.</i>	Az Egyesült Államok Szövetségi Legfelsőbb Bírósága (a törzsszövegben: Supreme Court)
<i>USCA</i>	Az Egyesült Államok szerzői jogi törvénye [Copyright Law of the United States of America (17 U.S.C. 1976)]
<i>Vanderbilt</i>	Vanderbilt Journal of Entertainment Law and Practice
<i>Villanova</i>	Villanova Sports & Entertainment Law Journal
<i>WCT</i>	WIPO Szerzői Jogi Szerződés (WIPO Copyright Treaty, 1996)
<i>WL</i>	Westlaw Reporter
<i>ZUM</i>	Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht
<i>Zweiter Korb</i>	A dUrhG 2008. január 1-jén hatályba lépett módosításának hagyományos elnevezése

I. RÉSZ

BEVEZETÉS ÉS FOGALMI ALAPVETÉSEK

I. A digitális technológia kialakulásának jelentősége a szerzői jogra

1. Általános gondolatok

A gazdasági és társadalmi szokások, így az értékesítési csatornák és módszerek, a reklámozás, az emberi kommunikáció, az oktatás és tanulás, végső soron az élet szinte minden területe jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Ebben nem elhanyagolható, sőt, szinte központi szerepre tett szert a digitális technológia. Ez ugyanis az analóg technológiát (eszközöket és módszereket) felváltva idő-, tér- és energiatakarékosabb cselekvéseket tett lehetővé.¹

A digitális technológia a kultúra egyik alapelemének tekinthető szellemi alkotó tevékenységre is rendkívüli hatást gyakorolt. E tekintetben a digitális világ térnyerése legkevesebb két irányba hatott erősen. Egyrészt a szellemi alkotások (legalábbis amelyiknél ez szóba jöhet) *korlátlan mértékben, változatlan minőségben manipulálhatóvá (többszörözhetővé és terjeszthetővé) váltak.*² Míg az analóg technológiák létezése idején nemcsak a másolás, de már maga a műélvezet során is tapasztalható volt a minőségromlás, ez a hátrány mára alapvetően megszűnt. A digitális hálózatok (elsősorban az Internet) kiépítése révén egyúttal *a művek terjesztése és az azokhoz való hozzáférés, azok megismerése és a róluk való véleményformálás is átalakult:* könnyebbé, gyorsabbá és hatékonyabbá vált – mind térben, mind időben.³

Mindez a globalizáció jelenségével karöltve az emberi érintkezések addigi tradicionális formáit alapjaiban változtatta meg. Napjainkra az emberek (leginkább a fiatalok) többsége nehezen tudja elképzelni az életét a digitális technológia különböző formái nélkül, a társas érintkezésekre pedig egyre nagyobb mértékben kerül sor ilyen eszközök segítségével. E téren a telekommunikáció, és különösen az Internet játssza a domináns szerepet: a közösségi

¹ LESSIG 2005: p. XX.

² Ezzel összefüggő véleményt lásd: SZJSZT 20/2001, p. 1-11.

³ HUGENHOLTZ - OKEDIJI 2008: p. 37-38. – Egy másik szerző szerint „a digitális technika minden egyes magáncélú másolatot minőségileg egyenértékűvé tesz az eredeti felvétellel (...), óriási sebességgel készülhetnek a másolatok, a másolt példányok potenciálisan az egész világon terjeszthetők, és így a szerzői jogi kalózkodás új dimenziót nyert”. Lásd: REINBOTHE 2002: p. 4.

oldalak, a „chatszobák”, a blogok, az elektronikus újságok, vagy a rádiós vagy televíziós műsorok on-line sugárzása („*streaming*”) mind ilyen példák.

Ez a szerzői jog vonatkozásában is több lényeges következménnyel jár. Egyrészt napjainkra a szerzői alkotó tevékenység általánossá vált. Számítógépes szoftverekkel bárki képes dalt írni, illetve előadni, egy digitális fényképező és egy vágóprogram segítségével gyorsan előállíthatóak kisfilmek, az Internet, valamint tematikus oldalak segítségével pedig ezen alkotások terjesztése is leegyszerűsödött. Végeredményben a hagyományos szerzői jogot egy új szerzői jogi koncepció tűnik felváltani, melyben az ún. „*user generated content*” egyre nagyobb szerepre tesz szert.⁴

Másrészt mindezek ellenére – habár ez furcsán hangzik – napjaink szerzői jogsértéseiért mégsem lehet feltétlenül azok elkövetőit hibáztatni. Az elmúlt egy-két évtizedben bebizonyosodott az Internet határtalansága. Ennek elsősorban az lett a következménye, hogy a mindennapi kultúrára legnagyobb hatást gyakorló irodalom, zene-, film-, illetve fotóművészet tömegessé válása folytán a szerzői jog tisztelete részben megszűnt, az alkotómunka elveszítette megbecsültségét, értékét. A fiatal internetes generációk ugyanis – ellentétes domináns példa híján – úgy érezhetik, hogy a könnyen, gyorsan és olcsón hozzáférhető anyagoknak nincs értéke. Másodsorban az emberi alkotómunka, ha nem is kizárólagosan, ám rendszerint nem nélkülözi a múltbéli példákra való támaszkodást.⁵ S mivel a széles hozzáférés lehetősége a források mértékét is meghatározta, ezért a szellemi alkotások újbóli – engedély nélküli – felhasználása mindennappossá vált.

Természetesen a modern technológia nem kizárólag a felhasználóknak teremt lehetőséget újabb és újabb tartalmak megismerésére, hanem a jogosultaknak is meglévő műveik védelmezésére. Ennek köszönhető például a modern DRM („*digital rights management*”) rendszerek kialakítása.⁶ A technológia ráadásul a szerzői jog garanciáinál is hatásosabb eszköze lehet a jogvédelemnek,⁷ amit kiválóan igazol az a friss jelenség, hogy a szerzői jogi

⁴ A zene „demokratizálódása” tekintetében lásd: SALAGEAN 2008: p. 59-60.

⁵ HUGENHOLTZ - OKEDIJI 2008: p. 10. – A hollywoodi filmipar tekintetében Lessig úgy fogalmazott: „[Walt] Disney mindig is koppintotta az akkori egész estés közönségfilmeket, ahogy sokan mások is.” Lásd: LESSIG 2005: p. 5-8.

⁶ „A DRM-nek a tartalom legfontosabb tulajdonságainak felismerésére, kezelésére, illetve az említett információk tartalomhoz kapcsolt tárolására, megjelenítésére kell alkalmasnak lennie. A DRM-nek továbbá képesnek kell lennie arra, hogy a tartalom felhasználását szabályozza, a szerző vagy más jogosult, illetve törvény által nem engedélyezett, és így jogsértő felhasználást megelőzze, megakadályozza.” Lásd: FALUDI 2005: p. 169.

⁷ GEIGER 2005: p. 7.

törvények az alkotások védelmére rendelt műszaki intézkedések kijátszását ugyancsak jogsértéssé nyilvánítják.

Napjainkban olyan ádáz háború dúl a jogosultak és a felhasználók között, melyben mindkét oldal az általa jogosnak vélt előjogok megtartására, esetleg kiszélesítésére törekszik. Vajon minden esetben a jogosultak védelmének kell érvényre jutnia, esetleg elképzelhető, hogy a társadalom tagjai széles körben használhassák fel szabadon a jogvédett alkotásokat?⁸ A jelen disszertáció e háború több csatáját kívánja bemutatni, szemügyre véve, hogy két speciális digitális technológia mennyiben eredményezi a fogyasztói, avagy a jogosulti érdekoldal megerősödését.

2. A szerzői jog és a technológia összefonódása

A fent előadottak alapvetően napjainkra jellemzőek, és maga a disszertáció is csak modern, digitális technológiákat kíván vizsgálni, mindez azonban csak a szerzői jog és a technológia összefonódásának rövid felvázolásával tehető világossá. A szerzői jog ugyanis a technológia gyermeke.⁹ Bár szerzői műveknek tekintett alkotások már az ókorban is szép számmal készültek,¹⁰ azonban a jogág kialakulásához egy technológiai újításra volt szükség, amit további két eszmetörténeti jelenség tett egésszé.

2.1. A szerzői jogvédelem létrejöttének tárgyi oldalát (illetőleg technikai vagy dologi körülményét¹¹) a *könyvnyomtatás* feltalálása adta, amelynek a segítségével a XV. század végétől sikerült az addig időigényes, és kizárólag emberek szűk csoportjának (általában szerzeteseknek) fenntartott kézi többszörözést felváltani.¹² Mindez azt jelentette, hogy „a szellemi alkotás forgalomra képessé, vagyis áruvá válik”.¹³

⁸ Ennek a kérdésnek a DRM rendszerek és a szabad felhasználások viszonya tekintetében is kiemelkedő a jelentősége. Ezzel összefüggésben lásd kifejezetten: GYENGE 2006: p. 106-135.

⁹ A zene fejlődéstörténetével összefüggésben lásd: SALAGEAN 2008: pp. 19., 24-25.

¹⁰ Így egyetemes kultúránk részét képezik a görög drámák, a római versek vagy épp politikai beszédek, s több más nép és kultúra mondavilága. Az ókori alkotók és alkotások jelentős száma, illetve megbecsültsége azonban nem párosult konkrét védelemmel. Lásd: LENDVAI 2008: p. 57-79. – Korábbi magyar források vonatkozásában lásd: MEZEI 2004: 15. l. b. jegyzet.

¹¹ Ezt a kifejezést Balás P. Elemér használta, s ilyenkor azt hangsúlyozza, hogy „a szellemi alkotás egy dologi szubsztrátumot kíván, amely... maga is dinamikus dologi szemlélet alkalmazásának eredménye”. Lásd: BALÁS 1941: p. 664.

¹² Az érdekkutató jogtudomány képviselője, Rudolf Müller-Erbach szerint: a szerzői jog védelmét annyiban determinálta a könyvnyomtatás technikájának kifejlődése, hogy az addig jellemző, kézzel történő másolás (mely

2.2. Természetesen a könyvnyomtatás (majd újabb és újabb technológiai eszközök és módszerek) kialakítása csak az első lépés volt a jogvédelem (iránti igény) megjelenéséhez. Emellett arra is igény jelentkezett, hogy újabb és újabb *szertői művek* készüljenek. Ez azonban két irányból is vizsgálándó. Egyrészt ez a technológiai újítás csak az *individualizmus* megjelenése miatt eredményezte az európai kultúra felvirágzását. A középkor művészeti alkotásait még az anonimitás jellemezte, azonban a reneszánsztól a művészek arra törekedtek, hogy nevüket a koruk és a jövő is megismerje.¹⁴ Ezzel kialakult a *szertői, alanyi oldal*.

2.3. Harmadrészt meg kell említeni azt a – leginkább az utóbbi két évszázadban tetten érhető – társadalmi igényt, hogy az emberek szellemi produktumok birtokosai lehessenek. Ezt nevezhetjük *fogyasztási oldalnak*.¹⁵ Amint a kereslet megnőtt, úgy lépett előtérbe a szellemi megbecsülés mellett a vagyoni védelem szükségessége is. Immáron nem volt mindegy, hogy az alkotásból származó haszon az arra jogosult, vagy más, arra illetéktelen személy kezébe kerül-e.

Az ebből a történeti fejlődésből kivehető megállapítások napjainkban még inkább tetten érhetőek. Korunkban a tárgyi oldal hatványozott fejlődések indult, majdhogynem naponta olyan technológiai újításokat eredményezve, melyek a szerzői jogi szabályozást is közvetlenül érintik. Egyes fejlesztéseknek (elsősorban a telekommunikációs eszközöknek köszönhetően) az individualista beállítódás is komoly változásokon ment keresztül: napjainkra mind többen vállalják „szertői” mivoltukat. Ráadásul a fogyasztási oldal is mind erősödik, ami többek között a világ valamennyi országában végbemenő folyamatos (technológiai) közeledésnek, illetve a modern médiaiparnak köszönhető.

nélkül az írott munkák terjedése egyébként elképzelhetetlen lett volna) egyszerűen nem hordozhatta magában az érdeket, hogy megvédjék, hiányzott ugyanis az értékesíthetőség garanciája. Vagyis a sokszorosítás lehetőségének megjelenése – a szellemi alkotások értékesíthetőségén keresztül – előtérbe helyezte a személyi és a szellemi érdekek megóvásának szükségességét. Lásd: NIZSALOVSKY 1984: p. 15.

¹³ BALÁS 1941: p. 684.

¹⁴ „Teljes erejével feltámad a szubjektív elem, az ember szellemi egyéniség lesz és így ismer magára... Senki sem idegenkedik attól, hogy feltűnjék, hogy más legyen és másnak tessék, mint a többi ember”. Lásd: BURCKHARDT 1978: p. 94.

¹⁵ „Hol a’ tudományos míveltség és literaturai időtöltés még nem vált szükségessé, ott kelete sincs a’ szellemi munkáknak, ott az írói foglalkozás nem keresetág”. Lásd: TOLDY 1838: p. 712.

II. Összehasonlító szerzői jog

1. A kontinentális és az angolszász szerzői jog legfőbb eltérései

1.1. Az Egyesült Államok, valamint Magyarország, Németország és Ausztria szerzői jogának összehasonlítását határozottan indokolja, hogy e jogterület látványosan magán viseli a két jogcsalád eltéréseit. Ez a szerzői jog terén az ún. „copyright” és „Urheberrecht” koncepciók szembenállásában ütközik ki.¹⁶

Az Egyesült Államokban a copyright rendszer alapját az Alkotmány 1. cikk (8) bekezdésének 8. pontja, az ún. „Copyright Clause” adja.¹⁷ Eszerint „a Kongresszusnak joga van arra, hogy [...] előmozdítsa a tudományok és hasznos művészetek fejlődését azáltal, hogy a szerzők és feltalálók részére kizárólagos jogot biztosít írásaik és találmányaik tekintetében egy meghatározott időtartamra”.¹⁸ Az alkotmányos felhatalmazás egyszerre biztosítja a szerzőknek a műveikhez fűződő jogait és a közönségnek a tudás terjesztéséhez kapcsolódó érdekét. E két érdekoldal viszonya kapcsán a Supreme Court szavai a legmeghatározóbbak: „Szerzői jogunk azonnal hatása, hogy biztosítja a 'szerzők' kreatív munkájának fair ellentételezését. Legvégső célja azonban, ezen [alkotmányos] ösztönzés révén, a művészi kreativitás serkentése az általános közjó érdekében.”¹⁹ Ezek alapján az Egyesült Államok copyright rendszere az alkotók védelmezése mellett kiemelten tekint a tudományok és hasznos művészetek kreatív *továbbfejlesztésére*, s a két érdekoldal ütközése esetén ez utóbbi tevékenység komoly támogatásban részesül a bírósági gyakorlatban.

Ezzel szemben a „szerzői jog” – nevéből is adódóan – a kreatív alkotótevékenység eredményeként *létrehozott művek, valamint az azokat megalkotó személynek biztosított kizárólagos (vagyon- és személyhez fűződő) jogosítványok védelmére* koncentrálnak.²⁰ Ezen egyáltalán nem változtat az a tény, hogy a német alaptörvény – egyedülként a vizsgált három

¹⁶ Így például a szerzői jog forgalmazhatóságának a két jogkoncepcióban való eltérő megítélése kapcsán lásd: BOYTHA 2008: p. 104-111.

¹⁷ Annak ellenére ezen a néven ismert e rendelkezés, hogy ez alapozza meg a szellemi alkotások jogának valamennyi területét.

¹⁸ AMERICAN LEGACY 1997: p. 17.

¹⁹ „The immediate effect of our copyright law is to secure a fair return for an 'author's' creative labor. But the ultimate aim is, by this incentive, to stimulate artistic creativity for the general public good.” (Kiemelések tőlem: M.P.) Lásd: SONY V. UNIVERSAL, p. 432.

²⁰ SALAGEAN 2008: p. 177-178.

kontinentális ország közül – szintén tartalmaz közvetett utalást a szerzői jogra,²¹ illetve hogy az *Szjt.* preambulumaának kezdő tagmondata is említést tesz a szellemi élet fejlesztéséről.²²

E két ellentétes beállítódás több lényeges következménnyel jár. Így rögtön azzal, hogy az Egyesült Államokban a döntő tényezőt a *kizárólagos vagyoni jogosultságok* adják, míg a morális jogok csak elenyésző mértékben részesülnek védelemben.²³ Ezzel szemben a kontinentális országokban a személyhez fűződő jogosítványok kiterjedt védelmet élveznek. Ugyancsak feltűnő eltérés, hogy a kontinentális jogrendszerek az előadóművészeket, a hangfelvételek és a filmek előállítóit, illetve a rádió- és televízió-szervezeteket ún. *szomszédos jogi védelemben* részesítik, amely a szerzői jogokkal szoros párhuzamot mutató, annál viszont szűkebb lehetőségeket rejt magában (például a jogosultságok, vagy a védelmi idő terén). Ezzel szemben az *USCA* valamennyi ilyen természetes és jogi személynek a szerzőkétől tartalmilag részben eltérő, végeredményben azonban mégis „*copyright*” védelmet biztosít.

1.2. A következő lényeges eltérés a két jogcsalád alapjellegzetességeiből ered. Az Egyesült Államok jogrendszere nagymértékben a *precedensjogon*, vagyis a konkrét jogesetek, illetve az azokban fellelhető jogi tételek következetes alkalmazásán nyugszik. Ezzel szemben az európai országokban a *törvénypozitivist*a hagyományoknak megfelelően a vezető szerep a jogalkotóé.

Ez a szerzői jogra, illetve a szabad felhasználások esetköreire is közvetlen hatást gyakorol. Habár a szerzői jog az Egyesült Államokban – a már említett alkotmányos felhatalmazás folyamánként – már 1791-ben törvényi szinten került deklarálásra, az értekezés szempontjából központi szereppel bíró *fair use* teszt²⁴ csak 1976-ban, az akkor már közel másfél évszázados bírói jogfejlesztés elismeréseként vált az *USCA* részévé. Sőt a

²¹ SCHRICKER 2006: p. 948.

²² „A technikai fejlődéssel lépést tartó, korszerű szerzői jogi szabályozás meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotás ösztönzésében”.

²³ Vö.: IV. Rész, II.2.4. alfejezet.

²⁴ E kifejezés angolul a „*fair use doctrine*” nevet viseli. Habár indokolt lehet a doktrína magyar nyelvre történő fordítása (lásd: VIDA 2008: p. 97. – ő a „tisztességes használat” kifejezést használta), a „*fair use*” szavak fenntartása a jelen esetben mégis megalapozottnak tűnik. Ezt elsősorban a kontinentális jogrendszerekből ismert szabad felhasználási típusoktól való eltérések, és az esetjogon alapuló fejlődés eredményeként jelentkező rendkívüli sajátosságok indokolják. Annál is inkább, mert a „*fair*” szócska nem csak erkölcsi jelentéssel bír, és ahogy azt a cikkben vizsgált esetek is mutatják majd, ennél sokkal kiterjedtebb tevékenységeket képes felölelni. Ezzel együtt a „doktrína” kifejezés helyett – annak idegensége folytán – teljes mértékben indokolt a „teszt” szó alkalmazása.

Kongresszus maga utalt arra, hogy a teszt törvénybe foglalásakor az addig irányadó jogalkalmazói gyakorlatot kívánta papírra vetni, se megszorítva, se szűkítve azt.²⁵ Ez lényegében annyit jelent, hogy bár az Egyesült Államok szerzői jogának alapjai inkább tekinthetők törvényjognak, semmint a „common law” termékének, függetlenül a bírák számára adott rendkívül széles jogfejlesztő tevékenység ellenére.²⁶

Ezzel szemben az európai országokban a bírák mindenkor a törvényi előírások érvényre juttatására törekednek. Új szerzői jogi szabályokat a bírák csak az Egyesült Államokban alkothatnak (persze az *USCA* hatályba lépése óta ott is csak szolid keretek között), a kontinentális országokban viszont új felhasználási módok/technikák megjelenésekor csupán a szubszumpció hívható segítségül.

A fentebb elmondottak hangsúlyozottan csak a *bírói jogfejlesztésre alkalmazandóak*. Szokás a precedensjog alatt általánosságban a „bírói döntések követésének a kényszerét” érteni. Ez azonban így helytelen, mivel még a common law világában is csupán Angliában létezik e követési kényszer.²⁷ Az Egyesült Államok szövetségi bírái komoly szabadságot élveznek a korábbi döntések alkalmazása, illetve esetleges figyelmen kívül hagyása terén.²⁸ Sőt, az is határozottan kijelenthető, hogy precedenskövetés a kontinentális országokban is tetten érhető. A német és az osztrák jogrendszerben a bírósági ítéletekben rendszeresen felfedezhető a korábbi döntésekre való hivatkozás. Erre kiváló lehetőséget teremt mindkét országban az ítéletek publikálása. Mindez hazánkban – sajnálatos módon – kevésbé figyelhető meg. Az alábbiakban ritkásan egy-egy BH említésre fog kerülni, ezeken felül viszont csupán

²⁵ H.R. Rep. No. 94-1976, 94th Cong., 2d Sess. (1976), p. 66.

²⁶ Lásd: *WHEATON v. PETERS*, p. 661-662.

²⁷ Az angol precedensjog legalapvetőbb fogalmát adó „*stare decisis*” elv a bírói döntés követésének a kényszerét jelenti, amely még Angliában is csak a XIX. századra valósult meg. Ennek rögzüléséhez két feltételre volt szükség: egyrészt a világos bírósági hierarchia folytán vált kiszámíthatóvá, hogy a bírák mely felettes fórumok döntéseit kötelesek magukra nézve kötelezőnek tekinteni, másrészt szükség volt a bírói döntések rendszeres és átlátható közzétételére („riportálására”). Lásd: *BADÓ* 2007: p. 27-30.

²⁸ Így az Egyesült Államokban a tartalmilag nem elég meggyőző ítéletek rögzüléséhez gyakran *próbaidőt* szabnak a jogalkalmazók, és amennyiben egy meghatározott időn belül nem bizonyosodik be a helytelensége, csak akkor kezdik el precedensként alkalmazni. Az amerikai bírák ugyancsak igyekeznek távol tartani magukat az olyan ítéletektől, melyekben nem született egyhangú döntés. Ezeket az ítéleteket a „*plurality opinion*” kifejezéssel illetik. Az is elképzelhető, hogy egy bíró azért ne alkalmazzon egy bizonyos precedenst, mert arról azt feltételezi, hogy azt a közeljövőben egy felettes bíróság meg fogja változtatni („*anticipatory overruling*”). Lásd: *BADÓ - BÓKA* 2007: p. 78-79.

az SZJSZT rendkívüli gyakorlati jelentőségű, mégis „csak” elvi jellegű állásfoglalásai nyújthatnak segítséget²⁹ a magyar szerzői jog megismerésében.³⁰

1.3. A fenti két sajátosság határozottan rányomja a bélyegét a szabad felhasználás lehetőségeire is. Bár a kontinentális esetkörök és a fair use teszt is kimentő körülményként alkalmazandó az engedély vagy jogdíjfizetés nélkül történő felhasználások esetén, azonban eljárásjogi helyzetük, illetve a konkrét esetben alkalmazható faktorok/feltételek eltérése folytán ezek bírói értékelése jelentősen különbözik.

2. A szerzői jogok korlátozása

A szerzői jog kialakulása óta máig az egyik legfontosabb kérdés, hogy meddig terjedjenek a szerzők jogosítványai, és mit tehet a rajta kívül álló közösség a művel. Hosszú történeti fejlődés eredményeként a szerzőt és a kiadókat eredetileg megillető abszolút jogok vonatkozásában több korlát alakult ki. Ilyen az *időbeli korlátozottság*, vagyis hogy a szerzői művek mennyi idő elteltével kerülnek át a köztulajdonba („*public domain*”). A történelmileg kialakult rendkívül változatos megoldások ellenére (mely sokáig az egyik legtipikusabb különbség volt a kontinentális és a common law országok között), mára viszonylag egység tapasztalható: a szerző halálát követő 50-70 év elteltével szűnik meg a jogvédelem.³¹

Ugyanígy korlát a szerzői jogvédelem *területi behatároltsága*, amely alapján eleinte az adott ország állampolgárai által, illetve az adott országban megalkotott művekre terjedt ki a védelem. Ezt folyamatosan lazítják a két- vagy többoldalú nemzetközi egyezmények, melyek a művek kölcsönös elismerésére kötelezik a szerződő feleket.³² Szintén korlátnak tekinthető, hogy a szerzők nem minden esetben érvényesíthetik személyesen jogaikat, hanem gyakran

²⁹ Az SZJSZT szakvéleményei hazánkban nem tekinthetők „precedensnek”, vagyis „általános érvényű döntéseknek”, így ezek alkalmazása nem köti a bíróságokat, habár figyelembe vételük indokolt és javasolt.

³⁰ Bár a bírói gyakorlat feladata elsősorban az, hogy az eseti döntésekből a későbbi ügyek eldöntésére alkalmas átfogó jogi maximákat vezessen le, Martin Kriele szerint a kontinentális jogrendszerek bírónak „prezumpatív precedenshez kötöttségét” eredményezi a precedensek egyedi jellege, s ezért a bíró (az individuum) szerepe még a törvénypozitivisták országokban is felértékelődik annak eldöntésekor, hogy a konkrét ügy eldöntéséhez pontosan milyen segédeszközöket (forrásokat) használjon fel. Lásd: POKOL 2005: p. 355-356.

³¹ A szerzők védelmi idejét el kell különíteni a szomszédos jogi jogosultak védelmi idejétől. Ez utóbbiak ráadásul az egyes jogosulti körök esetében szintén eltérést mutatnak. Az egyik legújabb jelenségként az előadóművészek védelmi ideje is fokozatos növekedést mutat. Lásd: GYENGE 2009: p. 5-22.

³² A nemzetközi szerződésekkel kapcsolatban lásd: BOYTHA 2006: p. 653-707.

közös jogkezelő szervezet képviseli érdekeit. Végül külön említést érdemelnek a *szabad felhasználás* esetei.

Valamennyi korlátozás és kivétel létezésének oka a *közérdek védelme*,³³ amely egyrésztől annak elismerését jelenti, hogy a társadalom jogosult a szellemi alkotásokhoz hozzáférni, másrésztől pedig azt is garantálja, hogy az alkotók ne tudják monopolizálni helyzetüket. Az, hogy egyes szabad felhasználási esetkörök elismerést nyertek egy-egy nemzet jogában, esetleg a nemzetközi egyezményekben, leginkább annak köszönhető, hogy a jogalkotók, a bíróságok (és a nemzetközi szervezetek) felismerték: egyes felhasználási cselekményeknek a társadalom tagjai részére történő engedélyezéséhez gyakran nagyobb előnyök fűződnek, mint ha fenntartanák a szerzők kizárólagos jogosítványait.

A szabad felhasználási esetkörök csoportosítása nem egyszerű feladat. Következik ez egyrészt abból, hogy az egyes nemzeti jogszabályok között, még hasonló történelmi fejlődés ellenére is jelentős eltérések tapasztalhatók, másrészt a rendező elvek terén széles választék figyelhető meg. Egyrészt a korlátozások és kivételek között különbség tehető tekintetben, hogy ingyenesen, vagy ellenérték fejében, illetve engedély nélkül, vagy a jogosult, esetleg a közös jogkezelő hozzájárulásával gyakorolhatóak. E megkülönböztetés a szabad felhasználás / törvényi engedély / kényszerengedély megkülönböztetésre utal.³⁴ Másrészt szokás a felhasználási cselekményeket azok célja szerint elhatárolni egymástól, elkülönítve a magánszemélyeknek, illetve a társadalom egészének biztosított, valamint a kulturális élet erősítését szolgáló jogokat.³⁵

III. Az értekezés felépítése, célkitűzései és módszertana

1. Az elmúlt évtizedekben bekövetkező technológiai robbanás a szabályozás lazítása iránti társadalmi érdek megerősödését eredményezte. Kiváló példa erre a fénymásolás, amely gyors, könnyű és olcsó formáját jelentette a „papír alapú tudás” terjesztésének, a könyvekben, folyóiratokban, jegyzetekben található ismeretekhez való hozzáférésnek. A készülékek tömeges elterjedése folytán a jogalkotó indokoltan tette mérlegre a jogosultak és a társadalom érdekeit, s döntött egy arany középút, a jogdíjak bevezetése mellett. Ebben az egyensúlyi helyzetben lehetővé vált a magáncélú másolatok készítése a jogosultaknak fizetendő

³³ RICKETSON 2003: p. 3.

³⁴ RICKETSON 2003: p. 3-4. – SCHRICKER 2006: p. 947-948.

³⁵ REHBINDER 2008: p. 162-196.

ellenszolgáltatás fejében. Érdekes, hogy az európai kontinenssel ellentétben az Egyesült Államok nem látta indokoltnak se akkor, se napjainkban a kötelező központi jogdíjrendszer kiépítését.³⁶

A digitális technológia megszületése és elterjedése az előző képletet sajátosan befolyásolta. Míg az analóg technológiában, legyen szó fénymásolásról, rádiósugárzás rögzítéséről, vagy videokazetták többszörözéséről, a másolat nem érte el az eredeti műpéldány minőségi színvonalát, sőt további példányok készítése esetén (illetve egy bizonyos idő elteltével) látványos minőségromlás volt megfigyelhető.³⁷ A digitális technológiának köszönhetően ez többé nem fordulhat elő, mivel ma már bármilyen mennyiségben, az eredetivel megegyező minőségben készíthetők másolatok, akár közvetlenül (például CD-k átírásával), akár az adatok Internetes továbbítását követően (például *P2P* keretei között).

2. Az értekezés ezért alapvetően arra tesz kísérletet, hogy a rengeteg technológiai újítás közül kiemeljen néhány olyat, amely a szabad felhasználás témakörével közvetlenül kapcsolatba hozható, még ha nem is minden esetben illeszthető be annak keretei közé.

A IV. Rész a zeneiparban hosszú ideje használt felhasználási módszer, a *digitális samplingelés* jogi megítélését mutatja be összehasonlító kontextusban. Ezt egy jóval nagyobb „falat”, a *fájlcserélő programok*³⁸ által felvetett szerzői jogi kérdések ismertetése követi (V.

³⁶ Az Egyesült Államokban több ún. „clearinghouse” létezik, ezek „igénybe vétele” azonban a jogosultak részéről csupán lehetőség, a társadalom tagjainak is mindössze „ajánlott” ezen szervezetekhez fordulni, ha valamilyen művet felhasználni kívánnak. Valójában a legtöbbször konkrét perekben (vagy azt megelőzően kiegyezés formájában) állapodnak meg a felek a ténylegesen fizetendő díjakról – ellentétben a kontinenssel, ahol a közös jogkezelők törvényi felhatalmazás alapján kialakított fix jogdíjakkal dolgoznak.

³⁷ A mágnesszalagos kazetták minősége már a gyakori lejátszástól romlott. Így a Csillagok Háborúja sorozat első (a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján elkészült) epizódjainak a digitális felújításához rengeteg pénzre volt szükség, mivel a filmet tartalmazó tekercesek olyannyira megromlottak, hogy a képanyag csak kékes színben látszódtott, elvesztve minden más árnyalatot. Lásd: Online Newshour: *The Re-Release of Star Wars* (http://www.pbs.org/newshour/bb/entertainment/star_wars_1-31.html).

³⁸ Angol nyelven: „file-sharing”, német nyelven: „Datenaustausch”. Egyet kell érteni az SZJSZT-vel atekintetben, hogy a fájlcserélés, illetve a fájlmegosztás kifejezések némiképp félrevezetőek. A *P2P* esetében ugyanis nyelvtani értelemben nincs se csere, se megosztás, amelyek egyaránt azt feltételeznék, hogy az eredeti műpéldány a „feltöltő” birtokából kikerüljön. A *P2P* programok használatakor gyakorlatilag a fájlok szisztematikus többszörözéséről van szó. Lásd: SZJSZT 07/08/1, p. 111., illetve 1. lábjegyzet. Az eljáró tanács állásfoglalásában épp ezért következetesen idézőjelben használta e szavakat. A jelen disszertációban csupán takarékosági okokból nem fog erre sor kerülni. Egyebekben a fájlcserélés és a *P2P* kifejezések egymás alternatívájaként fognak a továbbiakban szerepelni.

Rész). Ezek a részek az adott technológiák vázlatos ismertetését követően bemutatják a common law jogcsaládba tartozó Egyesült Államok, illetve a kontinentális jogcsaládba sorolt Németország, Ausztria és Magyarország nemzeti szabályozását és esetjogát.

A témakörök kiválasztását részben a szerző ezekre irányuló technológiai ismeretei indokolják, másrészt az a tény, hogy e részek segítségével kiválóan érzékeltetni lehet az összehasonlító jogtan nagyjai által már régen lefektetett azon alaptétel, mely szerint a jogrendszerek végső céljukban alapvetően azonosak, azonban az ennek megvalósítása során használt jogi technikák és megoldások országonként változhatnak.³⁹ Így a digitális sampling bizonyos keretek között mindkét jogcsaládban jogszerűnek bizonyulhat, mégis teljesen más úton lehet erre a következtetésre jutni. A fájlcserélést pedig alapvetően sehol nem tekintik jogszerűnek, azonban szintén feltűnő az eltérés ennek megindokolásában.

3. A szerzői jog szoros összefonódást mutat több más jogterülettel is. Így az elektronikus kereskedelmi joggal, a nemzetközi magánjoggal, a versenyjoggal, a polgári jog alapjaival, a büntetőjoggal, az alkotmányjoggal, és végső soron adójogi vonatkozásai sem hagyhatók figyelmen kívül.⁴⁰ Ezek közül több esetben a szerzői jogon kívüli szabályok érvényesítése az *Szjt.* és a többi nemzeti törvény előírásainak a kimerítését, megsértését feltételezi. Ilyenkor a szerzői jog szolgál minden más vizsgálat alapjául (ilyen például a *büntetőjoggal* fennálló kapcsolat). Más esetekben a szerzői jog csupán elősegítője bizonyos jogterületek érvényesülésének. Így az alkotmányos alapjogok közül – egyik oldalról nézve – a tulajdonhoz fűződő jog, illetve – a másik oldalról nézve – a szólásszabadság joga csupán új „csatátérhez” jutott a szellemi alkotások védelmének szabályozása révén. Ez annyit tesz, hogy a szerzői jog előírásai az alkotmányos normáknak mindenkor alá vannak vetve, vagyis kapcsolatuk alá- és fölérendeltségen alapul. Ugyanez állapítható meg a polgári jog alapelveivel.⁴¹ Végül mellérendeltségi viszony tapasztalható például a *versenyjoggal*, vagy az *adójoggal* kapcsolatban. Ez utóbbiak kiemelkedő jelentőséggel bírnak egyes speciális jogviszonyok tekintetében.

³⁹ ZWEIGERT - KÖTZ 1996: p. 33-35.

⁴⁰ A szerzői jog más jogterületekkel való összefonódását illetően lásd: PATTERSON 1987: p. 1-66. – HUGENHOLTZ - OKEDJI 2008: p. 27-34. – OWENS 2008: p. 161-167.

⁴¹ Tekintettel arra, hogy a magyar polgári törvénykönyv (1959. évi IV. törvény) két szakaszban utal a szellemi alkotások jogára (86-87.§§), ezért a *Ptk.* mögöttes jogszabályként alkalmazandó valamennyi szerzői jogi kérdésre. Az új *Ptk.* kodifikációs tervezetei ezen a rendszeren nem változtatnak.

Mindezek ellenére, és elsősorban a szerző fenti jogterületeken meglévő csekély ismeretei folytán, a jelen disszertáció csupán a szerzői anyagi jogra kíván fókuszálni.

4. Valamennyi Rész kiemelt szerepet szán a szabad felhasználás intézményének. Ennek, s végső soron az egész értekezésnek az a célja, hogy rávilágítson a szerző azon véleményére, hogy *az érintett technológiák semmi esetre sem tekintendők automatikusan rossznak*, „ördögtől valónak”, csak azért, mert a szerzői jogosultak fennálló jogosultságait érintik, esetleg azok kedve ellenére. Valamennyi új felhasználási forma eseti elbírálást igényel. E megállapítások alaposságát igyekszik biztosítani a II. és III. Rész, amelyek a szabad felhasználás jogintézményének kontinentális, illetve a fair use teszt angolszász típusú jogrendszerben betöltött (anyagi és eljárásjogi) szerepét mutatja be.

5. Szükséges jelezni, hogy a disszertáció sok esetben használt fel internetes forrásokat. Tekintettel arra, hogy ezek tartalma könnyen változtatható, ezért a disszertációban felhasznált valamennyi internetes oldal egységesen *2009. április 30-án* még egyszer ellenőrzésre került. Az ezt követően bekövetkező változások a disszertáció hatókörén kívül esnek.

II. RÉSZ

SZABAD FELHASZNÁLÁS A KONTINENTÁLIS JOGI SZEMLÉLETBEN

I. A szabad felhasználás definíciója és fogalmi elemei

A szabad felhasználás a vizsgált kontinentális országokban az alábbiak szerint definiálható. *A szabad felhasználás alapján bárki szabadon, a szerző engedélye nélkül és ingyenesen, a törvényben meghatározott esetekben felhasználhatja a szerzői jogi védelemben részesülő, nyilvánosságra hozott műveket és az ezzel egy tekintet alá eső szomszédos jogi védelemben részesülő teljesítményeket, feltéve, hogy ezt a törvényben – általában – meghatározott, és nem haszonszerzési célból teszi. A felhasználási tevékenység – a háromlépcsős teszt követelményeinek megfelelően – nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.*

1. Szabad felhasználásra főszabály szerint a szerzőn kívül **bárki** jogosult, de a kedvezményezett személye esetről-esetre változhat. Így magáncélból hagyományosan kizárólag természetes személy készíthet másolatot,⁴² azonban a fogyatékkal élő személyek igényeit szolgáló (például Braille írásos) anyagok szabad felhasználása esetén a magánszemélyek köre tovább szűkül. Avagy hírlapokban/folyóiratokban megjelent cikkeket, a rádiós és televíziós kommentárokat (németül „*Rundfunkkommentare*”) híradási célból csakis más hírlapok, folyóiratok, illetve rádiók vagy televíziók vehetnek át.⁴³

2. Az egész jogintézmény lényege a „**szabad**” szóban rejlik, mely két fontos tényezőt foglal magába: a felhasználásra a szerző (vagy jogutódja, avagy az ő érdekeit képviselő közös jogkezelő szervezet – németül „*Verwertungsgesellschaft*”) **engedélye** és a részükre fizetendő bármilyen **ellentételezés nélkül** (ingyenesen) kerülhet sor. Semmi különbség nincs előzetes és utólagos, szóbeli és írásbeli engedély között. A felhasználás attól szabad, hogy az azt folytató személy bárhol, bármikor sort keríthet rá. Az ingyenesség pedig arra utal, hogy a jogosult semmilyen címen nem támaszthat igényt semmilyen összegre.

⁴² *Szjt.* 35.§ (1) bekezdés; *dUrhG* 53.§ (1) bekezdés. Az *öUrhG* terminológiája különbséget tesz a magáncélú és a saját használatra történő többszörözés között. Előbbi [42.§ (4) bekezdés] kizárólag a természetes személyekre vonatkozó kivétel, az utóbbi pedig a jogi személyeket is felölelő szabályozást ad [42.§ (1)-(3) bekezdés]. Lásd: WALTER 1989: p. 69. – DILLENZ 1999: p. 127.

⁴³ *Szjt.* 36.§ (2) bekezdés; *dUrhG* 49.§; *öUrhG* 44.§.

3. Tekintettel arra, hogy a szabad felhasználás kategóriája két érdekoldal mezsgyéjén húzódik, ezért a kontinentális hagyományok szerint az egyes esetkörök meghatározására a jogalkotó jogosult. Ezért csakis a szerzői jogi törvényekben *taxatív felsorolt magatartások* tekinthetők megengedettnek.⁴⁴ A technika előre haladtával persze a bírósági értelmezés is egyre nagyobb szerephez jut, például az olyan kifejezések tartalmának meghatározásakor, mint az adathordozó vagy a hozzáférhetővé tétel. Azonban szemben például az Egyesült Államokkal, a bíróságok teljesen új felhasználási cselekményeket sosem nyilváníthatnak szabadnak, feladatuk az értelmezésben merül ki. Ez lehetővé teszi azt, hogy a bírák a szubszumpció segítségével egyes felhasználásokat a már meglévő törvényi tényállások valamelyike alá illesszenek. Előfordulhat persze, hogy egy ilyen új esetkört utóbb a jogalkotó törvényi szintre emeljen.⁴⁵

4. Szabad felhasználás csak *szerzői művek*⁴⁶ és az ezzel egy tekintet alá eső *szomszédos jogi védelemben részesülő teljesítmények*, valamint ezek védelemre jogosult részletei tekintetében jöhet szóba. Ahhoz, hogy ezt a fogalmi elemet világosan lássuk, először röviden szemügyre kell venni, mikor beszélhetünk egyáltalán szerzői műről.

4.1. Szerzői jogvédelemben hagyományosan az irodalmi, a tudományos és egyéb művészeti alkotások részesülnek.⁴⁷ A szerzői műként való minősítés szempontjából kizárólag *egyéni, eredeti jellegre* (alkotó tevékenységre) van szükség.⁴⁸ A gyakorlat szerint az eredetiség nem függ a használt műrészlet hosszától (az érintett taktusok, hangok számától),⁴⁹

⁴⁴ *Szjt.* 34-41., 68., és 84/B-C.§§; *dUrhG* 44a-63a, 69d-69e, illetve 87c.§§; *öUrhG* 41-56/A.§§.

⁴⁵ Kiváló példa erre a *dUrhG* 53a.§-a, mely a nyilvános könyvtárak által megrendelésre készített másolatok (jogdíj fizetése mellett történő) megengedhetőségéről szól. Ezt a német parlament a *Zweiter Korb* részeként a BGH egy korábbi döntésével megegyező tartalommal emelte be a *dUrhG*-ba. Az esetet lásd részletesen: 729. lábjegyzet.

⁴⁶ A törvények napjainkban nem tesznek különbséget az analóg, illetve a digitális alkotások között. Ezzel összefüggésben lásd: LAIMER - THIELE 2003: p. 8.

⁴⁷ *Szjt.* 1.§ és 73-82.§§; *dUrhG* 2.§ és 72-87.§§; *öUrhG* 1-4.§§ és 66-76a.§§.

⁴⁸ *Szjt.* 1.§ (3) bekezdés: „A szerzői jogi védelem az alkotást a *szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege* alapján illeti meg”. *dUrhG* 2.§ (2) bekezdés: „Werke im Sinne dieses Gesetzes sind nur *persönliche geistige Schöpfungen*”. *öUrhG* 1.§ (1) bekezdés: „Werke im Sinne dieses Gesetzes sind *eigentümliche geistige Schöpfungen* auf den Gebieten der Literatur, der Tonkunst, der bildenden Künste und der Filmkunst”. (Kiemelések tőlem: M.P.) – Lásd ezzel összefüggésben még: KOMMENTÁR 2006: p. 30-32. – MÜLLER 1999: p. 556. – REHBINDER 2008: p. 62-65.

⁴⁹ „A szerzői jogi védelem megalapozásának, meglétének nem feltétele a mű hossza (...)”. Lásd: SZJSZT 23/03, p. 2. – LIED DER WILDBAHN, p. 301. – Vö. továbbá a szerzői jogi törvények vonatkozó rendelkezéseivel: *Szjt.* 1.§

a dal ismertségétől,⁵⁰ az érintett részlet esztétikai jellegétől, minőségétől.⁵¹ Műnek, és ebből kifolyólag szabad felhasználás tárgyának is csak az olyan alkotások tekinthetők, melyek egy *minimális eredetiséget* tükröznek. Ezt a tételt a német dogmatika és gyakorlat a „kis érmék” („*kleine Münze*”) elméleteként ismeri.⁵² E kifejezés azon alkotásokra utal, amelyek ugyan csekély fokban, ám már eredeti jellegűnek tekinthetők, s így védelemre is igényt tarthatnak.⁵³

A magyar esetjog – ilyen megnevezés nélkül – szintén minimális eredetiséghez köti a jogvédelem odaítélését. Így az SZJSZT utcanévjegyzék készítése,⁵⁴ illetve a hagyományos kockás minta használata kapcsán mondta ki az egyéniség/eredetiség hiányát.⁵⁵ Az SZJSZT a parkolójegyet sem tartotta a mű fogalmába illeszthetőnek, viszont a parkolási rendszer összetevőiről szóló tanulmányt már igen.⁵⁶

(3) bekezdés: „A védelem nem függ mennyiségi (...) jellemzőktől”, illetve *öUrhG* 1.§ (2) bekezdés: „Ein Werk genießt als Ganzes und in seinen Teilen urheberrechtlichen Schutz (...)”.

⁵⁰ TAUSENDMAL BERÜHRT, p. 125.

⁵¹ BH 1980/332: „Szerzői jogi védelemben részesül minden olyan mű, amelynek formáján az alkotó szellemi tevékenységből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők, függetlenül attól, hogy az alkotás milyen esztétikai értékelést vált ki.” Idézi: KOMMENTÁR 2006: p. 31.

⁵² Vö.: az Egyesült Államokból ismert „*golden nuggets*” teóriával. Lásd: III. Rész, I.2.2. pontot.

⁵³ A BGH megfogalmazása szerint: „die einfache, aber gerade noch geschützte geistige Schöpfungen”. Lásd: EIN BISSCHEN FRIEDEN, p. 573. – BROWN GIRL II., p. 533. (Ebben az ügyben a bíróság a „*Schöpfungen*” kifejezés helyett a „*Leistungen*” szót alkalmazta, amely tartalmában nem tér el az előzőtől.) – Lásd még: REHBINDER 2008: p. 64-65. – SALAGEAN 2008: p. 77.

⁵⁴ SZJSZT 12/76: „Az utcajegyzék nem minősül olyan sajátos, eredeti szellemi alkotásnak, amely szerzői jogi védelemre alkalmas lenne.” Idézi: KOMMENTÁR 2006: p. 32.

⁵⁵ „Az akár piros, akár kék színben használt kockás motívum nagyon régen közismert, az élelmiszeripar, konyhafelszerelések táján használatos, (...) így a szerzői jog által megkívánt egyéni, eredeti jelleg nem mutatható ki.” Lásd: SZJSZT 11/2002, p. 1. További magyar példákat lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 31-32.

⁵⁶ A parkolójegy kapcsán: „A jegyen található, dátumot, órát, percet jelölő számok, használati utasítást, árat, valamint a TELPARK megnevezését tartalmazó szöveg, és minimális jellegű grafikai háttérmintázat sem összességében, sem külön-külön nem tekinthetők a szerzői jogi oltalom alatt álló műnek. (...) Önmagában az a tény, hogy léteznek a parkolójegy funkciót más látvánnyal, kivitellel megvalósító termékek is, nem teszi a tárgyban parkolójegyet egyéni-eredeti jellegűvé. A minimális megkülönböztethetőséget megteremtő számelhelyezés, a perforációs technika, a különböző színek használata az eljáró tanács megítélése szerint pusztán olyan ötletek, melyeket a védelemből a törvény maga kizár.” A kérdéses tanulmány vonatkozásában: „a parkolási rendszer összetevőiről szóló, becsatolt tanulmány, annak egyéni-eredeti jellege miatt mint szakirodalmi mű szerzői jogi oltalom alatt áll.” Lásd: SZJSZT 18/07, p. 132-133.

Ugyancsak kizárt a (*közismert*) *tényeket tartalmazó anyagok*, például a telefonszámok,⁵⁷ a lottószám-variációk,⁵⁸ a történelmi vagy földrajzi tények,⁵⁹ vagy a fizika törvényszerűségeinek a védelme.⁶⁰ Nem keletkezhet szerzői jog egy nyelv (például az eszperantó),⁶¹ avagy hétköznapi kifejezések (mondások) szellemi alkotásban való felhasználásából sem.⁶²

4.2. A műként való minősítés további feltétele a szellemi alkotás (általában, de nem feltétlenül fizikai formában történő) *rögzítése*.⁶³ Ezzel függ össze, hogy az *ötlet*, az *elgondolás* (így egy szobor állításának „indokától” vagy egy szerelmes dal „alapgondolatától” egészen egy forgatókönyv vagy egy számítógépes játék alapötletéig), illetve a *stílus* (általában képző- és iparművészeti alkotások esetén jelentős, de az írói és zenei művek esetén sem ritka) nem részesíthető védelemben, mindaddig, amíg az egyéni és eredeti kifejezésformát nem nyer.⁶⁴

4.3. A műként való minősítésnek nem feltétele az alkotás *nyilvánosságra hozatala*, s a védelem keletkezése mindenféle formalitást nélkülöz. Így nincs szükség az USA jogrendszeréből által ismert © megjelölésre, vagy – a BUE 1908-as berlini felülvizsgálata óta – kötelező műnyilvántartási rendszerben való regisztrálásra.⁶⁵ A két német nyelvű ország egyébként különbséget tesz „nyilvánosságra hozott” [„*veröffentlicht*” – *dUrhG* 6.§ (1)

⁵⁷ TELE-INFO-CD, Abs. 16-20. Ehhez hasonló ügyet az Egyesült Államokban lásd: 204. lábjegyzet.

⁵⁸ REHBINDER 2008: p. 70.

⁵⁹ Senki nem alapíthat védelmet az olyan információkra, hogy egy költő hol és mikor született, avagy egy város melyik megyének a székhelye.

⁶⁰ Elvileg elképzelhető, hogy valaki egy ilyen tényről eredeti, egyéni formában költsön például egy verset, ez mégis ritkán fordulhat elő. A fent előadottak annak lehetőségét sem zárják ki, hogy az érintett adatok *gyűjteményes mű (vagy adatbázis) keretei között*, az összeállítás eredeti jellegéből kiindulva részesüljenek védelemben. Ennek megfelelően a BGH rögzítette, hogy függetlenül attól a tényről, hogy a telefonszámok nem rendelkeznek semmilyen eredetiséggel, és ezért ezek védelemben sem részesíthetők, az ezeket rendszerező anyagok, a telefonkönyvek (akár papíralapon, akár digitális formában) adatbázisként szomszédos jogi teljesítménynek minősülhetnek. Lásd: TELE-INFO-CD, Abs. 23-27.

⁶¹ REHBINDER 2008: p. 63.

⁶² Az SZJSZT szerint az „itthon-otthon” szójáték nem egyéni-eredeti jellegű, így nem jogsértő egy dal „mert itthon otthon vagyok” szófordulata. Lásd: SZJSZT 44/07/01, p. 116. – Egy német bíróság pedig úgy találta, hogy az alábbi dalszöveg – hétköznapi tartalma folytán – szintén nem tekinthető egyéni, eredeti jellegű műnek: „Ezerszer érintett / Ezerszer hiába / Ezer és egy éj / Míg a fény utolér.” („*Tausendmal berührt / tausendmal nix ist passiert / tausend und eine Nacht / und es hat Zoom gemacht*”). Lásd: TAUSENDMAL BERÜHRT, p. 125.

⁶³ REHBINDER 2008: p. 63.

⁶⁴ KOMMENTÁR 2006: p. 32-33. – REHBINDER 2008: p. 63.

⁶⁵ REHBINDER 2008: pp. 65., 67.

bekezdés; *öUrhG* 8.§], illetve ennek egy minősített esete, a „megjelentetett” [„*erschienen*” – *dUrhG* 6.§ (2) bekezdés; *öUrhG* 9.§] művek között. Míg az előbbi egyedüli feltétele az alkotásnak a jogosult beleegyezésével való nyilvánossághoz juttatása (akár terjesztés, akár egyszerűen nyilvános előadás formájában), addig utóbbinál elvárás a tartós hozzáférhetővé tétel, elsősorban a konkrét anyagi formában való terjesztés (de ide sorolható a haszonkölcsönzés, és több más felhasználási mód is).⁶⁶

Habár egyedül az *Szjt.* szabja a szabad felhasználás általános feltételül a forrásmű nyilvánosságra hozatalának követelményét,⁶⁷ ez Németországban és Ausztriában is egyértelműen irányadó. A kontinentális országokban a személyhez fűződő jogok erős védelme folytán ugyanis a forrásművek első nyilvánosságra hozataláról minden esetben a szerző dönthet. Egy ilyen akarattal ellentétes publikálás ugyanis e jogosultság megsértését vonja maga után. Ebből következően *a nyilvánosságra még nem hozott alkotások szabad felhasználása fogalmilag kizárt.*

4.4. A műveknek nem csak az egésze, hanem egyes részei is védelemre tarthatnak igényt, amennyiben önmagukban azonosíthatóak, s egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek.⁶⁸ Ezzel összhangban például egy hang nem bír jogvédelemmel, egy számítógépes játék egyedi karaktere viszont már igen.

4.5. Az *RE* 15. cikk 2.§-ában foglalt rendelkezésekre alapozva a német és a magyar szerzői jogi törvény általános jelleggel írja elő, hogy *a szerzői művekre vonatkozó szabad felhasználási szabályok egyaránt alkalmazandóak a szomszédos jogi teljesítményekre is.*⁶⁹ Ez annyit tesz, hogy ha a felhasználó jogszerűen készít magáncélú másolatot egy szerzői műről, akkor az ehhez kötődő előadóművészi teljesítménynek, vagy televíziós szervezet adásának a

⁶⁶ Így például mindaddig, amíg egy zenekar élő koncerten ad elő dalokat, nyilvánosságra hozatalról, amint azonban az Interneten tartósan hozzáférhetővé teszik, vagy konkrét hordozón kereskedelmi forgalomba hozzák ezeket, már megjelentetésről van szó. A német gyakorlat szerint hanglemezből legkevesebb 50, filmalkotásból minimum 8 példánynak kell a nyilvánossághoz eljutnia az „*erschienen*” minősítés megszerzéséhez. Érdekes, hogy az ugyancsak a német jogcsaládhoz tartozó Svájcban e megkülönböztetést – szükségtelennek tartván – kiiktatták a svájci szerzői jogi törvényből. Lásd: REHBINDER 2008: p. 66.

⁶⁷ *Szjt.* 33.§ (1) bekezdés.

⁶⁸ Az SZJSZT ennek magyar vonatkozásai kapcsán az alábbiakat fejtette ki: a rendelkezés „a közösségi jognak való megfelelésen túli célja az volt, hogy az – egyébként egységes – joggyakorlat nyomán a normaszöveg szintjén is egyértelművé váljon, hogy a szerzői kizárólagos engedélyezési jog nem csupán a művek egészben való felhasználására, hanem az azonosítható, felismerhető részek felhasználására is kiterjed.” Lásd: SZJSZT 44/07/01, p. 1. – Lásd még: TAUSENDMAL BERÜHRT, p. 125.

⁶⁹ *Szjt.* 83.§; *dUrhG* 83.§, 85.§ (4) bekezdés.

rögzítése sem sérti meg a jogot. Ehhez képest érdekesség, hogy az *öUrhG* ilyen tételt nem tartalmaz, ezért mindig eseti jelleggel, a konkrétan felhasznált teljesítményre vonatkozó előírásokat kell szemügyre venni.

4.6. Zárásként érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a fenti általános szabályok ellenére az, hogy egy konkrét esetben mely mű vagy teljesítmény használható fel szabadon, mindig eseti vizsgálatot igényel. Amikor a törvény például papír alapú másolásról ír, ez logikusan kizárja az audio-, vagy audiovizuális alkotások többszörözését, híradási célú szabad felhasználásnál pedig csakis maga a híradás vehető át.⁷⁰

5. Tekintettel arra, hogy a szerző személyhez fűződő jogai elválaszthatatlanok tőle, a szabad felhasználás ***kizárólag a vagyoni jogokra terjedhet ki***. Azok közül is csak az adott jogszabályhelyen konkrétan megjelöltre, hagyományosan a többszörözésre, a sugárzásra vagy a nyilvánosság számára egyéb módon történő hozzáférhetővé tételre, illetve szűk körben a terjesztésre.

A személyhez fűződő jogosítványok sérthetlensége főszabály szerint a szabad felhasználás esetén is irányadó. Csakis a nyilvánosságra hozott művek használhatóak fel szabadon, s a mű integritása valamennyi felhasználási típusnál megőrzendő. Mindezek ellenére például a név feltüntetésének a joga nem minden esetkörben kötelező, így az idézés szigorú előírásai ellenére például Magyarországon a televíziós műsorokban fotóművészeti alkotások szerzőjük nevének a feltüntetése nélkül is szabadon használhatók díszletként,⁷¹ illetve időszerű, napi eseményekről való tájékoztatás céljából ugyanígy szerepeltethetők egyes művek híradások keretei között, s ez még akkor sem jogszerűtlen, ha a szerző személyének a feltüntetése lehetetlennek bizonyul.⁷²

6. A felhasználót vezérlő ***célt*** ugyancsak a konkrét esetek fényében kell megvizsgálni. Tekintettel arra, hogy a szabad felhasználás létezését a társadalomnak a művek, és ezen keresztül az információk megismeréséhez fűződő jogos igénye alapozza meg, az esetkörök

⁷⁰ Így amennyiben a híradás egy konkrét szerzői műről (például szabadtéri játékok egy darabjáról) szól, akkor a híradás keretei között az érintett mű is – a cél által indokolt terjedelemben – bemutatható. Lásd: DER GRAF VON LUXEMBURG, p. 132. Az viszont nem megengedett, ha egy hagyományos híradás audio- vagy audiovizuális „kísérőjeként” – konkrét összefüggés nélkül – kerül felhasználásra egy mű, így például a fenti példánál maradva, ha egy szabadtéri játékoknak helyt adó városról készített másmilyen híradás keretei között egy színmű legjobb képei kerüljenek beillesztésre.

⁷¹ *Szjt.* 36.§ (3) bekezdés. Ezzel szemben a kifejezetten díszlet céljára készült mű csakis engedéllyel és a szerző nevének a feltüntetése mellett szerepelhet televíziós műsorban. Lásd: *Szjt.* 36.§ (4) bekezdés.

⁷² *Szjt.* 37.§.

többségében konkrét és indokolt célt határoznak meg a törvények. Hagyományosan elfogadott az oktatást, kutatást, híradást szolgáló használat. Azonban egyes rendelkezések, így a *dUrhG* 53.§-ának a kifejezései („magáncélú, illetve egyéb saját használatra történő többszörözés”), illetve például az idézés szabályai, arra engednek következtetni, hogy a törvényhozó *nem minden esetben köti konkrét motívum meglétéhez* a felhasználást. S bár a „magáncél”, valamint „az idézés célja által indokolt terjedelemben” kifejezések egyaránt tartalmazzák a „cél” szót, ez nem jelenti azt, hogy a törvényhozó konkrétan behatárolta volna a szakaszokra való hivatkozás jogalapját. A magáncél felölelhet bármit, ami kutatással, önképzéssel, egy romantikus este megszervezésével, sportolással stb. kapcsolatos, s idézni a hagyományos tudományos esetek mellett – ahol a cél egy állítás alátámasztása, megmagyarázása – a mindennapokban más okból is lehetséges, így például egy esküvői meghívó díszítése gyanánt. Az ilyen magatartások határozott célokra való szűkítése könnyen e tevékenység gyakorlati érvényesíthetőségét korlátozná.⁷³

Fontos kérdés, hogy a szabad felhasználás *irányulhat-e haszonszerzési célokra*. A vizsgált országok jogalkotói, ha nem is minden esetben, de több ízben kizárták ennek a lehetőségét, habár ennek terminológiája változatos képet mutat. Így van, hogy a közvetlen vagy közvetett jövedelemszerzés,⁷⁴ a kereskedelmi cél,⁷⁵ közvetlen vagy közvetett gazdasági, avagy haszonszerzési célok,⁷⁶ avagy a jövedelemszerzés és a jövedelemfokozás a kizárt.⁷⁷

⁷³ Az idézés vonatkozásában lásd ezt részletesen: IV. Rész, III.4.4.2.c) pontot. Fontosnak tűnik kiemelni, hogy „átvétel” esetén, ahogy arra a német kifejezés tökéletesen utal, nagyobb mennyiségben *tudományos célokból* kerül sor az idézésre. Ebből *a contrario* következik, hogy „kiséidézés” ennél szélesebb körben is elképzelhető. Ugyancsak a fentieket támasztja alá az, hogy idézni csak az átvevő mű célja szerinti mennyiségben lehet. Ez kifejezetten az egyes esetleges célok bírói mérlegelését teszi lehetővé, anélkül, hogy a jogalkotó kifejezett korlátozásokat kívánt volna e szabad felhasználás elé gördíteni.

⁷⁴ Lásd a *dUrhG* 53.§ (1) bekezdését a magáncélú és egyéb saját használatra történő többszörözésről, vagy az *öUrhG* 50.§ (1) bekezdésében megfogalmazott ún. „*Gratisveranstaltungen*” eseteit, melyek keretében a nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott írói művek szabadon előadhatók. *Közvetlen haszonszerzésnek* nyilvánította az OGH azt az esetet, amikor egy vendéglőben és egy kávézóban zenegépet helyeztek el, melyből jogszerűen vásárolt lemezeket meghatározott összeg ellenében játszhattak le a vendégek, és a tulajdonos ezzel egyidejűleg elmulasztotta a szerzőt megillető jogdíj megfizetését. Lásd: MUSIKAUTOMATEN, p. 44-45. *Közvetett haszonszerzésnek* tekinthető az olyan ingyenes koncert, amelynek a célja az adott település látogatottságának (és bevételeinek) a növelése. Lásd: DILLENZ 1999: p. 153. Egy német példa szerint közvetett úton valósít meg haszonszerzést az, aki jogellenesen másolt lemezeket a magnetofonjai népszerűsítése, s így bevételek szerzése céljából játszott le a hanglemezboltjában. Lásd: ÜBERSPIELEN VON SCHALLPLATTEN, p. 140. Ausztriában komoly vitát kavart az „üzemi (*munkahelyi*) zene” („*Betriebsmusik*”)

A fenti kifejezések egy további kérdést vetnek fel. A jövedelem „szerzése” és „fokozása” arra engednek következtetni, hogy az ilyen felhasználások csak annyiban jogellenesek, amennyiben azok „plusz bevételt eredményeznek” a jogosulatlan felhasználónak. A magyar

kérdésköre. Az első ezzel kapcsolatos ügyben az OGH úgy találta, hogy a rádiós műsor hallgatása egy édességek (illetve nyáron üdítőitalok) árusítására szakosodott kiskereskedelmi üzletben csak akkor sérti a szerzői jogokat, amennyiben az ügyfeleket betérésre, illetve maradásra és ezen keresztül további fogyasztásra bírja, s ezáltal az üzlet anyagi haszonra tesz szert. Az OGH elfogadta az alperes azon védekezését, hogy a zeneműveket csak a helyiségben tartózkodók hallhatták (így elsősorban az eladók), melynek eredménye maximum az volt, hogy alkalmazottai kellemesebb hangulatban dolgoztak, az viszont nem életszerű, hogy a zene maradásra bírna valakit, ha az csupán egy üdítőért érkezett a boltba. Lásd: SÜSSWAREN-EINZELHANDELSGESCHÄFT, p. 55-56. Az ítélet kritikai elemzését lásd: DILLENZ 1971, p. 76. – DITTRICH 1975: p. 125-132. Az OGH később módosította álláspontját, s nem tekintette szabad felhasználásnak, ha a munkáltató engedély és jogdíj fizetése nélkül a munkahelyi körülmények és a termelékenység, hatékonyság javítása céljából zenét hallgattat az alkalmazottaival, mivel ez a bevételek növekedését eredményezheti. Lásd: BETRIEBSMUSIK, p. 54-55. Ugyancsak közvetett haszonszerzésnek találta az OGH azt, amikor a zeneműveket egy szanatóriumban hallgatják a betegek, mivel ez hozzájárul a betegek gyorsabb gyógyulásához, s elősegíti az intézménybe vetett bizalom erősödését, ami ugyancsak „haszonként” értelmezhető. Lásd: FERNSEHEMPFANG IM SOZIALVERSICHERUNGS-KURHEIM, p. 74-75. Ezzel természetesen nem azt akarta kifejezésre juttatni az OGH, hogy a betegek ne gyógyuljanak meg, hanem azt, hogy a szanatóriumnak nincs joga a szerzőt ennek során megkárosítani.

⁷⁵ Lásd az *öUrhG* 42.§ (2) bekezdését, mely a kutatási célú többszörözés esetéről szól; avagy az *öUrhG* 51.§ (1) bekezdését. Ennek értelmében a zeneművészeti alkotások megjelenésük után hangjelek (kották) formájában a cél által indokolt terjedelemben többszörözhetők, terjeszthetők, a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők olyan művekben, melyek jellegüknek és erre vonatkozó megjelölésüknek fogva oktatási célokat szolgálnak, így például több szerző alkotásait tartalmazó, a zeneoktatáshoz, vagy a mű tartalmának az ismertetéséhez szükséges gyűjteményekben. Az irodalmi alkotások analógiájára megfogalmazott oktatási célú nagyidézés csak akkor lehetséges, ha a felhasználót nem vezérlik kereskedelmi célok, és megfizette a szükséges jogdíjat.

⁷⁶ Az *öUrhG* 42.§ (7) bekezdése a nyilvános közgyűjtemények számára a saját használatra történő másolatok készítését (archiválást) csak abban az esetben teszi lehetővé, ha a felhasználást nem közvetlen vagy közvetett gazdasági, avagy kereskedelmi célok vezérlik. Ez a szabad felhasználási forma egyébként a biztonsági másolatok készítésének lehetőségét alapozza meg. Lásd: DILLENZ 1999: p. 131-132. – Ugyanez a kitétel olvasható a *dUrhG* 53.§ (2) bekezdésében, amely szerzői művek saját archívumba való felvételének egyik vagylagos feltételeként szabja azt, hogy az egyébként közérdekű archívum nem törekedhet semmilyen közvetlen vagy közvetett gazdasági előnyre, vagy haszonszerzésre.

⁷⁷ Lásd az *Szjt.* 35.§ (1), illetve (4) bekezdését a magáncélú többszörözés, az egyes nyilvános szolgáltatásokat nyújtó intézmények (például könyvtárak, iskolák) belső intézményi célú másolatkészítéséről. Ugyanígy kizárt az *Szjt.* 38.§ (1) bekezdése alapján egyes műveknek jövedelemszerzést vagy annak fokozását célul tűző nyilvános előadása. Jövedelemszerzésnek minősül például a múzeumi belépőjegy szedése. Lásd: SZJSZT 23/03, p. 6.

szabályozás ismeri azonban a „kereskedelmi vagy más gazdasági előny szerzése” kifejezést is [Szjt. 94.§ (5) bekezdés], amiből arra lehet következtetni, hogy az *előny és a jövedelem nem egyenlő egymással*.⁷⁸ Ezzel összhangban áll az Szjt. 38.§ (2) bekezdése, amely a művek szabad előadásai esetére ad támpontot a jövedelemfokozás kifejezése kapcsán. Ebbe a kategóriába az olyan felhasználások tartoznak, amelyek a vevőkör vagy látogatottság növelését eredményezik, belépődíj megfizetésével járnak stb.⁷⁹ Mindezt összefoglalva *a szabad felhasználás körében használt „jövedelem” kifejezés kizárólag többletbevételre utal, s nem „egyéb előnyre”,*⁸⁰ függetlenül attól, hogy a jövedelem közvetlenül (belépti díj, vagy egyéb ellenszolgáltatások fizetéséből), vagy közvetve (az ismertség, a vevőkör, vagy a fogyasztás növelésével) realizálódik-e. A vizsgált három ország így tökéletes összhangban áll az ún. *Infosoc*-irányelvvel, amely közvetlen vagy közvetett kereskedelmi haszon szerzését zárja ki a szabad felhasználások esetén.

Természetesen a haszonszerzési célok vonatkozásában is ismertek kivételek. A jogalkotó által „eltúrt” ilyen eset például, hogy egy másik újságból átvett cikk segítségével, illetve a napi eseményekről történő híradás révén a médiumok növelhetik bevételeiket,⁸¹ illetve tudományos célú idézés/átvétel segítségével létrehozott alkotás ugyancsak jogszerűen termelhet jövedelmet a szerzőjének.⁸²

⁷⁸ Ezt bonyolítja a Kommentár által használt megfogalmazás. Eszerint ugyanis „jövedelemszerzési vagy jövedelemfokozási célra nem lehet szabadon másolni. Ez a 33.§ (2) bekezdésének általános követelményeivel egybevetve azt jelenti, hogy a másolásnak közvetlen gazdasági célja nem lehet.” Lásd: KOMMENTÁR 2006, p. 203.

⁷⁹ Ennyiben tehát összhangban áll a fent bemutatott osztrák gyakorlattal. Vö.: 74. lábjegyzet.

⁸⁰ Így elvileg ez utóbbi kategóriába tartozhat a vagyon oly módon való „gyarapítása”, hogy egy jogellenes másolat vásárlásakor a jogszerű vásárlás költségeit (a vételárat) megspóroljuk, vagy például a felhasználás eredményeként kapcsolati tőkénket fejlesztjük. Ez azonban azért csak „elvi szint”, mert a következő feltételként bemutatott „három lépcsős teszt” – mint a szabad felhasználások legalapvetőbb korlátja – akadályt állíthat valamennyi, a szerző érdekeit negatív irányba befolyásoló felhasználásnak, függetlenül attól, hogy az nem jár jövedelemszerzéssel a felhasználó oldalán. Lásd: MAGYAR 2008: p. 132. Ugyancsak e tanulmány utal arra, hogy a fenti megállapítás ellenére ismert olyan magyar bírósági ítélet, amely egy zenemű vagy film lemásolása (kvázi nem eredetiben történő megvásárlása) esetére is gond nélkül megállapítja a jövedelemfokozás tényállási feltételét. Lásd: *Uo.*

⁸¹ Szjt. 36.§; *dUrhG* 49-50.§§; *öUrhG* 42c.§.

⁸² Szjt. 34.§; *dUrhG* 51.§; *öUrhG* 42.§ (2) bekezdés, 46.§ és 52.§. Egyedülként a sorban a magyar jogalkotó az átvétel jogszerűségének feltételéül szabta, hogy az nem történhet üzletszerű jelleggel. Ez tehát nem zárja ki a haszonszerzés lehetőségét, de a rendszeres bevételre törekvés már kizárt.

7. Ugyancsak alapvető feltétele a szabad felhasználásnak, hogy az nem sértheti a nemzetközi szerzői jogi egyezményekből ismert „három lépcsős tesztet” („three-step-test”, illetve „Drei-Stufen Test”).⁸³ Ennek megfelelően kizárólag az előzetesen meghatározott kivételekben tekinthető jogszerűnek a felhasználás, az nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekeit. E három feltétel a BUE 9. cikk (2) bekezdésére vezethető vissza, melyet a TRIPS 13. cikke egészít ki minden felhasználási módra és azzal a követelménnyel, hogy a felhasználásnak meg kell felelnie a tisztesség követelményeinek is, és nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.⁸⁴

Míg az *Szjt.* külön „általános részt” szentelt e kritériumoknak,⁸⁵ addig a három lépcsős teszt a német és az osztrák felhasználókat – kifejezett törvényi rendelkezés hiányában – a nemzetközi szerzői jogi egyezményekben való részvételre tekintettel köti, illetve ad iránymutatást a jogalkalmazóknak a jogviták elbírálásakor.⁸⁶

⁸³ SCHRICKER 2006: p. 951. – A teszttel kapcsolatos általános irodalomból lásd különösen: HUGENHOLTZ - OKEDIJI 2008: p. 16-25.

⁸⁴ A fenti nemzetközi szerzői jogi dokumentumok mellett a teszt megtalálható az *Infosoc*-irányelv 5. cikk (5) bekezdésében, a *WCT* 10. cikk (2) bekezdésében, valamint az *EHSZ* 16. cikk (2) bekezdésében.

⁸⁵ Az „általános rész” keretében az *Szjt.* 33.§ (3) bekezdése kizárja továbbá a kiterjesztő értelmezést, a (4) bekezdés értelmező rendelkezése pedig azt határozza meg, hogy mit értünk iskolai oktatás alatt.

⁸⁶ Rendkívüli visszhangra tett szert egy osztrák ügy, melyben egy zenetanárnő a német Paul Hindemith „*Ludus tonalis*” című művének kottáiról készített három másolatot tanítványai részére. A szerzői jogok gyakorlója (egy osztrák kiadó) szerint az alperes magatartásával megsértette a többszörözési jogosultságát, s megfelelő mértékű kártérítést követelt. Az OGH szerint a BUE párizsi módosítás szerinti szövegezése alapján bármely többszörözés kizárólag a szerző hozzájárulásával lehetséges, ez alól azonban az egyezményben részes tagállamok kivételeket fogalmazhatnak meg, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit. A BUE 5. cikke alapján a részes tagállamok állampolgárai jogosultak arra, hogy más tagállamokban saját nemzeti joguknak, vagy a BUE rendelkezéseinek megfelelő elbírálásban részesüljenek. Mivel a jelen esetben a felperes számára a BUE bizonyult a legkedvezőbbnek, ezért az OGH-nak már csak azt kellett eldönteni, hogy sérelmes-e a mű rendes felhasználásra a kották fénymásolása, illetve indokolatlanul károsítja-e ez a szerző jogos érdekeit. Az OGH (hangsúlyozottan 1995-ben) úgy vélte, hogy az egyébként is jelentős ráfordításokkal előállítható kották piacát az egyre inkább terjedőben lévő reprográfia hátrányosan befolyásolja, ezért – szemben mindkét alsóbb fokú bírósággal – helyt adott a felperes követelésének. Az OGH szerint már 1978-ban éves szinten közel 5 milliárd lapnyi, szerzői jogokat is érintő fénymásolat készült csak az NSZK-ban, s ez alapján feltételezhető, hogy a kották Ausztriában is milliós tételben kerültek lemásolásra. Lásd: LUDUS TONALIS, p. 184-187. Az eset elemzését lásd pro: WALTER 1997: p. 309-313. – JURANEK 1998: p. 215-217.; és kontra: DITTRICH 1996: p. 549-552. – DITTRICH 1998a: p. 493-495.

Mindezek ellenére érdemes felhívni a figyelmet a teszt korlátozott jellegére. Tekintélyes nemzetközi szerzői jogászok hangsúlyozzák ugyanis, hogy a három lépcsős teszt nem minden, a *BUE* alapjain nyugvó szabad felhasználási esetkörre alkalmazandó. Így az egyezmény 2bis, 10., 10bis és 13. cikkeire nem terjed ki a teszt érvényességi köre.⁸⁷

II. A szabad felhasználás helye a szerzői jog rendszerében

A szabad felhasználás rendszertanilag a védelmi idő, a szerzői jogvédelem területi behatároltsága, a jogkimerülés, a kényszerengedélyek, a törvényi engedélyek, vagy például a közös jogkezelés mellett *a szerzői jogosítványok egyik korlátjaként/kivételeként* értékelhető.⁸⁸

A korlátozás és a kivétel („*limitation*” és „*exception*”) kifejezések szükségessé tesznek egy bizonyos elhatárolást. Előbbi a szerzői jogosítványok olyan korlátolt gyakorlását jelöli, amelynek keretei közt a felhasználás csak bizonyos feltételek mellett tekinthető megengedettnek, ezek teljesülése esetén viszont megakadályozni nem lehet őket. Az utóbbi által lefedett felhasználások esetén pedig az egyébként szerzői jogilag védett alkotások védelme nem gyakorolható. A *BUE* például az előbbihez sorolja a híradási célú felhasználásokat, avagy a kényszerengedélyeket, utóbbihoz pedig az idézést.

Meg kell azonban jegyezni, hogy e kifejezéseket sem szabad pusztán nyelvtanilag „értelmezni”. Így hiába tekinthető a közös jogkezelés a szerzői joggyakorlás korlátozásának, valójában ez olyan eseteket ölel fel, ahol a szerzők minden valószínűség szerint képtelenek lennének egyedileg érvényesíteni jogaikat. Ennyiben tehát inkább tekinthető a jogérvényesítés

Érdekeség, hogy a jogeset, ha 1996-ot követően került volna az OGH elé, amikor már az *öUrhG* novellájának köszönhetően bevezették a reprográfiai jogdíjat Ausztriában, valószínűleg ellentétes előjellel ért volna véget. A jogdíjából származó bevételek ugyanis megfelelő ellentételezést jelenthettek a szellemi alkotások használatáért, s így a *BUE* nem lett volna kedvezőbb az osztrák jogszabálynál. Ami ennél is fontosabb, hogy az *Infosoc*-irányelv 5. cikk (2) bekezdésének a) pontjának átültetése folytán a kották egészének a másolása ma mégis kizárólag a szerző hozzájárulásával lehetséges. Lásd: *öUrhG* 42.§ (8) bekezdés.

⁸⁷ RICKETSON 2003: p. 21. – HUGENHOLTZ - OKEDIJI 2008: p. 20. – Ennek a kérdéskörnek a jelentőségét lásd részletesen a digitális samplingeléssel összefüggésben (IV. Rész, III.4.4.2. pont).

⁸⁸ Rendszertani elhelyezésük hazánkban: „V. fejezet - A szabad felhasználás és a szerzői jog más korlátjai”, *Szjt.* 33-41.§§. Németországban: „6. fejezet - A szerzői jog korlátjai” („*Abschnitt 6 – Schranken des Urheberrechts*”), *dUrhG* 44a-63a.§§. Végül Ausztriában: „VII. fejezet - A vagyoni jogok korlátjai” („*VII. Abschnitt – Beschränkungen der Verwertungsrechte*”), *öUrhG* 41-57.§§.

eszközének, semmint korlátjának.⁸⁹ És ugyanígy: annak ellenére, hogy a szabad felhasználási esetek korlátokat állítanak a szerzők elé, avagy kivételeket teremtenek a kizárólagos jogok alól, a társadalom tagjai még nem válnak „jogosulttá”.⁹⁰ A felhasználók mindenkor csak a törvény keretei között járhatnak el, számukra – akárcsak a szerzői jogosultak előtt – a határokat a jogalkotó húzza meg. Más szavakkal: ők „nem jogosultak bármit megtenni”, sokkal inkább csak „korlátokat betartva tehetnek meg valamit”.

Ebből következik az is, hogy a törvényi előírások szűken értelmezendők, a kiterjesztő értelmezés kizárt,⁹¹ amit a magyar törvény kifejezetten elő is ír.⁹² Ez nem jelenti azonban azt, hogy a szerzők jogainak sérelme nélkül ne lenne lehetséges a szerzői jogi előírások további fejlesztése, ha ezt a társadalom közös (információs- és felhasználási) érdekei megalapozzák.⁹³

A szabad felhasználás rendszertani behatárolása érdekében érdemes a szerzői jogosítványokat az egyes szerzői művek vonatkozásában mértékük tekintetében sorrendbe állítani.⁹⁴ A leggyengébbtől a legerősebb irányába haladva ez az alábbiak szerint alakul:

1. A legtöbb szerzői jogi rendszerben ismertek az olyan „művek”, amelyek függetlenül attól, hogy rendelkeznek egyfajta eredetiséggel, illetve konkrétan (vagy csak nagyjából) behatárolható szerzővel, nem részesülnek védelemben. Az *öUrhG* által találóan „**szabad művekként**” aposztrofált jogintézmény hazánkban hasonló tartalommal, de ilyen elnevezés nélkül létezik,⁹⁵ Németországban pedig a „*hivatali művek*” nevet viseli.⁹⁶ Ez alapján például a

⁸⁹ Erre enged következtetni a BUE 36. cikkének két megszövegezése is: „(1) Az ezen Egyezményhez tartozó valamennyi ország kötelezi magát, hogy az alkotmányának megfelelően megteszi az ezen Egyezmény végrehajtásának biztosításához szükséges intézkedéseket. (2) Abban az időpontban, amikor ez az Egyezmény valamely országra nézve kötelezővé válik, az ország hazai törvényeinek *biztosítaniuk kell az Egyezmény rendelkezéseinek hatályosulását.*” (Kiemelés tőlem: M.P.)

⁹⁰ GEIGER 2008: p. 8. – FICSOR 2008: p. 226. Ezzel a felfogással ellentétes (újszerű) felfogásokat lásd: RICKETSON 2003: p. 23. – GEIGER 2008: p. 9-10.

⁹¹ Ennek következetes gyakorlati megnyilvánulását lásd hazánkban: SZJSZT 04/07/1, p. 3. – SZJSZT 31/07/1, p. 174. Németországban tekintetében lásd: KANDINSKY, p. 608. – ALTERS-WOHNHEIM, p. 34-35. – VERHÜLLTER REICHSTAG, p. 605. Ausztriában az OGH ugyancsak emellett érvelt, lásd: BETRIEBSMUSIK, p. 52-53.

⁹² *Szjt.* 33.§ (3) bekezdés.

⁹³ GIES-ADLER, p. 956-957.

⁹⁴ SCHRICKER 2006: p. 947-948. – REHBINDER 2008: p. 162-163.

⁹⁵ Az *Szjt.* Kommentárja ezeket az esetköröket a szerzői műként való minősítés *negatív (kizáró) feltételei* között tárgyalja. Lásd: KOMMENTÁR, p. 33-36.

⁹⁶ Mivel a hivatali művek esetében az ügyirati funkció az alapja a kivételnek, ezért ezeket helyesen „*hivatalos iratoknak*” kell nevezni.

törvények (hazánkban még a törvényerejű rendeletek, és az állami igazgatás egyéb jogi eszközei), a bírósági ítéletek vagy egyéb hivatali célokból készített, és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tett anyagok nem részesülnek szerzői jogi védelemben.⁹⁷ Hazánkban ez a felsorolás hagyományos népi művészetünk (leginkább zenei kultúránk) méreteire tekintettel kiegészül a „folklór megnyilvánulásaiival”.⁹⁸ Általában az ilyen alkotások mögötti általános társadalmi (akár kulturális, akár hasznossági) érdekek miatt, avagy a bennük rejlő információk minél szabadabb áramlása érdekében nem „szabadon felhasználható”, hanem „*bárki által jogkövetkezmények nélkül hasznosítható*” ismereteket jelentenek, gyakorlatilag a közkinccs részét képezik.⁹⁹

2. A következő lépcsőfokot a **szabad felhasználás** jelenti, melynek fogalmi elemei közül a jelen csoportosítás szempontjából azt kell kiemelni, hogy erre a szerző engedélye és bármiféle ellentételezés nélkül kerül sor.

3. A szabad felhasználások egy speciális esete található az *Szjt.* 38.§ (5) bekezdésében. Eszerint a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, az iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, a muzeális intézmények, a levéltárak, valamint a kép- és hangarchívumok fenntartói a gyűjteményeikben található művek nyilvánossághoz közvetítése, illetve a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele kapcsán az *Szjt.* általános rendelkezéseitől saját

⁹⁷ A BGH döntése értelmében nem tekinthető hivatali műnek az olyan tudományos alkotás, amelyet bár eredetileg a szövetségi kormány megrendelésére és anyagi támogatásával, azonban egy tudományos bizottság kutatói egy professzor, mint szerkesztő, felügyelete mellett, és a kormány utasításai (felügyelete) nélkül készítettek el. Lényeges, hogy sem a kötetek tartalma, sem a céljai nem voltak semmilyen hivatalhoz köthetőek (így például nem valamilyen hatóság belső munkájához szükséges). Lásd: WK-DOKUMENTATION, p. 37-40.

⁹⁸ *Szjt.* 1.§ (7) bekezdés. Annak ellenére, hogy a közvetlen törvényi rendelkezés hiányzik, a népzenei (illetve egyházi) dalok/dallamok Németországban sem részesülnek jogvédelemben, lényegében ugyanazon az alapon: hiányzik belőlük az azonosítható „egyéni jelleg” (nehéz lenne megmondani, hogy a népdalt ki és mikor „alkotta”). E kérdéskört a német terminológiában az ún. „vándordallamok” („*wandernden Melodien*”) kifejezéssel jelölik. Lásd: SALAGEAN 2008: p. 82-83. Ide sorolhatóak a szurkolói ritmusok is, melyek közül több világszerte megegyezik. Nem sorolható ide persze, ha egy csapatnak önálló „himnusza” van, mint például a Liverpool „*You’ll Never Walk Alone*” című indulója.

⁹⁹ Lásd az *Szjt.* 1.§ (4) és (7) bekezdéseit, a *dUrhG* 5.§-át, valamint az *öUrhG* 7.§-át. Az *Szjt.* 1.§ (5)-(6) bekezdései a nemzetközi szerzői joggal összhangban rögzítik, hogy a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények és hírek, illetve valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet ugyancsak nem lehet szerzői jogvédelem tárgya. Ezek rendszertani elhelyezése azonban nem teljesen logikus, tekintettel arra, hogy a fenti szabad művekkel ellentétben ezek még csak nem is tekinthetőek műveknek. Más szavakkal: míg a szabad művek esetén csak a szerzői védelem hiányzik, addig ez utóbbiaknál már a védelem alapjául szolgáló „műként való minősítés” is.

belső szabályzataikban eltérhetnek. Ezt az esetkört így egyfajta „*kizárható szabad felhasználásnak*” tekinthetjük.

Ehhez hasonló szabályozás fedezhető fel (azonos témakörben) a *dUrhG* 2008. január 1-én hatályba léptetett 52b.§-ában is.¹⁰⁰ Az osztrák szerzői jog nem tartalmaz hasonló szabályt.

4. Negyedikként a *díjigényre* szorított jogosultságokat kell megemlíteni. Az ebbe a körbe tartozó felhasználások vonatkozásában a jogosultaknak ugyan nem biztosít a jogszabály engedélyezési jogot, azonban a felhasználó köteles minden egyes felhasználás után egy meghatározott díjat fizetni a részére.

Kiváló példa erre a követő jog.¹⁰¹ Ez alapján ugyanis egy eredeti képzőművészeti alkotásnak a szerző általi elidegenítését követő valamennyi, műkereskedő közreműködésével történő visszatérő átruházása esetén a szerzőnek meghatározott (az értékesítési értéktől függő) díjat kell megfizetni. Ennek engedélyezésére, avagy megtiltására azonban a szerző (illetve egyéb jogosultjai) nem jogosult.¹⁰²

5. A *törvényi engedélyek*¹⁰³ („*gesetzliche Lizenzen*”) alatt az ellenérték (jogdíj) fejében, azonban a jogosultaktól történő eseti engedélykérést nélkülöző használati módokat kell érteni. A gyakorlatban az „engedélyezést” a közös jogkezelő szervezetek tartják a kezükben, akik azonban nem rendelkeznek mérlegelési joggal. Amennyiben ugyanis a törvény alapján előírt ellenérték megfizetésre kerül, akkor a felhasználásnak nem lehet akadálya.

A világon elsőként a jelen disszertációban vizsgált három kontinentális ország vezetett be a magáncélú többszörözésre szolgáló készülékek gyártói számára jogdíjfizetési kényszert, melyet a másolatok rögzítésére szolgáló kazetták után, valamint a fénymásolatok készítéséért fizetendő (ún. reprográfiai) jogdíj követett.¹⁰⁴

¹⁰⁰ „(...) soweit dem keine vertraglichen Regelungen entgegenstehen”.

¹⁰¹ *Szjt.* 70.§; *dUrhG* 26.§§; *öUrhG* 16/B.§.

¹⁰² E szűkebb jogkörből következik egyébként, hogy a szerzői jogi törvények által nyújtott jogvédelmi eszközök közül is mindössze azokat alkalmazhatja, amelyek a díjigénynek a megfizetésére irányulnak.

¹⁰³ *Szjt.* 20-22.§§; *dUrhG* (új) 54-54h.§§; *öUrhG* 42/B.§. A törvényi engedélyek nemzeti szabályozásának nemzetközi szerzői jogi alapját a *BUE* 9. cikk (2) bekezdés, 10., 10bis és 13. cikk; *TRIPS* 13. cikk; *WCT* 9. cikk adja. A jogdíjak rendszerével kapcsolatos irodalomból lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 120-135. – PASCHKE 1985: p. 949-955. – WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 559-575. – SCHRICKER 2006: pp. 952., 956-963. – REHBINDER 2008: p. 208-212. – STEINMETZ 1990: p. 42-46. – KOBLANCK 1991: p. 218-219. – POPP: p. 30-33. – DILLENZ 1999: p. 127-128. – DITTRICH 2001: p. 754-762. – VON LEWINSKI 2003: p. 933-941.

¹⁰⁴ Németország 1966-ban, Ausztria 1980-ban, végül hazánk 1983-ban iktatta törvénybe az akkor még üreskazetta-jogdíjnak nevezett intézményt. Ma már ezt az intézményt inkább üreshordozó-jogdíjnak szokás

A jogdíjszisztéma létrehozásának egyrészt az volt a célja, hogy a szerzők és a társadalom igényeit egyensúlyba hozza, a társadalom valamennyi tagjának lehetővé téve, hogy a törvény által megengedett körben, a szerzők részére juttatandó, meghatározott díj ellenében szabadon felhasználhassák a szellemi alkotásokat. Másrészt a jogalkotó belátta: a technikai fejlődés következtében a magáncélú másolás társadalmi szinten olyan méreteket öltött, hogy nemcsak nyomon követése, hanem a jogellenes felhasználásokkal szembeni fellépés is szinte lehetetlen.¹⁰⁵ Ezért az utólagos szankcionálás helyett a megelőzésé lett a főszerep, melynek során közös jogkezelő szervezetek érvényesítik a szerzőket a törvény rendelkezéseinél fogva megillető igényeket.¹⁰⁶

Mivel az addigi szabad felhasználás korlátozását jelentette a törvényben megfogalmazott fizetési kényszer, felmerült az *alkotmányellenesség* kérdése. A kontinentális országokban a szerzői jogi törvények elsődleges célja a szerzőket a szellemi alkotásaikkal összefüggésben megillető vagyoni és személyhez fűződő jogosítványok szabályozása. Ezért akárcsak a szellemi alkotások védelmének a kereteit, éppúgy ennek korlátait is a jogalkotó szabja meg.¹⁰⁷ A rendszer jogosságát igazolja, hogy az *Infosoc*-irányelv a felhasználás legfontosabb feltételéül szabja a jogdíjak fenntartását.¹⁰⁸

Habár a jogdíjszisztéma a *Zweiter Korb* eredményeként Németországban komoly változásokon ment keresztül,¹⁰⁹ az alábbiakban a jogdíjak hazánkban és Ausztriában létező (és 2008-at megelőzően Németországra is érvényes) rendszerét tekintjük át röviden.

nevezni. A reprográfiai jogdíj Németországban 1985-től, Ausztriában 1996-tól, hazánkban pedig 2000-től létezik.

¹⁰⁵ Így például az *Szjt.*-t előterjesztő kormányjavaslat indokolása szerint „mára a nyomtatott formában terjesztett művek fénymásolása és hasonló módon történő többszörözése olyan méreteket öltött, és oly mértékben elterjedt, hogy a magáncélú másolás jogcímén fennálló díjigényt ki kell terjeszteni a nyomtatott formában terjesztett művekre is.” Az idézetet lásd: KOMMENTÁR 2006:p. 129.

¹⁰⁶ Az üreskazetta-jogdíjak esetében hazánkban ez a szervezet az Artisjus, Németországban a ZPÜ, Ausztriában pedig az Austro-Mechana. A reprográfiai jogdíj érvényesítésére hazánkban a Magyar Reprográfiai Szövetség, Németországban a VG Wort, Ausztriában pedig a Literar Mechana és a Literarische Verwertungsgesellschaft jogosult.

¹⁰⁷ A magyar és a német alkotmánybírószági gyakorlatból lásd: 124/B/2004 AB határozat – KOPIERLÄDEN I. – TONBANDVERVIELFÄLTIGUNGEN. Ezzel azonos osztrák véleményt lásd: LEERKASSETTENVERGÜTUNG, p. 90.

¹⁰⁸ *Infosoc*-irányelv, 5. cikk (2) bekezdés, valamint az ehhez kapcsolódó 35-38. preambulumbekendések.

¹⁰⁹ A *Zweiter Korb* a jogdíjszisztéma modern környezethez igazítására, a jogdíjaknak a gyorsan változó technikai környezetben a legkülönbözőbb felhasználási módokhoz való rugalmas alkalmazkodásra tett kísérletet. Ez alapján az üres kazetta- és reprográfiai jogdíj megszűnt, és helyüket a *dUrhG* új 54.§-ban rögzített egységes

Alapvetően kétféle jogdíj között tehető különbség. Az *üreshordozó-jogdíjat* („*Leerkassettenvergütung*”) azon hang- és képhordozók, vagy ehhez hasonló eszközök után kell megfizetni, melyeken a kereskedelmi célokból előállított hang- vagy képhordozókon található, a rádió- vagy televízió műsorban sugárzott, valamint a nyilvánossághoz egyéb módon juttatott szellemi alkotásokat saját- vagy magáncélú használatra rögzítenek. A „hagyományos” hordozók köre igen tág, a bakelittől egészen a CD- és DVD-lemezekig minden ideszámít. Napjainkban jelentősen megnőtt a „hasonló eszközök” száma, így a digitális felvevőket (például asztali DVD-írót), az mp3-lejátszókat, a memóriakártyákat, illetve az „mp3-jukeboxokat” (mp3-as zenegépeket) egyaránt ide lehet sorolni. E jogdíj keretében ráadásul a rögzítéshez használatos eszközök, például a CD/DVD-író után is szükséges bizonyos díjat fizetni.

A *reprográfiai* (vagy ehhez hasonló) eljárásnál nincs szó adathordozóról, ezért az ezzel kapcsolatos szabályok megalkotásakor a jogalkotó a másoláshoz szükséges gépekre és a használat módjára koncentrált. Főszabály szerint minden ellenérték fejében forgalomba hozott másoló berendezés után az azt elsőként forgalomba hozó köteles *egyszeri „készülékjogdíjat”* („*Gerätevergütung*“ vagy „*Geräteabgabe*”) fizetni, melynek mértékét a készülék teljesítménye határozza meg (vagyis percenként hány – színes, illetve fekete-fehér lapot – képes másolni). A reprográfiai jogdíj másik esetköre az *„üzemeltetői jogdíj”* („*Betreibervergütung*”), melyet akkor kell a készülék üzemeltetőjének – időszakonként visszatérően – megfizetni, ha a berendezést köz- vagy felsőoktatási, szakmai- vagy egyéb továbbképzési, avagy kutatási intézményben, közkönyvtárban, vagy másolatokat ellenérték fejében készítő intézményben (fénymásoló szalonban) használják. Ez esetben a jogdíjat az üzemeltető a használat módja és mértéke függvényében köteles állni. Reprográfiához hasonló

„jogdíjfizetési kötelezettség” vette át. A törvény szövege szerint amennyiben egy szerzői mű jellegéből adódóan várható, hogy a *dUrhG* 53.§-ban foglalt magáncélú vagy egyéb saját használatra szolgáló többszörözés tárgyává válik, akkor e mű szerzője a másolásra szolgáló berendezések és adathordozók után megfelelő díjazásra válik jogosulttá. E megfogalmazás kiiktatja a túlzottan részletes szabályozásból eredő nehézségeket. A *dUrhG* új 54a.§-a a jogdíj mértékét – követve az eddigi rendszert – a többszörözéshez igénybe vett készülékek teljesítményéhez/tárolókapacitásához köti. Az új 54c.§ ezzel együtt továbbra is fenntartja az üzemeltetői jogdíjat.

hatású eljárást tesz lehetővé a fax,¹¹⁰ a szkennerek,¹¹¹ a CD-író,¹¹² vagyis minden, amelynek segítségével a másolatot papíron (vagy ahhoz hasonló anyagon) állítják elő.¹¹³

Összefoglalóan elmondható, hogy a jogdíjszisztéma bevezetésével olyan garancia került a törvényekbe, amelynek betartása mindkét fél érdeke. Ha a felhasználó megfizeti a szükséges ellenértéket (és más szabályokat sem sért meg), akkor szabadon eljárhat, szankcióktól nem kell tartania.¹¹⁴ A másik oldalról pedig a szerzők, ha nem is közvetlenül, de bevételhez jutnak. E rendszer kontroll funkciója miatt is teljesen indokolt, mivel ellenőrizhető keretek között szerezhető jogosultság a mű használatára.

A jelen disszertáció nem kívánja a törvényi engedélyeket számúzni a vizsgálatból, mivel a felhasználók szempontjából nézve sokkal fontosabbnak tűnik az engedély nélküli, semmint az ingyenes cselekvés. Ugyancsak ezt támasztja alá az, hogy a jogalkotók a törvényi engedélyeket (jogdíjkényszert) tartalmazó passzusokat a „tisztá” szabad felhasználási kategóriákkal egy helyen szabályozzák (szemben a kényszerengedélyekkel). Így például az idézés és – az üres hordozó jogdíjak folytán valójában nem teljesen „szabad” – magáncélú többszörözés tökéletesen megfér egymás mellett.

6. A „szabad” jelleg másik elemét, az engedély nélküliséget szünteti meg a *kényszerengedély* („Zwangslizenz”).¹¹⁵ Ez mindkét érdekoldal számára komoly korlátokat

¹¹⁰ TELEFAXGERÄTE, p. 649-652.

¹¹¹ SCANNER, p. 218-221.

¹¹² CD-BRENNER, p. 614-619.

¹¹³ További példákat lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 131. Sajátos, ma már kevésbé ismert, technológia a mikrofilmek megtekintését és kinyomtatását lehetővé tevő „Readerprinter”. Lásd: READERPRINTER, p. 497-500.

¹¹⁴ Az üreshordozó-, illetve a reprográfiai jogdíjat közvetlenül nem a felhasználó fizeti meg, hanem a gyártók, terjesztők (az importőrök vagy a forgalomba hozók), avagy a fénymásolási szolgáltatásokat nyújtó szervezetek. Így nyilván képviselhető olyan álláspont, miszerint a magáncélú többszörözés a szabad felhasználások körébe esik, hiszen a felhasználó személyesen nem fizet jogdíjat a szerzői jogosultnak. Lásd például az *Szjt. Complex Jogtáras* magyarázatának a 20.§ (1) bekezdéséhez fűzött indokolását. Mivel azonban a jogdíjfizetésre kötelezett személyek/szervezetek a jogdíj összegét hagyományosan áthárítják a konkrét felhasználókra, ezért a közvetett fizetés miatt az ő esetükben sem beszélhetünk ingyenességről. (Érdekes módon pont a fenti *Complex Jogtáras* magyarázat utal erre a 35.§ (1) bekezdéséhez tartozó indokolásban.) A törvényi szabályozás létét helyesen nem a felhasználó számára nyújtott ingyenesség, hanem a minél eredményesebb érvényesíthetőség adja: sokkal könnyebb néhány ezer szervezetet ellenőrizni, semmint több millió magánszemélyt. Mindezt a jogdíjjal terhelt magáncélú többszörözés esetköreit indokolt a törvényi engedélyek közé sorolni.

¹¹⁵ Ennek nemzetközi szerzői alapját a *BUE* 13. cikke adja. Lásd: RICKETSON 2003: p. 28-30. – Érdekes, hogy a magyar szerzői jogban nem olyan elterjedt ez a kifejezés. Az alább bemutatásra kerülő rendelkezéseket

hordoz magában. Míg a társadalom szemszögéből nézve – az eddigi gondolatmenetet követve – világos, hogy az engedélyek megszerzésének, illetve az ezzel járó díjak megfizetésének a kötelezettsége jelentősen korlátozza a felhasználási szabadságot, addig a szerző oldaláról nézve szintén „aggályosnak” tűnhet, hogy e feltételek teljesítése esetén a jogalkotó automatikusan kötelezővé teszi a művek átvételének engedélyezését.

Nem véletlen, hogy a vizsgált országokban szűk körben ismertek a kényszerengedélyek. A magyar, a német és az osztrák jogrendben egyaránt kizárt az, hogy bárki kizárólagos felhasználási engedélyt szerezzen hangfelvételek előállítása vonatkozásában. A szerzői jogosult annak ellenére, hogy korábban már valakinek engedélyt adott például egy zeneművészeti alkotás hanglemezen való többszörözésére és terjesztésére, utóbb más hangfelvétel-előállítók szabadon megkereshetik azzal, hogy a felhasználást az eredeti szerződés feltételeivel megegyező tartalommal és díjazás mellett számukra is engedélyezze, feltéve, hogy az első lemez már megjelent.¹¹⁶

A hazánkban *mechanikai jogoknak*¹¹⁷ nevezett kényszerengedélyezés kapcsán az *Szjt.* úgy fogalmaz, hogy „a hangfelvétel-előállító, valamint a multimédia mű létrehozója és az elektronikus adatbázis összeállítója követelheti, hogy a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneműveknek és zeneszövegeknek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részleteknek hangfelvételen, videofelvételen, digitális hordozón terjesztett multimédia műben vagy elektronikus adatbázisban való újabb többszörözését és példányonkénti terjesztését megfelelő díjazás ellenében számára is engedélyezzék.” Látható, hogy a kényszerengedély hazánkban szélesebb körben érvényesül a német és az osztrák szerzői joghoz képest. Ugyancsak eltérés, hogy Magyarországon a mechanikai jogok érvényesítése (vagyis a felhasználási szerződés megkötése) a közös jogkezelő (konkrétan az Artisjus) hatáskörébe

hagyományosan inkább a *kötelező közös jogkezelés* egyik típusaként szokás tárgyalni. Ez utóbbi olyan eseteket ölel fel, amelyeknél a törvény rendelkezésénél fogva csakis a közös jogkezelő hatáskörét képezi az engedélyezés és a jogérvényesítés. Tekintettel azonban a tartalmi azonosságokra, érdemesnek tűnik a kényszerengedély kifejezés alkalmazása e helyütt. A kötelező közös jogkezelés párja hazánkban egyébként az *önkéntes közös jogkezelés*, amikor a szerzői jogosultak törvényi rendelkezés híján is úgy döntenek, hogy érdekeik minél hatékonyabb érvényesítése céljából személyes ügyvitel helyett a közös jogkezelőket bízzák meg egy adott feladat ellátásával.

¹¹⁶ *Szjt.* 19.§; *dUrhG* 42a.§ (korábbi 61.§), illetve ehhez kötődően a 87.§ (4) bekezdés; *öUrhG* 58.§.

¹¹⁷ Ez a kifejezés már az 1910-es német szerzői jogi novellában megjelent, amikor a *LUG* 22-22c.§§-ba beiktatták a „mechanikai többszörözés céljaiból” („*zum Zwecke der mechanischen Wiedergabe*”) történő szabályozást. Lásd: SCHRICKER 2006: p. 947.

tartozik. Ráadásul a kényszerengedély nem terjed ki az átdolgozás jogára, vagyis amennyiben valaki a többszörözési/terjesztési tevékenység mellett a forrásművet át is kívánja dolgozni, ez ügyben a szerzői jogosulttól (az Artisjus megkeresését megelőzően) külön engedélyt kell kérnie.¹¹⁸

7. A skála másik végét a szerzőnek biztosított **kizárólagos jogok**, vagyis a vagyoni és a személyhez fűződő jogosítványok adják.¹¹⁹ Az utóbbiak nem ruházhatók át, bár gyakorlásukra kivételes, törvényileg rögzített esetekben más is jogosult lehet. Ezzel szemben a vagyoni jogok forgalomképesek, ezek hasznosítása viszont többféleképpen történhet.

7.1. A legáltalánosabb esetkört az **egyedi joggyakorlás** jelenti. Ide a szerzők (esetleg ügynökségeik, képviselőik) által könnyedén érvényesíthető jogosultságok tartoznak. Ennek leghagyományosabb érvényesülési formáját a jogosultak és a felhasználók által kötött két-vagy többoldalú megállapodások, a **felhasználási szerződések** adják.¹²⁰

Itt a szerzői jogok gyakorlására jogosult fél maga engedélyezi a hasznosítást, s a szerződés részét képező valamennyi feltétel (elsősorban az ellentételezés) meghatározásakor teljes szabadsággal bír, ezt egyedül a piaci viszonyok befolyásolhatják (így például a szerzői díj eltérő lehet egy ismert és egy feltörekvő művész esetén).

Elsőként e helyütt lehetünk tanúi annak, hogy a felhasználó nem több egy szimpla „félnél”, akinek a lehetőségei a minél kedvezőbb feltételek kivívására szorítkozik, ennél több kedvezményt viszont a jogalkotó nem biztosít neki. A kényszerengedélyeknél is láthattuk, hogy ha a törvényi előírások teljesülnek, a jogdíjat megfizetik a szerzői jogosultnak és egyéb kizáró ok sem áll fenn, akkor a felhasználásnak nem lehet akadálya. Ebben az esetben azonban, ha a jogosult nem kíván engedélyt adni az „érdeklődőnek”, akkor minden cselekmény, mely e döntéssel ellentétes, automatikusan jogsértő.

7.2. Az engedélyezés szerzők által kizárólagos joga alól a törvényhozók mára elég széles körben teret engedtek a **közös jogkezelésnek**. Ezt világosan indokolja, hogy több szerzői jogosultság gyakorlása e nélkül a mindennapokban bonyolult, nehézkes lenne, ezért az ezzel kapcsolatos rendelkezések – a szerzői akarat csorbulása ellenére is – a joggyakorlás

¹¹⁸ Röviden érdemes utalni a német szerzői jogból ismert másik kényszerengedélyre. A *dUrhG* 5.§ (3) bekezdése alapján a privát normaszövegeken/szabályozási anyagokon („*privaten Normwerken*”) fennálló szerzői jogok ellenére, amennyiben hivatalos iratok ezekre utalnak (anélkül, hogy szövegüket reprodukálnák), akkor a szerzői jogosultak valamennyi kiadónak kötelesek ezek többszörözését és terjesztését lehetővé tenni.

¹¹⁹ A vagyoni jogok törvényi szabályozását lásd: *Szjt.* 16-29.§§; *dUrhG* 15-24.§§; *öUrhG* 14-18a.§§. A személyhez fűződő jogok tekintetében pedig lásd: *Szjt.* 10-15.§§; *dUrhG* 12-14.§§; *öUrhG* 19-21.§§.

¹²⁰ Ezzel kapcsolatban lásd: *Szjt.* 42-57.§§; *dUrhG* 31-44.§§; *öUrhG* 26-32.§§.

megkönnyítését szolgálják. A közös jogkezelés kapcsán azonban utalni kell néhány sajátosságra.

Egyrészt a közös jogkezelők nem csupán kizárólagos szerzői/szomszédos jogosulti jogok gyakorlásában vesznek részt, hanem egyéb, korlátozott jogosítványokat is érvényesítenek, így a fentebb említett díjigényre szorított jogokat, a törvényi-, illetve kényszerengedélyeket.

Másrészt különbség tehető a „kötelező”, illetve az „önkéntes” közös jogkezelés között. Az előbbi, hagyományos kategória esetén az adott mű/teljesítmény típusától függően hatáskörrel rendelkező szervezet a törvény rendelkezésénél fogva érvényesíti a jogokat. Az *Szjt.* rendelkezéseinél¹²¹ fogva arra is lehetőség nyílik azonban, hogy egyes szerzői/szomszédos jogosulti csoportok saját elhatározásukból a törvényben felsorolt öt mű/teljesítmény típuson felül¹²² továbbiak vonatkozásában kezdeményezzék – esetenként mindig csak – egy új szervezet bejegyzését.¹²³

Harmadrészt a kötelező közös jogkezelésen belül is különbséget tesz a magyar dogmatika a *ténylegesen kötelező*, illetve az „előírt”, vagyis *kilépést is engedélyező* közös jogkezelés között.¹²⁴ Az előbbi sokkal szélesebb körben érvényesül. Az *Szjt.* alapján az utóbbi csoport négy konkrét lehetőséget ölel föl.

7.3. Végül említést kell tenni a ***kiterjesztett közös jogkezelés*** intézményéről is. Az *Szjt.* 91.§-a alapján ugyanis amennyiben a közös jogkezelő egy felhasználást jogosít, avagy az azután járó díjigényt érvényesíti, akkor az adott felhasználó az érintett művel/teljesítménnyel azonos műfajú más alkotásokat ez előzővel megegyező feltételek mellett ugyancsak felhasználhat. Ez a keretjogosítás gyakorlatilag azt teszi lehetővé, hogy a felhasználók a jogkezelő által nem képviselt, de azonos műfaji körből (például a külföldi jogosultak alkotásaiból) szintén merítsenek, ráadásul anélkül, hogy bármilyen jogkövetkezménytől tartaniuk kellene. Ez a rendelkezés a kötelező közös jogkezelés esetén logikai következmény, e nélkül ugyanis az adott jogkezelő által nem képviselt alkotások felhasználása kizárt lenne.

¹²¹ *Szjt.* 86.§ (3) bekezdés.

¹²² Az *Szjt.* 86.§ (2) bekezdése szerint ezek: „a) irodalmi és zenei művek, b) egyéb alkotóművészeti alkotások, c) filmalkotások, d) előadóművészi teljesítmények, e) hangfelvételek.” Így látható, hogy például a rádió- és televízió-szervezeteknek teljesítményeik vonatkozásában egyedileg kell eljárniuk.

¹²³ Ennek indokául a Kommentár azt adja, hogy a „közös jogkezelés csak ott indokolt, ahol a nagyobb közvetlen szerzői ellenőrzést és a közvetlen ártárgyalást jelentő egyedi szerződéskötési rendszer működéséptelen, vagyis a közös jogkezelés nélkül az illető jog a jogosultak széles köre számára gyakorlatilag üres, értéktelen lenne”. Lásd: KOMMENTÁR, p. 460.

¹²⁴ A két érintett csoportba tartozó esetkörök pontos felsorolását lásd: KOMMENTÁR, p. 461-463.

Az önkéntesen létrejött közös jogkezelők ilyen formájú jogosítását/díjigény érvényesítését azonban az érintett jogosult tiltakozó nyilatkozattal, egyúttal a szervezetből való kilépéssel megakadályozhatja.¹²⁵

III. A szabad felhasználás eljárásjogi szerepe

Akárcsak az Egyesült Államok alább ismertetésre kerülő jogrendszerében, az európai kontinensen is a szerzői jogvédelem alapját a szerzői jogi törvényekben foglalt kizárólagos jogok adják. E jogosítványok megsértésének a megállapításához a felperes minden kétséget kizáróan köteles bizonyítani, hogy a perben érintett forrásmű szerzői jogai felett ő rendelkezik, valamint hogy az alperes az alkotás egészét vagy valamely azonosítható és védelemre jogosult részét jogellenesen használta fel.¹²⁶ Amennyiben erre a felperes képes, akkor kérheti a bíróságtól a jogsértésért megállapítását, és az ezért járó szankciók kiszabását.¹²⁷

Az alábbiakban tekintsük át vázlatosan a bizonyítási eljárás menetét, és vizsgáljuk meg, hogy konkrétan hol és miként lehet a szabad felhasználásra hivatkozni.

1. A felperesi alkotások, ahogy az fentebb olvasató volt, csak annyiban rendelkeznek szerzői jogvédelemmel, amennyiben *egyéni, eredeti alkotómunka* útján jöttek létre. Ebből következik, hogy a szerző nem jogosult védelmet követelni olyan „alkotások”, vagy azok részei után, amelyeket mástól vett át (akár jogszerűen, például idézés formájában, akár jogellenesen, bitorlás révén), vagy amelyek a szerzői jogi törvények értelmében már nem, vagy egyáltalán nem részesülnek védelemben (előbbire a lejárt védelmi idejű művek, utóbbira a védelemből kizárt hivatalos művek, avagy a folklór megnyilvánulásai említendőek). Ugyancsak kizárt a (közismert) tényeket tartalmazó anyagok védelme.¹²⁸

Az alperes a fentiekkel összefüggésben vitathatja a felperes keresetindításhoz fűződő jogosultságát,¹²⁹ avagy azt, hogy alperesként nem is őt kellett volna perbe fogni.¹³⁰ Hasonlóan

¹²⁵ KOMMENTÁR, p. 478-480.

¹²⁶ SALAGEAN 2008: p. 102.

¹²⁷ A kérhető szankciókkal összefüggésben lásd: *Szjt.* 94-99.§§; *dUrhG* 97-105.§§; *öUrhG* 81-90d.§§.

¹²⁸ Az ezekkel kapcsolatos példákat lásd: I. Rész, I.4.1. pont.

¹²⁹ Az „aktív legitimáció” kérdéskörét illetően lásd: EIN BISSCHEN FRIEDEN, p. 571-572. Egy másik német ügyben a szerzői művek megrendelésre történő fénymásolása miatt egy tartományt, és az annak kezelésében álló

nagy lehetőségeket rejt magában annak bizonyítása, hogy a forrásmű nem a szerző alkotása, vagy nem védett mű (legkevesebb „*kleine Münze*”). Ennek több oka került említésre az előzőekben. Ezen felül azt is bizonyíthatja az alperes, hogy ő a felperestől független alkotómunka segítségével hozta létre saját művét. Ennek oka lehet például az, hogy a felperessel mindketten közös korábbi forrás(ok)ból dolgoztak. Az is elképzelhető, hogy az alperes azt bizonyítja, hogy a felperest megelőzően alkotta meg saját művét.

2. Amennyiben a felperes sikerrel bizonyította műve felett fennálló szerzői jogosultságát, és ezt az alperes sem tudta kizárni, akkor a felperesnek már csak a jogsértést kell bizonyítania. Ehhez két feltételnek az igazolására van szükség: egyrészt arra, hogy az alperes engedély nélkül használta fel a forrásművet, másrészt arra, hogy ezért az alperes nem fizette meg a felperest megillető díjat. Ez utóbbi különösebb magyarázatot nem igényel, sokkal fontosabb az engedély nélküliség kérdése.

Természetesen a forrásmű felhasználásáról csak annyiban beszélhetünk, amennyiben az alperes minden kétséget kizáróan ismerte a forrásművet. Közvetlen bizonyíték erre például az, ha a felhasználó egy számára lektorálás céljából átadott kéziratból vesz át részeket. Közvetlen bizonyíték híján (mert például két, egymást nem ismerő zenész dala hasonlít), a körülmények alapos mérlegelésére van szükség. Ezen a ponton rendkívüli jelentőséggel bír a forrásmű hozzáférhetőségének a kérdése. Ha a szerző a kéziratát egész életében az íróasztala fiókjában tartotta, s azt senkinek nem mutatta meg, akkor a hozzáférés nehezen bizonyítható, még akkor is, ha másvalaki azzal megegyező alkotást hozott létre. A hozzáférést általában adott, ha a mű nyilvánosságra van hozva. E ponton az alperes ismét élhet ellenbizonyítással. Ha minden kétséget kizáróan képes ugyanis azt igazolni, hogy nem ismerhette (nem juthatott hozzá) a felperesi műhöz, akkor a jogsértés ténye kizárt.¹³¹

Rendkívüli jelentősége van a kontinentális jogrendszerekben annak, hogy a forrásművet nyilvánosságra hozták-e vagy sem. Az Egyesült Államokban elképzelhető a nyilvánosságra

könyvtárakat beperlő profitorientált cég azért bukta el az ügyet, mert az ilyen perek indítására csak a közös jogkezelő jogosult. Lásd: KOPIENVERSANDDIENST, Abs. 1-82. Az ügyről lásd: NIPPE 1998: p. 382-390.

¹³⁰ A „passzív legitimációval” összefüggésben lásd: PRESSEBERICHTERSTATTUNG UND KUNSTWERKWIEDERGABE II., p. 29. – THUMBNAILS, p. 6.

¹³¹ Ilyen eset, amikor egy zenemű csak az ország egyes régióiban, vagy tematikus, de nem országos lefedettségű rádiócsatornán hallható, s ehhez az alperesnek nincs hozzáférése. Természetesen az ilyen érveket is csak az összes körülmény összevetését követően szabad elfogadni, hiszen korunk internet alapú társadalmában ezek a kifogások könnyedén erőltetettnek tűnhetnek.

még nem hozott alkotások fair felhasználása is,¹³² a vizsgált három európai országban viszont az alperes mindenképp jogsértést követ el, ha a felperes alkotását az ő engedélye nélkül hozta nyilvánosságra. Ez az eltérés a két rendszer között a személyhez fűződő jogosítványok lényeges különbségére vezethető vissza.

Röviden érdemes még a kontinentális országok és az USA jogrendszerének egy további jelentős eltérésére felhívni a figyelmet. Az Egyesült Államokban a jogsértés megállapításának a fentiek felül elengedhetetlen feltétele, hogy a felhasználás a forrásmű lényeges részére terjedjen ki. Az USA bíróságai ebből a kitételből fejlesztették ki a „*de minimis tesztet*”, amelynek értelmében kizárólag az olyan felhasználások tekinthetők jogsértőnek, amelyek meghaladnak egy csekély mennyiséget.¹³³ A kontinentális jogrendszerekben ilyen tétel nem került kialakításra. Ennek megfelelően a felperes már akkor keresetet indíthat jogainak megsértése miatt, ha a másik fél a forrásmű bármely csekély, azonban azonosítható és védelemre jogosult részletét használja fel. Kiválóan példázza ezt az SZJSZT egyik szakértői véleménye, amely miután maga jelezte, hogy a perben érintett két (egyéni, eredeti jellegű) mondat feltehetően nem képezte lényeges részét a forrásműnek, mégis gond nélkül megállapította a jogsértést.¹³⁴

3. Tekintettel arra, hogy a szabad felhasználások a kontinentális jogrendszerekben nem a társadalom tagjai részére biztosított jognak, hanem a szerzői (és szomszédos jogi) jogosultak számára előírt tűrés kötelezettségnek tekinthetők, ezért az alperes a szabad felhasználási esetkörökre alapvetően kimentésként hivatkozhat. Tekintettel arra, hogy e jogintézményeket a szerzői jogi törvények konkrét esetekre szűkítik, és alkalmazásukat is szűkre szabják, ezért a felhasználás indokoltságát (szabad jellegét) az alperesnek szintén minden kétséget kizáróan kell bizonyítania.¹³⁵ Ennek megfelelően a felhasználók a törvényi előírások valamennyi feltételének betartását kötelesek bizonyítani, ezek közül egynek az elmulasztása is végzetes. A bizonyítási teher ilyen megfordulása azt is eredményezi, hogy a felperes ezen a ponton élhet ellenbizonyítással, és például az alperesi állítással ellentétben igenis igazolhatja a haszonszerzésre törekvést, vagy a felhasználás túlzott terjedelmi jellegét stb.

¹³² Vö.: IV. Rész, III.2. alfejezet.

¹³³ Vö.: IV. rész, II.2. alfejezet.

¹³⁴ SZJSZT 25/2006, p. 2.

¹³⁵ BRECHTTEXTE, p. 868.

III. RÉSZ

A FAIR USE TESZT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK SZERZŐI JOGÁBAN

I. A fair use teszt alapjai

1. Amikor 1841-ben Charles Upham – George Washingtonról készített kötetébe – 353 oldalt szó szerint átvett a Washington leveleit kiadó Jared Sparks könyvéből, még nem sejtette, hogy alapjaiban járul hozzá a szerzői jog egyesült államokbeli „kritikus biztonsági szelepeinek”,¹³⁶ sokak szerint a „legproblémásabb részének”:¹³⁷ a fair use tesznek a kialakulásához.¹³⁸ Az ügyet tárgyaló William Story bíró, erősen hagyatkozva a XVIII-XIX. századi angol bírósági ítéletekre, a keresetet helyben hagyva¹³⁹ fektette le az „eredeti forrás igazolható használatára” vonatkozó tételét, amelyben úgy vélte, hogy minden vitatott felhasználás elbírálásakor a forrásmű természetét, a felhasznált munka terjedelmét, illetve a használatnak a forrásmű gazdasági értékére gyakorolt hatását kell leginkább figyelembe venni.¹⁴⁰

Az Egyesült Államok bíróságainak ezen az ítéleten nyugvó – ha nem is teljesen következetes, de – tartós gyakorlatával kimunkált tétel létalapját maga a szerzői jogi szabályozás létezése adja. Mivel az Alkotmány érintett rendelkezése az információk

¹³⁶ PATRY - PERLMUTTER 1992: p. 668.

¹³⁷ DELLAR V. GOLDWYN, p. 662.

¹³⁸ FOLSOM V. MARSH, p. 342. Az ügy vonatkozásában lásd: PERLMAN - RHINELANDER 1975: p. 381-382. – PATTERSON 1992: p. 255.

¹³⁹ A bíró elutasította Upham azon érvét, hogy Washington levelei nem voltak „megfelelő tárgyai a szerzői jogoknak”, tekintettel arra, hogy nem voltak irodalmi természetűek, s írójuk már elhunyt. Azt a védekezést sem fogadta el Story, hogy Uphamnek joga lett volna kivonatolni és kiválogatni a könyvéhez a használható forrásokat, mivel a szelektálás kizárólag a felperes munkájában megtalálható levelekre korlátozódott. A bíró arra is felhívta a figyelmet, hogy a szerzői jogok megsértéséhez nem szükséges egy egész könyv lemásolása, elegendő ehhez az, hogy érezhető legyen az eredeti mű értékére vagy az eredeti szerző munkájára gyakorolt negatív hatás. Ezzel együtt nem zárta ki annak lehetőségét, hogy nagy mennyiségben is lehessen idézni, ha ezt például a felhasználás kritikai célja igazolja. Lásd: FOLSOM V. MARSH, p. 348-349.

¹⁴⁰ FOLSOM V. MARSH, p. 348. A későbbi ítéletekben ez a felsorolás az alábbiak szerint bővült ki: „a felhasznált rész értéke; ennek minden más műhöz viszonyított relatív értéke; milyen célt szolgál; a másolt rész milyen mértékben helyettesíti az eredetit, avagy mennyiben akadályozza annak értékesítését; és egyéb körülmények”. Lásd: CARR V. NATIONAL CAPITAL PRESS, p. 220. – BROADWAY MUSIC CORP. V. F-R PUBLISHING CORP., p. 817. – MATHEWS CONVEYOR V. PALMER-BEE, p. 73.

terjesztését és a kreativitás előmozdítását tűzte ki célul, akaratlanul is megtörte a szerzők kizárólagosságát műveik vonatkozásában.¹⁴¹ Az alkotmányos felhatalmazás egyszerre biztosítja ugyanis a szerzőknek a műveikhez fűződő jogait, másrészt a közösségnek a tudás terjesztéséhez kapcsolódó érdekét. Mivel ez a két oldal alapjaiban szemben áll egymással, az USA bíróságai ennek feloldása érdekében fejlesztették ki a tesztet.

A bírósági gyakorlat e tételt egy olyan méltányos védekezésnek tekinti, amely alapján korlátozott keretek között (ésszerű célból és fair módon) a jogosulton kívül bárki engedély nélkül használhat fel szerzői jogilag védett alkotásokat.¹⁴² A Supreme Court szerint a teszt „az ésszerűség egy méltányos szabálya, amely lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy elkerüljék a szerzői jogi törvény merev alkalmazását olyankor, amikor esetleg ez elnyomhatja az igazi kreativitást, amit a törvény támogatni hivatott.”¹⁴³

2. A *Folsom v. Marsh* ügy ítéletét megszövegező Story által lefektetett úton megindult, és fokozatosan kiépült gyakorlatot („*case law*”) az Egyesült Államok jogalkotói az USCA 107.§-ában az alábbiak szerint emelték a szövetségi törvényjog („*statute law*”) ¹⁴⁴ részévé:

„A 106. és 106/A. szakaszok rendelkezései ellenére a szerzői joggal védett művek kritikai, magyarázati, híradási, oktatási (beleértve a tantermi használatra történő többszörözést is), tudományos vagy kutatási célú fair használata, beleértve a másolatok vagy hangfelvételek készítésével, avagy az említett szakaszban meghatározott más módon való reprodukálással való felhasználást, nem képezi a szerzői jogok megsértését. Annak meghatározásakor, hogy a

¹⁴¹ FISHER 1987: p. 1687-1688. – DRATLER 1988: p. 246-248.

¹⁴² FISHER V. DEES, p. 435.

¹⁴³ STEWART V. ABEND, p. 236.

¹⁴⁴ Ennek egyik legfontosabb következménye, hogy az USCA bármely rendelkezésének megsértésével kapcsolatos pereket szövetségi bíróságok előtt kell lefolytatni. Első fokon a szövetségi kerületi bíróságok („*district court*”, melyek száma összesen 94) járnak el. Az általuk meghozott ítéletekkel szemben az adott kerület szerint illetékes fellebbviteli bíróságokhoz („*court of appeals*”, ezekből tizenkettő, valamint további egy speciális fórum létezik) lehet fordulni. E fórumokat szokás az amerikai jogi zsargonban a számuk szerint elnevezni, így például a „*Ninth Circuit*” a 9. körzethez tartozó szövetségi kerületi bíróságok fellebbviteli fórumát jelenti (hivatalos nevén „*Court of Appeals for the Ninth Circuit*”). A továbbiakban pusztán számuk szerint lesznek rövidítve e fórumok. Azt, hogy a jelen tanulmány által is vizsgált ügyekben a legtöbbször a Ninth vagy a Second Circuit jár el, leginkább az magyarázza, hogy az előbbi illetékességéhez tartozik Kalifornia, s ezen keresztül a filmgyártás központjának tekinthető Hollywood, az utóbbihoz pedig New York, amely a filmipar másik fellegvára. Végül a fellebbviteli bíróságok ítéletével szemben a Supreme Courtoz lehet jogorvoslatért fordulni (és kérni az ún. „*writ of certiorari*” kiadását – ezzel összefüggésben lásd: 209. lábjegyzet.)

mű felhasználása az adott esetben fair volt-e vagy sem, a vizsgálandó tényezők magukba foglalják az alábbiakat:

(1) a használat célja és jellege, beleértve, hogy e használat kereskedelmi természetű vagy non-profit oktatási célú-e;

(2) a szerzői joggal védett mű természete;

(3) a felhasznált résznek a mértéke és lényegessége a szerzői joggal védett műhöz, mint egészhez viszonyítva; és

(4) a használatnak a szerzői joggal védett mű potenciális piacára vagy értékére kifejtett hatása.

Az a tény, hogy a művet még nem publikálták, nem akadály a fair használat megállapításának, ha ezt a fent említett tényezők alátámasztják.”

A fenti faktorok erősen hasonlítanak a Story és az őt követő bírák által megfogalmazott kritériumokra. Ez természetesen annak köszönhető, hogy a jogalkotó az USCA 107.§ megszövegezésekor a teszt addigi bírósági gyakorlatát vetette papírra.¹⁴⁵

Az USCA alapján minden engedély nélküli felhasználás „per se”, kvázi automatikus jogsértés, a fair használatra való hivatkozás pedig ezzel szemben érvényesíthető *kimentésként*. A teszt lényege tehát az, hogy a társadalom tagjai a szerzői jogok tulajdonosának kárára szereznek előnyt, feltéve, hogy mindezt fair módon teszik, vagyis a felhasználás alkotó jellegű, nem jelentős, továbbá igazságos és kívánatos eredményre vezet, s a jogosultnak sem okoz indokolatlan hátrányt.¹⁴⁶ Ez azt is jelenti egyben, hogy a kontinentális típusú „garantált” korlátokkal szemben az USA-ban szinte minden felhasználás megengedettnek tekinthető, ha nem minősül unfairnek.

II. A fair use teszt eljárásjogi szerepe

Tekintettel a common law jogrendszer fajsúlyos eljárásjogi jellegére, az alábbiakban indokoltnak tűnik (a kontinentális jogrendszerekhez képest terjedelmesebben) áttekinteni, hogy egy jogvita esetén a bizonyítás milyen menetben történik, és hogy a teszt ennek keretében hol és mikor vehető igénybe.

¹⁴⁵ H.R. Rep. No. 94-1976, 94th Cong., 2d Sess. (1976), p. 66. Alapvetően ez a tény indokolja, hogy az 1978-at megelőző jogesetek is a teszttel kapcsolatos forrásul használhatóak.

¹⁴⁶ SILVERMAN 1963: p. 169. – MARKS 1997: p. 1377.

1. A szerzői jogviták kiindulópontjával minden esetben az *USCA* kizárólagos jogosítványokat felsoroló rendelkezései szolgálnak.¹⁴⁷ Az ezeket megsértő bármely másodlagos mű jogellenes,¹⁴⁸ ha a felperes bizonyítja, hogy az eredeti mű szerzői jogai őt illetik, és hogy az alperes a mű egy vagy több lényeges és védett részét engedély nélkül használta fel. Ez utóbbi vonatkozásában a felperes a műhöz való hozzáférést, valamint azt köteles bizonyítani, hogy a másodlagos mű lényegesen hasonlít az eredeti alkotásra.¹⁴⁹ Különösebb nehézséget általában nem jelent a szerzői jogok meglétének igazolása,¹⁵⁰ ezért a továbbiakban csak a második tényezőre szükséges koncentrálni, melyet ugyancsak két részre lehet bontani: a másolás tényének, illetve a másolás jogellenességének a bizonyítására.

A *másolás ténye* többféleképpen bizonyítható. A helyzet közvetlen bizonyíték esetén a legegyszerűbb, így például akkor, ha a felhasználó közvetlenül a felperestől jutott a vitatott alkotáshoz (például egy demókazetta vagy kézirat átadása révén), avagy az alperes zenésztársa vagy színházi/személyi asszisztense volt a szerzői jogosultnak, ilyenkor ugyanis

¹⁴⁷ *USCA* 106.§: „A 107. és 122. szakasz keretei között, a szerzői jogok jelen cím szerinti tulajdonosa rendelkezik annak kizárólagos jogával, hogy az alábbiakat megtegye vagy engedélyezze:

- (1) a szerzői mű többszörözése másolatok vagy hangfelvételek formájában;
- (2) a szerzői jogilag védett művön alapuló származékos mű készítése;
- (3) a szerzői jogilag védett mű másolatainak vagy hangfelvételeinek terjesztése akár adásvétel, akár a tulajdonjog átruházásnak bármely más formájában, avagy bérbe-, illetve haszonbérbe adással, vagy kölcsönzéssel;
- (4) irodalmi, zenei, drámai és koreográfiai művek, némajáték, filmalkotás, illetve egyéb audiovizuális művek esetén a szerzői jogilag védett művek nyilvános előadása (*'perform'*);
- (5) irodalmi, zenei, drámai és koreográfiai művek, némajáték, festészeti, grafikai, vagy szobrászati művek esetén, beleértve a filmművészeti alkotások, illetve egyéb audiovizuális alkotások egyedi képeit, a szerzői jogilag védett művek nyilvános előadása (*'display'*); és
- (6) hangfelvételek esetén a szerzői jogilag védett mű digitális audio közvetítés útján történő nyilvános előadása (*'perform'*).”

¹⁴⁸ *USCA* 501(a).§.

¹⁴⁹ *ARNSTEIN v. PORTER*, p. 468. – *TESTA v. JANSSEN*, p. 202. – *BAXTER v. MCA*, p. 423. – *JARVIS v. A&M*, p. 288-289. Az alábbiakban a „*lényeges hasonlóság*” kifejezés két ízben is megjelenik, egyrészt a másolás tényének, másrészt a jogszerűségi küszöbnek a vizsgálatakor. Latman, a félreértéseket elkerülendő, az első esetre a „*probative similarity*”, a másodikra pedig a „*substantial similarity*” kifejezést javasolta alkalmazni. Lásd: *LATMAN* 1990: p. 1204.

¹⁵⁰ Ha egy folyóiratban publikáló szerző nem rendelkezik a cikke szerzői jogaival, mert azt a kiadó fenntartotta magának, akkor ez a kereset elutasításával jár.

szinte kizárt, hogy ne ismerte volna a művet.¹⁵¹ A gyakorlatban az érintettek közötti közvetlen kapcsolat elvéve fordul elő.¹⁵² Ennek hiányában hagyományosan a „fordított arány szabályát” („*inverse ratio rule*”) szokás alkalmazni, amely szerint a jogellenességre a hozzáférés és a hasonlóság mértékéből kell következtetni. A szabály nevéből következik, hogy minél nagyobb a hozzáférés lehetősége (például slágerlistás dalról, bestseller könyvről vagy egy Broadway kasszasikerről van szó), annál kisebb mértékű hasonlóság elegendő a másolás tényének a megállapításához.¹⁵³ És vice versa: ha a forrásul szolgáló mű csak nehezen hozzáférhető (az előadó kizárólag egy zenei szubkultúra számára vagy egy területi régióban ismert, a könyv csak valamilyen kevésbé ismert nyelven jelent meg, vagy amatőr szintársulat játszott), annál nagyobb, lényeges (vagyis bizonyító erejű) hasonlóságra van szükség.¹⁵⁴

Önmagában az, hogy az alperesnek a forrásműhöz való hozzájárulása nem bizonyítható,¹⁵⁵ még nem zárja ki a másolás tényének megállapíthatóságát. Ha ugyanis korábbi közös forrás,

¹⁵¹ Hipotetikus a példa, de Steven Spielberg nyilatkozta egy ízben, hogy az Indiana Jones sorozat negyedik részének teljes forgatókönyvét kizárólag ő és a naplóvezetője ismerte (még a főszereplők is csak egy estére kapták meg az anyagot, majd miután átolvasták, a mindezt türelmesen kiváró futár azonnal vissza is vitte a dokumentumot a rendező „széfjébe”). Lásd: *HVG*, 2008. május 24., 21. szám, p. 37. Vagyis, ha például a naplóvezető mindezek után „írt” egy – az eredetit plagizáló – új forgatókönyvet, akkor az ő státuszát, illetve a szerzői mű eltulajdonítására ebből fakadó lehetőségét közvetlen bizonyítékként lehetne kezelni.

¹⁵² Egy ilyen példa szerint John Williams az *E.T.* című film betétdalának forrásul korábbi „kenyéradójának” a dalát használta, amelyet Leslie T. Baxter több koncertjén is elzongorázott. Lásd: *BAXTER v. MCA*, p. 422.

¹⁵³ Például George Harrison a „My Sweet Lord” című dalában jogellenesen dolgozta fel a Chiffons „He’s So Fine” című slágerét, amit a két dal közötti lényeges hasonlóság bizonyított, valamint az a tény, hogy a Chiffons slágere az USA a „Billboard Top 100” 1963. áprilisi listáján első helyezést ért el. Lásd: *BRIGHT TUNES v. HARRISONS*, p. 177. Ehhez hasonlóan a hozzáférés magas fokát állapította meg a bíróság abban az esetben, amikor az érintett dalt a jogellenes felhasználást megelőzően már három zenekar is feldolgozott, az érintett hanglemezből legkevesebb 200.000 darab kelt el, és országos rádiók is rendszeresen játszották. Lásd: *CHOLVIN v. B. & F. MUSIC*, p. 102.

¹⁵⁴ Bár az Isley Brothers 1966-os „*Love Is a Wonderful Thing*” című dala nem került fel a slágerlistákra, sőt sikeresnek sem volt nevezhető, annak Michael Bolton általi, azonos címmel elkészült 1991-es feldolgozása a két dal közötti (nem túlzottan feltűnő) hasonlóság folytán jogellenesnek bizonyult. Lásd: *THREE BOYS MUSIC v. BOLTON*, p. 477.

¹⁵⁵ Természetesen a forrásműnek ésszerűen hozzáférhetőnek kell lennie, lásd: *NIMMER - NIMMER 2005*: 13.03[A][2]. Így az, ha valaki egész életében a széfjében őrzi verseit, egyértelműen kizárja a hozzáférést, s így a jogellenes másolás lehetőségét. A kötelező regisztrációs rendszer 1976-os eltörlését megelőzően egy ítélet a hozzáférés minimális (de nem feltétlenül elegendő) kellékének tekintette az érintett mű nyilvántartásba vételét,

bármiféle váratlan elem, avagy a másodlagos mű egyedisége/összetettsége hiányában nyilvánvaló, hogy a származékos mű nem készülhetett önállóan, s a feltűnő hasonlóság („*striking similarity*”) még csak véletlen sem lehet, akkor az eljárás folytatható.¹⁵⁶ Ebben az esetben azonban feltétel, hogy a felperes szakértői véleménnyel bizonyítsa ezt a hasonlóságot.¹⁵⁷

2. Amennyiben a másolás ténye a fenti módok valamelyike révén bizonyítást nyert, a *felhasználás jogszerűségének vizsgálata* következik. A jogellenesség megállapításához az eredeti mű *lényeges részének átvétele szükséges*. A bírói gyakorlat szerint ennek vizsgálatakor a védelemre nem jogosult elemeket figyelmen kívül kell hagyni.¹⁵⁸ Zeneművészeti alkotások esetén hagyományosan a dallam és a dalszöveg jogosult védelemre, míg a hangszerelés, a hangerő vagy a hangszín általában nem; irodalmi alkotásoknál alapvetően a történet vezetése és a főbb karakterek sorolhatóak ide, de például egy híres történelmi alak szerepeltetése nem sajátítható ki, és ugyanígy nem számíthat védelemre az a körülmény, ha a szerző például idézőjelek helyett csillagokat használ a könyvében.¹⁵⁹ Ezen védett elemek megnevezésére alkalmazzák a szemléletes „aranyrögök” („*golden nuggets*”) kifejezést.¹⁶⁰

Ha megtaláltuk az „aranyrögöket”, a bizonyítás rájuk szorítkozva folyik tovább. Ekkor több körülményt kell – az átlagos megfigyelő/hallgató/közönség („*ordinary observer / listener*”

lásd: TWENTIETH CENTURY-FOX V. DIECKHAUS, p. 898. Ennél mégis meggyőzőbb az, ha a művet kotta vagy hanglemez formájában, avagy rádióadásban terjesztik. Lásd: THREE BOYS MUSIC V. BOLTON, p. 482.

¹⁵⁶ E tétel alkalmazását lásd: ARNSTEIN V. PORTER, p. 468. – TESTA V. JANSSEN, p. 203. – SELLE V. GIBB, p. 904.

¹⁵⁷ TESTA V. JANSSEN, p. 203.

¹⁵⁸ JARVIS V. A&M, p. 291.

¹⁵⁹ Annak eldöntése, hogy mi tekinthető konkrétan védettnek, minden esetben ad-hoc vizsgálatot igényel. Ahogy fentebb elhangzott, a jogellenesség megállapításának előfeltétele annak igazolása, hogy a felhasznált részlet vonatkozásában a szerző rendelkezik a szerzői jogokkal. Vagyis ha például valaki egy szurkolói ritmust, másvalaki versét, esetleg egy közmondást illeszt a saját művébe, akkor annak más általi lemásolása esetén nem hivatkozhat jogsértésre. Ugyancsak bíróságokként változhat az is, hogy konkrétan mely „kifejezések” részesíthetők védelemben. Ismert olyan példa a zene világából, amikor a bíró szerint a „Brrr” vagy „Hugga Hugga” hangok elérték a védelemhez szükséges minőségi mértéket. TIN PAN APPLE V. MILLER BREWING, p. 1794. A tétel másik részének vonatkozásában ugyancsak elképzelhető, hogy például egy dalnak szignifikáns, ennek eredményeként védett tényezőjévé válik a hangszerelés, ha az utánozhatatlan, vagyis ez adja a mű „lelkét” (így különleges „népi hangszerek” használata esetén).

¹⁶⁰ Ezt az eljárást összességében „kivonatolási vagy elhatárolási eljárásnak” („*subtractive process*”) nevezik.

/ *audience*”) szemszögéből – megvizsgálni.¹⁶¹ Elsőként azt, hogy vajon a két mű milyen emberek számára tűnhet hasonlónak. Minél nagyobb hasonlóságot mutat ugyanis a két alkotás hallgató-, olvasótábora vagy nézőközönsége, annál valószínűbb, hogy az eredeti mű alkotója vagyoni hátrányt szenved a felhasználás következtében. Másrészt meg kell nézni, hogy milyen a hasonlóság „természete”, azaz a hasonlóság csak egy-egy „aranyrög”, vagy az egész mű vonatkozásában áll-e fenn. Ennek tisztázása azért fontos, mert ha a hasonlóság a teljes műre kiterjed, akkor nagy valószínűség szerint a szerző kizárólagos jogosítványát képező átdolgozásról vagy többszörözésről beszélhetünk. Harmadrészt a hasonlóság mértékét kell megvizsgálni, ahol ismét a „fordított arány szabálya” alkalmazandó.

E körülmények figyelembe vételekor a bíróságok a „lényeges hasonlóság tesztjét” („*substantial similarity test*”) hívja segítségül. Előfordulhat, hogy a felhasznált részlet mennyiségi szempontból veti fel annak kérdését, hogy az átlagos közönség képes-e felismerni az eredeti művet az új alkotásban.¹⁶² Minél nagyobb terjedelemben kölcsönöz valaki a forrásműből, természetesen annál valószínűbb, hogy tette jogellenesnek bizonyul.¹⁶³ Más szavakkal: ha a két mű olyan jelentős része hasonlít egymásra, hogy az átlagos közönség nem tud különbséget tenni közöttük, akkor a jogellenesség megállapítása biztosra vehető.¹⁶⁴

Nimmer a minőségi hasonlóság tekintetében két típus között tesz különbséget. Az „átfogó nem szó szerinti hasonlóság” („*comprehensive nonliteral similarity*”) tesztje akkor alkalmazható, ha a másodlagos mű szerzője anélkül használja fel a forrásmű lényegét vagy szerkezetét („*fundamental essence or structure*”), hogy a két alkotás között „szó szerinti”,

¹⁶¹ Ahogy az egy bírósági ítéletben elhangzott: a kérdés az, hogy „egy átlagos hallgató megítélése szerint az állítólagos másolat a szerzői jogilag védett műből származik-e [vagy sem]”. Lásd: STEINBERG V. COLUMBIA PICTURES, p. 711. A felhasználás jogszerűségének vizsgálatakor az előbbi szakaszt „objektív tesztnek” nevezik, hiszen ott kizárólag a védelemre jogosult és nem jogosult elemek objektív szelekciójára kerül sor. A jelen, második részt „szubjektívnek” tekintik, mivel a vizsgálat a közönség oldaláról nézve történik.

¹⁶² PONTE 2006: p. 528.

¹⁶³ FISHER V. DILLINGHAM, p. 146.

¹⁶⁴ További bírósági megfogalmazások szerint a kérdés az, hogy vajon az alperes a felperes művének azon részét másolta-e le, „amin a mű nyilvános vonzereje és ezen keresztül kereskedelmi sikere múlik”, lásd: ROBERTSON V. BATTEN, BARTON, DURSTINE & OSBORN, p. 798.; avagy „ami a laikus hallgató füle számára kellemes”, lásd: ARNSTEIN V. PORTER, p. 473.

vagyis pontos egyezés lenne.¹⁶⁵ Ilyenkor a bíróság a két mű hasonlóságát összehatásában vizsgálhatja.¹⁶⁶

Ha a felhasználó pusztán egy rövidebb részletet – az eredetivel teljesen, vagy majdnem teljesen megegyező módon, illetve az eredeti mű jellegének vagy szerkezetének módosítása nélkül – másolt le, akkor nem jöhet szóba a két mű egésze közötti átfogó hasonlóság. Ilyenkor a bíróságok a Nimmer által „részletek szószerinti hasonlósága” („*fragmented literal similarity*”) tesztnek nevezett módszert alkalmazhatják. Ebben az válik kiemelkedő tényezővé, hogy a másolás a forrásmű triviális vagy lényeges elemeire terjedt-e ki. A felhasználás akkor tekinthető jogellenesnek, ha az átvett részlet az eredeti alkotás vonatkozásában minőségi szempontból mutatkozik lényegesnek.¹⁶⁷ Ez más szavakkal a *forrásmű lelkének* („*heart of the work*”) a vizsgálatát jelenti.¹⁶⁸ Ilyennek a forrásmű megkülönböztető („*distinctive*”),¹⁶⁹ vagy figyelemfelkeltő („*attention-grabbing*”) ¹⁷⁰ jellegzetességei tekinthetőek. Zene esetében ez a refrén, vagy egy jellegzetes dallam, például a nyitány.

Mindkét tételből az következik, hogy a jogellenesség megállapításához a felperesnek azt kell bizonyítania, hogy a felhasználás meghalad egy triviális, minimális mértéket, vagyis a két érintett mű között mennyiségi vagy minőségi értelemben lényeges hasonlóság fedezhető fel („*de minimis non curat lex*”, röviden *de minimis* szabály).¹⁷¹ A bíróságok ráadásul akkor is meg szokták állapítani a lényeges hasonlóságot, amennyiben a két mű között eltérések fedezhetők fel, feltéve, hogy a hasonlóságok meghaladják az eltérések mértékét, illetve a hasonlóságok mennyiségi vagy minőségi értelemben jelentősek a forrásműhöz képest.¹⁷²

¹⁶⁵ NIMMER - NIMMER 2005: 13.03.§[A][1].

¹⁶⁶ Ezt másként „*total concept and feel*” tesztnek is nevezik. Alkalmazását lásd: TUFF 'N' RUMBLE V. PROFILE RECORDS, p. 5.

¹⁶⁷ NIMMER - NIMMER 2005: 13.03.§[A][2]. A teszt alkalmazását lásd: JARVIS V. A&M, p. 291. – COLUMBIA PICTURES V. MIRAMAX, p. 1185.

¹⁶⁸ „The 'heart of the work' might be described as the essence of the work; the most recognizable feature of the work, that which the lay listener could easily identify; or the piece that gives the work its overall feel.” Lásd: CHRISTIAN 2004: p. 140.

¹⁶⁹ NEWTON V. DIAMOND, p. 1258.

¹⁷⁰ JARVIS V. A&M, p. 292.

¹⁷¹ E tétel szerint tehát a jog nem kíván foglalkozni a bagatell ügyekkel: „the law does not concern itself with trifles”. Lásd: RINGGOLD V. BLACK ENTERTAINMENT, p. 74. – SZYMANSKI 1996: p. 300-301. – MORRIS 2000: p. 273.

¹⁷² ROGERS V. KOONS, p. 308.

3. Az előzőekben elmondottak a felperes eljárásjogi feladataira koncentráltak. Természetesen az alperes védekezése is figyelmet érdemel, s ez ismét két részre osztható.

Egyrészt az alperes – a fentiekből kiindulva – bizonyíthatja, hogy a felhasznált részlet szerzői jogaival nem a felperes rendelkezik, avagy az átvett részlet nem jogosult védelemre.¹⁷³ Ezen érvek alkalmazhatósága azonban a gyakorlatban ritkán fordul elő, ezért sokkal nagyobb lehetőségeket rejt magában a jogsértés hiányának bizonyítása. Ezen belül hivatkozni lehet arra, hogy a felhasználás se mennyiségi, se minőségi értelemben nem sértette meg a de minimis szabályt, és arra is, hogy a két mű között a laikus nem fedezhet fel lényeges hasonlóságot. A *Jarvis* ügyben eljáró bíróság viszont nem fogadott el egy olyan érvelését, mely szerint a felhasználás nem befolyásolta negatívan a felperes karrierjét, s ő az így keletkezett „hírverés” hatására sikerrel tudná ismét kiadni dalát, mivel ezek pusztán feltételezések.¹⁷⁴ Ugyancsak kizárt az olyan védekezés, amely az alperes művének az irányából közelíti meg a felhasználást: ha ugyanis az eredeti műben mennyiségileg vagy minőségileg lényeges szerepe van az átvett részletnek, lényegtelen, hogy az az új alkotásban csak eseti vagy kiegészítő jellegű, például háttérdallam.¹⁷⁵ Helytelen az olyan érv is, amely szerint a másolás tényének megállapításához a két érintett műnek egészében, s nem csak az érintett rész vonatkozásában kell hasonlónak lennie.¹⁷⁶

Amennyiben a fenti érvek nem vezetnek eredményre (vagy alkalmazásukra nincs lehetőség), akkor a bíróság az alperes felhasználását jogellenesnek nyilvánítja. Ezen a ponton lép be a fair use teszt alkalmazhatósága. Mivel a hagyományos felfogás szerint e tétel kimentő körülményként („*affirmative defense*”) alkalmazható, ezért ez a bizonyítási teher megfordulását eredményezi,¹⁷⁷ s a 107.§-ban található célok és tényezők igazolása, vagy kizárása az alperesre hárul.¹⁷⁸

¹⁷³ BRODIN 2005: p. 837-838.

¹⁷⁴ JARVIS v. A&M, p. 291.

¹⁷⁵ Az a körülmény, hogy a felhasznált rész a származékos műben milyen terjedelmű és milyen jelentőséggel bír, legfeljebb a jogkövetkezmény (a kiszabható szankció) megállapításánál játszhat szerepet. Lásd: NEWTON v. DIAMOND, p. 1195. Ismert azonban olyan ítélet is, amely szerint a felhasznált rész minőségét és mennyiségét a másodlagos mű vonatkozásában is vizsgálni kell. Lásd: RINGGOLD v. BLACK ENTERTAINMENT, p. 70. Ezzel összefüggésben lásd még: BRODIN 2005: p. 836-837.

¹⁷⁶ JARVIS v. A&M, p. 290. Ezen érv a legtöbb esetben lehetetlenné tenné a jogosultak keresetét.

¹⁷⁷ Ez alól a gyakorlat kizárólag a nem kereskedelmi természetű felhasználások kapcsán ismer kivételt, ahol továbbra is a felperesnek kell azt bizonyítania, hogy a felhasználás az ő művének értékét vagy annak piacát

III. A fair use teszt faktorai

Habár jelentős a nézeteltérés a tudományos élet és a bírói gyakorlat között tekintetben, hogy a törvényben nevesített faktorok közül bármelyik kiemelhető-e a felhasználás fair voltának eldöntésekor (úgymond „*primus inter pares*” lenne),¹⁷⁹ a leggyakoribb vélekedés szerint ezeket a tényezőket mindig egymáshoz viszonyítva, összhatásukban kell értékelni.¹⁸⁰ Nem feltétlenül értenek egyet a szerzői jogászok abban sem, hogy a négy tényező taxatív felsorolást képez-e, vagy a felek az eljárás során más eszközökre is hivatkozhatnak. Talán a leghelyesebb véleményt e téren a *Rubin* ügyben ítélező bíróság mondta ki: „a felhasználás fair voltának eldöntésekor a törvényi tényezők nem tekinthetők kizárólagosnak, és önmagában egyik faktor sem tekinthető döntőnek. A tényezőket sokkal inkább a fair use teszt céljának fényében kell megítélni, amely szerint el kell tekinteni a szerzői jog merev végrehajtásától, amennyiben ez a tudományok és a hasznos művészetek fejlesztését, vagyis a szerzői jog lényegét gátolná.”¹⁸¹

bármiféleképpen negatívan befolyásolta volna. Lásd: *SONY V. UNIVERSAL*, p. 451. – *HARPER & ROW V. NATION*, p. 568. – *PRINCETON V. MDS*, p. 1385-1386.

¹⁷⁸ *RUBIN V. BROOKS/COLE*, p. 916.

¹⁷⁹ A legtöbb bíróság a negyedik, vagyis a forrásmű piacára/értékére gyakorolt hatással kapcsolatos tényezőt tekinti a leglényegesebb körülménynek („*single most important factor*”). Lásd: *HARPER & ROW V. NATION*, p. 566. – *LOVE V. KWITNY*, p. 1135. – *NATIONAL RIFLE V. HANDGUN*, p. 561. – *AMSINCK V. COLUMBIA PICTURES*, p. 1048.

¹⁸⁰ *CAMPBELL V. ACUFF-ROSE*, p. 578. Előfordulhat persze, hogy egyes esetekben valamelyik tényező nem értékelhető pro vagy kontra. Így a Supreme Court maga jelezte: paródiák esetén nem lehet automatikusan a másodlagos mű szerzőjével szemben értékelni azt a körülményt, hogy a forrásmű híres, mivel parodizálni (a siker reményében) hagyományosan ismert műveket szokás. Lásd: *CAMPBELL V. ACUFF-ROSE*, p. 586. A bíróságok ugyancsak következetesen tekintetben, hogy fotóművészeti alkotásokat csak egészében lehet felhasználni, ennek fényében viszont a harmadik faktor egyik oldal érvelését sem képes alátámasztani. Lásd: *KELLY V. ARRIBA SOFT*, p. 821. – *FIELD V. GOOGLE*, p. 1121.

¹⁸¹ *RUBIN V. BROOKS/COLE*, p. 916. További bírósági érveléseket lásd: *HARPER & ROW V. NATION*, p. 539. – *MAXTONE-GRAHAM V. BRUTCHAELL*, p. 1260. – *SEGA V. ACCOLADE*, p. 1521-1522. – *STORM IMPACT V. SOFTWARE OF THE MONTH*, p. 787.

1. Az első törvényi tényező – a használat célja és jellege¹⁸²

1.1. Az *USCA* első faktorként a használat célját és jellegét jelöli meg. Bár a „non-profit oktatási tevékenység” kivételével itt nem találunk utalást arra vonatkozóan, hogy konkrétan mely célok tartozhatnak ide, az *USCA* 107.§ preambulumban található felsorolás jelentős segítséget nyújt ezzel összefüggésben.¹⁸³ Alapvetően téves viszont az a feltételezés, hogy ezen kívül más nem képzelhető el fair célként.¹⁸⁴

E faktor a felhasználó helyett a *használat módjára* koncentrál. Az a kitétel, mely szerint „beleértve, hogy e használat kereskedelmi természetű vagy non-profit oktatási célú-e”, szintén nem a „személyre” fókuszál. Non-profit szervezetek tevékenységének is éppúgy lehetnek kereskedelmi kihatásai, s fordítva: a profitorientált cégek is tanúsíthatnak olyan magatartást, amelynek háttérében nem a haszonszerzés célja lebeg.

Végző soron ugyanis szinte minden magatartásnak van pénzügyi vonzata, akár közvetve, akár közvetlenül. Ismertek olyan jogesetek, ahol a vitatott magatartás oktatási célokat szolgál, mégis kereskedelmi természetű. A *Kinko's* ügyben az eljáró bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy mivel az alperes profitot termelt tevékenységével, ezért hivatkozása, hogy a fénymásolás oktatási célokat szolgált, nem megalapozott.¹⁸⁵ Ezzel az került rögzítésre, hogy a kereskedelmi természet megléte kizárja a másik körülmény védekezésként való elfogadását. Nem véletlen tehát, hogy a bíróságok sokáig rendkívül szigorúan álltak az olyan felhasználásokhoz, ahol az alperes a tevékenységét közvetlen haszonszerzési céllal üzte.¹⁸⁶

¹⁸² DRATLER 1988: p. 289-303. – LEVAL 1989: p. 1111-1116. – PATRY - PERLMUTTER 1992: p. 676-687. – ANDERSON - BROWN 1992: p. 165-168. – NIMMER - NIMMER: 13.05.§[A][1].

¹⁸³ „(...) kritikai, magyarázati, híradási, oktatási (beleértve a tantermi használatra történő többszörözést is), tudományos vagy kutatási célú fair használat (...)”. Ezen célok többsége megegyezik a kontinentális szabad felhasználás esetköreivel.

¹⁸⁴ Az Eleventh Circuit megállapította, hogy az elsőfokú bíróság hibásan járt el, amikor a teszt alkalmazhatóságát kizárólag azért zárta ki, mert a konkrét ügyben megjelenő cél nem tartozott az *USCA* 107.§ felsorolásába. Lásd: *PACIFIC & SOUTHERN V. DUNCAN*, p. 1495. Ugyancsak fontos kiemelni, hogy bár a hazánkban is ismert „magáncél” nem szerepel az *USCA*-ban, ettől függetlenül az Egyesült Államokban is elfogadott a magáncélú többszörözés. Vö.: V. Rész, II.2. alfejezet.

¹⁸⁵ *BASIC BOOKS V. KINKO'S*, p. 1531.

¹⁸⁶ A bíróság egy ízben jogsértőnek találta az olyan felhasználást, amikor az alperes – termékének népszerűségét növelendő – a lakosság körében terjesztett röplapjában („*Some Facts about Cigarettes*”) engedély nélkül idézte Leon Felderman tudógyógyász „*The Human Voice, its Care and Development*” („Az emberi hang, annak megóvása és fejlődése”) című tudományos értekezésének alábbi három mondatát: „a statisztikák szerint a fizikai alkalmazottak 80%-a cigarettázik. (...) Egyértelműnek tűnik, hogy a dohányzás nincs olyan veszélyes, mint a

1.2. Mára a bírósági gyakorlat a „kereskedelmi természetű vagy non-profit oktatási célú” kitévelt a „kereskedelmi vagy nem kereskedelmi” kifejezéssel váltotta fel. A két véglet között elhelyezkedő esetek megítélése rendkívül változatos képet mutat. Így például az, hogy egy fényképet valamely újság borítóján használnak fel annak érdekében, hogy az újság kelendőbb legyen, sokkal „kereskedelmibbnek” tekinthető, mint a fotónak az újság belsejében való szerepeltetése, mely önmagában ugyanúgy jogsértést jelenthet, azonban nem bír olyan kereskedelmi súllyal.¹⁸⁷

1.3. Szerencsétlen kifejezésként értékelhető a Supreme Court *Sony* ügyben hozott ítéletének azon része, amely szerint „a szerzői jogilag védett anyagokkal kapcsolatos valamennyi kereskedelmi tevékenység feltehetően a szerzői jog jogosultjának biztosított monopólium unfair kiaknázása”.¹⁸⁸ Ebből ugyanis több bíróság arra következtetett, hogy kizárólag olyan magatartások esetén beszélhetünk fair használatról, melynek egyáltalán nincs kereskedelmi vonzata.¹⁸⁹ Más bíróságok viszont arra figyelmeztettek, hogy ez a szűk értelmezés indokolatlan, és a kereskedelmi természetet csak egy a tényezők sorában.¹⁹⁰

Szerencsére a Supreme Court később maga tért el ítéleteiben a fenti merev megfogalmazástól. A *Harper & Row* ügyben kimondta, hogy „a profit/non-profit megkülönböztetés lényege nem az, hogy vajon a használat egyedüli célja pénzügyi haszon szerzése-e, hanem az, hogy a felhasználó a szerzői jogi védelemben részesülő anyag hasznosításából anélkül jut profithoz, hogy megfizetné a szokásos díjat”.¹⁹¹ Az *Acuff-Rose*

túltáplálkozás. (...) Fül, orr, gégeszeti tapasztalataim alapján határozottan úgy gondolom, hogy a megfelelő keretek közötti dohányzás nem gyakorol káros hatást a hallószervekre.” (sic!) Lásd: HENRY HOLT V. LIGGETT & MEYERS, p. 303.

¹⁸⁷ HABERMAN V. HUSTLER, p. 201.

¹⁸⁸ SONY V. UNIVERSAL, p. 451.

¹⁸⁹ Az *Acuff-Rose* ügyben egy dal parodizálását a fellebbviteli bíróság a fent említett mondatra hagyatkozva még automatikusan unfairnek minősítette. Lásd: ACUFF-ROSE V. CAMPBELL, p. 1429.

¹⁹⁰ MAXTONE-GRAHAM V. BRUTCHAELL, p. 1262.

¹⁹¹ HARPER & ROW V. NATION, p. 562. Az ügy tényállása szerint a korábbi elnök, Gerald Ford „*A Time To Heal*” című önéletrajzának kiadási jogát megszerző *Harper & Row* és *Readers Digest* a kézirat nyomdába kerülését megelőzően az anyag egyes részeinek publikálására vonatkozó jogot biztosított a *Time* magazinnak. Néhány nappal a cikk megjelenését megelőzően egy másik folyóirat, a *Nation*, egy 2250 szavas írást jelentetett meg, amely mintegy 300-400 szót közvetlenül a kéziratból vett át. Amint a *Time* erről tudomást szerzett, elállt publikálási szándékától, és a kiadóknak járó jogdíj fennmaradó részét (a szerződés szerinti 25.000 dollár felét) nem volt hajlandó megfizetni. A felperesek ezt követően indítottak keresetet a *Nation* kiadójával szemben. Lásd: HARPER & ROW V. NATION, p. 542-543.

ügyben pedig arra mutatott rá a – személyi összetételében akkor már részben megváltozott – plénum, hogy az általa rögzített tételeket sem szabad mereven alkalmazni, s a jogeset egyedi jellegzetességeit mindenkor figyelembe kell venni.¹⁹²

1.4. A jogirodalom – érthetően – ez utóbbi állásponttal ért egyet, s napjainkra a faktor központi elemét nem a kereskedelmi természet, hanem a „*hasznosság*” jelenti. Leval szerint az eredeti műnek eltérő módon vagy célra történő, illetve egyébként produktív felhasználása, így például ha a másodlagos munka további értéket ad az eredetinek – új nézőpontra világít rá, új információt teremt stb. –, s ennyiben a társadalom fejlődéséhez hozzájárul, alapvetően fairnek tekinthető. Ezt jelölte az „*átalakító jellegű*” („*transformative*”) kifejezéssel.¹⁹³ Anderson és Brown szerint az első faktor lényegét a másodlagos mű forrásművel kapcsolatos céljának és jellegének a vizsgálata adja, s csak ha azok megegyeznek, vagyis az újabb helyettesítheti a korábbi, akkor zárható ki a fair használat.¹⁹⁴ Ezekkel megegyező véleményt képvisel Melville B. Nimmer is, aki azt állítja: egy magatartás akkor tekinthető fair-nek, ha az „*produktív*”, vagyis az eredeti alkotás felhasználása hasznos elemet hordoz magában, valami újat ad az eredetihez,¹⁹⁵ s minél átalakítóbb jellegről beszélhetünk, annál megalapozottabb – a többi tényező vizsgálata ellenére is – a fair használat.¹⁹⁶ Ugyancsak háttérbe szorulhat a kereskedelmi jellegre hivatkozás abban az esetben, ha a felhasználás az *USCA* egyik célkitűzését, a kreatív munkák terjesztését valósítja meg.¹⁹⁷

Ezzel összhangban áll az a nézőpont, mely szerint ha a felhasználó tudományos, kutatási, kommentálási vagy hírközlési célokra hivatkozva igazolni tudja idézési tevékenységét, akkor az első faktor vizsgálata minden egyéb körülménytől függetlenül véget ér, s az az alperes védekezését támogatja.¹⁹⁸ Ahogy azt William Story már a *Folsom* ügyben kifejtette: „senki sem vonhatja kétségbe, hogy egy irodalmi kritikus fair módon idézhet nagyobb léptékben is az eredeti alkotásból, ha a részleteket ténylegesen fair és ésszerű kritika céljából használja fel.”¹⁹⁹ Ugyanerre enged következtetni a *Rubin* ítélet is, amely megállapította ugyan, hogy a

¹⁹² CAMPBELL V. ACUFF-ROSE, p. 584-585. – NIMMER - NIMMER 2005: 13.05.§[A][1][c].

¹⁹³ LEVAL 1989: p. 1111.

¹⁹⁴ ANDERSON - BROWN 1992: p. 168. Ennek bírósági megerősítését lásd: MARCUS V. ROWLEY, p. 1175.

¹⁹⁵ A Supreme Court hangsúlyozta azonban, hogy az alperesnek konkrét hasznosság helyett elegendő azt bizonyítania, hogy alkotása révén haszonra tehet szert a társadalom. Lásd: HARPER & ROW V. NATION, p. 561.

¹⁹⁶ NIMMER - NIMMER 2005: 13.05.§[A][1][b]. – CAMPBELL V. ACUFF-ROSE, p. 579.

¹⁹⁷ SEGA V. ACCOLADE, p. 1523. – RTC V. NETCOM, p. 1378-1379.

¹⁹⁸ WRIGHT V. WARNER BOOKS, p. 736-737.

¹⁹⁹ FOLSOM V. MARSH, p. 344-345.

konkrét felhasználás mértéke/lényegessége, illetve ennek a forrásmű piacára gyakorolt hatása – csekély mértékben, de – az alperes ellen szólt, ezeket a körülményeket – a faktorok egyensúlyozását követően – egyértelműen háttérbe szorította a tény, hogy a másodlagos (transzformatív) mű tudományos célokat szolgált.²⁰⁰ Végül soron tehát az első faktor vizsgálatakor *a tudományos, kommentálási vagy oktatási célú felhasználás a kereskedelmi jelleget felülírja.*²⁰¹

1.5. Érdemes röviden megemlíteni, hogy e faktor második tagmondatát a törvény tervezetei soha nem tartalmazták, és pusztán egy hónappal a törvény elfogadása előtt került bele a szövegbe. Kizárólag azért, hogy így enyhítsék az oktatók részéről egy non-profit oktatási célú kivétel törvénybe iktatása iránti nyomást. Már ekkor felhívták azonban a törvényszerkesztők a figyelmet arra, hogy e non-profit jelleg nem önmagában vizsgálendő, hanem az egyéb körülményekkel együtt.²⁰²

2. A második törvényi tényező – a szerzői jogilag védett mű természete²⁰³

2.1. E faktor létrejötte is Story bíró *Folsom* ügyben hozott ítéletére vezethető vissza, amelyben a „felhasznált anyagok értéke” kifejezés szerepelt. Ez a téma lényegét illetően talán e helyütt is kifejezőbb lenne.

Az *USCA* értelmében minden *eredeti* alkotás szerzői jogilag védett műnek tekinthető, ennyiben tehát egy komoly szépirodalmi mű és egy bevásárló-cédula is védelemre számíthatna. E kiterjesztő értelmezésnek természetesen az Egyesült Államokban is határt szab, hogy védelemre csak olyan alkotások számíthatnak, amelyek minimális művészeti, eszmei értékkel bírnak. Így minél „informálisabb” egy anyag (például egy katalógus, egy

²⁰⁰ A per tárgyát egy – 651 oldalas másodlagos műben szereplő – egyoldalas táblázat idézése, valamint annak három oldalon keresztül történő elemzése szolgáltatta. Lásd: RUBIN V. BROOKS/COLE, pp. 914-915., 922.

²⁰¹ Ezt az eljáró bíróság egy (az abortuszt elsősorban morális oldalról megközelítő) egyházi kötet kapcsán ugyancsak megerősítette. Lásd: MAXTONE-GRAHAM V. BRUTCHAELL, p. 1262.

²⁰² H.R. Rep., p. 67. Vagyis e kitétel nem a fair használat lényegét kívánja befolyásolni, hanem pusztán egy engedményt tesz egy olyan csoport javára, akiknek a magatartása az adott körülmények között legtöbbször fairnek tekinthető.

²⁰³ DRATLER 1988: p. 303-309. – LEVAL 1989: p. 1116-1122. – ANDERSON - BROWN 1992: p. 168-171. – NIMMER - NIMMER 2005: 13.05.§[A][2].

telefonkönyv), annál szélesebb körben lehet azt felhasználni,²⁰⁴ s minél több kreatív energiát fektet bele megalkotója,²⁰⁵ annál nagyobb védelemre számíthat.

2.2. E faktor tekintetében legalább ilyen központi szereppel bír az, hogy vajon a szerző alkotását *nyilvánosságra hozatal céljából* vagy magáncélból hozta-e létre, ez utóbbi esetben ugyanis az „alkotásnak” semmi köze a szerzői jogvédelemhez.²⁰⁶ Érdekes módon az 1976-os törvénynek köszönhető, hogy e kérdés felmerült, annak hatályba lépése előtt ugyanis a tagállami szerzői jogi törvények a szerzők elsődleges nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jogának a megsértését látták az engedély nélküli publikálásában – bár ez alól a fair használatra való hivatkozás kimentést nyújthatott. A kérdéskört szövetségi szintre emelő *USCA* azonban nem rendezte világosan ezt a megkülönböztetést. Ennek köszönhetően több olyan ítélet is született, amelyek egymásnak ellentmondva nagyfokú bizonytalanságot teremtettek,²⁰⁷ amit a jogalkotó csak 1992-ben volt képes feloldani.

2.3. A *Harper & Row* ügyben a körzeti bíróság úgy találta, hogy az addig nyilvánosságra nem hozott levelek publikálása unfair, s ezt a Supreme Court is megerősítette, azzal, hogy csak az addig ki nem adott, azonban kifejezetten publikálási céllal készített, avagy már kiadás előtt álló munkákat tartotta szerzői jogvédelemre jogosultnak, vagyis a fair use is csak ezeknél jöhet szóba.

A *Salinger* ügyben az első fokon eljáró Leval bíró arra hivatkozással utasította el a híres író keresetét, hogy az életrajzíró alperes, Ian Hamilton – valamennyi törvényi faktort figyelembe véve – Salinger egyetemi könyvtárakban fellelhető leveleit fair módon használta fel. A levelek közül több szerzői jogi védelemben sem részesült, Salinger ráadásul csak azt követően tiltotta meg leveleinek felhasználását, hogy hírt szerzett Hamilton tevékenységéről. A másodfokú bíróság ennél sokkal fontosabbnak találta a szerző azon jogát, hogy döntsön művének első ízben történő nyilvánosságra hozataláról, s ezért a felhasználást jogellenesnek

²⁰⁴ FEIST V. RURAL, p. 340. – NATIONAL RIFLE V. HANDGUN, p. 562. – Egy ízben egy bíróság egy talk show-ról mondta ki: az „természetét tekintve sokkal inkább informális, semmint szórakoztató”. NAGE V. BUCI, p. 129.

²⁰⁵ E tekintetben irányadó az alkotáshoz felhasznált időt és munka mennyisége. Lásd: MCA V. WILSON, p. 180.

²⁰⁶ Így például egy pénzbehajtó által az „áldozata” ajtaján hagyott cetli (amelyen az állt, hogy „fizess péntekig, vagy eltöröm azt az istenverte karodat”) a magánérdekű „művek” körébe sorolandó, függetlenül attól, hogy a pénzbehajtó magatartása bizonyos értelemben ugyancsak nyilvánosságra hozatal is volt, ebből ugyanis hiányzott a szerzői jogi megbecsülés megteremtéséhez szükséges célzat. Lásd: LEVAL 1989: p. 1117.

²⁰⁷ MERRILL 1990: p. 1406-1408. – ELLIS 1991: p. 1234-1239. – GAINES 1992: p. 180.

nyilvánította.²⁰⁸ A Supreme Court végül elutasította a *certiorari* kiadását,²⁰⁹ fenntartva a jogesetből származó ellentmondásokat. A jogirodalom ennek ellenére egyhangúlag kiáll amellett, hogy a fontos történelmi és életrajzi anyagokhoz fűződő közérdek sokkal jelentősebb, mint a szerzőknek az elsődleges nyilvánosságra hozatalhoz fűződő gazdasági és egyéb érdekei.

Szintén ugyanezt az utat járta be a *New Era (I.)* ügy, melyben Leval bíró ismét elutasította a felperes (jelen esetben a szcientológiai egyház alapítója, L. Ron Hubbard) keresetét, aki annak megállapítását kérte, hogy az alperes a nyilvánosságra hozott és az addig publikálatlan munkáihoz fűződő szerzői jogaiban megsértette őt a „*Bare-Faced Messiah: The True Story of L. Ron Hubbard*” című életrajz megírásakor. A Second Circuit azonban, bár kihangsúlyozta, hogy a felhasznált anyagok publikálatlan természete a fair használat ellen szólt, ezúttal – a felperes rosszhiszemű pereskedése miatt – helyben hagyta Leval ítéletét.²¹⁰

Az eddigieket tovább bonyolítva a *Wright v. Warner Books* ügyben a Second Circuit elutasította az 1960-ban elhunyt Richard Wright özvegye által a férjéről készített életrajz szerzőjével (Margaret Walker) és a kiadóval (Warner Books) szemben benyújtott keresetet. A bíróság kifejtette, hogy bár Wright nyilvánosságra nem hozott leveleinek publikálása a felperes érdekeit sérti, azonban a másik három faktor – s főleg a felhasznált forrás mennyiségének – vizsgálata alapján megállapítható, hogy az életrajzíró magatartása nem volt jogsértő.²¹¹

Bár ezzel a döntéssel a Second Circuit a korábbi common law-val megegyező, helyes irányba indult el, Leval szerint az ellentmondásoknak köszönhetően továbbra is fennforgott

²⁰⁸ SALINGER V. RANDOM HOUSE, p. 97. – Az ügygel kapcsolatban lásd: DIVINEY 1986: p. 615-628. – CASE COMMENTARY 1987-1988: p. 941-953. – PEPPE 1988: p. 417-464. – EINIG 1989: p. 149-171.

²⁰⁹ A *certiorari* az angol mellett az amerikai jogorvoslati rendszernek is alapvető eleme. A Supreme Court általi felülvizsgálat nem jog, hanem pusztán lehetőség a pereskedők számára. Amennyiben az egyik fél szeretné, hogy a per a Supreme Court elé kerüljön, egy erre irányuló indítványt kell tennie az ún. „*writ of certiorari*” kiadása érdekében, amellyel szemben ellenfele ellenvetéssel élhet. A Supreme Court csak akkor adja meg a *certiorari*-t, ha erre nézve speciális és jelentős okot talál. Ehhez az kell, hogy a Supreme Court kilenc bírója közül legalább négy az indítvány elfogadása mellett szavazzon (ezt „*Rule of Four*”-nak nevezik). Lásd: SCHUBERT 2000: p. 160. Az ilyen indítványok 75-80%-a minden évben elutasításra kerül, s csak 20-25% éri meg a meghallgatás szakaszát. A beadott indítványoknak évente mindössze kb. 6%-ával foglalkozik érdemben a Supreme Court. Lásd: BAKER 1983: p. 621. A *certiorari*-t illetően lásd továbbá: BOSKEY 1946: p. 255-265. – BICE 1975: p. 343-413. – BRENNER 2000: p. 193-202.

²¹⁰ NEW ERA V. HOLT, p. 576. – GAINES 1992: p. 183-184. – WANAT 1994: p. 56-59.

²¹¹ WRIGHT V. WARNER BOOKS, p. 731. – GAINES 1992: p. 187-197.

egyfajta „özvegyi cenzúra” létrejöttének a veszélye, amely alapján az özvegy számára lehetővé vált volna, hogy átnézze az elhunyt házastársával kapcsolatos készülőben lévő művet, s ha az nem nyeri el tetszését, akár meg is tilthatta volna a publikálást.²¹² Ennek a legnagyobb vesztesei természetesen a történészek, illetve az életrajzírók lettek volna, akik munkájukhoz nem kis részben használják forrásul az elhunyt (vagy még élő) személyek iratait. A fent bemutatott esetek fényében azonban – a pereskedés biztos elkerülése érdekében – mindig engedélyt kellett volna kérniük az eredeti anyagok felhasználásához, avagy még rosszabb esetben el is kellett volna ettől tekinteniük.²¹³

2.4. E bizonytalanságokat, illetve az ezt követő jelentős társadalmi vitákat látva a Kongresszus hosszas alkudozások és több előterjesztés eredményeként – a Supreme Court véleményét magáévá téve – 1992-ben úgy módosította a szerzői jogi törvényt, hogy a nyilvánosságra nem hozott művek felhasználása is fairnek tekinthető, ha e magatartás a négy törvényi tényezővel nem áll ellentétben.²¹⁴

3. A harmadik törvényi tényező – a felhasznált rész mértéke és lényegessége²¹⁵

3.1. Leval szerint e faktor elsődleges szerepe abban rejlik, hogy segítségével könnyebben ítéltető meg a használat első faktor szerinti indokoltsága, illetve a negyedik tényezőben említett hatása. A jogsértés megállapításának a valószínűsége egyenes arányosságban nő az átvett rész terjedelmének vagy jelentőségének növekedésével, így egy mű egészben történő lemásolása általában nem alapozza meg a fair használatot.²¹⁶ Mivel e faktor az első tényezővel párhuzamban vizsgálendő, ezért a megengedhetőségi küszöb az egyes felhasználási célok tükrében esetről-esetre változhat. Tekintettel arra, hogy a minőségi jellemzők mindig fontosabbak a mennyiségiéknél, ezért egy alapos irodalmi elemzés akár a vizsgált vers minden egyes szavát górcső alá veheti, mert ezzel nem fogja a forrásmű potenciális piacát gyengíteni. Másrészt, ha a felhasznált anyag rövid (például egy mondatos), akkor az abból való bármilyen mértékű idézést meg lehetne támadni azon a címen, hogy az

²¹² LEVAL 1989: p. 1118.

²¹³ LEVAL 1989: p. 1114-1119. – MARKS 1997: p. 1389-1390.

²¹⁴ ELLIS 1991: p. 1249-1252. – WANAT 1994: p. 61-65. A szenátusi jelentés szerint „a nyilvánosságra nem hozott művek fair használata önmagában még nem tiltható meg.” Lásd: Sen. Rep. No. 102-141 (1991), p. 5.

²¹⁵ DRATLER 1988: p. 309-321. – LEVAL 1989: p. 1122-1124. – COPYRIGHT FAIR USE 1969: p. 102-103. – ANDERSON - BROWN 1992: p. 171-174. – NIMMER - NIMMER 2005: 13.05.§[A][3].

²¹⁶ SONY V. UNIVERSAL, p. 449-450.

mennyiségileg túlzott, s ezért nem fair. A legáltalánosabb megfogalmazás szerint így sosem lehet annál többet kimásolni a forrásműből, mint amennyi a felhasználáshoz szükséges.²¹⁷

3.2. A faktor alkalmazása tekintetében két nagy csoport között tehető különbség. Abban az esetben, ha a felhasználó szóról szóra vesz át a forrásműből, a bírák könnyebb helyzetben vannak, hiszen csak az abszolút számokat, avagy jelentőséget kell nézniük. A *Harper & Row* ügyben mindössze 300 szó körül folyt a vita, azonban e magatartás fair voltát a Supreme Court arra hivatkozással utasította el, hogy e rész minőségét tekintve igen lényeges volt az egészhez viszonyítva.²¹⁸ A *Maxtone-Graham* ügyben a forrásmű 4.3%-ának a lemásolását a Second Circuit fair használatnak nyilvánította.²¹⁹ Az *Iowa State* ügyben az alperes a müncheni olimpia egyik aranyérmes birkózójáról – annak egyetemi évei alatt – készített 28 perces dokumentumfilmből két és fél percet használt fel az olimpiai közvetítések során. Bár ez az arány nem kirívóan nagy, a bíróság szerint a felhasználás az eredeti mű értékesítését csökkenthette, ezért e magatartást jogsértőnek ítélte.²²⁰ Ugyancsak unfairnek minősült az az esetet, amikor a tanár annak érdekében, hogy hallgatói sikeresen felkészülhessenek a francia vizsgájukra, egy szótár 15%-át kimásolva kivonatot készített.²²¹ A *Kinko's* ügyben a forgalomban még kapható könyveknek átlagosan 5-14%-át, a valamely okból be nem szerezhető könyvek 15-25%-át fénymásolta az alperes, s ezt az eljáró bíróság nem találta mennyiségileg elfogadhatónak.²²² A *Rowley* ügyben az alperes a felperes szakácskönyvének közel felét másolta le, amely megalapozta a jogsértést.²²³

Ezzel szemben az olyan esetekben, mikor nem a forrásmű konkrét szavait (vagy például fotónál konkrét elemeit) veszik át, hanem „összhatásában” történik a másolás, a bírák a „*substantial similarity*” teszt segítségével tudják megállapítani vagy kizárni a jogszerűséget. Itt érdemes egy mondatban ismét utalni arra, hogy egyes felhasználásoknál, így főleg a paródiáknál, a megengedett mérték eltérhet egy „általános” felhasználástól, mivel itt a teszt

²¹⁷ SUPERMARKET V. SAN FERNANDO, p. 1409.

²¹⁸ HARPER & ROW V. NATION, p. 548.

²¹⁹ MAXTONE-GRAHAM V. BRUTCHAELL, p. 1263.

²²⁰ IOWA STATE V. ABC, p. 57.

²²¹ COLLEGE ENTRANCE V. AMSCO, p. 874. A döntést az indokolta, hogy a vizsga letételéhez elegendő szót tartalmazó kivonat megszüntette az igényt az eredeti szótár megvásárlása iránt.

²²² BASIC BOOKS V. KINKO'S, p. 1533-1534.

²²³ MARCUS V. ROWLEY, p. 1171.

alkalmazhatóságának a feltétele az, hogy a másodlagos mű „felidézze” a forrásművet (vagyis mindenki az eredetire asszociáljon).²²⁴

3.3. A harmadik faktort az átvett részlet forrásműben betöltött szerepe és mennyisége kapcsán is vizsgálni szokták a bíróságok. Habár ismert olyan ítélet, ami határozottan elutasította e körülmény figyelembe vételét,²²⁵ azonban az esetek többségében – nagyon helyesen – érdemi tényezőnek bizonyult.²²⁶

Mindezek fényében nyilvánvaló, hogy bár egyszerűnek tűnik e tétel alkalmazása, a gyakorlat mégis bonyolult és körülményes. Egyértelműen elfogadható azoknak az érvelése, akik szerint nem ennek a faktornak kell a központi szerepet játszania a használat fair voltának vizsgálata szempontjából, habár az is igaz, hogy ez lehet a legkiválóbb gyanújele a jogellenességnek.²²⁷

4. A negyedik törvényi tényező – hatás a mű potenciális piacára vagy értékére²²⁸

4.1. A forrásmű potenciális piaca alapvetően az olyan felhasználási módokra terjed ki, amelyek képesek az eredeti művet helyettesíteni.²²⁹ A Supreme Court egy ítéletében úgy vélekedett, hogy a potenciális piac csak olyan műfajokat foglal magában, ahol a szerző maga is létrehozná a másodlagos művet, vagy amely területen az engedélyezésben érdekelt lenne.²³⁰ Vagyis azért, mert az eredeti szerző nem érdekelt a művét érintő valamilyen másodlagos piac kiaknázásában, mások nem tilthatóak el ettől automatikusan. Ez indokolja azt, hogy ha a

²²⁴ SZYMANSKI 1996: p. 317-318.

²²⁵ NEW ERA V. CAROL, p. 158.

²²⁶ A *Salinger* ügy példája mellett a *Craft* ügyben a bíróság az unfair használat további bizonyítékeként tekintett arra a tényre, hogy az alperes életrajzában kb. 3%-ot kitevő idézetek a származékos mű lényegi mondanivalójával szolgáltak. Lásd: CRAFT V. KOBLER, p. 129. Egy harmadik esetben a bíróság úgy találta, hogy az egyébként is csak tényközléseket átvevő alperes művében (mely 438 oldalt tett ki) az érintett kétoldalnyi idézet nem tekinthető se mennyiségi, se minőségi értelemben túlzónak. Lásd: WRIGHT V. WARNER BOOKS, p. 738-739.

²²⁷ COPYRIGHT FAIR USE, p. 100.

²²⁸ DRATLER 1988: p. 321-333. – LEVAL 1989: p. 1124-1125. – PATRY - PERLMUTTER 1992: p. 687-698. – NIMMER - NIMMER 2005: 13.05.§[A][4].

²²⁹ Így az abortusz kérdéskörét kritikai vizsgálatnak alávető, egyházi berkekben terjesztett írás nem képez konkurenciát egy olyan könyvnek, ami abortuszon átesett hölgyekkel készült interjúkon keresztül próbálta a témát a közönséggel megismertetni. Lásd: MAXTONE-GRAHAM V. BRUTCHAELL, p. 1264. – A Supreme Court pedig elutasította a felperes azon érvelését, amely szerint egy hip-hop dal képes lenne a szerző romantikus balladájának potenciális piacát negatívan befolyásolni. Lásd: CAMPBELL V. ACUFF-ROSE, p. 593-594.

²³⁰ CAMPBELL V. ACUFF-ROSE, p. 590.

felperes ingyenesen teszi hozzáférhetővé művét, akkor ennek engedély nélküli felhasználása ellenére is az alperes védekezését támogatja a negyedik faktor, hiszen ingyenes terjesztés mellett nem igazán lehet negatív piaci hatásról beszélni.²³¹

4.2. A jogesetek fényében elmondható, hogy minden olyan másodlagos mű, amely formáját tekintve eltér ugyan az eredetitől, ám tartalmilag semmi újat nem hordoz magában, jogsértőnek tekinthető. Így például levelek gyűjteményként való publikálása,²³² németjuhász kölykökről készült fotó szobor formájában való utánzása,²³³ avagy a felperes nyelvkönyvében található ábrák transzformáció nélküli bemásolása egy pusztán megoldásokat tartalmazó kötetbe,²³⁴ mind annak potenciális veszélyét hordozták magukban, hogy a jogosult művének piaci értéke csökken. Ezekkel ellentétben a *Wright* ügyben arra hivatkozva utasította el a bíróság a keresetet, hogy az életrajzíró csupán marginális jelentőségű részleteket idézett, ráadásul csekély mennyiségben.²³⁵ Ugyanígy valószínűtlennek nevezte a Second Circuit, hogy egy abortuszról szóló interjú-kötet iránt érdeklődők vásárlókedvét elvonná az a tény, hogy a kötet egyes részeit egy vallási célokra készített oktatóanyagban használták fel.²³⁶

A legtalálóbban Story foglalta össze a helyes véleményt: „ha [a forrás] olyan jelentős része kerül felhasználásra, hogy az eredeti értéke érezhetően csökken tőle, vagy az eredeti alkotó munkáját másvalaki sérelmes mértékben sajátítja ki, ez a jog oldaláról nézve elegendő a jogsértés *pro tanto* megállapításához”.²³⁷

4.3. Nem szabad azonban e fogalmat szélesen sem értelmezni, hiszen végső soron valamennyi felhasználás csorbíthatja a szerző érdekeit. A könyvrecenzióknak az eredeti művek potenciális piacára kifejtett hatása mégsem tekinthető jogsértőnek, hiszen a kritika önmagában nem pótolja az egész mű elolvasását, s nem teremt neki konkurenciát. Ez a fajta „immateriális” sérelem azonban beletartozik azon kockázatok közé („*adverse impact*”), melyeket a szerzőnek viselnie kell. Ugyanígy kizárt az *USCA*-ra való hivatkozás, ha a műről

²³¹ FIELD V. GOOGLE, p. 1121-1122.

²³² FOLSOM V. MARSH, p. 342.

²³³ ROGERS V. KOONS, p. 312.

²³⁴ REED V. HOLLIDAY, p. 325.

²³⁵ WRIGHT V. WARNER BOOKS, p. 739.

²³⁶ MAXTONE-GRAHAM V. BRUTCHAELL, p. 1264.

²³⁷ FOLSOM V. MARSH, p. 348.

készített (lesújtó) kritika megszünteti a keresletet iránta, mert ez sem tartozik a szerzői jog tárgykörébe.²³⁸

5. További faktorok

A témakör szakértői megosztottak tekintetben, hogy az esetek eldöntésekor alkalmazandó faktorokat az *USCA* taxatív felsorolásként tartalmazza-e, avagy elképzelhető egyéb körülmények figyelembe vétele is. Gordon nézetét, aki ez utóbbival értett egyet, a szavak nyelvtani értelme támasztja alá: a törvény „magukba foglalják” („*shall include*”) fordulata arra enged következtetni, hogy a tényezők köre „illusztratív és nem korlátozó”.²³⁹ Ezzel szemben Leval gyakorló bíróként úgy vélte, hogy további lényeges körülmények nem vehetők figyelembe a fair use védekezés során.²⁴⁰

5.1. A szerzői jog alapvetően objektív jogterület, ezért nem a „jóságra”, hanem egy alkotás elkészítéséből eredő eszmei és vagyoni hasznok védelmére koncentrál. Így az egyes jogesetekben a jó- vagy rosszhiszeműség helyett legtöbbször az képezi vita tárgyát, hogy a kifejtett magatartás milyen hatással volt a szerző jogaira, a felhasználó tudati oldala pedig csak legfeljebb a jogkövetkezmények terén bír jelentőséggel. Ennek ellenére több jogesetben is felbukkant a *jóhiszeműség* értékelése.²⁴¹ A Second Circuit nem találta rosszhiszeműnek az alperest azért, mert a forrásművet a harmadik engedélyezés iránti kérelmének elutasítása ellenére is felhasználta, mivel a bíró szerint ez bizonyította, hogy az alperes mindent megtett a

²³⁸ NEW ERA V. CAROL, p. 160. A törvény által akceptált kritikai célzat ugyanis nem hordozza magában annak kötelezettségét, hogy az dicsérő legyen. A kritika az által válik értékessé, hogy szellemi pluszt ad az alap műhöz (még ha valaki számára ez kellemetlen is).

²³⁹ GORDON 1982: p. 1603. Vö.: az „*including*” kifejezésnek az *USCA* 101.§-ában adott fogalmi meghatározásával. A Kongresszus is utalt arra a jogalkotási eljárás során, hogy a bírák amellet, hogy a fenti négy faktort – bármiféle sorrend kialakításának kényszere nélkül – szabadon mérlegelhetik, további tényezőket is szabadon figyelembe vehetnek. Lásd: MARKS 1997: p. 1378.

²⁴⁰ LEVAL 1989: p. 1125-1130.

²⁴¹ Leval szerint az ezzel kapcsolatos bizonytalanságok a terminológiából erednek, mivel a „*piracy*” („kalózkodás”, vagy „bitorlás”) vagy az „*animus furandi*” („lopás szándékával”) mind nyílt szándékot feltételező szavak. A másik félrevezető körülmény szerinte az, hogy a tesztet gyakran az *equity* termékének tekintik, pedig a valóságban mind az angol, mind az amerikai gyakorlatban a szerzői jogok utilitáriánus szemléletű, és nem méltányos korlátozását jelentette. Lásd: LEVAL 1989: p. 1126-1127.

szokásos engedélyeztetés érdekében.²⁴² Ehhez hasonlóan a fair használat mellett szóló érvként értékelte a bíróság azt, amikor a Google a keresőprogramjának hatékony működését segítő jöhiszeműen szerverei cache memóriájában tárolt másolatot a forrásművekről.²⁴³

A jó- vagy rosszhiszeműség vizsgálatának alkalmazhatósága mellett tört lándzsát Weinreb is, aki szerint bár napjaink gyorsan változó világában a társadalom erkölcsi értékítéleteinél nagyobb jelentőséggel bírnak az üzleti érdekek, ennek ellenére, szükséges esetén, el kell végezni az igazságosság vizsgálatát, még ha a törvény ezt nem is írja elő kifejezetten.²⁴⁴

A pro- és kontra érvek ellenére e kérdést ismét Story időtálló szavaival érdemes lezárni: „ha a felperes művének fair és *bona fide* kivonatolásáról lett volna szó, akkor ez teljesen eltérő mérlegelést tett volna lehetővé.”²⁴⁵

5.2. Ugyancsak érdemes szemügyre venni a *magánzféra* kérdését. Az ebből eredő félreértés egy régi angol jogesettel hozható párhuzamba, melyben az Albert herceg által készített és kizárólag barátoknak bemutatott rézkarcokról egy kiadó titokban másolatokat készített, hogy azokat megjelentesse. A hercegnek e magatartással szemben benyújtott keresetét a Lord Kancellár megalapozottnak találta, és megállapította a jogsértést.²⁴⁶ Az Egyesült Államokban a magánérdeknek az angoltól teljesen eltérő szabályozása miatt ez a jogeset nem szolgálhatott precedensként. Az USA-ban ugyanis a magánérdek, illetve a titokban tartásra irányuló törekvés összeegyeztethetetlen a szerzői jog utilitariánus koncepciójával. Ez utóbbit támasztja alá a tény, hogy az Egyesült Államokban az oltalom megszerzéséhez a mű megjelenésekor a mellé csatolt „figyelmeztetésre” (*notice of copyright*) van szükség, illetve a peresíthetőség érdekében szükség van a Kongresszusi Könyvtár általi bejegyzésre. Bár ez utóbbi az Egyesült Államokban eredetileg kötelező volt a szerzői jogvédelem létrejöttéhez, a Berni Uniós Egyezményhez való csatlakozás óta – amely a kötelező bejegyzési rendszert kategorikusan kizárja – ez a regisztráció már csak a „peresíthetőség” feltétele. Ez annyit tesz, hogy a jogosult szerzői joga a megalkotásra

²⁴² A bíróság egyfajta tartalom-cenzúraként („*content-based censorship*”) tekintett a felperes folyamatos elutasító viselkedésében. Lásd: MAXTONE-GRAHAM v. BRUTCHAELL, p. 1264-1265. Ezzel megegyező véleményt lásd: FISHER v. DEES, p. 437.

²⁴³ FIELD v. GOOGLE, p. 1122-1123.

²⁴⁴ WEINREB 1989: p. 1152-1153.

²⁴⁵ FOLSOM v. MARSH, p. 349.

²⁴⁶ Prince Albert v. Strange, 41 *Eng. Rep.* 1171, 1171-72, 1178-79, 1180, *aff'g* 64 *Eng. Rep.* 293, 2 DeG & Sm. (1849). Lásd: WARREN - BRANDEIS 1890: p. 201-202.

tekintettel létrejön, azonban bármiféle peres eljárásban ezt már csak a bejegyzés igazolásával képes bizonyítani.²⁴⁷ Mindezekből az következik, hogy fair módon csak a nyilvánosságra hozatal *szándékával* megalkotott művek használhatóak fel, melyeknél viszont a magánszféra szóba sem jöhet.

5.3. Az eljáró bíróságok a szerzői jogilag védett alkotások *közérdekből* történő terjesztését – a doktrínára való hivatkozásra tekintettel – több esetben szintén indokoltnak találták. Így fairnek bizonyult a Kennedy gyilkosságról készült film- és fényképfelvételeknek a jogosult engedélye nélkül történő nyilvánosságra hozatala,²⁴⁸ és ugyancsak kimentésben részesült az alperes abban az esetben, amikor egy közismert személyiségről készített biográfiájában a forrásműből idézett néhány részletet,²⁴⁹ mivel mindkét esetben úgy találta a hatóság, hogy a közösségnek az információk megismeréséhez fűződő joga előbbre való a szerzői jogosult személyes érdekeinél. Ezzel szemben a Second Circuit sokkal szűkebb értelmezést alkalmaz e kérdéskörben, így arra figyelmeztet, hogy a teszt nem minden olyan esetben szolgálhat kimentésként, ahol a felhasznált anyag közérdekű információkat tartalmaz.²⁵⁰ A Salinger ügyben elvetette a közérdekre hivatkozást, még hozzá arra hivatkozással hogy az alperes a felhasznált tényeket a forrásul szolgáló (egyébként publikálatlan) levelek szószerinti idézése vagy körülírása helyett szerzői jogilag nem védett anyagokból is beszerezhetette volna.²⁵¹

5.4. Habár csak kivételesen és mindössze paródiák esetében, de a bíróságok figyelembe vették már olyan tényezők alkalmazhatóságát, mint a mű obszcenitása,²⁵² vagy egy parodistának a szólásszabadság intézményét tartalmazó első alkotmány-kiegészítésből levezethető sajátos alkotási joga.²⁵³

²⁴⁷ USCA 401-412.§§.

²⁴⁸ TIME V. GEIS, p. 146.

²⁴⁹ ROSEMONT V. RANDOM HOUSE, p. 309.

²⁵⁰ Az ABC televíziós társaság eredménytelenül próbálta kimenteni magát azért, mert az 1972-es nyári olimpiáról való tudósítás részeként egy aranyérmet nyerő birkózóval kapcsolatos adás alkalmával (mintegy kitöltő anyagként) játszottak be egy részletet a felperes filmjéből (majd később még két ízben, más műsorok keretei közé illesztve). Lásd: IOWA STATE V. ABC, p. 61.

²⁵¹ SALINGER V. RANDOM HOUSE, p. 100.

²⁵² MCA V. WILSON, p. 180.

²⁵³ WALT DISNEY V. AIR-PIRATES, p. 758-759.

IV. A fair use teszt helye a szerzői jog rendszerében

Elsősorban a nemzetközi szerzői jogi egyezményeknek tudható be, hogy a fair use teszt jogrendszerbeli elhelyezkedése a kontinentális típusú besoroláshoz hasonlatos. Ezt a felsorolást – a fentiekkel ellentétben – ezúttal a szerzői jogosultságok kizárólagosságának irányából a mind nagyobb társadalmi befolyás felé haladva tesszük meg.

Így az egyik végletet a vagyoni és – igen szűk körben – a morális jogok kizárólagos szerzői érdekei adják.²⁵⁴ Ehhez hasonlóan az Egyesült Államok jogrendszerének is részét képezik a felhasználási szerződések,²⁵⁵ s a kontinenshez hasonlóan szűk körben az *USCA* ismeri a kényszerengedély („*compulsory license*”) és a törvényi engedély („*statutory license*”) kategóriáit. Az *USCA* – ha nem is egyszerre, de mindmáig – hat esetben tette valaha lehetővé kényszerengedély alkalmazását, ezek közül viszont napjainkra már csak a kontinensről is ismert hangfelvételekkel kapcsolatos példa maradt meg.²⁵⁶

A kontinentális rendszerekben ezeket követi a szabad felhasználás csoportja. Habár hazánkban is több ízben előfordult már, hogy a fair use tesztet azonosították a szabad felhasználással, valójában a teszt ennek csak egy sajátos esete, amelyet további, nálunk is ismert kategóriák egészítenek ki. Így ismertek a könyvtáraknak biztosított többszörözési

²⁵⁴ Az Egyesült Államokban „morális jogoknak” nevezett személyhez fűződő jogok korlátozott voltak kérdéséről lásd: YONOVER 1996: p. 91-100.

²⁵⁵ *USCA* 201-205.§§. Mivel a disszertáció nem tud részleteiben foglalkozni a felhasználási szerződések típusaival és jellegzetességeivel, ezért e szerződések változatosságával összefüggésben példaként utalnánk a zeneművészeti alkotásokkal kapcsolatban a 282. lábjegyzetében ismertetett típusokra.

²⁵⁶ *USCA* 115.§. – YONOVER 1996: p. 110-113. – REESE 2001: p. 242-244. Az eredeti esetek közül törvényi engedéllyé változott a hangfelvételek digitális rögzítésére alkalmas eszközök és berendezések importálása és terjesztése (*USCA* 1003-1004.§§), a kábeltelevíziós sugárzás [*USCA* 111.§ (c) és (d) pontok], és a műholdas sugárzás (másodlagos továbbközvetítés – „*secondary retransmission*”, *USCA* 119.§). A törvényhozó két esetben ún. „egyeztetési engedély” („*negotiated license*”) szerzését írta elő. Ide tartozik a hangfelvételeknek zenegépek (a törvényi megfogalmazás szerint: „*coin-operated phonorecord players*”) segítségével történő rögzítése és lejátszása (*USCA* 116.§), illetve a nem kereskedelmi jellegű sugárzás (*USCA* 118.§). E kategória sajátos módon ötvözi a felhasználási engedélyt és a kényszerengedélyt. Az ide tartozó felhasználások esetén a jogosultak és a felhasználók megegyezés útján kell, hogy meghatározzák a jogdíjat, ennek sikertelensége esetén a Kongresszusi Könyvtár vezetője („*Librarian of Congress*”) által életre hívott bizottság által meghatározott jogdíjösszeg tekinthető irányadónak. A bizottsággal kapcsolatos törvényi rendelkezéseket lásd: *USCA* 801-803.§§.

lehetőségek,²⁵⁷ egyes szabad előadások,²⁵⁸ a műsorszolgáltatók efemer rögzítései,²⁵⁹ illetve a hátrányos helyzetűeknek biztosított másolatkészítés lehetőségei.²⁶⁰

Végül az Egyesült Államokban is ismert a kontinentális dogmatikában szabad, vagy hivatali művek néven ismert kategória. Ennek megfelelően a (szövetségi) törvény kizárja a szövetségi kormányzat (s annak valamennyi szerve, ügynöksége stb.) tevékenységéből eredő szellemi termékek szerzői jogvédelmét.²⁶¹

²⁵⁷ *USCA* 108.§.

²⁵⁸ *USCA* 110.§.

²⁵⁹ *USCA* 112.§.

²⁶⁰ *USCA* 122.§. Ellentétben az Európai Unió (s ezen keresztül a magyar) szabályozással, ez a felhasználási mód az USA-ban egészében „szabadnak” tekinthető, ez ugyanis nem von maga után jogdíjfizetési kötelezettséget.

²⁶¹ *USCA* 105.§. A törvényi megfogalmazásból következik, hogy a tagállamok kormányzati és egyéb szerveinek a munkája során keletkező anyagok védelméről (vagy annak kizárásáról) a tagállamok saját szerzői jogi törvényeik útján rendelkezhetnek.

IV. RÉSZ

A DIGITÁLIS SAMPLING

Korunk kulturális javai között kétségbevonhatatlan helye van a művészeteknek, s ezen belül a zenének, amely az alkotók személyiségének kifejezése mellett az emberek közötti kommunikáció és a szellemi élet egyik legkifejezőbb eszköze.²⁶² A szerzői jog – kettős jellegéből eredően – a már meglévő alkotások védelme mellett arra is lehetőséget teremt, hogy e művekhez a társadalom meghatározott keretek között hozzáférhessen, és bizonyos feltételek mellett ezek felhasználásával a kultúrát továbbfejlessze.

A zenei kultúrának így új dalok alkotása mellett mindig is szignifikáns részét képezték a korábbi művek feldolgozásai. A IV. Rész az ilyen felhasználások egyikét, az ún. *digitális samplingelést* vizsgálja.²⁶³ Szemlátomást ugyanis a szintetizátorok, illetve a számítógépes programok segítségével történő „kölcsonzés” által gerjesztett viták nehezen illeszthetők be korunk szerzői jogi rendszereibe.

Ez teljesen érthető, hiszen a digitális samplingelés egy olyan többszörözést valósít meg, amely esetenként az átdolgozás fogalmi elemeit is magán viseli, sőt bizonyos körülmények között felvetheti a mű integritásához fűződő jogosultság megsértését is. Amennyiben a másodlagos mű a privát műélvezet határait átlépve a nagyközönséghez eljut, akkor a nyilvános előadás törvényi tényállása ugyancsak megvalósul. Ennek logikus velejárója lehet a haszonszerzésre törekvés, ami a szerző vagyoni érdekeit sértheti. A másik oldalról nézve komoly költségcsökkentő hatással bír a felhasználó oldalán a samplingelés, hiszen ily módon megspórolhatók a kiválasztott hanganyag stúdióban történő rögzítésének tetemes kiadásai.²⁶⁴ Ez pedig a szerzői jogosult mellett az előadóművészek, és a hangfelvétel előállítójának a jogosultságait is sértheti.

Az Egyesült Államokban az elmúlt években két olyan ítélet is született, amelyek érdemben befolyásolhatják a kérdéskör addigi (a kilencvenes évek óta fennálló) megítélését. A *Newton* és a *Bridgeport* döntések ugyanis kiterjesztették az addigi vizsgálatokat a hangfelvételek/zeneművészeti alkotások dimenziójára, azonban míg az előbbi a zenemű jogosultjának engedélye hiányában történő felhasználás jogszerűségét – az addigi gyakorlatot követve – eseti vizsgálatról tette függővé, addig az utóbbi bíróság minden esetben

²⁶² SALAGEAN 2008: p. 18.

²⁶³ A kérdéskörrel hazánkban foglalkozott már érintőlegesen tanulmány. Lásd: GYENGE 2002: p. 26-27.

²⁶⁴ BORTLOFF 1993: p. 476. – TYRA 2001: p. 50. – SALAGEAN 2008: pp. 22., 61. – PONTE 2006: p. 545.

jogellenesnek nyilvánította a hangfelvétel szerzői jogosultjának hozzájárulása nélküli samplingelést. Ez a konklúzió viszont – a kilencvenes évek elején hozott *Grand Upright* döntéshez hasonlóan – negatív következményekhez vezethet a samplingelést leginkább alkalmazó hip-hop stílusban.

Az európai megítélés másként szól. A fair use teszthez hasonló rugalmas szabály híján a disszertációban vizsgált európai országok szerzői joga – a kontinentális hagyományokat erősen követve – törvénypozitivisták keretében értelmezi ezt a felhasználási módot, s a hagyományos nézet az engedélyköteles cselekmények közé sorolja a samplingelést.

A disszertáció a kreatív, fejlesztő (de semmiképp nem túlzott mértékű) samplingelést támogatók mellett kíván síkra szállni. Az Egyesült Államok vonatkozásában azokkal egyetértve, akik bár korlátozott keretek között, vagyis a szerzői művek engedély nélküli felhasználásával kapcsolatos („*substantial similarity*”, „*de minimis*” és „*fair use*”) tesztek alkalmazása mellett, de megengedhetőnek tartják a samplingelést. E nézőpont alapját az adja, hogy bár többen vitatják, de a samplingelés és az azt alkalmazó zenei stílusok – több más irányzathoz hasonlóan – alkalmasak arra, hogy megvalósítsák az amerikai alkotmány által kitűzött célt, vagyis a szerzői jog továbbfejlesztését.

A kontinentális jogrendszerekben, ha csak szűk körben, de mégis elképzelhető a samplingelésnek a szabad felhasználás keretébe illesztése. A magáncélú többszörözés és a német/osztrák „*freie Benutzung*” kategóriái mellett ugyanis az idézésre való hivatkozást se a nemzetközi szerzői jog, se az egyes törvények szabályanyaga, se a gyakorlat által lefektetett kritériumok nem zárják ki automatikusan.

Az I. fejezet a samplingelési eljárást, annak történeti kialakulását és fejlődését foglalja össze röviden. A II. fejezet az Egyesült Államokra, a harmadik pedig a kontinentális országokra koncentrál, külön elemezve a védelemre jogosult műveket, a szerzők/szomszédos jogi jogosultak védelmét, illetve az esetleg ezzel szembe állítható kimentési (szabad felhasználási) eseteket.

I. A digitális sampling technológiájának kifejlődése és jelentősége

1. A digitális samplingelés egy olyan technológiai eljárást takar, amelyben valaki szerzői jogilag védett, avagy nem védett hanganyagokat²⁶⁵ digitális formában lemásol, majd azokat

²⁶⁵ A hangok zenei, illetve szerzői jogi értelemben való elkülönítését lásd részletesen: SALAGEAN 2008: p. 4-19.

módosítva és más elemekkel kombinálva új zenét hoz létre.²⁶⁶ E meghatározásból érdemes kiemelni az „eljárás” kifejezést, samplingelés alatt ugyanis nem egy zenei stílust, irányzatot, hanem egy technikai, zenealkotási mechanizmust kell érteni. Ettől függetlenül a sampling hagyományosan egyes zenei irányzatokat „szolgál ki”, elsősorban a hip-hop és az elektronikus (és az ezekhez hasonló stílusok), valamint egyéb, alapvetően a „ritmuson alapuló” stílusokat.²⁶⁷ Ezzel együtt napjainkban a remix-albumok, zenei kollázsok, kalózmások elkészítésekor is hagyományosan igénybe szokás venni e módszert.²⁶⁸

2. A digitális sampling megjelenését a Roland és a Yamaha által gyártott Musical Instrument Digital Interface (*MIDI*) szintetizátorok elterjedése gyorsította fel, melyekkel az egyes dallamokat digitális jelek formájában részekre lehetett bontani, így a készülék memóriáján – kettes számrendszerben – tárolhatóvá váltak, lehetővé téve, hogy bármikor és bármennyiszer visszajátsszák azokat, hangerején, hangszínén változtassanak, felgyorsítsák, vagy épp lelassítsák a részlet tempóját. Napjainkban a szintetizátorok helyét sokkal inkább a számítógépek (és számítógépes programok) veszik át, amelyeken ezek a feladatok a korábbiaknál is könnyebben végezhetőek el.²⁶⁹

3. A samplingelési eljárás az alábbi részekből áll: a hangfelvétel digitalizálása („*digital recording*” – habár erre napjainkban legtöbbször nincs szükség, hiszen a dalok többsége digitális formában is beszerezhető); a hanganyag analizálása, vagyis a kérdéses részlet „kiemelése”, s digitális módosítása („*computer sound analysis*”); végül a kiemelt részletnek²⁷⁰ a másodlagos műbe való beillesztése („*playback*”).²⁷¹

²⁶⁶ „The conversion of analog sound waves into a digital code. The digital code that describes the sampled music ... can then be reused, manipulated or combined with other digitalized or recorded sounds using a machine with digital data processing capabilities, such as a ... computerized synthesizer.” JARVIS v. A&M, p. 285. – Ezt Sanjek „új környezetbe illesztésnek” („rekontextualizálásnak”) nevezte. Lásd: SANJEK 1992: p. 608. Lásd még: BORTLOFF 1993: p. 476-477. – TYRA 2001: p. 49-50.

²⁶⁷ A ritmus jelentősége azért nagy, mert modern technikai eszközökkel sokkal könnyebb egy ütemes, akár 1-2 másodperces ritmust (akár százzámra) megismételni, semmint „puszta kézzel” előállítani.

²⁶⁸ Erre enged következtetni az SZJSZT egyik állásfoglalása is, anélkül, hogy a „samplingelés” kifejezést megemlítené volna. Lásd: SZJSZT 20/2001, p. 3. – Lásd továbbá: SALAGEAN 2008: p. 53-57.

²⁶⁹ A samplingelésre alkalmas technikai eszközök („*sampler*”), a „Mellotron”, a „Fairlight Computer Music Instrument”, a MIDI szintetizátorok, avagy korunk számítógépes eszközeinek (akár hardver, akár szoftver formában) a fejlődését lásd részletesen: SALAGEAN 2008: p. 43-50.

²⁷⁰ Ezt a részletet szokás a „*sample*” szóval megjelölni, ami magyarul mintaként fordítható.

²⁷¹ Lásd: SPIEB 1991: p. 525. – SANJEK 1992: p. 608-610. – SZYMANSKI 1996: p. 275-277. – MÜLLER 1999: p. 555. – MORRIS 2000: p. 262-264. – SHIMANOFF 2002: p. 22-27.

A felhasználással kapcsolatban négy alapfogalom között tehető különbség. Az ún. „biting” arra utal, amikor valaki egy másik hip-hop előadótól samplinel. Ez a hip-hop világában komoly sértésnek tekinthető, mivel a műfaj alapetikája szerint e közösségen belül csak a kreativitás és a kemény munka tekinthető értéknek. S bár ez elsőre paradoxonnak tűnhet (miért kreatív az, aki eleve mástól „vesz át”), valójában itt arra kell gondolni, hogy az az igazi művészet, ha valakinek sikerül egy idegen mű felhasználása útján egy új dalnak életet adni. A „flipping” a források lényeges módosításának követelményére utal, egy olyan elvre, mely szerint az alapul szolgáló műnek kreativitás útján kell új értéket kölcsönözni. A „chopping” a forrásmű részletekre szedését, majd ezeknek az eredetitől eltérő sorrendben való összeillesztését takarja. Végül a „looping” a samplingelt részletnek a másodlagos műben való, akár módosítással, vagy anélkül történő többszöri megismétlését (sok esetben a zenei alap készítését) jelenti.²⁷²

A samplingelés így idő, energia és leginkább pénz megspórolását teszi lehetővé. Ennek ellenére a samplingeléshez szükséges energia és idő mind kreatív munkával telik, sőt igazán nehéz feladatnak (komoly zenei szakértelmet igénylő tevékenységnek) tekinthető a jó minta megtalálása és beillesztése a másodlagos műbe.²⁷³

4. A modern sampling²⁷⁴ történeti kialakulása egybeköthető a hip-hop (rap) megjelenésével.²⁷⁵ A gyökereit különféle zenei stílusokból (például jazz, antebellum, doo-wop, R&B) merítő hip-hop Jamaicában jött létre. Az ottani DJ-k²⁷⁶ gyakran választották a közönség szórakoztatásának azt a módját, hogy a lejátszott instrumentális zenei darabokra élőben „ráénekeltek”.²⁷⁷ A rap, és rajta keresztül a sampling térhódítása az Egyesült

²⁷² WEBBER 2007: p. 380-382.

²⁷³ BRANDES 2007: p. 121.

²⁷⁴ Azért fontos a „modern” szó kihangsúlyozása, mert, ahogy az az alább példaként felhozott Kraftwerk esetén látható lesz, már létezett egyfajta samplingelés korábban is (lásd: 281. lábjegyzet), ezek azonban teljesen eltérő célokat szolgáltak.

²⁷⁵ Egy érzékletes, bár nem feltétlenül helyes megfogalmazás szerint: „a digitális sampling az a rap zene számára, mint a precedens a joggyakorlat számára”. Lásd: GAITHER 2001: p. 195. Egy másik megjegyzés szerint „a régi felvételek azok a hip-hop producerek számára, mint a festék a festő számára – nyersanyag, amit művészetté kell formálni.” Lásd: WEBBER 2007: p. 373. A sampling történeti kialakulását lásd részletesen: SANJEK: p. 610-612. – BROWN 1992: p. 1946-1953. – SHIMANOFF 2002: p. 25-26. – SALAGEAN 2008: p. 29-31.

²⁷⁶ Mindenekelőtt Lee „Scratch” Perry és King Tubby.

²⁷⁷ Annak elsődleges oka, hogy a hip-hop a függetlenségét 1962-ben elnyerő korábbi brit gyarmaton alakult ki, leginkább az ország szegénységében keresendő. Akkoriban csak kevesen engedhették meg maguknak, hogy eredeti hanglemezeket vásároljanak, vagy hogy élő koncertekre járjanak. Az emberek ezért az országot

Államokban a hetvenes években kezdődött, egybehangzó vélekedés szerint a jamaicai Clive Campbell (művésznevén DJ Kool Herc) bronxi koncertjeinek hatására. DJ Kool Herc követői²⁷⁸ eleinte „manuális” módon samplineltek, így számtalanszor megismételték az alapul szolgáló dal ritmusos részét, a felhasznált lemezzel „szkreccseltek”, a dalokat mixelték.

A samplingelési eljárás később a hip-hop kereteit áttörve rengeteg egyéb, a ritmikusságon alapuló zenei stílusra, így elsősorban az elektronikus (ún. „*techno*”, „*house*” vagy a „*dance*”), illetve a popzenére terjedt át.²⁷⁹ Az európai kontinensen leginkább ez utóbbi irányzatok hatására vált ismertté a sampling, részben az európai „elektronikus zenei stílusok” hagyományainak köszönhetően.²⁸⁰ Ez persze nem azt jelenti, hogy a hip-hop ne gyakorolt volna kiemelkedő hatást az európai zenepiacra, hiszen rengeteg sikeres előadó ismert kontinensünkön is.

5. A disszertáció a samplingelésnek kizárólag azzal a típusával kíván foglalkozni, melyben a felhasználó mások védett alkotásaiból kölcsönöz több-kevesebb mennyiséget, szerzői jogsértést ugyanis kizárólag az ilyen másolás alapozhat meg. A samplingelés segítségével szokás ugyanis a természet vagy egyes technikai berendezések zajait, avagy például játszótéri gyerekzsivajt rögzíteni, majd az új alkotásba beilleszteni.²⁸¹ Mivel azonban ezek a források szerzői jogilag nem védettek, ezért az ezekkel kapcsolatos felhasználások a jelen vizsgálatot érdemben nem befolyásolják. Az eddigieken felül akkor is jogszerű samplingelésről beszélünk, ha például a felhasznált dallam köztulajdonban áll, mert például a

erősítővel és hangfalakkal járó – a nevüket a soron következő dalok kiválasztásáról és felkonferálásáról kapó – „*selectorok*” által szervezett partykon ismerhették meg a slágereket. Az ötvenes évektől mind több „*selector*” kezdett el a dalok közben is énekelni (melyre a „*dubbing*”, „*chatting*” vagy „*toasting*” szavakat használták). Ez olyan sikert aratott, hogy idővel különvált a „*selector*” és az előadó, a „*disc jockey*” feladata. E kulturális okokról lásd: SELF 2002: p. 348. Érdekesség, hogy a DJ a hip-hop észak-amerikai elterjedését követően nem az énekest, hanem a korábbi „*selector*” jelölte, míg maga a „*rapper*” a „*master of ceremonies*” (MC) elnevezést kapta.

²⁷⁸ Például Afrika Bambaataa, Grand Wizard Theodor vagy a hazánkban is ismert Grandmaster Flash.

²⁷⁹ Egy érzékletes példa szerint az elektronikus zenei stílusok esetén a hangok 90%-át szintetizátorokon keresztül játsszák le. BORTLOFF 1993: p. 476.

²⁸⁰ Ilyen volt például a „*musique concrète*”, vagy a német „*elektronische Musik*”. Ezekkel kapcsolatban lásd: BRANDES 2007: p. 102. – SALAGEAN 2008: p. 26-29.

²⁸¹ E három lehetőségre egy-egy konkrét példát hozva samplingnek tekinthető a Tangerine Dream nevű zenekar 1998-as „*Ambient Monkeys*” című albumának minden olyan részlete, melyben folyócsobogás, madárcsicsergés, illetve majmok „éneke” volt hallható, avagy a német elektronikus zenei irányzatot képviselő Kraftwerk „*Radioaktivität*” című dalában hallható Geiger-számláló, illetve a P.O.D. „*Youth of the Nation*” című dalának nyitásakor (majd még több ízben is felcsendülő) gyermekzsivaj.

védelmi ideje lejárt, vagy mert eleve nem részesül szerzői jogvédelemben. Így az Electric Light Orchestra a „*Roll Over Beethoven*” című 1973-as slágerében Beethoven Ötödik Szimfóniájából merített, az 1997-es „*The Rhapsody Overture*” című album pedig kizárólag komolyzenei művek (például a Hattyúk Tava vagy a Tosca) hip-hop stílusú feldolgozásait tartalmazta. De éppígy nem jogsértő a Manic Street Preachers „*Love of Richard Nixon*” című, 2004-es dalának a befejezése, ahol a korábbi elnök egy rádiós nyilatkozatából történt a samplinglelés. Ugyancsak jogszerű a felhasználás, ha arra a szerzői jogosulttal kötött megállapodás alapján kerül sor.²⁸² Így Rick James 50%-ban részesedik a „*Super Freak*” című dalának MC Hammer általi feldolgozásából („*U Can't Touch This*”) eredő bevételekből, a 2 Live Crew pedig 5.5 centet fizet minden egyes eladott lemez után Bruce Springsteennek a „*Banned in the USA*” című alkotás samplingleléséért.²⁸³

6. Az igazi áttörést a rap zenének az 1979-es év hozta meg az Egyesült Államokban, ekkor a Sugarhill Gang „*Rapper's Delight*” című dala a Billboard R&B slágerlistáján negyedik helyezést ért el.²⁸⁴ A hip-hop és a sampling térnyerésével viszont arányban nőtt az

²⁸² A zeneművészeti alkotások engedélyezésénél az amerikai gyakorlat – törvényi vagy kényszerengedély hiányában – legalább négy fontos (ad-hoc alapokon nyugvó) típust ismer (melyeket átfogóan a „*synchronization license*” kifejezéssel illetnek). Az első a gyakorlatban ritkán előforduló, ún. „*flat-fee buyout agreement*”, amelynek keretében a szerzői jogosult egy fix összegért cserébe végleg átruházza másra a művéhez fűződő vagyoni jogosítványait. Gyakoribb az, amikor a jogosult minden egyes értékesített példány után egy meghatározott összegű díjazásban részesül. A harmadik típus szerint a szerzői jogosultak a felhasználók mellett társszerzőként kerülnek feltüntetésre, s így az új alkotásból származó bevételekből is automatikusan részesülnek. Végül ismert az USCA 115.§-a által előírt kényszerengedély módosított változata („*modified compulsory mechanical license*” vagy más néven „*income share agreement*”). Itt a módosítás arra utal, hogy bár e törvényhely a samplinglelésre nem vonatkozik, de ad-hoc alapon azzal összhangban lévő megállapodást köthetnek a felek. Ez alapján a szerzői jogosult minden egyes értékesített példány után megkapja a törvényben előírt jogdíj egy közösen kialakított százalékát, viszont egyáltalán nem illetik meg az új mű szerzői jogai. Az engedélyezési kötelezettség természetesen a hangfelvételre is vonatkozik, ezért annak előállítójával is megállapodást kell kötni (egy ún. „*master license*” keretei között). A hangfelvétel jogosultjai hagyományosan az első és a harmadik típus szerinti engedélyezést szokták választani. Lásd részletesen: SZYMANSKI 1996: p. 289-297. – BROWN 1992: p. 1953-1961.

²⁸³ SANJEK 1992: p. 618. – MC Hammer találó megfogalmazása szerint: „Hey, I gotta pay Rick for this. I [don't] need a lawyer to tell me that... I'm borrowing enough of his song that he deserves to be compensated.” Lásd: SHIMANOFF 2002: p. 28.

²⁸⁴ Ennek hatására a nyolcvanas évektől kezdve a hip-hop megállíthatatlan fejlődésnek indult, s mára vitathatatlanul az egyik legmeghatározóbb posztmodern zenei irányzattá vált, rengeteg zenészt és zenekart híressé téve. Csak példaként a Billboard 2005-ös Top 200 Album listájának első két legnagyobb forgalmat

ebből eredő jogviták száma is. Ezeket eleinte hosszadalmas tárgyalások helyett tipikusan peren kívüli megegyezéssel zártak le a felek. Így mélyen a zsebébe kellett nyúlnia a Beastie Boys-nak, mikor engedély nélkül samplingelte Jimmy Castor „Yo Leroy” című dalának a címét adó felkiáltást az 1987-es „Hold It Now, Hit It” című dalban. A De La Soul pedig 1.7 millió dolláros kártérítést fizetett a Turtles-nek a „You Showed Me” című 1968-as sláger két hangból álló részletének felhasználása után, amely a hip-hop zenekar „Transmitting Live From Mars” című 1989-es dalának képezte jól felismerhetően a zenei alapját (habár csak kilenc ízben volt hallható a két hang).²⁸⁵

II. A digitális sampling jogi megítélése az Egyesült Államok szerzői jogában

1. A védelemre jogosult zenei részletek

Az USCA 102.§ (a) pontja értelmében szerzői jogvédelmet az Egyesült Államokban kizárólag a *kézzelfogható formában rögzített eredeti szellemi alkotások* kapnak.²⁸⁶ E törvényhely a (2) pontban említi a zeneművészeti alkotásokat, illetve az ezeket kiegészítő szövegeket („*musical works, including any accompanying words*”).²⁸⁷ Habár a törvény konkrétan nem említi, természetesen a zeneműveknek (és a dalszövegeknek) nem csak az egésze, hanem részei is védelemre jogosultak, amennyiben megfelelnek a törvény által állított kritériumoknak.

*1.1. A szellemi alkotás kifejezésből következik, hogy jogvédelemre kizárólag a természetesen személyek által alkotott művek tarthatnak igényt.*²⁸⁸ Ez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy valaki számítógépes vagy egyéb technikai eszközökkel hozza létre

eredményező lemeze (50 Cent „*The Massacre*”, valamint Eminem „*The Encore*” című albuma), illetve a Billboard Hot 100 Ringtone listájának első 10 csengőhangjából hat a hip-hop világból származott. WEBBER 2007: p. 382.

²⁸⁵ SHIMANOFF 2002: p. 28-29.

²⁸⁶ „Copyright protection subsists (...) in original works of authorship fixed in any tangible medium of expression”.

²⁸⁷ Ebből az következik, hogy a dalszöveg az Egyesült Államokban nem írói műnek minősül, mint a kontinensen, hanem a zenemű részét képezi.

²⁸⁸ Természetesen ettől független kérdés a vagyoni jogok gyakorlása, hiszen arra az alkotón kívül más természetes személyek, esetleg az örökösök, és természetesen jogi személyek is jogot szerezhetnek.

alkotását,²⁸⁹ mindaddig, amíg ez a tevékenység nem éri el az automatizmus szintjét (kvázi a gép alkotja a zenét). Ebben az esetben ugyanis nem beszélhetünk emberi alkotásról.

1.2. A második feltétel, hogy a szerzői mű „kézzelfogható” („*tangible*”) formában kerüljön rögzítésre („*fixed*”). Bár a magyar kifejezés alapvetően anyagi formára utal, valójában a „*tangible*” szó felölel minden olyan rögzítést, amely az emberi érzékszervek számára közvetlenül (például egy festmény a vásznon, vagy egy vers egy kötetben), vagy valamely készülék (például a kettes számrendszer egy számítógép, vagy egy mágnesszalag tartalma egy magnó) segítségével közvetve érzékelhető.²⁹⁰ Ennél sokkal fontosabb maga a „*fixation*”, amely az *USCA* értelmező rendelkezése alapján a szerző akaratlagos rögzítési cselekvését, valamint a tartósságot feltételezi.²⁹¹

1.3. Végül a jogvédelem harmadik feltételét az eredetiség („*originality*”) adja. Eredetinek akkor tekinthető egy alkotás, amennyiben azt a szerzője önállóan, független alkotás eredményeként, s nem többszörözés vagy utánzás révén hozza létre.²⁹² Az ilyen eredeti alkotásnak nem kell újszerűnek lennie, és a jogi megítélés nem függ semmilyen esztétikai jellemzőtől.²⁹³ Elvárás azonban, hogy egy minimális kreativitást („*creativity*”) tükrözzön a mű. Ennek megállapítása esetenkénti vizsgálatot igényel, ám a Supreme Court véleménye szerint már a legcsekélyebb fokú kreativitás elegendő az eredetiség megállapításához.²⁹⁴

²⁸⁹ Hiszen az ember írni is számítógéppel/írógéppel szokott. Ebből a szempontból a hangok „egymás után rakása” lényegét tekintve nem különbözik a betűk legépelésétől.

²⁹⁰ Az *USCA* 102.§ (a) pontja ezt az alábbiak szerint írja körül: „now known or later developed, from which they can be perceived, reproduced, or otherwise communicated, either directly or with the aid of a machine or device.”

²⁹¹ *USCA* 101.§: „A work is 'fixed' in a tangible medium of expression when its embodiment in a copy or phonorecord, by or under the authority of the author, is sufficiently permanent or stable to permit it to be perceived, reproduced, or otherwise communicated for a period of more than transitory duration.” A tartóssággal összefüggésben lásd még: *CARTOON NETWORK V. CSC*, p. 129-130. A bíróság döntésével szemben benyújtott fellebbezés hatására azonban a Second Circuit az előzőekkel egészében ellentétes döntésre jutott. Egyrészt úgy találta, hogy mivel a konkrét adatok a RAM memóriában legfeljebb 1.2 másodpercig kerülnek tárolásra, így a rögzítés fogalmának egyik eleme: az ideiglenesnél hosszabb idejű tárolás nem valósul meg. Ennek hiányában viszont se többszörözésről, se a szerzői jogok megsértéséről nem beszélhetünk.

²⁹² *FEIST V. RURAL*, p. 345.

²⁹³ H.R. Rep. No. 94-1976, 94th Cong., 2d Sess. (1976), p. 51.

²⁹⁴ „The requisite level of creativity is extremely low, even a slight amount will suffice.” Lásd: *FEIST V. RURAL*, p. 345.

A fentiekből az következik, hogy a nem ember alkotta zenét, a megfelelő rögzítést,²⁹⁵ illetve a szükséges eredetiséget nélkülöző zenei részletek, például egyetlen hang samplingelése nem tekinthető jogsértőnek.²⁹⁶

2. A szerzői jogosultak védelme

Amennyiben a fentieket is figyelembe véve világos, hogy a samplingelt zenei részlet szerzői jogi védelemben részesül, azt kell szemügyre venni, hogy az *USCA*-ban biztosított szerzői jogosítványok közül melyek szenvedhetnek sérelmet.

2.1. Az *USCA* 106.§ (a) pontja által biztosított többszörözési jogot²⁹⁷ a samplingelés legkevesebb háromféleképpen érintheti. Többszörözésnek tekinthető egyrészt a felhasználni kívánt hanganyag átmásolása (digitalizálása) a szintetizátor/számítógép memóriájára,²⁹⁸ majd ezt követően a másodlagos műbe való beillesztése (bedolgozása), végül a kész alkotás rögzítése is. Mivel ezek a részelemek általában elválaszthatatlan részét képezik egymásnak, így biztosra vehető, hogy a szerző engedélye nélkül történő samplingelés sérti a többszörözési jogot.

2.2. Az *USCA* 106.§ (b) pontja rögzíti a szerzőket megillető átdolgozási jogosultságot.²⁹⁹ Származékos műről akkor beszélünk, ha a felhasználó (a *de minimis* teszttel összhangban) a forrásmű (mennyiségileg vagy minőségileg) lényeges részét veszi át, és abból kreatív szellemi energia hozzáadása révén készít új szellemi alkotást. Így amíg a samplingelés csupán egy zenei részlet kiemeléséből, illetve mechanikus másolásából/beillesztéséből áll, nem átdolgozásról, hanem többszörözésről van szó. Megfordítva e tételt: amennyiben új, kreatív alkotás születik, mindkét vagyoni jogosultság sérelmet szenvedhet.

²⁹⁵ Itt érdemes kiemelni, hogy a zenei improvizációk nem zeneműként, hanem a hangfelvételekre vonatkozó szabályozás [*USCA* 102.§ (a) (7)] szerint részesülhetnek védelemben.

²⁹⁶ „We observe that it is extremely doubtful that that single note and its placement in the composition is copyrightable.” Lásd: *MCDONALD V. MULTIMEDIA ENTERTAINMENT*, p. 4-5. – A Nimmer kommentár szerint: „biztosan állítható, hogy az egyetlen hangra korlátozódó hasonlóság sosem elegendő” a lényeges hasonlóság megállapításához. Lásd: *NIMMER - NIMMER 2005: 13.03.§(A)(2)*.

²⁹⁷ „Subject to sections 107 through 122, the owner of copyright under this title has the exclusive rights to do and to authorize (...) to reproduce the copyrighted work in copies or phonorecords.”

²⁹⁸ Egy számítógépes programokkal kapcsolatos ítélet szerint: „a 'copying' for purposes of copyright law occurs when a computer program is transferred from a permanent storage device to a computer's RAM.” Lásd: *MAI SYSTEMS V. PEAK COMPUTER*, p. 518.

²⁹⁹ „Subject to sections 107 through 122, the owner of copyright under this title has the exclusive rights to do and to authorize (...) to prepare derivative works based upon the copyrighted work.”

2.3. A szerzők vagyoni jogosultságaival összefüggésben arra is érdemes utalni, hogy az így elkészült másodlagos művek értékesítése, esetleg koncerten történő előadása esetén a forrásmű szerzőjének a terjesztéshez és a nyilvános előadáshoz fűződő jogai is sérelmet szenvedhetnek.³⁰⁰ Mivel azonban ezek a felhasználási formák érdemben nem befolyásolják a sampling jogi megítélését, ezért ezekkel nem szükséges részletesebben foglalkozni.

2.4. Végül fel kell tenni a kérdést, hogy a samplinglelés vajon alkalmas-e a szerzők személyhez fűződő jogainak a megsértésére. Megvizsgálva azonban az *USCA* 106A.§-át, világos választ kapunk erre. A szakasz „*Rights of certain authors to attribution and integrity*” címéből következik, hogy az Egyesült Államok a névfeltüntetéshez és a mű egységéhez fűződő morális jogokat ismeri csupán el,³⁰¹ s ezeket is csak szűk körben, még hozzá kizárólag a képzőművészet alkotásai („*works of visual arts*”), így például festmények, szobrok, avagy fotóművészeti alkotások esetén. Ebből természetesen az következik, hogy a zeneművészeti alkotások samplinglelése egyáltalán nem lehet sérelmes a személyhez fűződő jogosítványokra.

3. A hangfelvétel szerzői jogosultjainak védelme

Az Egyesült Államok szerzői jogának érdekessége, hogy a zenemű szerzői jogosultjain túl az azokat előadó, illetve hanglemezen rögzítő személyek jogi védelme mindössze 1972-től, az *SRCA* elfogadásával vált a szövetségi törvényjog részévé. Ez az új törvény viszont, melyet a nem sokkal később hatályba lépő *USCA* is átvett, a kontinentális felfogással ellentétben nem szomszédos jogi jogosultsággként fogja fel az előadók és a hangfelvételek előállítóinak a helyzetét, hanem eredeti, *sui generis* szerzői jogvédelemben részesíti őket [még hozzá egy-egy hangfelvétel vonatkozásában „társzerzői” minőségben („*joint work*”)].

Ennek egyedüli feltétele, hogy az előadás az emberi érzékszervek számára hozzáférhető anyagi formában kerüljön rögzítésre, és minimális eredetiséggel rendelkezzen. Egyebekben elegendő a II.1. alfejezetben elhangzottakra utalni.

E jogosulti kör számára a személyhez fűződő (morális) jogok szintén ismeretlenek, a szerzőkével pedig csak majdnem megegyező vagyoni jogokra tarthatnak igényt.³⁰² Ezek közül

³⁰⁰ *USCA* 106.§ (3)-(5) bekezdések.

³⁰¹ Ezt csupán 1990-ben vezette be a „*Visual Artists Rights Act*”.

³⁰² Az *USCA* 114.§ (a) bekezdése alapján a hangfelvétellel kapcsolatos jogok gyakorlóját kizárólag a hangfelvétel többszörözésének, terjesztésének, digitális hangsugárzás útján történő nyilvános előadásának, valamint származékos mű készítésének a jogosultságai illetik meg.

kiemelendő a többszörözéshez és az átdolgozáshoz fűződő jogosultság,³⁰³ melyekkel kapcsolatosan érdemes az USCA 114.§ (b) bekezdését, valamint az ehhez kapcsolódó jogalkotói kommentárt alaposan szemügyre venni. Eszerint ugyanis többszörözésről és átdolgozásról csak annyiban beszélhetünk, amennyiben a hangfelvételt *egésze, vagy valamely lényeges része* kerül lemásolásra, illetve átdolgozásra.³⁰⁴ Ez annyit tesz, hogy a hangfelvétel szerzői jogosultjait érintő felhasználások esetében is szükséges a *de minimis* teszt alkalmazása. Az USCA 114.§ (b) bekezdés 3. passzusa pedig az átdolgozási jogot leszűkítve kimondja, hogy az csak olyan felhasználásokra terjed ki, amelyeknél a rögzített hangfelvételt valamilyen módon átrendezik, remixelik, avagy sorrendiségét vagy minőségét módosítják.³⁰⁵ Ennek azért nagy a jelentősége, mert amennyiben a samplinglelés nem jár együtt a kérdéses részlet digitális manipulálásával, akkor az átdolgozási jog sem szenved sérelmet.

4. A digitális sampling a gyakorlat fényében

4.1. Az első, ítéletig is eljutó samplingleléssel kapcsolatos ügy alapját a kilencvenes évek elején Biz Markie által megjelentetett „*I Need a Haircut*” című albumon helyet kapó „*Alone Again*” című dal adta. Ennek elkészítése során a neves rapper engedély nélkül használta fel Gilbert O’Sullivan „*Alone Again (Naturally)*” című slágeréből a cím három szavát, illetve a dallam egy (összesen kb. húsz másodperces) részét. Az egyezség híján elkerülhetlenné vált perben az ítéletet megfogalmazó Duffy bírósági ítélete kapcsán valószínűleg csak a Biblia alábbi parancsát idézte fel: „*Thou shalt not steal!*”, vagyis „Ne lopj!”. A jogellenes felhasználás egyértelmű bizonyítékként értékelte a bírósági ítélet, hogy Biz Markie előzetesen engedélyt kért a felhasználásra O’Sullivan kiadójától, azonban ennek megtagadása ellenére is elkészítette dalát.³⁰⁶

Az ítélettel szembeni kritikák szerint Duffy bírósági ítélete nem vette figyelembe a Ninth Circuit érvelését egy korábbi ügyből, amely szerint maga a tény, hogy a felhasználó nem kért

³⁰³ A kontinentális jogrendszerekben a „szerzői joggal szomszédos jogi” besorolás folytán a törvények nem ismerik el sem az előadóművészeknek, sem a hangfelvételek előállítóinak az átdolgozáshoz fűződő jogosultságát. Vö.: III.3. alfejezet.

³⁰⁴ H.R. Rep., p. 107.

³⁰⁵ „The exclusive right of the owner of copyright in a sound recording under clause (2) of section 106 is limited to the right to prepare a derivative work in which the actual sounds fixed in the sound recording are rearranged, remixed, or otherwise altered in sequence or quality.”

³⁰⁶ GRAND UPRIGHT V. WARNER, p. 183.

engedélyt a jogosulttól, nem értékelhető automatikusan a kárára.³⁰⁷ A bíróság döntése így gyakorlatilag annyit jelent, hogy ha a felperes képes bizonyítani az engedély nélkül felhasznált zeneművel kapcsolatos szerzői jogát, akkor a jogsértés minden további nélkül megállapítást nyer („*per se infringement*”), tekintet nélkül például a *fair use* teszt alkalmazhatóságára.³⁰⁸

A nem sokkal ezután elbírált *Jarvis* ügyben Boyd Jarvis 1982-ben elkészítette, majd szabályszerűen levédette „*The Music’s Got Me*” című alkotását, amelyet ugyanezen év novemberében a Prelude Records kiadott. Az alperesek (Robert Clivilles és David Cole) „*Get Dumb! (Free Your Body)*” című 1989-es dala szöveges és zenei részleteket egyaránt átvett Jarvis művéből. A bíróság úgy találta, hogy a felhasználás során olyan mértékben samplingeltek a forrásul szolgáló dalból, hogy a jogsértés megállapítása indokolt.³⁰⁹

Az előbbi két ítélet egyaránt jogellenesnek nyilvánította az engedély nélküli samplingelést, azonban mindkét esetben elmaradt annak vizsgálata, hogy kimentésként igénybe lehetett volna-e venni a *fair use* doktrínát. Az ítéletek komoly vitákat robbantottak ki az amerikai szerzői jogi életben. A zeneipar egyrésztől boldogan kapott az alkalmon, és a legtöbb kiadó külön engedélyezési osztály felállításával kívánt gondoskodni a szerintük jogos bevételek beszédéséről. Másrésztől viszont negatív folyamatok indultak be a hip-hop piacán. A bírói tiltás hatására sokan elrettentek mások műveinek használatától, sokan pedig, akik az ítéletet betartani igyekeztek volna, szűkösebb anyagi hátterük miatt nem tudták a szükséges engedélyeket beszerezni. Ugyanígy a samplingelés ellen hatott, hogy az azzal szembeni védekezés csak a *fair use* tesztre való hivatkozással érhető el, amely bár nem zárja ki a felhasználás jogszerűségét, azonban annak bizonyítását egy bonyodalmas (és költségigényes) eljárástól teszi függővé. Az engedélyezés terén ráadásul a jogosultak erőfölénye folytán sok felhasználási kérelem pusztán azért van bukásra ítélve, mert a jogosult a hip-hopot másodrangú zenei stílusnak tekinti.³¹⁰

4.2. Elég későn, csak a századfordulót követően jutott kiemelt szerephez a samplingeléssel kapcsolatos jogvitákban a zeneművek szerzőit, illetve az azokat előadó és

³⁰⁷ FISHER v. DEES, p. 437.

³⁰⁸ A bíróság döntésének a *fair use* teszt figyelmen kívül hagyásából eredő kritikai elemzését lásd: WEBBER 2007: p. 396. – SHIMANOFF 2002: p. 31-39.

³⁰⁹ JARVIS v. A&M, p. 285.

³¹⁰ SHIMANOFF 2002: p. 30-31. – BRODIN 2005: p. 841-842. – BRANDES 2007: p. 118-120. A Beatles szerzői jogait kezelő menedzsment például sosem engedélyezi a zenekar dalainak samplingelését. Lásd: BECK 2005: p. 18.

hangfelvételen rögzítő személyek/szervezetek jogi védelmét elkülönítő *SRCA* alkalmazása. E kettéosztást elsőként a *Newton* ügyben eljáró bíró vetette fel (az ezredfordulót követően), s csak a *Bridgeport* ügyben vált kardinális kérdéssé (2004-ben).

A két jogeset közül az időben elsőként született *Newton* döntés alapját James W. Newton, avantgárd jazz-fuvolás és zeneszerző „*Choir*” című dalának hat másodperces, három hangból álló részletének a samplingelése adta. Habár Newton a dalt (melyben improvizatív fuvolajáték mellett népzenei elemek csendültek fel) már 1978-ban megírta, azt csak 1981-ben rögzítette. A hangfelvételhez kapcsolódó jogosítványokat azonnal átruházta az ECM Records-ra, a zeneműhöz fűződő jogok azonban az ő tulajdonában maradtak. Az alapügyben alperesként szereplő zenészek az egyik legismertebb hip-hop zenekarnak, a Beastie Boys-nak voltak a tagjai. A három zenész az 1992-ben elkészített „*Pass the Mic*” című dalukban legkevesebb negyvenszer megismételve használták fel a „*Choir*” részletét, azonban ehhez mindössze a hangfelvétel vonatkozásában kaptak engedélyt, a zenemű tekintetében elmulasztották megszerezni Newton hozzájárulását.

A körzeti bíróság elutasította a felperes kérelmét arra hivatkozva, hogy az említett három hang önmagában nem részesül szerzői jogi védelemben, s még ha részesülne is, akkor sem lenne jogellenes ennek a felhasználása a részlet de minimis jellege miatt. A fellebbviteli bíróság az első megállapítását ugyan elvetette, azonban a de minimis tétellel egyetértett, és nem találta jogsértőnek a Beastie Boys általi felhasználást.³¹¹

A bíróság hangsúlyozta, hogy a Beastie Boys a hangfelvétel vonatkozásában a szükséges engedéllyel rendelkezett, ezért kizárólag a zenemű felhasználása képezheti vizsgálat tárgyát.³¹² Mivel mindössze három hang képezte a vita tárgyát, a bíróság Nimmer „*fragmented literal similarity*” tesztjét alkalmazva megállapította, hogy az érintett dallam minőségi szempontból nem képezte lényeges részét az eredeti dalnak, s ebből kifolyólag

³¹¹ NEWTON V. DIAMOND, p. 1191-1192.

³¹² NEWTON V. DIAMOND, p. 1194-1195. Kifejezetten hibás volt Newton azon érvelése, hogy a felperes zenei előadásmódjának sajátossága miatt az engedély nélküli felhasználás jogsértő lenne. A bíróság ugyanis tökéletesen érzékeltette, hogy az előadóművész az „előadás” felett csak akkor rendelkezik jogokkal, amennyiben azt anyagi formában rögzíti. Erre 1981-ben sor is került, a felvétellel kapcsolatos jogok átruházása miatt viszont szerzői jogokkal Newton kizárólag a zenemű vonatkozásában rendelkezett. A kotta viszont, ahogy arra az alperes szakértője rámutatott, mindössze támpontként szolgált az előadáshoz, a „*Choir*” lényege az íratlan improvizációkban rejlett. Vagyis mivel a hangfelvétel felhasználását a Beastie Boys engedéllyel tette, komoly tévedésnek bizonyult a felperes részéről olyan körülményre hivatkozni, amivel összefüggésben jogosítvánnyal sem rendelkezett.

lényeges jogsérelemmel sem járt a felhasználás. Ezt támasztotta alá a tény, hogy az érintett részlet egyszer, akkor is csak hat másodperc terjedelemben volt hallható az egyébként négy és fél perces eredeti műben, másrészt az alapvetően improvizációkból álló zenemű egészével összevetve sem volt a dal lelkének tekinthető.³¹³

Habár egyesek ezt a döntést hibásnak tartották,³¹⁴ Grelecki azon megállapítása tűnik a legelfogadhatóbbnak, mely szerint az ítélet csökkentette ugyan a zeneművek samplingelésével kapcsolatos jogesetek elbírálásának kiszámíthatóságát, mikor a döntés meghozatalát eseti vizsgálatról tette függővé, azonban ez összhangban áll az addig rögzült bírósági gyakorlattal, s ennek segítségével biztosíthatónak tűnik az alkotmányos cél: a szerzői jog továbbfejlesztésének a lehetősége.³¹⁵

4.3. A *Newton* ítélet megszületését követően nem sokkal lezárult *Bridgeport* ügyben a Niggaz With Attitude „100 Miles and Runnin” című dalukban a zenemű jogosultjának az engedélye mellett, azonban a hangfelvétel jogosultjának beleegyezése nélkül samplingelte George Clinton, Jr. and the Funkadelics „Get Off Your Ass and Jam” című dalának két másodperces részletét.³¹⁶

Az elsőfokú bíróság ugyan elutasította az alperes érvelését, hogy a felhasznált részlet nem tekinthető eredetinek, s ebből kifolyólag szerzői jogvédelemre sem jogosult, azonban megítélése szerint a samplingelés – függetlenül attól, hogy az érintett dallam ötször, alkalmanként kb. 7 másodperces hosszúságúra nyújtva hangzott el – nem érte el a jogellenesség megállapításához szükséges minimális szintet, mivel az átlagos hallgató nem

³¹³ NEWTON V. DIAMOND, p. 1195-1196.

³¹⁴ PONTE 2006: p. 535-537. Ponte érvelése szerint egyrészt elfogadhatatlan, hogy míg a bíróság a hangfelvételek samplingelését engedélyhez kötné, addig ezt nem tartja szükségesnek az alapul szolgáló zeneművek vonatkozásában. Csakhogy ez a véleménye ellentmond a szerzői jogviták esetére kialakított, a fentiekben már ismertetett bírósági gyakorlatnak. Másrészt szerinte a szerzői jogosultaknak a származékos művek készítésére biztosított kizárólagos joga magában foglalja annak kizárólagosságát is, hogy más műfajokban (például a hip-hop stílusban) készíthesse el művének átdolgozását (avagy engedélyezze azt). Ez a tétel egyrészt azért nem helyes, mert a Supreme Court pont ennek ellentettjét mondta ki egy ügyben (lásd: CAMPBELL V. ACUFF-ROSE, p. 590.), másrészt mivel a szerzők ilyen joga csak akkor alkalmazható, ha a származékos mű lényegesen másolt („substantially copied”) a forrásműből. Lásd: NIMMER - NIMMER 2005: 3.01.§ Az ezt a szintet el nem érő felhasználások nem tekinthetőek átdolgozásnak, s így a szerzők kizárólagos jogosítványa nem érvényesülhet.

³¹⁵ GRELECKI 2005: p. 323.

³¹⁶ Érdekes, hogy mindkét jogosultság gyakorlója a *Bridgeport Music* volt, mégis csak az egyik vonatkozásában kért engedélyt a felhasználásra a filmet készítő producer.

képes felismerni benne az eredeti dallamot. A fellebbviteli bíróság arra hivatkozással módosította az ítéletet, hogy a zeneművészeti alkotások samplinglelése átdolgozásnak tekinthető, illetve hogy a „*substantial similarity*” és a *de minimis* tesztek hangfelvételek engedély nélküli samplinglelése esetén nem alkalmazhatóak.³¹⁷

Az ügyet tárgyaló Guy bíró a döntés meghozatala során kettős megközelítést alkalmazott. Egyrészt – hasonló precedens híján – az *USCA* egyes rendelkezéseinek szó szerinti értelmezéséből indult ki, s megállapította, hogy a hangfelvétel jogosultja nem rendelkezik a származékos mű készítésének (és többszörözésnek) a jogával olyan hangfelvételek vonatkozásában, amelyek az eredetitől független előadás útján kerültek rögzítésre, még akkor sem, ha ez az új dal az eredetit utánozza, imitálja. A bíróság e rendelkezésekből *a contrario* arra a következtetésre jutott, hogy ha az eredeti felvételtől bármilyen hanganyag átvételre kerül, akkor ez már csak az eredeti jogosult engedélyével történhet. A bíróság végkövetkeztetése ezért tömören az alábbi volt: „szerezz engedélyt, vagy ne samplinglej”.³¹⁸

Az indokolás másik részét bizonyos célszerűségi szempontok adták. Ennek keretében Guy bíró döntésével egy vezérelvet („*bright-line rule*”) kívánt lefektetni,³¹⁹ amely a zeneipart mind a jogosultak, mind a felhasználók számára kiszámíthatóvá teheti, elsősorban a jogok érvényesíthetősége tekintetében, ráadásul úgy, hogy ezzel még az alkotmányos garanciákkal bíró kreativitás eszméje sem csorbulna. Másrészt a bíróság szerint legyen bármilyen csekély az átvett részlet mennyiségileg vagy minőségileg, minden esetben védelmet érdemel a benne rejlő értékekre tekintettel. Végül az is elhangzott, hogy míg a zenemű szemszögéből nézve jelentkezhet bizonyos „szellemi plusz”, amikor a felhasználó a samplinglelt részt saját alkotásával kiegészítve új művet hoz létre, addig a hangfelvétel vonatkozásában a samplinglelés nem más, mint „fizikai átvétel”, egyszerű másolás és beillesztés.³²⁰

³¹⁷ Ahogy azt az eljáró szövetségi kerületi bíróság kiemelte: „no reasonable jury, even one familiar with the works of George Clinton (...), would recognize the source of the sample without having been told of its source.” Lásd: *BRIDGEPORT V. DIMENSION FILMS, F.Supp.2d*, p. 842. – *GRELECKI* 2005: p. 308-309. – *BRODIN* 2005: p. 849-856. – *KIM* 2006: pp. 104-107., 118-123. – *WEBBER* 2007: p. 401-406.

³¹⁸ *BRIDGEPORT V. DIMENSION FILMS, F.3d*, p. 798-801.

³¹⁹ Ezt alapvetően az a tény indokolta, hogy a *Bridgeport* ügy csupán egyike volt annak a 476 (!) külön pernek, amely a felperesek által indított monstre kereset elsőfokú bíróság általi 2001-es felosztása eredményeként kezdődött. Ezek a perek közel 500 vitatott felhasználást, és megközelítőleg 800 alperest érintettek. *BRIDGEPORT V. DIMENSION FILMS, F.3d*, p. 795.

³²⁰ *BRIDGEPORT V. DIMENSION FILMS, F.3d*, p. 801-802. A bíró azt is kihangsúlyozta, hogy a hip-hop zenészek ettől függetlenül szabadon samplinglelhetnék az 1972. február 15-öt megelőzően kiadott lemezek tartalmát, mivel

A döntés hamar a kritika keresztüztüébe került, a bíróság érvelése ugyanis nem meggyőző. Az elemzők egyhangú véleménye szerint tévesen értelmezte a bíró a jogszabályt, mivel figyelmen kívül hagyta a jogalkotói kommentárt, amely világosan rámutat, hogy az *USCA* 114.§-ában biztosított jogosítványok vonatkozásában jogsértésről csak akkor beszélhetünk, ha az alapul szolgáló mű egészét vagy bármely lényeges részét („*all or any substantial*”) többszörözik. Ebből kifolyólag a bíróság tévedett, mikor kizárta a *de minimis* szabály alkalmazását hangfelvételek vonatkozásában. Ha ez nem így lenne, olyan paradox helyzet állna elő, amelyben a zeneművek szélesebb jogkörrel bíró jogosultjait kötné a fair use teszt, de a hangfelvételek szűkebb jogokkal rendelkező jogosultjait nem.³²¹

A döntés által alkotott „vezérelv” is több sebből vérzik. Egyrészt szembemegy a Supreme Court véleményével, amely több ügyben kiállt a *de minimis* szabály használatá mellett.³²² Ugyanígy többször rögzítésre került, hogy az engedély nélküli felhasználásokkal kapcsolatos esetekben nem szabad a vizsgálatot vezérelvek mentén leegyszerűsíteni, hanem mindig a változó tények alapos elemzése után szabad csak dönteni.³²³ A *Bridgeport* bíróság azon megjegyzése, mely szerint bármilyen csekély az átvett részlet mennyiségi vagy minőségi szempontból, minden esetben védendő értékkel bír, Beck megítélése szerint nagyon közel áll a Supreme Court által elutasított „kemény munka gyümölcse” („*sweat of the brow*”) doktrínához.³²⁴ Ez utóbbi szerint a szerzői jog nem más, mint a kemény munkáért járó ellenszolgáltatás, melyet a Supreme Court arra hivatkozással vetett el, hogy a szerzői jog célja

a *SRCA* csak az ezt követően megjelent hangfelvételek számára írt elő jogvédelmet. Lásd: *BRIDGEPORT V. DIMENSION FILMS, F.3d*, p. 804.

³²¹ *BRODIN* 2005: p. 860-862. – *SOMOANO* 2006: p. 304. – *KIM* 2006: p. 124-125. – *BRANDES* 2007: p. 104-106.

³²² A Supreme Court szerint a *de minimis* szabály „része azon jogelvekből álló bevett háttérnek, amelyekre tekintettel kell minden jogszabályt elfogadni, és amelyet minden jogszabálynak (eltérő rendelkezés hiányában) tiszteletben kell tartani.” Lásd: *WISCONSIN V. WRIGLEY*, p. 231. Ezt a szabály fair use doktrínával való szoros összekapcsolódása is világosan alátámasztja. „Bizonyos esetekben a szerzői jogosultak nem szenvednek különösebb kárt a mű használata folytán. (...) Itt fonódik részlegesen össze ismét a fair use doktrína és a *de minimis non curat lex* jogi maxima.” Lásd: *SONY V. UNIVERSAL*, p. 451. Természetesen a legnyilvánvalóbb bizonyítéka a két tétel összetartozásának a fair use teszt harmadik törvényi faktora, amely a felhasználás mennyiségi/minőségi oldalát vizsgálja.

³²³ *HARPER & ROW V. NATION*, p. 560. – *SONY V. UNIVERSAL*, p. 448. – *CAMPBELL V. ACUFF-ROSE*, p. 577.

³²⁴ *BECK* 2005: p. 14.

az Alkotmány szerint nem az alkotók munkájának a honorálása, hanem a tudományok és hasznos művészetek fejlődésének az előmozdítása.³²⁵

Ugyancsak bizonytalan, hogy a bíróság által adott vezérely képes lenne-e létrehozni egy működőképes, egységes engedélyezési piacot a samplingelés vonatkozásában. Nemcsak azért, mert a felhasználók sok esetben továbbra is ezen kívül próbálnának boldogulni, hanem mert sok zenész egyedi engedélyezés útján a garantált összegnél is nagyobb bevételre tudna szert tenni, és ugyanígy sokan a továbbiakban is elleneznének mindenféle ehhez hasonló felhasználást.³²⁶ Végül Greleckinek is igaza volt, mikor kétségbe vonta a bíróság fizikai átvétellel kapcsolatos megállapításának a jogosságát, az *USCA* ugyanis nem tesz különbséget szellemi és fizikai átvétel között.³²⁷

Azt sem szabad elfelejteni, hogy mivel az első fokú bíróság jogszerűnek minősítette a felhasználást, ezért az alperesnek nem kellett a fair use tesztre hivatkoznia, aminek alkalmazhatóságát így a fellebbviteli bíróság nem vizsgálta. Amikor azonban Guy bíró új tárgyalás lefolytatása céljából visszautalta az ügyet az elsőfokú bíróságra, nem formált véleményt a teszttel összefüggésben,³²⁸ pedig a 107.§ alkalmazandó lenne erre az esetre is, a hangfelvételek előállítóit megillető vagyoni jogosítványokra ugyanis szintén kiterjednek az *USCA* által szabott korlátok.

5. Megoldási kísérletek – a fair use teszt

Világos, hogy a *Bridgeport* ítélet nemhogy átláthatóbbá nem tette a helyzetet, de még inkább összekuszálta a szálakat. Ahogy azt Ponte jelezte: hiába a vezérely a hangfelvételek

³²⁵ FEIST V. RURAL, p. 352. A Supreme Court másik ítélete szerint: „szerzői jogi törvényünk közvetlen értelme, hogy egy 'szerző' kreatív munkájáért fair ellenszolgáltatást nyújtson. Végző célja azonban az, hogy ezzel az ösztönzéssel a művészi kreativitást a közjó érdekében serkentse.” Lásd: TWENTIETH CENTURY MUSIC V. AIKEN, p. 156.

³²⁶ KIM 2006: p. 126-127.

³²⁷ GRELECKI 2005: p. 325-326.

³²⁸ Guy bíró szerint „az eljáró bíró szabadon értékelheti ezt a védekezést, és mi nem nyilvánítunk véleményt annak alkalmazhatóságáról a jelen tények vonatkozásában.” Lásd: BRIDGEPORT V. DIMENSION FILMS, *F.3d*, p. 805. Helyesnek tűnik az a vélemény, amely szerint az ítélező bíró ezáltal nehezebb feladat (több munka) elé állította hasonló ügyekben eljáró későbbi kollégáit, mivel a fair use teszt – összetettsége folytán – komolyabb elemzést igényel a jogalkalmazótól, mint a „*substantial similarity*” teszt. Lásd: SOMOANO 2006: p. 306.

vonatkozásában, ha a zeneművek jogosultjait ez érdeemben nem érinti, akiknek így továbbra is eseti jelleggel kell küzdeniük jogaik védelmében.³²⁹

5.1. Jelenleg az Egyesült Államokban egy eseti, s épp ezért vitatott, de kétség kívül működő „jogkezelési” szisztéma létezik a samplinglelés terén. A samplinglelni kívánó zenész egy az ún. „*sampling clearing house*”-on keresztül tud a forrásmű felhasználására engedélyt szerezni, melyért esetenként ezer és ötezer dollár közötti átalányösszeget kell kifizetni.³³⁰

Ez a módszer azonban több egyenlőtlenséget is magában hordoz. Egyrészt a felek nincsenek egyenlő pozícióban, ugyanis a forrásmű jogosultja bármikor megtilthatja a felhasználást (ahogy azt különösebb indok nélkül a Beatles vagy a Pink Floyd érdekeit képviselők teszik). Mivel a hip-hop stílusra gyakran jellemző a diszkriminatív (például nőgyalázó) és egyéb erőszakos kifejezések alkalmazása, ez még érthető is lenne, de valójában ez csak kevés esetre jellemző. Így viszont sok „szalonképes” művész is kizorítható az alkotótevékenységből. Arról nem is beszélve, hogy ha a samplinglelő művész elkészíti a másodlagos művet, majd a jogosult ennek bemutatása után dönt úgy, hogy nem járul hozzá a mű terjesztéséhez, akkor a feldolgozó személy oldalán (a befektetett idő és egyéb költségek folytán) komoly kár is jelentkezhet.³³¹

5.2. A *Grand Upright* ügy óta, s a későbbi döntések fényében még inkább, a legtöbb szerző úgy érvel, hogy a témakört – az igencsak egyoldalú jogdíjszisztéma, valamint súlya és gyakorlati jelentősége miatt – a Kongresszusnak kellene szabályoznia.³³² A szabály tartalma szempontjából azonban már erősen megoszlanak a vélemények.

a) Ismert olyan elképzelés, amely szerint a samplinglelést mind a hangfelvételek, mind a zeneművek vonatkozásában *ab ovo* átdolgozásnak kellene nyilvánítani, s így minden, a szerzői és szomszédos jogosultak engedélye nélküli, és részükre a jogdíj meg nem fizetésével történő felhasználást – a fair use tesztől eltekintve – jogellenesnek kellene nyilvánítani. Ponte

³²⁹ PONTE 2006: p. 545.

³³⁰ BRANDES 2007: p. 123-124. Az igazán sikeres dalok felhasználásáért azonban nem ritkán ennél nagyobb összeget kell fizetni, és az is elképzelhető, hogy a jogosult a másodlagos mű által generált haszonból, avagy magának a műnek a szerzői jogából is bizonyos százalékban részesedik.

³³¹ BRANDES 2007: p. 124-125.

³³² Következik ez a Supreme Court figyelmeztetéséből is: „the Congress has the constitutional authority and the institutional ability to accommodate fully the varied permutations of competing interest that are inevitably implicated by such new technology.” Lásd: SONY V. UNIVERSAL, p. 431.

szerint így a samplingelés „a piac keretei között marad”, ami a jogosultak érdekeit szolgálja, egyúttal a bíróságok számára is világos útmutatást biztosítana a törvény.³³³

b) Ugyanígy olvasni lehetett olyan ötletéről, amely az *USCA* 115.§ kényszerengedéllyel kapcsolatos rendelkezéseinek samplingelésre való kiterjesztését tartaná a legalkalmasabb megoldásnak.³³⁴ Webber azt is elképzelhetőnek tartja, hogy a felhasználást a fair use teszthez kössék, s a samplingelést az *USCA* 107.§ alfajának tekintsék. Ez azonban túlmutat a rendelkezés eredeti keretein. E tétel ugyanis egyedi esetek jogszerűségét vizsgálja, vagyis kérdéses, mi történik akkor, ha az általánosságban fairnek elismert samplingelést egy konkrét esetben pont a törvényi faktorok fényében nem lehetne megengedettnek tekinteni?³³⁵

³³³ PONTE 2006: p. 556-559. Ez a nézet több szempontból is hibás. Egyrészt a Kongresszus már említett megfogalmazása szerint átdolgozásról csak akkor beszélhetünk, ha a korábbi mű egésze vagy valamely lényeges része kerül felhasználásra. A rosszhiszemű, szándékosan nagy terjedelmű samplingeléstől eltekintve ez nem jellemző erre a stílusra. Másrészt a Supreme Court egy olyan törvényi rendelkezést, amely az alkotmányos célok megvalósítására alkalmas eszközöket kizárja a felhasználás jogszerűségének vizsgálatából, könnyen alkotmányellenesnek találhat. Végül Ponte szerint, ha a felhasználó nem tudja megszerezni az engedélyt a jogosulttól (aminek a veszélye kényszerengedély híján fennáll), ez még nem zárja ki azt, hogy stúdióba vonulva az *USCA* 115.§-ának megfelelő, az eredetit imitáló új dalt hozzon létre. Ez az érv azért nem helyes, mert figyelmen kívül hagyja a samplingelés lényegét: „aki samplingelni akar, az samplingelni akar”, s nem másképpen felhasználni az eredeti alkotást. Ráadásul nem mindenki képes kifizetni a stúdiózenészek gázsiját, ami többre is kerülhet, mint maga a samplingelés, és a régebbi alkotások eredeti hangzásvilágának a felidézése a jelenkor technikai eszközeivel ugyancsak nehézségekbe ütközhet.

³³⁴ SOMOANO 2006: p. 308-309. E javaslatnak szintén több bizonytalan pontja van. Miként határozható meg a jogdíj? Legyen az egy minden esetre irányadó átalányösszeg? Ez könnyen igazságtalansághoz vezethet hosszabb és rövidebb, avagy lényeges/nem lényeges részletek felhasználása esetén. Legyen másodperc alapú a számítás? Számítson-e az, ha valaki a részletet több ízben is felhasználja? Egy ilyen új kényszerengedélynek a nemzetközi szerzői joggal való összhangja is kérdéses. Az *USCA* 115.§-a szerint továbbá az új feldolgozás („cover” verzió) csak addig jogszerű, amíg a felhasználó az alaplallamot vagy a forrásmű alapvető jellegét nem változtatja meg, ezáltal nem veszélytetve a szerző személyhez fűződő jogait. Samplingelés során azonban az adott részletet az eredeti környezetből kiemelik, azt megváltoztatják, ami sértheti a szerzők morális jogait. Márpedig a *BUE* 6bis cikke alapján a szerző jogosult tiltakozni „a mű mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása, illetve csorbítása ellen, amely a becsületére vagy hírnevére sérelmes.” Végül az *USCA* kizárólag a zeneműveket érintő 115.§-át a Kongresszus nem kívánta eddig sem kiterjeszteni a hangfelvételekre, s ez alapjaiban kérdőjelezi meg a rendelkezés samplingelésre való alkalmazásának indokoltságát.

³³⁵ WEBBER 2007: p. 407-408. Ennél talán még nehezebben kivitelezhető Webber második ötlete, ami a kényszerengedély és a fair use teszt „összeházasításából” áll. A szerző szerint minden samplingelőnek első lépésként (a felhasznált másodpercek alapján) egy kisösszegű jogdíjat kellene fizetnie, hogy „ideiglenes engedélyt” szerezzen a másodlagos mű elkészítéséhez. Az alkotás befejezését követően a samplingelőnek be

5.3. A törvénymódosítás azonban csak az egyik módja lehet a helyzet kezelésének. Nem kis mértékben az előző javaslatok hibás volta, de legalábbis vitatható kivitelezhetősége miatt, illetve az amerikai szerzői jog sajátosságaira tekintettel úgy tűnik, hogy a samplingelés kapcsán az immáron kétszáz éves alkotmányos célok megvalósításának garanciája – bármiféle vezérelv helyett – az eseti jellegű vizsgálat lehet.

Ebből a szempontból Mark Lemley csoportosítása tűnik a legelfogadhatóbbnak.³³⁶ Szerint léteznek ún. „csekély fejlesztők” („*minor improvers*”), akik kevés szellemi pluszt tesznek hozzá az eredeti műhöz annak átalakítása során. Ilyennek tekinthetők az olyan zenészek, akik változtatás nélkül samplingelnek jelentős mennyiséget, vagy olyan csekély változtatást eszközöltek az eredetihez képest, hogy a laikus hallgató automatikusan az eredetire asszociál. Az ilyen felhasználások engedély hiányában nem kerülhetik el a felelősségre vonást.³³⁷ Hozzájuk képest a „jelentős fejlesztők” („*significant improvers*”), bár a minimálisnál jelentékenyebb mértékben járulnak hozzá a kultúra fejlesztéséhez, továbbra is jogellenesen járnak el, például azért, mert a felhasznált mennyiség jelentős, avagy az átlagos hallgató szerint a felhasznált részlet nélkül az új mű nem állná meg a helyét.³³⁸ Végül „radikális fejlesztő” („*radical improver*”) az, aki olyan mértékben továbbfejleszti az adott részletet, hogy az többé már nem ismerhető fel az átlagos hallgató számára, vagy olyan művet hozott létre, amely az átalakítás eredményeként az eredetitől független életet él. A radikális

kellene mutatnia művét egy hatóságnál, amely a felhasznált mennyiség és minőség, illetve az eredeti mű potenciális piacára gyakorolt hatás törvényi faktorait szem előtt tartva megállapítaná, szükséges-e további jogdíj fizetése. Ez az elképzelés rengeteg kérdést vet fel, elsősorban a „hatóság” vonatkozásában (új, vagy már létező szerv legyen-e, kik dolgozzanak itt, a költségvetését miből teremti elő, lenne-e a jogosulti és a felhasználói oldalon beleszólása a döntéshozatalba, lenne-e lehetőség fellebbezésre stb.), amelynek gyorsasága mellett hatékonysága is kérdéses lenne. *Uő.*, p. 410-414.

³³⁶ LEMLEY 1997: p. 1019-1029.

³³⁷ A csekély fejlesztés egy kiváló példája szerint a „*The Queen and I*” című dalban a Kopyright Liberation Front (sic!) az ABBA slágerét, a „*Dancing Queen*”-t samplingelte feltűnően nagy terjedelemben. Az előbbi mű első perce majdnem egészében az ABBA dal nyitánya, minimálisan megváltoztatva, illetve egy kevésbé igényes zenei aláfestéssel bővítve azt. Az említett részlet aztán több ízben felcsendül még, fejlesztésnek pedig legfeljebb annyi tekinthető, hogy ezeket a részleteket új rapszöveggel kötötték össze.

³³⁸ Ilyen Jay-Z 1998-as „*Hard Knock Life (Ghetto Anthem)*” című dala, amely az Annie című 1976-os musical egyik betétdalából („*It's a Hard Knock Life*”) vette át annak leghíresebb kórus-részletét, valamint az ahhoz tartozó dallamot. Bár ez utóbbi olyan mértékben megváltoztatásra került, hogy azt egy átlagos hallgató nehezen tudná az eredeti műhöz kapcsolni, a kórusrészlet az Annie „lelkét” jelentette, s mivel különösebb átalakításon sem ment keresztül, a felhasználást egy esetleges perben a bíró valószínűleg jogellenesnek nyilvánította volna.

fejlesztő engedély nélküli felhasználás esetén – a felhasznált mennyiség függvényében – akár jogsértést is elkövethet, azonban ebben az esetben nagy valószínűség szerint eredményesen hivatkozhat a fair use tesztre.³³⁹

Lemley nézeteire a jogsértés bizonyításával kapcsolatos valamennyi teszt³⁴⁰ következetesen alkalmazható. Utóbbi vonatkozásában világos, hogy bár a samplingelést nem nevesítette konkrétan a törvényhozó a fair use teszt céljai között, azonban az – a taxatív felsorolás hiánya miatt – minden további nélkül szóba jöhet, ha a négy törvényi faktor követelményeinek is megfelel. Érdekes, és egyben sajnálatos körülmény, hogy az *USCA* 107.§-a egyik fent említett jogesetben sem lett igénybe véve. Ennek ellenére meggyőzően lehet a teszt alkalmazhatósága mellett érvelni.

Az első faktor vizsgálatakor – a bírósági gyakorlat³⁴¹ és általában a szerzői jogászok vélekedése szerint³⁴² – a felhasználás átalakító jellege játssza a központi tényezőt. A kereskedelmi céloktól függetlenül ugyanis,³⁴³ amennyiben a rögzítés, illetve az átalakítás nem kizárólag mechanikus (például felgyorsítják a ritmust), hanem a felhasználó kreatív szellemi pluszt fektet a másodlagos mű megalkotásába, akkor az első törvényi tényező az ő érvelését fogja alátámasztani. Ráadásul minden további nélkül elképzelhető, még ha nem is tipikus a jelenség, hogy a samplingelés kritika vagy kommentár készítése érdekében történik. Ezeket a célokat ugyanis a teszt egyértelműen védelmébe veszi.³⁴⁴

³³⁹ Erre kiváló példa a Naughty by Nature 1991-es „*O.P.P.*” című dala, melyben három ízben is felhangzik a Jackson Five „*ABC*” című 1970-es slágeréből egy rövid zongoradallam, és a fiatal Michael Jackson hangján egy dalszöveg-részlet („*come on, come on, come on, let me tell you what its all about*”). Mindezek ellenére az új dal formájára, mondandójára és stílusára is önálló életet él, ráadásul nagy valószínűség szerint a Jackson Five érdekeit sem tudná hátrányosan érinteni.

³⁴⁰ Vö.: III. Rész, II. fejezet.

³⁴¹ *CAMPBELL v. ACUFF-ROSE*, p. 579. – *SONY v. UNIVERSAL*, p. 807. (Blackmun bíró különvéleménye).

³⁴² *NIMMER - NIMMER* 2005: 13.05.§[A][1][b]. – *LEVAL* 1989: p. 1111. – *SZYMANSKI* 1996: p. 313-315. – *MORRIS* 2000: p. 276-277. – *SHIMANOFF* 2002: p. 32-36. – *BRANDES* 2007: p. 114.

³⁴³ Amelynek jelentőségét ugyan a Supreme Court a *Sony* ügyben még perdöntőnek ítélte meg (lásd: *SONY v. UNIVERSAL*, p. 451.), azonban később maga változtatta meg nézetét (lásd: *HARPER & ROW v. NATION*, p. 562. – *CAMPBELL v. ACUFF-ROSE*, p. 584-585.).

³⁴⁴ *BECK* 2005: p. 25.

Egybehangzó vélekedés szerint, bár tipikusan védett alkotásokat szokás samplingelni, s így a forrásmű természetére összpontosító második tényező alapvetően a felperes javára szólna, megfelelő átalakítás esetén mégsem képes ellensúlyozni az első faktort.³⁴⁵

Mivel samplingelni legtöbbször csak néhány másodperces részleteket szoktak, ezért a harmadik faktorból ismert mennyiségi teszt hagyományosan a felhasználókat támogatja. Épp ezért tekinthető jelentősebbnek a minőségi teszt: aki a forrás lényegi mondanivalóját, vagy a mű olyan részét, amiről az híressé vált, például a refrént, veszi át, csekély valószínűséggel hivatkozhat sikerrel a tesztre.³⁴⁶ Általános vélekedés szerint viszont a forrás megfelelő mértékű átalakítása esetén ez a tényező, akárcsak a második, enyhébb elbírálás alá esik.³⁴⁷

Annak eldöntésekor, hogy a felhasználás gyakorolt-e káros hatást a forrásmű aktuális/potenciális piacára, valamennyi körülményt esetről esetre kell megvizsgálni. Ha a másodlagos mű képes helyettesíteni az eredetit, akkor nem lehet szó fair használatról.³⁴⁸ Ez a hip-hop esetén ritkán fordul elő, mivel ennek piaca tipikusan eltér a forrásműétől, illetve a két mű elkészítése között gyakran jelentős idő telik el, s az átvett részlet is legtöbbször rendkívül rövid. Ennek ellenére kerülendő az olyan általánosítás, amely szerint a transzformatív rapzene inkább pozitív hatást gyakorol az eredeti mű piacára, semmint negatívát.³⁴⁹ Ugyanis feltétlenül negatívan befolyásolja a forrásmű átdolgozásainak értékét az, ha további művészek hagynak fel a dal feldolgozásával egy rosszul sikerült sampling hatására.³⁵⁰

³⁴⁵ CAMPBELL v. ACUFF-ROSE, p. 586. – SZYMANSKI 1996: p. 316. – MORRIS 2000: p. 277-278. – SHIMANOFF 2002: p. 36-37. – BRANDES 2007: p. 115.

³⁴⁶ SZYMANSKI 1996: p. 316-317. – MORRIS 2000: p. 278. – SHIMANOFF 2002: p. 37.

³⁴⁷ Shimanoff túlmént ezen, mikor azt állította, hogy a Supreme Court *Acuff-Rose* ügyben kidolgozott tétele e helyütt is alkalmazható. A Supreme Court szerint, ha a paródia valós kritikai tartalommal bír, kimentésben részesülnek. Ehhez szükség van arra, hogy a kritizálni kívánt művet a fogyasztó felismerhesse. Paródia esetén ezért akár jelentősebb mennyiségű vagy kiemelkedő minőségű rész is átvehető annak érdekében, hogy azzal az eredeti művet „felidézzék”. Lásd: SHIMANOFF 2002: p. 37. A bíróság érvelését lásd: CAMPBELL v. ACUFF-ROSE, p. 588. Ez azért téves gondolat, mert a bírák a fenti engedményt kifejezetten az eredeti művel szembeni kritikai célzat (a fair use teszt nevesített célja) miatt adták, samplingelésnél viszont ez a motívum ritkán fordul elő.

³⁴⁸ ANDERSON - BROWN 1992: p. 168.

³⁴⁹ Így például Bobby Byrd karrierjének új lökést adott, amikor Eric B. & Rakim 1987-ben feldolgozta az „*I Know You Got Soul*” című dalát. Lásd: BROWN 1992: p. 1974-1975. Megítélésem szerint az, hogy Bobby Byrd soul, funky, R'n'B és gospel stílusban alkotott, jelentősen közrejátszott abban, hogy a többségében afro-amerikaiak által kedvelt rap feldolgozás pozitív hatást gyakoroljon az eredeti dalra. Nem biztos, hogy ugyanez igaz lenne, ha valaki egy musicalből vagy egy romantikus („fehérek által kedvelt”) örökzöldből dolgozna.

³⁵⁰ SZYMANSKI 1996: p. 319-321. – BRANDES 2007: p. 115-116.

III. A digitális sampling elbírálásának lehetőségei a kontinentális szerzői jogban

1. A védelemre jogosult zenei részletek

Az olyan hangok (zenei részletek), melyek önálló szerzői jogvédelemre nem tarthatnak igényt, az Egyesült Államok szerzői jogával megegyezően a kontinentális jogrendszerekben is szabadon samplingelhetők.³⁵¹ Ennek oka lehet például az, hogy a védelmi idő már lejárt, nem a forrásmű szerzőjét illetik a részlet jogosultságai, a védelem kizárt (például népzenei motívumok esetén), avagy a hang nem tekinthető egyéninek/eredetinek. Utóbbi kapcsán említhető meg, hogy az olyan forrásművek, amelyekben a hangok sorozata nem képez zárt (úgymond) „logikai egységet”, nem tekinthetők eredeti kifejezésnek.³⁵²

Az általános felfogás szerint egy hang felhasználása nem jogsértő, mivel az nem rendelkezik a szükséges egyéniséggel/eredetiséggel.³⁵³ Ezt csak fokozza az a tény, hogy az egyes hangoknak esetlegesen biztosított védelem hatására kialakuló monopolhelyzet sem állna összhangban a szerzői jog céljaival.³⁵⁴ Annak megállapítása tehát, hogy az egy hangot meghaladó terjedelmű zenei elemek egyéni, eredeti jellegűnek tekinthetők-e, mindig eseti vizsgálatot igényel. Ennek a keretében az alábbiak lehetnek az eljáró bíró segítségére.

1.1. Akárcsak az Egyesült Államok jogrendszerében, a kontinentális szerzői jogok szerint is szellemi alkotás szerzője kizárólag *természetes személy* lehet, vagyis az alkotásnak a szerző akaratát („*menschlichen Willen*”) kell kifejezésre juttatnia.³⁵⁵

1.2. Emellett a zeneműveknek bizonyos *tartalommal* is rendelkezniük kell, ami hangok sorozatára és egységére utal.³⁵⁶ Tyra szerint az olyan dalszöveg, amely verbális, gondolati,

³⁵¹ Lásd: TYRA 2001: p. 54. – BORTLOFF 1993: p. 477. – KOMMENTÁR 2006: p. 113.

³⁵² TYRA 2001: p. 52.

³⁵³ DIRLADA, p. 268. – BORTLOFF 1993: p. 477. – MÜLLER 1999: p. 556. – TYRA 2001: p. 54-55. – REHBINDER 2008: p. 74. Ezzel az általános vélekedéssel ellentétes álláspontot csak kevesen képviselnek. Ezek vázlatos ismertetését lásd: SALAGEAN 2008: p. 88-89.

³⁵⁴ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 21.

³⁵⁵ GYENGE 2002: p. 25. – TYRA 2001: p. 51-52. – SALAGEAN 2008: p. 71. – Egy távoli példával élve: egy blog feljegyzés is tekinthető szellemi alkotásnak, feltéve, hogy az írója ember, és „eredetit alkot”. Ezzel ellentétben egy cserepes virág blogja, mely a növény bioelektromos jeleinek vételére alkalmas szenzor által „lefordított üzenetekből” áll (például „Ma felhős nap volt. Fáztam.”), érdekesnek nevezhető, de nem semmiképp sem szerzői mű. E furcsa hír kapcsán lásd: http://index.hu/tech/blog/2008/10/27/blogot_ir_egy_cserepes_noveny.

vagy érzelmi tartalommal („*verbaler, gedanklicher oder gefühlmässiger Inhalt*”) nem rendelkezik, nem részesíthető védelemben.³⁵⁷ Ez a vélekedés viszont konkrét példa nélkül nem ad megnyugtató választ arra a kérdésre, hogy az ilyen tartalommal nem rendelkező „halandsanyelv” eredetinek tekinthető-e.³⁵⁸ Annál is inkább, mert az ilyen szövegek lényeges szerephez jutnak néhány zenei stílusban (például be-bop vagy reggae). Sokkal helyesebbnek tűnik Salagean megfogalmazása, aki szerint a tartalom adottnak tekinthető, ha a felhasznált hangok segítségével sikerül zenei élményt, hangulatot vagy érzelmeket kifejezésre juttatni.³⁵⁹

1.3. A zeneművek szerzői jogvédelme – szemben az Egyesült Államokkal – nem feltételezi a rögzítést („*Fixierung*”), csupán annyi szükséges, hogy az emberi érzékszervek számára értelmezhető módon *kifejezésre* („*Äusserung*”) kerüljön a mű. Ez annyit tesz, hogy mindenféle formai, vagy technológiai (analóg/digitális) jellegtől függetlenül a zenemű minden közlése megteremti a zenemű védelmét. E tekintetből a lekottázás, vagy egy élő előadás azonos hatással bír.³⁶⁰

1.4. Végül az adott dalnak *eredeti, egyéni jellegűnek* kell lennie („*Individualität*”). Az egyéniség/eredetiség mind a forma, mind a tartalom szempontjából irányadó, és nincs szükség arra, hogy a műben kifejezett gondolat „újdonság” legyen. A lényeg, hogy maga az ötlet egyedien jusson kifejezésre. Ebből az következik, hogy az eredetiségnek elég egy minimális mértéket meghaladnia.³⁶¹

2. A szerzői jogosultak védelme

Összhangban a II.2. alfejezetben leírtakkal, érdemes szemügyre venni, hogy védett hanganyagok samplingelése esetén mely szerzői (vagyoni, illetve személyhez fűződő) jogok szenvedhetnek sérelmet.

³⁵⁶ Ahogy az a 287. lábjegyzetben elhangzott, az Egyesült Államokban a dalszöveg is a zenemű részét képezi. Ezzel ellentétben az európai kontinensen a dalhoz kötődő szövegek önálló (az írói művekkel azonos) jogvédelemben részesülnek.

³⁵⁷ TYRA 2001: p. 53.

³⁵⁸ Habár az Egyesült Államokból hozható a példa, mégis utalni kell a 159. lábjegyzetben említett szavakra („Brrr” és „Hugga Hugga”), amelyeknél az amerikai bíróságok megállapították az eredeti kifejezőmódot.

³⁵⁹ SALAGEAN 2008: p. 73. Salagean arra is utalt, hogy az ilyen szöveg (az ő kifejezésével „Scat-Gesang”, vagyis „halandsza-ének”) a dalszövegnek irodalmi alkotásként kijáró védelem helyett *az előadás részeként részesíthető védelemben*. *Uő.*, p. 85.

³⁶⁰ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 21. – SALAGEAN 2008: p. 73-74.

³⁶¹ Az ezzel összefüggésbe hozható „*kleine Münze*” elméletet lásd: III. Rész., I.4.1. pont.

2.1. A kontinentális országokban a szerzői jogilag védett műveknek minden olyan anyagi formában való rögzítése, amely az emberi érzékszervek által közvetlenül vagy közvetve hozzáférhetővé válik, *többszörözésnek tekintendő*.³⁶² Ennek megfelelően a samplingelés lételemének tekinthető digitalizálás, vagyis egy hanganyag rögzítése egy szintetizátor memóriájában, vagy egy számítógép merevlemezen, többszörözésnek minősül. Akkor is többszörözésről beszélhetünk, ha a másodlagos mű szerzője a digitalizált anyagot az új alkotásba beilleszti, illetve ha erről a felvételtől további másolatokat készít. Mivel a művet kizárólag a szerző jogosult többszörözni,³⁶³ illetve erre engedélyt adni, ezért az ő hozzájárulása nélküli felhasználás a kizárólagos jog megsértését eredményezi.³⁶⁴

2.2. A forrásművek *átdolgozása* (illetve annak engedélyezése) ugyancsak a szerzők kizárólagos jogosultságát képezi.³⁶⁵ Átdolgozás alatt a forrásművek olyan feldolgozásait kell érteni, amelyek keretei közt a másodlagos szerző az eredeti mű mondanivalót felismerhetően hagyva, azonban annak formáját vagy tartalmát megváltoztatva új egyéni/eredeti alkotást hoz létre.³⁶⁶ Ez annyit tesz, hogy a másodlagos mű sosem lehet azonos az átdolgozott forrással.³⁶⁷ Az átdolgozás alkotóját ezen eredeti alkotótevékenységére tekintettel ugyancsak szerzői jogosultságok illetik meg, azonban „az átdolgozó szerzői joga csupán addig terjed, ameddig az eredeti művön végzett változtatásai”.³⁶⁸

Tekintettel arra, hogy a samplingelés során a másolt részlet legtöbbször digitális módosításokon is átesik, indokoltnak tűnik az átdolgozás és a többszörözés elhatárolása.

³⁶² Így az *Szjt.* 18.§-ában található rendelkezések [az (1) bekezdés két esetköre és a (2) bekezdésben található felsorolás zeneművekre alkalmazható tagmondatai] kivétel nélkül szóba jöhetnek a samplingelés kapcsán. Ezek közül a legfontosabbnak az alábbi kettő tűnik: „másolat készítése a rögzítésről” [(1) bekezdés a) pont], illetve „a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön” [(2) bekezdés 4. tagmondat]. A *dUrhG* 16. § (2) bekezdése ugyancsak világosan fogalmaz: „eine Vervielfältigung ist auch (...) die Übertragung des Werkes von einem Bild- oder Tonträger auf einen anderen”. Az *öUrhG* 15.§ (1) bekezdésének megfogalmazása [„Der Urheber hat das ausschließliche Recht, das Werk - gleichviel in welchem Verfahren (...) zu vervielfältigen.”] ugyanezen értelmezésre enged következtetni. Vö.: KOMMENTÁR 2006: p. 113-114. – MÜLLER 1999: p. 556.

³⁶³ *Szjt.* 16.§; *dUrhG* 16.§; *öUrhG* 15.§.

³⁶⁴ KOMMENTÁR 2006: p. 113-114. – SPIEB 1991: p. 532-533. – TYRA 2001: p. 55. – SALAGEAN 2008: p. 95-97.

³⁶⁵ *Szjt.* 29.§; *dUrhG* 23.§; *öUrhG* 5. és 14.§§.

³⁶⁶ Így hagyományosan a különféle műfajok közötti feldolgozásokat (megfilmesítés, megzenésítés, színdarabra átirás stb.), illetve a fordítást szokás ide sorolni. Átdolgozásnak tekinthető azonban az is, ha az eredeti alkotásra egy új hanganyagot kevernek. Lásd: SZJSZT 23/2003, p. 4.

³⁶⁷ ÜBERSPIELEN VON SCHALLPLATTEN, p. 141.

³⁶⁸ GYENGE 2002: p. 18.

Ebből a szempontból a döntő tényezőt az *átalakítás* adja. Addig, amíg az eredeti műből mindössze részleteket emelünk ki (vágunk ki, rövidítünk le), annak megváltoztatása nélkül, többszörözésről van szó. Az átdolgozás akkor merül fel, ha *valamilyen új jelentéstartalommal* (avagy formával) *ruházzuk fel a kérdéses részletet*.³⁶⁹

A többszörözés és az átdolgozás kapcsolatánál érdemes felhívni a figyelmet egy, a magyar, illetve a német szabályozás közötti érdekes különbségre. Míg az *Szjt.* 29.§-a egyszerűen annyit mond: „a szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon”, addig a *dUrhG* 23.§-ának megszövegezése alapján zeneművészeti alkotások átdolgozásához (a másodlagos mű elkészítéséhez) nincs szükség a szerzői jogosultak engedélyéhez. Amihez egyedül szükséges a hozzájárulás, az a nyilvánosságra hozatal, illetve a terjesztés.³⁷⁰ Ebből az következik, hogy terjesztés híján Németországban a samplinglelő legfeljebb csak a többszörözési jogot sértheti meg, hazánkban viszont mindkét tényállás alapján megállapítható a samplinglelő felelőssége.

2.3. A szerzők egyéb vagyoni jogosultságaival összefüggésben utalni kell a II.2. alfejezetben elhangzottakra. Hiszen akárcsak az Egyesült Államokban, úgy a kontinensen is elképzelhető a samplinglelés útján előállított másodlagos művek terjesztése, illetve nyilvános előadása. Szemben viszont az Egyesült Államokban, ahol ezt a jogot a bíróságok nem találják alkalmazhatónak,³⁷¹ az EHSZ 8. cikkének, az EHSZ 10. cikkének, illetve az *Infosoc*-irányelv 3. cikk (1) bekezdésének a nemzeti jogba való átültetése óta az érintett zeneművek nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele is sérelmet szenvedhet.³⁷²

2.4. A szerzői jogosítványok védelmével összefüggésben feltétlenül utalni kell a személyhez fűződő jogosítványokra. Ezek közül kiemelkedik a *mű integritásához fűződő jog*

³⁶⁹ BORTLOFF 1993: p. 481. – SALAGEAN 2008: p. 97-98.

³⁷⁰ *dUrhG* 23.§ 1. mondat: „Bearbeitungen oder andere Umgestaltungen des Werkes dürfen nur mit Einwilligung des Urhebers des bearbeiteten oder umgestalteten Werkes veröffentlicht oder verwertet werden.”

³⁷¹ Vö: 833. lábjegyzet. Mindez azért lehet csak érdekes, mert az Egyesült Államok rövid időn belül aláírta, ratifikálta, majd hatályba léptette a *WCT* és az *EHSZ* egyezményeket.

³⁷² *Szjt.* 23-25.§§; *dUrhG* 17., 19. és 19a.§§; *öUrhG* 16., 18. és 18a.§§. Ahogy azt a magyar kommentár helyesen jelezte: a többszörözés legtöbb esetben csak egyik (első) eleme különféle felhasználások sorozatának. Lásd: KOMMENTÁR 2006: pp. 101., 116. Valamint e bekezdéssel összefüggésben lásd még: TYRA 2001: p. 55-56. A szerző utóbbi oldalon helyesen arra is felhívja a figyelmet, hogy – a jogsértés jellegétől függően – a szerzői jogon felül akár *személyiségvédelmi eszközök* is segítségül hívhatóak, amennyiben a felhasználó a jogosult személyiségi jogait (például a másodlagos mű obszcén jellege folytán) is megsérti. Mivel azonban ez már túlmutat a disszertáció keretein, ezért ezzel a továbbiakban nem foglalkozunk részletesen.

(„*Recht auf Wahrung der Werkintegrität*”).³⁷³ Ez alapján a jogosult megtilthatja a művének mindenféle eltorzítását vagy megváltoztatását, amely a mű egységének megváltoztatása révén rá nézve hátrányos lehet. E teszt nem objektív, hanem minden esetben szubjektív, vagyis kizárólag a szerző megítélésétől függ, hogy mit tart magára nézve hátrányosnak.³⁷⁴

Ismét érdemes egy, az *Szjt.* és a *dUrhG* megszövegezése közötti eltérésre utalni. Habár mindkét jogrendszer alapját a *BUE* 6bis cikkének (1) bekezdése adja, a *dUrhG* 14.§-a szerint a szerző az olyan felhasználásokkal szemben léphet fel a személyhez fűződő jogaira hivatkozva, amelyek az ő szellemi és személyes érdekeire („*geistige und persönliche Interessen*”) nézve sérelmesek. Az *Szjt.* 13.§-a viszont a *BUE* előírásait szinte szó szerint követve úgy fogalmaz: „a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

Az *Szjt.* megszövegezése kétféle értelmezési lehetőségre enged következtetni: valamennyi felhasználásnak sérelmesnek kell lennie a becsületre és hírnévre, avagy az első „vagy” szócska két esetkört választ el egymástól. Míg a törvény 10.§-ához fűzött miniszteri indokolás az előbit támogatja, a törvény kommentárja a másodikat pártolja, meggyőzően.³⁷⁵ Egyrészt ugyanis *BUE* 6bis Cikkének 1948-as megszövegezése, mely a törvényi rendelkezés alapját adja, ez utóbbi értelemben használatos (az eredeti francia megszövegezés ezt hűen visszaadja), valamint a bírósági gyakorlatból ezen értelmezés alkalmazására konkrét példák hozhatók.³⁷⁶ Az alábbiakban az értekezés szintén ezt az értelmezést fogja követni.

³⁷³ *Szjt.* 13.§; *dUrhG* 14.§; *öUrhG* 21.§. Az *öUrhG* szabálya ráadásul a hátrányokozás jelentős fokát feltételezi: „Die Erteilung der Einwilligung zu nicht näher bezeichneten Änderungen hindert den Urheber nicht, sich Entstellungen, Verstümmelungen und anderen Änderungen des Werkes zu widersetzen, die seine geistigen Interessen am Werke schwer beeinträchtigen.”

³⁷⁴ KOMMENTÁR 2006: p. 88.

³⁷⁵ KOMMENTÁR 2006: pp. 87-88., 399. – Ezzel összhangban lásd: KOVÁCS 2006: p. 290.

³⁷⁶ A *Pécsi Ítéltábla IH 2004/27. számú határozata* szerint ugyanis „a szerzői jogvédelem alatt álló művek bármilyen torzító, csonkító, vagy annak lényegi vonásait érintő megváltoztatása – egyéb törvényi feltételek hiányában is – önmagában megvalósítja a személyhez fűződő jog megsértését, és pedig akkor is, ha az egyébként a szerző becsületére és hírnevére nem sérelmes.” Ezt az értelmezés később a Legfelsőbb Bíróság is fenntartotta (*Ptv. E. 20.940/2005/2. sz.*). Lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 88. A Legfelsőbb Bíróság egy másik ügyben (*Pfv. IV. 21.744/2007/6. sz.*) azonos érveléssel tartotta megalapozatlannak a jogerős ítélet hatályon kívül helyezése iránti felülvizsgálati kérelmet. „Az *Szjt.* 13. § szerint a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. A jogerős ítélet helyesen jutott arra a következtetésre, hogy a mű lényeges vonásainak a

Ennek az értelmezésnek a követése esetén észlelni kell azt a – legalább a megszővegezés terén tapasztalható – eltérést, hogy míg Németországban e személyhez fűződő jogosítvány megsértéséhez legalább a személyes vagy szellemi érdekek sérelmét kell igazolni, addig Magyarországon az első esetkört tekintve semmire nincs szükség, vagyis mindenféle megváltoztatással szemben tiltakozhat a jogosult.³⁷⁷ (Ebből a szempontból fajsúlyos lehet, ha a megváltoztatás torzítás nélkül is alkalmas a jó hírnév sérelmére.)

A személyhez fűződő jogosultságok másik részeként említést kell tenni a *név feltüntetésének* („*Recht auf Anerkennung der Urheberschaft*”) jogáról.³⁷⁸ E szerint a szerzői jogosult mindenfajta felhasználás esetén követelheti a nevének a művön való feltüntetését. Ez a jelen esetben annyit tesz, hogy amennyiben a samplingleő elmulasztja a felhasznált részlet szerzőjének pontos megjelölését, akkor egy újabb jogot sért meg.

3. A szomszédos jogi jogosultak védelme

A kontinentális szerzői jogi rendszerek a szerzőkön felül mindazoknak jogi védelmet biztosítanak, akik szellemi alkotások létrehozásában, terjesztésében, vagyis a közönséghez való eljuttatásban tevékenyen közreműködnek.³⁷⁹ Ezt összefoglalóan a magyar szerzői jog „*szerzői joggal szomszédos jogok védelmének*” nevezi, a német terminológia pedig a „*verwandte Schutzrechte*” kifejezéssel stílszerűen a két témakör rokonságára kíván utalni.³⁸⁰

szerző engedélye nélküli megváltoztatása, eltorzítása vagy megcsonkítása - függetlenül annak további esetleges hátrányos következményeitől - sérti a szerzőnek a mű integritásához fűződő személyiségi jogát. A perbeli esetben a felperes szerzeményének engedély nélküli lerövidítése, áthangszerelése és a szöveg elhagyása a mű lényegét érintő olyan eltorzítása, illetve megcsonkítása, amely önmagában sérti a szerző személyhez fűződő jogát.”

³⁷⁷ A Legfelsőbb Bíróság fentebb, másodikként említett döntése (Pfv. IV. 21.744/2007/6. sz.) szerint: „téves az alperesnek az az álláspontja, hogy a szerzői műnek a becsület vagy hírnév sérelmével járó megváltoztatása vagy megcsonkítása a felhasználás módjától független, önmagában értékelendő folyamat és ekként kell eredményeznie az egyéb sérelem bekövetkezését. A mű tartalmi és formai egységének kérdése és a művön engedély nélkül végrehajtott változtatás megítélése ugyanis a felhasználás módjától nem különíthető el.”

³⁷⁸ *Szjt.* 12.§; *dUrhG* 13.§; *öUrhG* 20.§.

³⁷⁹ KOMMENTÁR 2006: p. 376.

³⁸⁰ Mivel a szomszédos jogi jogosultak védelmét nem „művekre”, hanem az általuk nyújtott „teljesítményre” tekintettel kapják, a német terminológia – ha nem is törvényi szinten – de ún. „teljesítményvédelemről” („*Leistungsschutzrecht*”) is beszél.

Ide – többek közt, a témakör szempontjából jelentősként – az előadóművészek³⁸¹ és a hangfelvételek előállítói³⁸² sorolhatóak. Előbbiek a művészeti alkotások interpretálása, előadása segítségével teszik „fogyaszthatóvá” az alkotásokat, utóbbiak pedig a zene világában egy szervezési-technikai (többszörözési-terjesztési) folyamat részeként e teljesítmények nagyközönséghez eljuttatását végzik.

3.1. Az előadóművészek védelme

a) Habár az előadóművész fogalmát csak a *dUrhG* 73.§-a tartalmazza, mindhárom jogrendszerben irányadó az *EHSZ* értelmező rendelkezése.³⁸³ Ennek megfelelően *előadóművésznek* az olyan természetes személyek tekinthetők, akik egy szerzői művet³⁸⁴ vagy a folklór megnyilvánulásait előadják (például eléneklik, elbeszélik, megjelenítik vagy eljátszák), illetve ebben művészileg közreműködnek.³⁸⁵ Az előadás tekintetében nincs jelentősége annak, hogy arra nyilvánosan kerül-e sor vagy sem. Ha ez számítana, akkor előfordulhatna, hogy a zárt falak között (például stúdióban) felvett dalok nem részesülnének védelemben, ami nem állhat a jogalkotó érdekében.

b) A védelem a jogosultakat minden esetben az alapul szolgáló alkotás művészi *interpretációjáért* illeti meg, amely egy minimális egyéni, személyes jelleget kíván meg, függetlenül attól, hogy amatőr vagy hivatásos előadóról van szó.³⁸⁶ Így védelemre tarthat igényt az alapul fekvő művet legjobb tudása szerint előadó valamennyi ember: a kottákat eljátszó zenész, a dal énekese, a vers elszavalója vagy a tánckoreográfia bemutatója stb. Nem tartozik ide viszont például az a statiszta, akinek a szerepe minden eredetiséget nélkülözően mindössze arra korlátozódik, hogy egy tömeg részeként felvonuljon. Az SZJSZT véleménye szerint nem tekinthető előadóművésznek egy dokumentumfilmben megszólaló személy sem,

³⁸¹ Az őket megillető jogosultságok vonatkozásában lásd: *Szjt.* 73-75.§§; *dUrhG* 73-83.§§; *öUrhG* 66-72.§§.

³⁸² Az őket megillető jogosultságok tekintetében lásd: *Szjt.* 76-79.§§; *dUrhG* 85-86.§§; *öUrhG* 76.§.

³⁸³ Article 2 (a) „For the purposes of this Treaty: (...) ‘performers’ are actors, singers, musicians, dancers, and other persons who act, sing, deliver, declaim, play in, interpret, or otherwise perform literary or artistic works or expressions of folklore”. Érdekes a definíció utolsó szava. Míg a folklór megnyilvánulásai a magyar jogban explicite, a német és az osztrák rendszerben közvetve nem tekinthető védett alkotásnak, addig az ezeket előadók (például néptáncosok vagy népdalénekesek) teljesítményei védelemre tarthatnak igényt.

³⁸⁴ E helyütt természetesen csak az olyan művek jöhetnek szóba, amelyek „előadhatók”. Egy iparművészeti vagy építészeti alkotás „előadása” nehezen képzelhető el.

³⁸⁵ KOMMENTÁR 2006: p. 381-382. – SALAGEAN 2008: p. 189.

³⁸⁶ KOMMENTÁR 2006: p. 382.

mivel nem szerzői művet mutat be, és „a filmben történő közreműködésével nem hozott létre semmi olyat, amelyről megállapítható lenne, hogy az szellemi tevékenységéből fakadó egyéni és eredeti jelleggel bír, és hogy így azzal alkotó módon hozzájárult volna a filmalkotás létrejöttéhez. A felperes és családja csupán témájául szolgált a dokumentumfilmnek.”³⁸⁷

A „közreműködő” személyek esetén ugyanígy elvárt az egyéni jelleg. E kategória azokat öleli fel, akik az előadás kivitelezése szempontjából fontos művészi tevékenységet végeznek, például a karmester vagy a színházi rendező. Természetesen nem sorolhatóak ide a pusztán mechanikus feladatokat ellátó személyek, például a színházi ügyelő vagy világosító.

c) Az előadóművészeket mindhárom országban a teljesítményeik rögzítéséhez, többszörözéséhez, terjesztéséhez, sugárzásához és nyilvánossághoz közvetítéséhez, valamint a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételéhez fűződő vagyoni jogosítványok,³⁸⁸ valamint a név feltüntetéséhez és az előadóművészi teljesítmény integritásához fűződő morális jogok illetik meg.³⁸⁹ Valamennyi jogosultsággal – így kiemelten a többszörözési joggal³⁹⁰ – összefüggésben utalni kell a III.2 alfejezetben előadottakra,³⁹¹ az alábbi sajátosságokkal.

Az előadóművészeket egyrésztől nem illeti meg az átdolgozás jogosítványa (illetve ennek engedélyezése). Másrészt a teljesítmény integritásához fűződő jogosítványának érvényesítéséhez a német és osztrák jog a „személyes érdekek” helyett immáron – az *EHSZ* 5. cikkével összhangban – a „művészi megbecsülés” megsértését írja elő.³⁹² Az *Szjt.* 75.§ (2) bekezdése viszont a szerzői művek integritásának védelmét szolgáló rendelkezés hű mása, vagyis az *EHSZ* szűkebb kategóriája helyett ugyancsak a *BUE* 6bis cikkét használta mintául (s ennyiben utalni szükséges a III.2.4. pontban előadottakra).³⁹³

³⁸⁷ SZJSZT 42/2000, p. 2.

³⁸⁸ *Szjt.* 73.§ (1) bekezdés; *dUrhG* 77-78.§§; *öUrhG* 66, 69-71a.§§.

³⁸⁹ *Szjt.* 75.§; *dUrhG* 74-75.§§; *öUrhG* 68.§.

³⁹⁰ Tekintettel arra, hogy a három szerzői jogi törvény (összhangban az *EHSZ* 7. cikkével) az előadóművészeket megillető többszörözési jogot a szerzőknek járó jogosítvánnyal megegyező tartalommal szabályozza, a jogalkotók kifejezésre juttatták e két jog egyenértékűségét.

³⁹¹ Ennek megfelelően a jogvédelemhez szükséges minimális mértékű eredetiség („*kleine Münze*”) teóriája az előadóművészek tekintetében is irányadó; illetve a többszörözési jog a mű egésze és valamely azonosítható része vonatkozásában is fennáll.

³⁹² *dUrhG* 75.§: „sein Ansehen oder seinen Ruf als ausübender Künstler”; *öUrhG* 68.§ (1) bekezdés: „künstlerischen Ruf des Verwertungsberechtigten”.

³⁹³ Érdemes kiemelni az SZJSZT gyakorlatából azt az állásfoglalást, amely remixelés során általános jelleggel mondja ki az integritásához fűződő jogosítványok torzítását az előadóművészek teljesítményeinek mindenféle módosítása esetén (például effektek módosítása, a tempó megváltoztatása). Lásd: SZJSZT 20/2001, p. 6.

3.2. A hangfelvétel előállítóját megillető védelem

a) Mivel a hangfelvételek előállítójával kapcsolatos definíció szintén csak az *öUrhG*-ben található,³⁹⁴ ezért itt is a nemzetközi szerzői jogi egyezmények értelmező rendelkezéseiből érdemes kiindulni. Ezek szerint hangfelvétel előállítójának az a természetes vagy jogi személy tekinthető, aki/amely zenei előadások, avagy más hangok első rögzítését kezdeményezi, vagy ezért felelősséget vállal.³⁹⁵

A definícióból világossá válik, hogy e jogosulti kör nem csak természetes személyeket ölel fel, amit világosan indokol, hogy a hangfelvételek előállítása komoly tőkét feltételez, ami nem minden embernek adatik meg. Legalább ilyen fontos, hogy kizárólag az első rögzítés tekinthető védettnek, így például egy analóg anyag digitális újrakeverése nem keletkeztet jogot.³⁹⁶ Ugyancsak kiemelendő, hogy – az előadóművészeknél látottakhoz hasonlatos módon – nem kizárólag védett alkotások rögzítése keletkeztet jogokat, hanem valamennyi hangé. Így egy folyó csobogását, vagy a delfinek énekét megörökítő lemez szintén a törvények védelmét élvezi (természetesen az azon hallható hanganyag ettől még nem válik szerzői művé). Mindezek alapján tehát a hanglemez felőleli minden akusztikus (zenei) hang rögzítését.

b) A hangfelvételek előállítóit szűk vagyoni jogosultságok illetik meg,³⁹⁷ ráadásul a tevékenységük jellegéből adódik, hogy a törvényhozók nem biztosítanak személyhez fűződő jogosítványokat számukra. A vagyoni (elsősorban a többszörözéshez fűződő) jogok érvényesülésével összefüggésben az előzőekben elmondottak analóg módon alkalmazandóak.

c) Ennél részletesebb kifejtést igényel, hogy a törvény a teljesítményeik milyen mértékéig nyújt védelmet a hangfelvételek előállítóinak. A szabályozás eredetileg a „hangfelvételekkel

³⁹⁴ 76.§ (1) bekezdés: „Wer akustische Vorgänge zu ihrer wiederholbaren Wiedergabe auf einem Schallträger festhält (Hersteller)“.

³⁹⁵ Az *RE* 3. Cikk b) és c) pontjai szerint: „For the purposes of this Convention (...) ‘producer of phonograms’ means the person who, or the legal entity which, first fixes the sounds of a performance or other sounds”. A *GE* 1. Cikk b) pontja alapján: „For the purposes of this Convention (...) ‘producer of phonograms’ means the person who, or the legal entity which, first fixes the sounds of a performance or other sounds”. Az *EHSZ* 2. Cikk (d) pontja szerint pedig: „For the purposes of this Treaty: (...) ‘producer of a phonogram’ means the person, or the legal entity, who or which takes the initiative and has the responsibility for the first fixation of the sounds of a performance or other sounds, or the representations of sounds”. A forrásokat olvasva kiemelendő, hogy csak az *EHSZ* tartalmazza a hanglemez előállításáért vállalt felelősség passzusát.

³⁹⁶ SALAGEAN 2008: p. 225.

³⁹⁷ *Szjt.* 76.§; *dUrhG* 85.§ (1) bekezdés; *öUrhG* 76.§.

való kalózkodással” („*Tonträgerpiraterie*”) szemben kívánt fellépni.³⁹⁸ Az nem világos, hogy ez kizárólag az egész lemez, vagy annak valamely része vonatkozásában is érvényesíthető-e.

aa) A jogirodalomban alapvetően kétféle irányzat között tehető különbség. Az első – melyet a magyar Kommentár is átvész – arra tekintettel, hogy a törvények közelebbit nem tesznek magukévá a kérdést illetően,³⁹⁹ úgy értelmezi a jogszabályokat, hogy az előállítók nem pusztán a teljes hanglemez, illetve az azon található egyes darabok (számok) tekintetében jogosultak védelemre, hanem az egyes darabok bármely azonosítható eleme kapcsán is.⁴⁰⁰ E felfogás alapján mindenféle samplingelés kalózkodásnak tekinthető.

Ennél meggyőzőbbnek tűnik az ezzel ellentétes felfogás, mely a *GE* normáira építve⁴⁰¹ a jogalkotó célját tartja szem előtt (teleologikus értelmezés). Eszerint egy csekély (néhány másodperces) részlet átemelése nem képes sérteni az előállító szervezési-technikai érdekeit, és magának a hangfelvételnek az értékéből sem vesz el semmit. Jogsértés csak akkor állapítható meg, ha a samplingelő csekély mértékű részletek helyett a hangfelvétel lényeges („*substantiell*”) részét használja fel.⁴⁰² Ennek megítélésekor Salagean szerint egyrészt szerepet játszhat, hogy a samplingelt részlet milyen jelentőséggel bírt a forrásműben mennyiségileg, illetve minőségileg, másrészt pedig hogy az új zenei alkotásban milyen szereppel bír, milyen módon és hány ízben került megismétlésre, valamint hogy a másodlagos mű hordoz-e új jelentéstartalmat, milyen a célpublikuma, illetve képes-e a forrásműnek piaci konkurenciát teremteni.⁴⁰³

bb) Az előbbi jogtudományi álláspontokat követően érdemes szemügyre venni, hogy ezek vajon mennyiben érvényesültek a gyakorlatban. Magyar és osztrák bírósági ítéletek híján érdemes a német döntésekre hagyatkozni.

³⁹⁸ KOMMENTÁR 2006: p. 377. – MÜLLER 1999: p. 558. – TYRA 2001: p. 56. Ezzel ellentétes véleményt lásd: SPIEB 1991: p. 534.

³⁹⁹ Ez alapvetően annak köszönhető, hogy az *RE* 3. Cikke a többszörözést az alábbiak szerint határozza meg: „For the purposes of this Convention (...) 'reproduction' means the making of a copy or copies of a fixation”.

⁴⁰⁰ Az *Szjt.* kommentárja az alábbiak szerint fogalmaz: „a többszörözési jog itt is azt jelenti, hogy a hangfelvételtől, vagy annak azonosítható részéről akár közvetlenül, akár közvetetten, bármilyen formában vagy eszközzel, időlegesen vagy tartósan csak az előállítójának engedélyével készülhet másolat.” Lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 402.– A német jogirodalom vonatkozásában lásd: SALAGEAN 2008: p. 228-229.

⁴⁰¹ A *GE* 1. Cikk c) pontja szerint: „For the purposes of this Convention (...) 'duplicate' means an article which contains sounds taken directly or indirectly from a phonogram and which embodies all or a *substantial part* of the sounds fixed in that phonogram”. (Kiemelés tőlem: *M.P.*)

⁴⁰² BORTLOFF 1993: p. 478. – TYRA 2001: p. 56. – SALAGEAN 2008: p. 229-230.

⁴⁰³ SALAGEAN 2008: p. 231-233.

1990-ben a Rolling Stones nagyszabású koncertet adott Baselban, melynek során a zenekar billentyűse két dal keretében saját korábbi felvételeiből samplingelt (egyrészt a „*Honky Tonk Women*” című dalból ismert „kolomp” hangzást, valamint a „*Sympathy for the Devil*” című dalban hallható „Woo Woo” kórusrészletet). Természetesen nem a billentyűs általi samplingelés adta a jogvita alapját, hanem az, hogy a koncert egy ismeretlen résztvevője az egész előadást rögzítette, amit később egy belga kiadó Németországban terjeszteni kezdett. A bíróságnak ezt követően kellett a sampling jogi megítéléséről is nyilatkoznia.⁴⁰⁴ Az eljáró hatóság az ügyben az akkor már dülő jogirodalmi vitából a fent másodikként bemutatott, feszebb értelmezést tette a magáévá, és kimondta, hogy kis zenei részletek („*winziger Tonpartikel*”) felhasználása nem sérti a hangfelvétel előállítójának jogosultságait. Jogsértésről pedig csak akkor lehet beszélni, ha a felhasználás már „mérhető hátrányokat” („*messbare Beeinträchtigung*”) okoz a jogosultnak.⁴⁰⁵

Ezzel ellentétes eredményt hozott a hamburgi felsőbbíróság friss ítélete, mely egy hagyományos samplingelési eljárásról szólt. A jogeset tényállása szerint a Sabrina Setlur által 1997-ben előadott „*Nur mir*” című dal engedély nélkül vett át a Kraftwerk zenekar „*Metall auf Metall*” című 1977-es dalából egy két másodperces részletet.⁴⁰⁶ Az eljáró tanács úgy érvelt, hogy szemben az 1991-es esettel, ahol kis zenei részlet képezte a vita tárgyát, addig itt a kérdéses két másodperces effekt a forrásmű „magját” („*Keimzelle*”) jelentette.⁴⁰⁷

E csekély német bírósági gyakorlat is jelzi: a kérdéskör messze nem kiforrott.⁴⁰⁸ Habár az 1991-es ügyben elfogadott ítélet (a mérhető hátrányok követelménye) helyállónak tűnik,⁴⁰⁹ az indokolás hiányos. Leginkább azért, mert bár a fórum kis zenei részletnek nyilvánította a kolompot és a kórusrészletet, valójában figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy ezek több hangból álló részletek voltak, s elmaradt ezeknek a minőségi vizsgálata is.

A másik ítélet, mely fenntartotta a teleologikus értelmezés elsődlegességét, jogi érvelését tekintve sokkal alaposabbnak tűnik, mellyel egészében egyet kell érteni. A sampling elbírálása során ugyanis mind minőségi, mind mennyiségi vizsgálatot lefolytatott, és a részlet

⁴⁰⁴ ROLLING STONES, p. 545-546. Egy másik ezzel teljesen megegyező tényállású jogesetben, ahol szintén a Rolling Stones koncertjének engedély nélküli rögzítéséből, majd a felvétel terjesztéséből eredt a jogvita, a bíróság a fentiekkel megegyező tartalmú ítéletet hozott. Lásd: TONTRÄGERSAMPLING, p. 390-391.

⁴⁰⁵ ROLLING STONES, p. 548.

⁴⁰⁶ METALL AUF METALL, p. 758-759.

⁴⁰⁷ METALL AUF METALL, p. 760.

⁴⁰⁸ Ezt maga a hamburgi felsőbbíróság is kiemelte: METALL AUF METALL, p. 760.

⁴⁰⁹ Ezzel ellentétes véleményt lásd: SPIEB 1991: p. 534. – MÜLLER 1999: p. 558.

új műben betöltött szerepével is részletesen foglalkozott. Ez persze nem azt jelenti, hogy a ténykérdések vonatkozásában ne lehetne kivetnivalót találni az ítéletben. Így egyrészt bátran kijelenthető, hogy az 1991-es ügyben érintett kolomp- és kórusrészletnél rövidebb sample mennyiségileg semmiképp sem tekinthető túlzottnak. A kérdéses Kraftwerk dalt meghallgatva ráadásul az sem tűnik meggyőzőnek, hogy a szinte kizárólag akusztikus elemekből álló „*Metall auf Metall*” (melynek teljes „dalszövege” a „*Trans Europe Express*” szavak számtalan megismétléséből áll) magvát jelentené. A különféle elektronikus hangok közül ugyanis ez csak egy motívum, és úgy tűnik, még csak nem is „a vezérmotívum”. Végül az is az ítélet ellen szól, hogy a két érintett dal teljesen eltérő zenei irányzathoz tartozik, s ezért az is valószínűtlennek tűnik, hogy a hangfelvétel előállítójának vagyoni érdekei sérelmet szenvedhetnének a felhasználás folytán.⁴¹⁰

4. A samplinelés, mint lehetséges szabad felhasználás?

Világos, hogy amennyiben valaki samplinelni kíván, akkor jár el a legbiztosabban, ha engedélyt kér a szerzői jogosulttól, mert így elkerülhet mindenféle felelősségre vonást. Az Egyesült Államokból ismert engedélyezési eljárás a kontinensen is irányadó lehet. Egy ilyen szerződés („*Sampling-Clearance-Vertrag*”) rendszerint átalánydíjért vagy az új dal szerzői jogából, illetve bevételeiből való részesedésért cserébe teszi lehetővé az érintett forrásmű részletének felhasználását. A szerződést a samplinelési eljárás megkezdését megelőzően érdemes megkötni, hatályba azonban csak akkor lép, ha a másodlagos mű elkészül, és azzal szemben nem tiltakozik a jogosult. Erre azért van szükség, mert a jogosult nem biztos, hogy jóvá kívánja hagyni az olyan művek terjesztését, amelyek túlzottan erőszakosak, vagy hátrányosan érintik a forrásművet, vagy a jogosulta(ka)t.⁴¹¹

Az ilyen szerződések megkötése mindhárom jogrendszerben a szerzők, az előadóművészek, illetve a leggyakoribb esetben a kiadók (hangfelvételek előállítói) fennhatósága alatt marad. Ez abból következik, hogy a közös jogkezelők (magyar részről az Artisjus, Németországban a GEMA, Ausztriában az Austro Mechana) kizárólag a zeneművek egészének a többszörözése tekintetében rendelkezik engedélyezési joggal (az ún. mechanikai jogok keretében), zenei *részletek* tekintetében nem.⁴¹²

⁴¹⁰ Az ítélet kritikai elemzését lásd: SALAGEAN: p. 237-239.

⁴¹¹ A sampling szerződéssel összefüggésben lásd részletesen: ZIMMERMANN 1997: p. 1180-1202.

⁴¹² SALAGEAN 2008: p. 113-114.

Habár az eddigiekben elég részletesen került bemutatásra, hogy a samplingelés mely szerzői jogokra lehet sérelmes, semmi esetre sem szabad elfelejteni, hogy a szerzői jog nem a jogosultaknak biztosított monopólium, hanem egy társadalmilag kötött kategória.⁴¹³ Ennek megfelelően amennyiben valamely felhasználási forma beleillik valamely szabad felhasználás esetkörébe, akkor e tevékenység minden más értékítélettől függetlenül megengedettnek tekinthető. Az alábbiakban ezért azt tekintjük át, hogy az egyáltalán szóba hozható típusok mennyiben alkalmazhatók a samplingelésre.⁴¹⁴

4.1. Magáncélú többszörözés⁴¹⁵

A szabad felhasználások egyik tipikus esete a „magáncélú és egyéb saját használatra történő” többszörözés.⁴¹⁶ A többszörözés csak addig történhet engedély nélkül, amíg arra a felhasználó érdekkörében kerül sor. Ez a „magáncél” esetén a természetes személy privátszféráját is magába foglalja, „saját használat” esetén viszont kizárólag a felhasználó által üzött tevékenység keretei között kell, hogy maradjon. A törvényi rendelkezések másik kikötése, hogy másolatok sosem készíthetők jövedelemszerzés céljával.⁴¹⁷

Mindezek alapján a pusztán szórakozási jelleggel samplingelők a fenti feltételek betartása esetén jogkövetkezmények nélkül használhatják fel a forrásműveket. Nem lehet kétséges, hogy ilyen „hobby zenészből” rengeteg létezik, azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy az átlagos samplingelő alkotásának megmutatására (nyilvánosságra hozatalára) törekszik, sőt a haszonszerzési motívum is legtöbbször megállapítható. Így e szabad felhasználási kategória a valóságban ritkán hozható fel eredményes védekezésésként.

⁴¹³ Vö.: az *Szjt.* preambulumaival („egyensúlyt teremt és tart fenn a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között”), valamint a Német Alaptörvény 14. Cikkével. – Lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 193-194. – LETTL 2008: p. 171-172. – SALAGEAN 2008: p. 102.

⁴¹⁴ Ahogy az a II. Rész, I.4.5. pontban elhangzott, a szabad felhasználás szabályai nem kizárólag a szerzői jogosultakra, hanem a szomszédos jogi teljesítmények jogosultjaira is alkalmazandóak. Mivel az osztrák jogszabály ilyen tételt nem tartalmaz, ezért Ausztriában mindig eseti jelleggel, a konkrétan felhasznált teljesítményre vonatkozó speciális előírásokat kell szemügyre venni.

⁴¹⁵ *Szjt.* 35.§ (1)-(3) bekezdések; *dUrhG* 53.§; *öUrhG* 42.§.

⁴¹⁶ E kétféle esetkör részletesebb kifejtését lásd: V. Rész, I.1.1. pont.

⁴¹⁷ Ez irányadó a szomszédos jogi teljesítmények, elsősorban a hangfelvételek vonatkozásában is. Vö.: *öUrhG* 76.§ (4) bekezdés. E törvényhely alkalmazandónak nyilvánítja az *öUrhG* 42.§ (2)-(3) és (5)-(7) bekezdéseit, és a jogdíjfizetési kényszert, azonban a megrendelésre, más általi, ingyenes többszörözés (42/A.§) ez esetben kizárt.

Legalább ennyire valószínűtlen az ideiglenes többszörözéseknek biztosított szabad felhasználási klauzulára alapítani egy eredményes védekezést. Az *Infosoc*-irányelv által egyedüli kötelező kivételként megfogalmazott esetkör⁴¹⁸ alapján ugyanis megengedett a művek olyan járulékos vagy közbenső időleges többszörözése, amely a felhasználásra irányuló műszaki folyamat elválaszthatatlan és lényeges részét képezi, illetve önálló gazdasági jelentőséggel nem rendelkezik, feltéve a célja a harmadik személyek közötti hálózaton történő információátvitel, avagy valamely jogszerű felhasználás lehetővé tétele. Samplingelés esetén az adatátviteli célok minden valószínűség szerint figyelmen kívül hagyhatóak, vagyis marad a jogszerű felhasználás. Itt viszont utalnunk kell az előzőekben előadottakra. Az ugyanis nehezen képzelhető el, hogy a samplingelés a magáncélú többszörözés keretei között maradna. Arról nem is beszélve, hogy amennyiben a rögzítés tartós jellegűvé válik, e törvényi kivétel automatikusan alkalmazhatatlanná válik.

4.2. A „*freie Benutzung*” - a szabad használat/átdolgozás német és osztrák esete⁴¹⁹

Az egyszerű („nem szabad”) átdolgozást az különbözteti meg a „*freie Benutzung*” jogintézményétől, hogy míg előbbinél „az eredeti műből más mű jön létre”,⁴²⁰ addig az utóbbi értelmében egy teljesen új, eredeti alkotás születik, amelyhez a forrásmű mindössze ihletet, ösztönzést („*Anregung*”) nyújtott. A két kategóriát tehát a forrásműhöz való kötődés foka különbözteti meg egymástól. Amennyiben a forrásmű valamely része átvételre kerül, akkor a törvényi rendelkezések alapján kimentés csak akkor kapható, ha a kérdéses részlet az átalakítás hatására már fel sem ismerhető a másodlagos műben, avagy átalakítás nélkül ugyan, de több más motívummal kombinálva az új alkotásban alárendelt szerepet játszik.⁴²¹ Érdekes eltérés a német és az osztrák szabályozásban, hogy míg Németországban a törvény külön megemlíti az ily módon létrehozott másodlagos művek nyilvánosságra hozatalához és terjesztéséhez fűződő jogosultságot, addig ez az *öUrhG*-ből hiányzik.

⁴¹⁸ *Infosoc*-irányelv, 5. cikk (1) bekezdés, valamint (33) preambulum-bekezdés. Ezek törvényi szintű alkalmazását lásd: *Szjt.* 35.§ (6) bekezdés; *dUrhG* 44a.§; *öUrhG* 41a.§.

⁴¹⁹ Ez utóbbi hangsúlyozottan nem azonos a disszertációban „szabad felhasználás” kifejezés alatt említett szerzői jogi korlátokkal. A jogintézmény, mely végső soron egyfajta „szabad használatként/átdolgozásként” értékelhető, részletes elemzését lásd: CHAKRABORTY 1997. A vonatkozó szabályokat lásd: *dUrhG* 24.§ és *öUrhG* 5.§ (2) bekezdés.

⁴²⁰ *Szjt.* 29.§ 2. mondat.

⁴²¹ SALAGEAN 2008: p. 104-106.

A *dUrhG* 24.§ (2) bekezdése azonban tartalmaz egy számunkra fontos megkötetést (Ausztriában ilyen nem található). A német terminológiában „*Melodienschutz*” név alatt ismert rendelkezés alapján nem beszélhetünk „szabad használatról”, amennyiben egy másodlagos műnek *felismerhetően a forrásmű dallama („Melodie”) képezi az alapját.*⁴²² Ebből két kedvező következtetés vonható le a samplingelők javára. Nem valósul meg jogsértés, ha a *samplingelt dallam nem ismerhető fel* a másodlagos műben, illetve ha a samplingelt zenei részlet *nem tekinthető a forrásmű dallamának*, vagy pusztán a dallam kisebb részét teszi ki (pl. egy zenei motívumról van szó).⁴²³

A magyar szerzői jog a szabad és engedélyköteles átdolgozások között 1994 óta nem tesz különbséget. A *régi Sztj.* 17.§ (3) bekezdése alapján „új, önálló mű alkotásához idegen mű felhasználható; ez a jog azonban nem terjed ki az idegen mű átdolgozására színpad, film, rádió vagy televízió céljára, valamint az azonos műfajban történő átdolgozásra.” Ugyan más megszövegezéssel, de a rendelkezés alapvetően megegyezett a német és az osztrák mintával. E szabályt 1994. július 1-jével hatályon kívül helyezték.⁴²⁴ A Kommentár szerint azonban tartalma ma is él a jogrendben: „az alkotás ihlető forrásaként a már meglévő művek is szabadon használhatók, mégpedig nemcsak az 1.§ (6) bekezdése értelmében (’gondolat, elv nem védhető’), de a stílus, a formai megoldások egy-egy eleme átvétele értelmében is.”⁴²⁵ A Kommentár arra viszont nem ad választ, hogy a korábbi korlátozás [mely műfajtákra történő átdolgozás nem megengedett a 17.§ (3) bekezdés szellemében] mennyiben alkalmazható napjainkban, legfeljebb egy másik mondatából lehet valami segítséget kihámozni: „általában megállapítható az alkotáshoz ösztönzést adó műtől való kellő távolság, az új mű függetlensége a más műtípusban való újra alkotásnál (kivételek alól a megfilmesítés)”.⁴²⁶

Ha ugyanis a korábbi szabályozás eltörlése ellenére elfogadjuk, hogy e tétel a szerzői jogunk immanens része, akkor a *samplingelés egyszerűen kizárt*, hiszen ez feltétlenül azonos műfajok (zeneművészet) közötti felhasználást jelent. Ezzel szemben a német és az osztrák jogrendben, ha csak szűk körben, de legalább tiszta jogszabályi bázisra építve válik lehetségessé a samplingelés.

⁴²² A német joggyakorlat alapján akkor beszélhetünk *melódiáról*, amennyiben az érintett zenei részlet önmagában védelemre jogosult alkotásként értékelhető, lásd: EIN BISSCHEN FRIEDEN, p. 573.; illetve ha egy rendezett, zárt egységet képez, lásd: GET OVER YOU, p. 247.

⁴²³ SALAGEAN: p. 106-108.

⁴²⁴ 1994. évi VII. törvény 19.§ a) pontja.

⁴²⁵ KOMMENTÁR 2006: p. 173.

⁴²⁶ Uo.

4.3. Idézés⁴²⁷

4.3.1. Bevezető gondolatok

A nemzetközi szerzői jog által is elismert⁴²⁸ idézés talán annak köszönhetően vált a szabad felhasználás egyik leghagyományosabb példájává, hogy ez a jogintézmény testesíti meg legkiválóbban a szerzők műveik feletti jogosítványait korlátozó méltányos társadalmi érdekeket.⁴²⁹ Ez jelentheti a forrásmű további terjesztését (akár híradás keretei között, akár más formában), vagy kritikai vizsgálatok folytán például egy tudományos téma továbbfejlesztését. A német jogrendben az Alaptörvény 5. cikke által garantált művészeti és tudományos szabadság is alátámasztja ezt a szabályozást.

A kontinentális jogalkotók ennek megfelelően viszonylag egybehangzó módon rögzítették a társadalom tagjainak azon jogát, hogy idegen művek meghatározott, általában rövid részét saját szellemi alkotásukba beemeljék, mindezt anélkül, hogy erre engedélyt kellene kérniük, vagy ezért jogdíjat kellene fizetniük.

Az idézésnek több formája is ismert, melyek – kevés, az alábbiakban kifejtett tartalmi eltérés mellett – legfeljebb csak terminológiájukban térnek el a vizsgált kontinentális jogrendszerekben. Így a hazánkból szimplán idézésként ismert kategória Németországban és Ausztriában egyaránt „kisidézés” („*Kleinzitat*”) néven fut,⁴³⁰ az átvétel hazai szabályozása pedig a fenti két országban „(tudományos) nagyidézés” („*wissenschaftliche Großzitat*”) megjelöléssel bír. A továbbiakban ez utóbbi kategória csak a legszükségesebb esetekben kerül megemlítésre, mivel erre a hagyományos samplingelő – tudományos célok hiányában – nem igazán hivatkozhat.

4.3.2. Az idézés fogalmi kellékei

a) Az idézéshez *felhasználható forrásművek köre* a három szerzői jogi törvény tekintetében változatos képet mutat. A legszabadabbnak a *dUrhG* tekinthető, amely a forrásmű tárgyát illetően semmilyen megkötést nem tartalmaz.⁴³¹ Ehhez képest mind az osztrák, mind a magyar törvény tartalmaz bizonyos korlátokat. Így az *öUrhG* a filmművészeti

⁴²⁷ *Szjt.* 34.§ (1) bekezdés; *dUrhG* 51.§; *öUrhG* 46.§.

⁴²⁸ *BUE* 10. Cikk (1) bekezdés.

⁴²⁹ KOMMENTÁR 2006: p. 198. – SZJSZT 25/2006, p. 1. – HANDBUCH MODERNER ZITATE, p. 217. – UMFANG DES ZITATRECHTS, p. 253. – SCHRICKER 2006: p. 1024.

⁴³⁰ Az alábbiakban az egyszerűség kedvéért a rövidebb „idézés” kifejezést használjuk „kisidézés helyett”.

⁴³¹ *dUrhG* 51.§ (1)-(2) bekezdés. A (3) bekezdés speciálisan csak a zenei idézésekre alkalmazható.

alkotások vonatkozásában nem ismeri az idézést, az 54.§ (1) bekezdés 3., 3a és 4. pontjai értelmében a képzőművészet alkotásai pedig legfeljebb tudományos célból idézhetőek. Az *Szjt.* 67.§ (5) bekezdés értelmében viszont a képző-, fotó- és iparművészeti alkotások esnek az idézés körén kívül.⁴³²

Mivel a szomszédos jogi jogosultak tekintetében is alkalmazni kell a szerzőkkel kapcsolatos szabad felhasználási eseteket, ezért amennyiben egy előadóművésznek vagy hangfelvétel előállítójának a teljesítménye valamely fenti megengedett idézési tárgykörbe tartozik, akkor tűrni lesz köteles a társadalom tagjai által történő felhasználást.

b) A következő feltétel, hogy a felhasznált *forrásműnek jogszerűen nyilvánosságra hozottnak kell lennie*. Ezt leginkább a szerzőt megillető első nyilvánosságra hozatallal kapcsolatos személyhez fűződő jogosultság léte indokolja, mely az idéző személyt is köti. A művek nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban ismert német és osztrák megkülönböztetést figyelembe véve megállapítandó, hogy az idézéshez elegendő a „*veröffentlichte*” minősítés, vagyis az anyagi formát nem feltétlenül igénylő hozzáférhetővé tétel megléte, míg egyedülként a zeneművek idézésénél elvárás az „*erschienene*”, vagyis konkrét fizikai rögzítés mellett történő terjesztés.

c) A törvények *nem korlátozták (szűkítették) konkrét célokra (egyes esetkörökre) az idézés megengedhetőségét.*⁴³³ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ne volna szükség az adott esetben egy alapos „okra” a felhasználáshoz.⁴³⁴ Így a magyar kommentár szerint ilyen

⁴³² Érdemes egy sajátos eltérésre felhívni a figyelmet a fotóművészeti alkotások vonatkozásában. A magyar kommentár érvelése szerint e műtípus kiiktatását az magyarázza, hogy egy fotó részletének a kiemelése automatikusan a mű megcsonkítását, torzítását jelentené. Lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 199-200. Ehhez képest feltűnő, hogy a német szerzői jog épp ezzel ellentétes értelmezés segítségével részesíti védelemben a fotóművészeti alkotások idézését. Eszerint mivel adott az idézés joga, viszont a fotóművészeti alkotás egy részének az idézése gyakorlatilag a mű megbontását eredményezné, ezért logikusan ennél a műtípusnál a teljes mű felhasználása megengedett. Lásd: SCHULZ 1998: p. 225. – SCHRICKER 2006: p. 1042. – Röviden érdemes arra is utalni, hogy az átvétel joga hazánkban a műtípusok még szűkebb körére terjed ki, ugyanis az irodalmi és a zenei művek kivételével semmi sem vehető át jogszerűen.

⁴³³ Ehhez képest például átvételre (nagyidézésre) csak az átvett tartalom kifejtése érdekében kerülhet sor. Ez ugyan nem jelenik meg közvetlenül az *Szjt.*-ben, de levezethető a 34.§ (2) bekezdés tartalmából. A *dUrhG* viszont konkrétan rögzíti ezt („*zur Erläuterung des Inhalts*”), s ezzel megegyezően az *öUrhG* egy speciális rendelkezése szerint a képzőművészeti alkotásnak nem minősülő, vizuális megjelenítésű tudományos alkotások (pl. például egy atomszerkezet tudományos igényességű bemutatása fizikai formában) is csak ezek tartalmának a bemutatása céljából vehetők át a másodlagos (ugyancsak tudományos) alkotásba.

⁴³⁴ SCHRICKER 2006: p. 1027. A szerző kiemeli, hogy e célt viszont mindig az idézés jellegéből lehet levezetni.

megengedhető célnak tekinthető például a tartalom magyarázata, kritikai hivatkozás, a saját álláspont alátámasztása, tiszteletadás.⁴³⁵ A német joggyakorlatból ismert olyan ítélet, ami a tudományos nagyidézés esetére előírt motívum, a „tartalom kifejtésének” („*Erläuterung des Inhalts*”) a követelményét a kisidézés esetére is alkalmazandónak látja.⁴³⁶ Mindezek ellenére indokoltnak tűnik az olyan érvelés elfogadása, amely minden esetben megengedettnek tekinti az idézést, feltéve, hogy erre valamilyen alapos indokkal, és a többi feltétel betartása mellett kerül sor. Ezt támasztják alá az, hogy az idézés szabályozásának mintájául szolgáló *BUE* sem nevesít (privilegizál vagy zár ki) semmilyen célt.⁴³⁷ Természetesen nem beszélhetünk jogszerű célról abban az esetben, amennyiben valaki másnak a művét szándékosan saját alkotásaként mutatja be. Ebben az esetben plágiumról beszélhetünk.⁴³⁸

A felhasználás konkrét célja az *idézés terjedelmi korlátaival* összefüggésben viszont rendkívüli jelentőséggel bír. A törvények ugyanis határozottan a „cél által indokolt terjedelmet” privilegizálják. Abban megegyezik a három szabályozás, hogy e terjedelem sosem haladhatja meg a forrásmű egy rövidebb részét.⁴³⁹ Következik ez egyrészt a konkrét törvényi meghatározásokból,⁴⁴⁰ illetve *a contrario* az átvétel/nagyidézés fogalmából.⁴⁴¹

⁴³⁵ KOMMENTÁR 2006: p. 198-199. – Lásd még ezzel összefüggésben: SZJSZT 26/2006, p. 1.

⁴³⁶ HANDBUCH MODERNER ZITATE, p. 218. – Ezzel megegyező érvelést lásd: SALAGEAN 2008: p. 111.

⁴³⁷ RICKETSON 2003: p. 13. – HUGENHOLTZ - OKEDIJI 2008: p. 51. – Érdekes hiba fedezhető fel az *Infosoc*-irányelv 5. cikk (3) bekezdés d) pontjának (mely az idézést tárgyalja) a hivatalos magyar fordításában. A magyar szöveg szerint: „korábban jogszerűen nyilvánosságra hozott műből vagy más, védelem alatt álló teljesítményből kritikai vagy ismertetési céllal történő idézés, amennyiben lehetséges, a forrás feltüntetésével – beleértve a szerző nevét is –, továbbá ha felhasználása megfelel a tisztességes gyakorlatnak, a cél által indokolt terjedelemben”. Ez arra enged következtetni, hogy a kritikai vagy ismertetési céltől eltérő okok nem alapozzák meg az idézésre való hivatkozást. Az eredeti angol szöveg viszont az alábbiak szerint szól: „quotations for purposes such as criticism or review, provided that they relate to a work or other subject-matter which has already been lawfully made available to the public, that, unless this turns out to be impossible, the source, including the author's name, is indicated, and that their use is in accordance with fair practice, and to the extent required by the specific purpose”. A fenti rövid „such as” egyértelművé teszi, hogy a fenti két cél mindössze példa, s nem kizárólagos esetkör.

⁴³⁸ KOMMENTÁR 2006: p. 199. – SCHRICKER 2006: p. 1028.

⁴³⁹ KOMMENTÁR 2006: p. 199. – SCHULZ 1998: p. 222.

⁴⁴⁰ Az *Szjt.* 34.§ (1) bekezdése kifejezetten a mű „részletéről” tesz említést, az *öUrhG* 46.§-a, valamint a *dUrhG* 51.§-a pedig az előzővel megegyező tartalmú „*Stelle*”, illetve az „*einzelne Stelle*” kifejezést alkalmazza több ízben. Az „*einzelne*” kifejezés vonatkozásában lásd: V. Rész, I.1.4. pont.

Ugyancsak egységes vélekedés szerint e kifejezés tartalma matematikai műveletek útján nem határozható meg általánosságban, hanem csak az egyedi esetek fényében,⁴⁴² ahol figyelembe kell venni az idézés célját, illetve azt, hogy érte-e a szerzőt valamilyen komoly hátrány.⁴⁴³

Az osztrák joggyakorlat szerint – mely analóg módon alkalmazható mind a német, mind a magyar jogrendszerben – nem beszélhetünk jogszerű idézésről, ha annak terjedelme – célját is szem előtt tartva – *abszolút értelemben vagy az eredeti műhöz viszonyítva túlzottnak* tekinthető. E két tétel egyaránt megtalálható a *Max Merkel* ügyben, ahol a *Kurier* folyóirat a korábbi futball-sikeredző 255 oldalas önéletrajzi könyvéről – a maga bevallása szerint – könyvrecenziót tett közzé, s ennek során közel ötoldalnnyi anyagot idézett, melyek a cikknek közel 80%-át tette ki. Az ügyben eljáró valamennyi bíróság úgy találta, hogy a *Kurier* a megengedettnél nagyobb, így jogsértő terjedelemben idézett a forrásműből. A jogerős ítélet rámutatott arra is, hogy mindig csak zárt gondolati egységet képező rész idézhető, s ezzel ellentétben szoros összefüggésben nem álló mondatok sokaságának a felhasználása kizárja a cikk „írói mű” jellegét. Ezt tovább erősíti az a tény, hogy mivel az idézetek az egész „recenzió” 4/5-ét tették ki, nehezen beszélhetünk érdemi értekezésről.⁴⁴⁴

Egy német jogesetben a bíróság úgy találta, hogy egy 43 perces terjedelmű filmben két, összesen 5 perc 37 másodpercet kitevő idézet felhasználása nem minősül jogszerűnek. A BGH szerint ugyanis ez a mennyiség az átvevő műhöz viszonyítva túlzott, ráadásul arra is alkalmas a jelenetek bevágása, hogy az eredeti mű iránti keresletet (annak kereskedelmi értékét) csökkentse.⁴⁴⁵ Egy másik ügyben – mely hangfelvételek filmművészeti alkotásban történő „bejátszásából” áll – az eljáró hamburgi felsőbbbíróság, kiválóan példázva az eseti jellegű vizsgálat szükségességét, kizárta például egy 46 másodperces zenei részlet idézésének jogszerűségét, mivel annak semmilyen kötődése nem volt az átvevő műhöz [lásd alább az e) pontot], míg ilyen kapcsolat fennállása folytán még egy két perces terjedelmű részlet felhasználása is elfogadhatónak tűnt.⁴⁴⁶

⁴⁴¹ Az *Szjt.* 34.§ (2) bekezdésének utolsó mondata például így szól: „Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.” A *dUrhG* 51.§ 1. esete, valamint az *öUrhG* 46.§ 2. esete „*einzelne Werke*”, tehát már művek egészéről és nem részéről tesz említést.

⁴⁴² KOMMENTÁR 2006: p. 199. – GEISTCHRISTENTUM, p. 60. – SCHRICKER 2006: p. 1029.

⁴⁴³ Az osztrák bírósági gyakorlatból lásd: MAX MERKEL, p. 25-28. – FRIEDRICH HEER II., p. 99-104.

⁴⁴⁴ MAX MERKEL, p. 26-27.

⁴⁴⁵ FILMZITAT, p. 243-244.

⁴⁴⁶ MUSIKALISCHE EINSPIELUNGEN, p. 40-41.

Utolsóként érdemes megjegyezni, hogy a német „*Melodienschutz*” intézményéből kifolyólag idézés keretei között sem lehet a forrásmű alapgallamát felismerhetően átvenni.⁴⁴⁷ Mivel azonban az idézés – mint majd látni fogjuk hamarosan – a forráshoz hű felhasználást feltételez, ezért logikailag a melódia idézése semmi esetre sem fogadható el. Ez a rendelkezés azonban ismeretlen az osztrák és a magyar jogrendszerben.

d) Az idézés mögöttes célja általában egy új alkotás létrehozása.⁴⁴⁸ Ennek megfelelően jogszerű idézésről is csak annyiban beszélhetünk, amennyiben a másodlagos mű is teljesíti a szerzői jogi törvények által egy önálló művel szemben támasztott kritériumait.⁴⁴⁹ Így nem minősül szabadnak az olyan felhasználás, amely csupán idézések alkalmazásából áll (például több dal csupán néhány másodperces részleteinek az összegyűrése), mivel az idézetek túlzott terjedelme folytán nem beszélhetünk szükséges, minimális eredetiségről.⁴⁵⁰ Ugyanígy nem jogszerű az a felhasználás, ha egy folyóirat mindenféle egyéni gondolat nélkül a forrásmű (riport) 50%-ban lerövidített fordítását teszi közzé hasábjain.⁴⁵¹

e) Bár az idézés révén a forrásműnek és az átvevő műnek egyértelmű kapcsolatban kell állnia egymással, a törvények ennek a fokát nem határozzák meg konkrétan, ezért mindig eseti jelleggel kell megvizsgálni.⁴⁵² Általános felfogás szerint ez a „belső kötődés” („*innere Verbindung*”) fennáll, ha létezik egy alapos idézési cél, és az idézett részlet felismerhető, vagyis arról a műélvezőnek az eredeti alkotás jut az eszébe.⁴⁵³ Ugyancsak fennáll a kapcsolat, ha a forrásmű részlete az abban található tartalom alátámasztásként („*Beleg*”) szerepel az

⁴⁴⁷ SCHRICKER 2006: p. 1030-1031.

⁴⁴⁸ Az osztrák jogrendszerben megengedett az ún. „önálló idézés” is, ilyen például egy költemény legszebb sorának esküvői meghívóra vagy levélpapírra történő másolása.

⁴⁴⁹ BRECHTTEXTE, p. 867. – HANDBUCH MODERNER ZITATE, p. 217. – UMFANG DES ZITATRECHTS, p. 253. – SCHRICKER 2006: p. 1032.

⁴⁵⁰ Így nem valószínű, hogy az európai kontinensen megúsza volna a felelősségre vonást Bill Buchanan és Dickie Goodman 1956-os, „*Flying Saucer*” című nagyszerű dala, amelyben a két „előadó” a korszak legismertebb dalaiból részleteket és ezekhez fűzött kommentárokat (gyakran rövid interjúk formájában) repülő csészealjok támadásának történetévé gyúrták össze. Az ügyben eljáró amerikai bíróság a felhasználást burleszknek nyilvánítva nem találta jogsértőnek.

⁴⁵¹ BH 1992/631.

⁴⁵² FILMZITAT, p. 242. – GEISTCHRISTENTUM, p. 60.

⁴⁵³ KOMMENTÁR 2006: p. 199. – „(...) Ein Zitat im rechtlichen Sinne nur vorliegt, wenn es für den Zuhörer erkennbar auf das Ursprungswerk verweist.” Lásd: MÜLLER 1999: p. 557. – SCHRICKER 2006: p. 1027.

átvevő műben.⁴⁵⁴ Ezzel szemben nem beszélhetünk ilyen kötődésről akkor, ha egy dokumentumfilmbe anélkül emelnek át egy részletet egy korábbi filmből, hogy e két alkotás témája párhuzamos lenne,⁴⁵⁵ avagy akkor, ha a felhasználó az egyébként tudományos igényességű könyvébe anélkül illeszt be 63 festményt a kötetben bemutatott festő életművéből, hogy azok konkrétan kötődjenek az adott rész témaköréhez.⁴⁵⁶

f) Az idézés elé korlátokat állító személyhez fűződő jogok közül a mű integritását garantáló rendelkezésből lehet levezetni azt a követelményt, mely szerint *az idézetnek az eredetivel megegyezőnek, vagy ahhoz hűnek kell lennie*. Bár a magyar kommentár mellett érvel, hogy a „szó szerinti, de kihagyásos vagy szövegösszefüggéseiből kiragadó idézés torzító, így jogellenes”,⁴⁵⁷ megítélésem szerint a kihagyásos idézés csak annyiban jogellenes, amennyiben a szövegösszefüggésből kiragadó, s ezen keresztül torzító egyben. Nehezen képzelhető el ugyanis, hogy a jelen disszertáció íróját azért találják jogsértőnek, mert valamely lábjegyzetben az idézett anyag téma szerint szükségtelen részleteit kihagyta, feltéve, hogy ezzel nem került sor a forrás tartalmának torzítására.

g) Ugyancsak egy személyhez (a név feltüntetéséhez) fűződő jogból vezethető le a *forrásmegjelölés* követelménye, mely a források hűségének ellenőrizhetőségére hivatott. Ezt a feltételt a szerzői jogi törvények (szemben az előző két morális joggal) konkrétan nevesítik,⁴⁵⁸ s alapvető elvárás, hogy az idézés tényének egyértelműen (közvetlen vagy közvetett utalással) kifejezésre kell jutnia a forrásmegjelölésből.⁴⁵⁹ Egy költemény legjelentősebb sorának egy gyűjteményes mű címdalára való helyezése, anélkül, hogy ehhez közvetlenül társulna a pontos forrás megjelölése, jogsértésnek minősül.⁴⁶⁰

⁴⁵⁴ BRECHTTEXTE, p. 867. A „Beleg” funkció formája ráadásul változatos képet mutathat, így ide sorolható mind a negatív (kritizáló), a pozitív (saját vélemény alátámasztását szolgáló), valamint a semleges (pusztán példálózó) felhasználás. Lásd: SCHRICKER 2006: p. 1028-1029.

⁴⁵⁵ FILMAUSSCHNITTEN, p. 1072. Ezzel azonos módon filmrészleteknek egy televíziós talk-showban való bejátszása anélkül, hogy a műsor és a kérdéses részletek összefüggésben állnának, szintén kívül esik az idézés nyújtotta védelem keretein. Lásd: FILMAUSSCHNITT, p. 48.

⁴⁵⁶ A képek ugyanis csupán esztétikai célokat szolgálták az átvevő műben. Lásd: KANDINSKY, p. 609-610.

⁴⁵⁷ KOMMENTÁR 2006: p. 199.

⁴⁵⁸ *Szjt.* 34.§ (1) bekezdés: „(...) a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével (...)”; *dUrhG* 63.§; *öUrhG* 57.§ (2) bekezdés. Egyebekben e követelményt az *Infosoc*-irányelv is tartalmazza.

⁴⁵⁹ Egy megfogalmazás szerint egy átlagos figyelmű műélvező számára felismerhetőnek kell lennie a megjelölésnek. Lásd: SCHULZ 1998: p. 230.

⁴⁶⁰ VOLL LEBEN UND VOLL TOD, p. 284-285. Az OGH szerint nem biztosít kimentést, ha a kötet bevezetőjében annak írója egyértelműen megjelölte a forrást, lévén nem biztos, hogy a bevezetőt mindenki elolvassa.

Természetesen problémaként merülhet fel az a kérdés, hogy zenei idézés esetén miként történhet a forrásmegjelölés. E tekintetben egyhangúnak tűnik a szakirodalom, amely szerint ilyenkor a forrást (természetesen) nem a zenemű keretei között, hanem az azt tartalmazó hanglezés részeként (például a borítón, vagy egyéb mellékelt prospektusban) kell egyértelműen feltüntetni.⁴⁶¹ Ehhez képest már nem jelent problémát egy filmes idézés, hiszen ezzel összefügg a vizuális érzékelés is, s ennek megfelelően a konkrét filmkockákon könnyedén sor kerülhet a forrás feltüntetésére (kiírására).⁴⁶²

h) Végül, immáron nem fogalmi elemként, de lényeges tényezőként érdemes szemügyre venni, hogy *melyek lehetnek az idézés korlátai*. Fentebb már említésre került, hogy a szabad felhasználások minden esetben csak a vagyoni jogokra terjednek ki, vagyis a személyhez fűződő jogosítványok mindig tiszteletben tartandók. Ez irányadó az idézéssel összefüggésben is, s ezek a fenti b), f) és g) pontokban már kifejtésre kerültek.⁴⁶³

Bonyolult kérdést vet fel, hogy az eredetileg a *BUE* által életre hívott, majd a későbbi lényeges szerzői jogi nemzetközi egyezmények, valamint az *Infosoc*-irányelv által is megerősített *három lépcsős teszt* miként alkalmazandó az idézésre.

Vitára az adhat okot, hogy a *BUE* megszövegezése alapján a teszt az idézésre nem terjed ki.⁴⁶⁴ A *BUE* 10. cikk (2) bekezdésének megfogalmazása az idézés alapvető feltételeként a cél által indokolt terjedelem mellett a „tisztes gyakorlat” („*fair practice*”) kifejezést tartalmazza,⁴⁶⁵ további szűkítést azonban nem szab a felhasználások előtt. Ez utóbbit támogató érv, hogy a három lépcsős teszt által lefedett esetköröknél, így például a magáncélú többszörözésnél, kizárt a jövedelemszerzési motívum, ez azonban az idézésre nem igaz. S abból, hogy a *BUE* valamennyi általa megnevezett kivétel és korlátozás közül egyedül az idézést minősíti a tagállamokra nézve kötelezőnek, ugyancsak arra lehet következtetni, hogy itt fel sem merülhet a három lépcsős tesztbe ütközés kérdése.⁴⁶⁶ Ezzel összhangban áll a *RE*

⁴⁶¹ GYENGE 2002: p. 23. – SCHULZ 1998: p. 224.

⁴⁶² Az SZJSZT 7/1996 és 34/1996 állásfoglalások alapján amennyiben egy filmes idézés keretében a néző nem tudja eldönteni, hogy a másodlagos műben szereplő egyes idézetek pontosan mely forrásból származnak, akkor jogsértésről beszélhetünk, függetlenül attól a tényről, hogy az átvevő mű a film végén konkrétan megjelöli a forrásművet. Ez ugyanis nem biztosítja, hogy az átlagos szemlélő kétséget kizáróan azonosítani tudja, mely jelenet származik más alkotásból, és melyek az új mű „eredeti” részei. – Lásd még: SCHULZ 1998: p. 230.

⁴⁶³ Lásd még: SCHULZ 1998: p. 223.

⁴⁶⁴ RICKETSON 2003: p. 21. – HUGENHOLTZ - OKEDIJI 2008: p. 53.

⁴⁶⁵ Ezt az *Infosoc*-irányelv 5. cikk (3) bekezdés d) pontja megismétli.

⁴⁶⁶ GYENGE 2006: p. 134.

15. cikk (2) bekezdése, amely alapján a tagállamok a *BUE* rendelkezéseivel megegyező tartalommal szabályozhatják az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek kizárólagos jogaival szemben biztosított korlátozásokat és kivételeket.⁴⁶⁷

Ezzel szemben a *TRIPS* 13. cikke,⁴⁶⁸ majd a *WCT* 10. cikke⁴⁶⁹ és az *EHSZ* 16. cikke,⁴⁷⁰ végül az *Infosoc*-irányelv 5. cikk (5) bekezdése⁴⁷¹ gyakorlatilag a szerzők valamennyi vagyoni jogosultságára kiterjesztette a teszt alkalmazásának kötelezettségét.⁴⁷² Ezen nemzetközi előírásoknak tűnik eleget tenni a magyar szerzői jogi törvény, amely a szabad felhasználás általános szabályai keretében írja elő e teszt figyelembe vételét valamennyi esetben,⁴⁷³ amit a magyar gyakorlat szintén megerősít.⁴⁷⁴ Annak ellenére, hogy a teszt

⁴⁶⁷ „Tekintet nélkül e cikk 1. bekezdésére, bármelyik Szerződő Állam nemzeti jogalkotása útján ugyanazokat a korlátozásokat rendelheti el az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelme vonatkozásában, mint amelyeket joga az irodalmi és a művészeti művek szerzői jogának védelmével kapcsolatban irányoz elő.”

⁴⁶⁸ „A kizárólagos jogokra való korlátozásokat és kivételeket a Tagok olyan különleges esetekre szorítják, amelyek nem állnak ellentétben a mű szokásos felhasználásával, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.”

⁴⁶⁹ „(1) A Szerződő Felek nemzeti jogszabályaikban egyes különleges esetekben korlátozásokat és kivételeket írhatnak elő az irodalmi és művészeti alkotások szerzőinek e Szerződés szerint biztosított jogok tekintetében, amennyiben azok nem sérelmesek a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a szerző jogos érdekeit.

(2) A Berni Egyezményben biztosított jogokra vonatkozó korlátozásokat vagy kivételeket a Szerződő felek olyan különleges esetekre tartják fenn, amelyek nem sérelmesek a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a szerző jogos érdekeit.”

⁴⁷⁰ „(1) A Szerződő Felek nemzeti jogszabályaikban ugyanolyan jellegű korlátozásokat és kivételeket írhatnak elő az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók védelme tekintetében, mint amelyeket az irodalmi és művészeti alkotásokhoz fűződő szerzői jog védelmével kapcsolatban is előírnak.

(2) Az e Szerződésben biztosított jogokra vonatkozó korlátozásokat vagy kivételeket a Szerződő Felek olyan különleges esetekre szűkítik, amelyek nem sérelmesek az előadás, illetve a hangfelvétel rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják az előadóművészek vagy a hangfelvétel-előállítók jogos érdekeit.”

⁴⁷¹ „Az [5. cikk] (1), a (2), a (3) és a (4) bekezdésben foglalt kivételek és korlátozások kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.”

⁴⁷² Lábjegyzetben természetesen utalni kell arra, hogy az *Infosoc*-irányelv a vagyoni jogoknak csak egy körét szabályozta, vagyis az általa előírt kötelezettségek csak e jogosultságokat érinthetik.

⁴⁷³ *Szjt.* 33.§ (2) bekezdés: „A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul

alkalmazásának ilyen explicit előírása a német és az osztrák jogban nem létezik, ott is sokan a teszt teljes körű érvényesülése mellett foglalnak állást.⁴⁷⁵

A teszt alkalmazási körét tehát eltérően határozzák meg a fenti nemzetközi normák. Abból azonban, hogy a második csoportban említett egyezmények, illetve az *Infosoc*-irányelv maguk rögzítik, hogy a *BUE* rendelkezéseivel összhangban alkalmazandóak,⁴⁷⁶ arra lehet következtetni, hogy a teszt valamennyi vagyoni jogosultságra való alkalmazása nem áll szemben a *BUE* azon értelmezésével, amely az idézést a három lépcsős teszttel összhangban állónak – s pontosan ezért kötelezően előírt kivételként – fogadja el.

4.3.3. Beilleszthető-e a sampling az idézés keretei közé?

Mivel a teszt nem kizárólag a jogalkotókat köti a korlátozások és kivételek nemzeti jogba való beiktatása kapcsán, hanem a jogalkalmazó szerveket is az egyes vitatott felhasználások megítélésekor, ezért azt, hogy egy adott samplingelés beilleszthető-e az idézés által nyújtott szabad felhasználás keretei közé, mindig egyedileg, a konkrét jogeset fényében kell az eljáró bírónak eldöntenie.⁴⁷⁷

Ehhez egy két részből álló vizsgálatot kell lefolytatni. Egyrészt [a)] meg kell nézni, hogy a digitális sampling összeegyeztethető-e egyáltalán az idézés fogalmi elemeivel, e nélkül ugyanis még csak fel se merülhetne a szabad felhasználás lehetősége. Másrészt [b)] meg kell nézni, hogy a konkrét felhasználás összhangban áll-e a három lépcsős teszt (valamint hazánkban a további két „speciális lépcső”) előírásaival. Végül [c)] érdemes utalni arra a furcsaságra, amely az *Infosoc*-irányelv egy rendelkezéséből fakad, s amely az eddigi

nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.”

⁴⁷⁴ SZJSZT 39/2000, p. 1. – SZJSZT 23/2003, p. 5. – SZJSZT 07/08/1, p. 119.

⁴⁷⁵ FILMZITAT, p. 243. – SCHRICKER 2006: pp. 1023. Schricker szerint a három lépcsős teszt (annak leginkább a „mű rendes felhasználására sérelmes”, és a „szerző jogos érdekeit sértő” passzusa) természetesen nem a negatív kritika által kifejtett hatások ellen véd, hanem a *forrásmű konkurenciájának a létrehozását kívánja megakadályozni*. Lásd: SCHRICKER 2006: p. 1033.

⁴⁷⁶ TRIPS 9. cikk (1) bekezdés; WCT 1. cikk (4) bekezdés; az EHSZ 1. cikk (1) bekezdése közvetetten szintén erre utal. Az *Infosoc*-irányelv (44) preambulumbekkezdése szerint pedig “az ebben az irányelvben foglalt kivételek és korlátozások alkalmazása során a nemzetközi kötelezettségekkel összhangban kell eljárni.”

⁴⁷⁷ Az Európai Bíróság több ítéletében is világosan kifejtette, hogy a tagállami bíróságok minden esetben az irányelv céljainak megvalósítására alkalmas módon kötelesek a nemzeti jogszabályait alkalmazni. Ebből az következik, hogy a három lépcsős tesztet az *Infosoc*-irányelv által érintett valamennyi felhasználással összefüggésben alkalmazni kell. Lásd: SZJSZT 17/2006: 23-26. pontok.

„egyensúlyi” állapotot indokolatlanul megbontani látszik a hatásos műszaki intézkedést alkalmazó jogosultak javára.

A szerző saját véleményét röviden úgy foglalhatja össze, hogy „igen, mindez elképzelhető”, de csak az alábbi fontos feltételekkel/korlátozásokkal.⁴⁷⁸

a) Az idézés jogszerűségéhez szükséges fenti feltételek közül több ténykérdés. Így nem kell különösebben időt fordítani arra, hogy kifejtsük: a zenei művek idézhetőek (amit a *dUrhG* explicit szabálya is utal), a nem jogszerűen nyilvánosságra hozott alkotásokból samplingelni sem lehet jogszerűen, a másodlagos műnek eredeti alkotásnak kell lennie, s a forrásmegjelölés itt is elvárt (amire természetesen nem a zene „közben” van szükség, hanem például a borítón).

Az egyik leghangsúlyosabb feltétel, hogy a két érintett alkotás közötti tartalmi kapcsolat álljon fenn. Ez annyit jelent, hogy a felhasználás nem lehet „cél nélküli”, de a jogszabályok alapján a konkrét cél csak a felhasználás mennyisége tekintetében bír jelentőséggel. Másrészt a sampling csak annyiban megengedett idézés keretei között, amennyiben az érintett részlet a forráshoz hűen kerül felhasználásra. Ennyiben tehát a túlzott mértékű átalakítás kizárhatja e kimentési lehetőség alkalmazását.

Ezen a ponton található a digitális sampling „hagyományos” jogi megítélésének egy sajátos paradoxonja. A tradicionális felfogás szerint ugyanis, ha a forrásmű oly mértékű átalakításon megy keresztül, hogy a másodlagos műből nem „hallható ki” a forrás (a kettő nem keverhető össze), akkor szó sem lehet érdeksérelemről. A kontinentális szerzői jog másik alaptétele viszont a mű integritásához fűződő jogosultság, ami az alkotások bármiféle megcsorbításával szemben védelmet nyújt. E két tétel azonban egy szinte feloldhatatlan ördögi körre emlékeztet, melynek feloldásánál az idézés vonatkozásában az eredetihez hű felhasználás tételének elsőbbsége tűnik irányadónak.

Mindezek alapján – összevetve Lemley fentebb bemutatott elméletével – az alábbi táblázatban kiválóan érzékeltethető a samplingelésnek az idézés fogalmi keretei való beilleszthetősége.

⁴⁷⁸ Hasonló következtetést lásd: SPIEB 1991: p. 528.

Az idézés formai követelményei	Radikális fejlesztők	Lényeges fejlesztők	Csekély fejlesztők
Engedélyezett forrásmű (zenemű és hangfelvétel)	I	I	I
Nyilvánosságra hozott mű	I	I	I
A forrással megegyező / ahhoz hű felhasználás	I/N	I/N	I/N
A forrásmű és az átvevő mű közötti tartalmi kapcsolat/összefüggés	I/N	I/N	I/N
A felhasznált részlet mennyisége: - Az eredeti műhöz viszonyítva - A másodlagos műhöz viszonyítva	I I	I/N I/N	N N
A másodlagos mű önálló alkotás	I	I/N	Kérdéses
Forrásmegjelölés	I/N	I/N	I/N

1. sz. táblázat: Az idézés fogalmi elemeinek alkalmazhatósága samplingelés esetén

Mindezekből világosan kivehető, hogy míg egyik végtetként a csekély fejlesztés a kontinentális jogi rendszerben sem tekinthető jogszerű felhasználásnak, addig másik végtetként a radikális fejlesztők nagy valószínűséggel hivatkozhatnak e kimentésre, amennyiben megállapítható a tartalmi kapcsolat a két alkotás között, és forráshoz hű felhasználásról beszélhetünk, illetve nem marad el a forrásműre való – a körülményeknek leginkább megfelelő – hivatkozás. E két szélsőség között a lényeges fejlesztők még több feltételnek kötelesek megfelelni.

b) Ha tehát a konkrét felhasználás nem sérti az idézés egyik fogalmi elemét sem, még mindig ki kell állnia a három lépcsős teszt próbáját.

A teszt *első lépcsője* alapján kizárólag meghatározott, különleges eseteket („*certain, special cases*”) felölelő kivétel vagy korlátozás iktatható törvénybe. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a kivételek/korlátozások nem lehetnek általános jellegűek, vagyis csak szűk, világosan körülhatárolt felhasználásokra terjedhetnek ki.⁴⁷⁹ Hagyományosan szokás normatív, tartalmi

⁴⁷⁹ GINSBURG 2001: p. 5. – SZJSZT 17/2006: 31. pont – GYENGE 2006: p. 127. A három lépcsős tesztet mindezedig egyedülként értelmező WTO-panel megítélése szerint az USCA 110.§ (5) bekezdés (ún. „*Fairness in Music Licensing Act*”) rendelkezései, amelyek a meghatározott alapterületnél nem nagyobb éttermeket („*food service and drinking establishment*”) és egyéb üzleti létesítményeket („*business establishment*”) mentesítették a rádiós és televíziós sugárzásoknak a fogyasztók számára érzékelhetővé tételéből eredő díjfizetési kötelezettségük alól, nem feleltek meg az első lépcső által szabott követelményeknek. Egy (a panel által felhasznált) tanulmány

jelleget is tulajdonítani e lépcsőnek, vagyis hogy a kivétel/korlátozás beiktatására „nyomós és megalapozott társadalmi, jogpolitikai indokokra van szükség”,⁴⁸⁰ ezt ez értelmezést azonban a WTO-panel elutasította.⁴⁸¹

Fontos kiemelni, hogy az első lépcső *kizárólag a jogalkotót köti*, a jogalkalmazókat nem. Ezt az érvelést a *Szjt.* 33.§ (2) bekezdésének megszővegezése (mely nem tesz említést erről a követelményről) mellett az a világos érv is alátámasztja, hogy a szabad felhasználás esetköreinek a kialakítása alapvetően törvényhozási feladat.⁴⁸²

A teszt *második lépcsője* a műveknek a jogosult általi rendes felhasználásának (illetve a hivatalos angol terminológia szerint „kiaknázásának”) a megsértését akadályozza meg. E szerint „a mű felhasználásának minden olyan formáját, amely számottevő gazdasági vagy gyakorlati fontossággal bír vagy bírhat, elvileg fenn kell tartani a szerző javára; az olyan kivételek, amelyek korlátozzhatják a szerző számára ebben a tekintetben nyitva álló lehetőségeket, elfogadhatatlanok lennének.”⁴⁸³ A WTO-panel döntése arra is rávilágított, elutasítva egyúttal az Egyesült Államok érvelését, hogy a rendes felhasználás egyetlen kizárólagos jogosultság megsértésével is hátrányt szenvedhet, vagyis nem kell ehhez valamennyi jogosultságot összességükben vizsgálni.⁴⁸⁴

A WTO-panel rámutatott arra is, hogy a művek rendes kiaknázása akkor kerülhet konfliktusba a vitatott törvényi kivétellel/korlátozással, ha az utóbbi által lefedett konkrét felhasználás „gazdasági értelemben versenybe száll azokkal a felhasználási módokkal, melyekből a szerző az adott művön fennálló jogából eredően normális keretek között

szerint ugyanis például az említett étel- és italfogyasztásra szolgáló létesítmények 70-73% esett e kivétel alá, ami nem tekinthető szűk, speciális esetkörnek. Lásd: GINSBURG 2001: p. 5.

⁴⁸⁰ SZJSZT 17/2006: 31. pont.

⁴⁸¹ WTO-PANEL, 6.111. pont. Az eljáró tanács később jelezte, hogy a jogpolitikai indokok persze hasznosak lehetnek annak eldöntésekor, hogy tényleg különleges esetről van-e szó, vagy sem: „public policy purposes stated by law-makers when enacting a limitation or exception may be useful from a factual perspective for making inferences about the scope of a limitation or exception or the clarity of its definition.” Lásd: WTO-PANEL, 6.112. pont.

⁴⁸² SZJSZT 17/2006: 18. pont.

⁴⁸³ A *BUE* stockholmi módosításával kapcsolatos iratokból idézi: SZJSZT 17/2006: 32. pont.

⁴⁸⁴ WTO-PANEL, 6.172-173. pontok.

gazdasági értékre tenne szert, (...) és ezáltal [a szerzőt] lényeges vagy kézzel fogható kereskedelmi haszontól fosztják meg.”⁴⁸⁵

E megállapítások fényében úgy tűnik, hogy – az egyéb feltételek teljesülése esetén – továbbra is lehet érvelni a digitális samplingelés mellett.

Egyrészt a samplingelők többsége régi, gyakran már elfeledett dalok részleteit használja forrásul. A másodlagos művek pedig a legtöbb esetben a forrásműtől teljesen eltérő piacot (stílust és rajongókat) céloznak meg. Egy ilyen felhasználás, feltéve, hogy nem túlzott mértékű (a fenti táblázattal élve: radikális fejlesztésnek minősül), nem úgy tűnik, hogy versenybe szállna (tudna szállni) az eredeti alkotással. A fenti mondat másik tétele sem tűnik teljesen igazoltnak. A zeneművek „normális” gazdasági kiaknázása ugyanis bevett, működő mechanizmusokra utal, ami viszont a samplingelés kapcsán nem létezik, annak határozott eseti jellege folytán.⁴⁸⁶

A *harmadik lépcső* alapján minden, a szerzők jogos érdekeit indokolatlanul károsító kivétel és korlátozás, ütközik a három lépcsős teszttel. Mivel gyakorlatilag minden, a szerzőn kívüli személyek által végrehajtott felhasználás potenciálisan károsíthatja a jogosult érdekeit, a stockholmi konferencián az „indokolatlan” („*unreasonable*”) kifejezés szövegbe ágyazása mellett döntöttek.⁴⁸⁷ Ezzel természetesen sikerült garantálni, hogy a teszttel érdemben lehessen vizsgálni minden konkrét felhasználást, amelyek így nem tekinthetők *ab ovo* jogellenesnek.

A WTO-panel értelmezése szerint akkor „indokolatlan” a károsítás, amennyiben „a kivétel vagy a korlátozás a szerzői jogosult bevételeiben indokolatlan veszteséget okoz, vagy képes okozni.”⁴⁸⁸ A radikális fejlesztéssel párosuló samplingelési tevékenység esetében

⁴⁸⁵ Az eredeti angol szöveg szerint: „We believe that an exception or limitation to an exclusive right in domestic legislation rises to the level of a conflict with a normal exploitation of the work (...), if uses, that in principle are covered by that right but exempted under the exception or limitation, enter into economic competition with the ways that right holders normally extract economic value from that right to the work (...) and thereby deprive them of significant or tangible commercial gains.” Lásd: WTO-PANEL, 6.183. pont.

⁴⁸⁶ Itt érdemes még egyszer utalni a jelen rész I.3. pontjában említett „*biting*” kifejezésre. Ez alapján ugyanis a samplingelők rendkívüli módon igyekeznek arra, hogy minden esetben olyan részletet emeljenek be új dalaikba, amit eddig mások nem használtak. Kivételes ellenpélda lehet a Skeewiff nevű zenekar „*Let’s Have a Scratch for Breakfast*” című dala, amelyben ugyancsak központi szerepet kapott a fentebb említett *Newton v. Diamond* ügyben vitatott fuvolarészlet.

⁴⁸⁷ SZJSZT 17/2006: 33. pont.

⁴⁸⁸ WTO-PANEL, 6.229 pont.

viszont ilyen veszteség nem merül fel, sőt a másodlagos művek kiváló reklámként szolgálhatnak az eredeti alkotás vagy zenekar népszerűségének (újbóli) emelkedéséhez.⁴⁸⁹

Végül érdemes említést tenni az *Szjt.* 33.§ (2) bekezdésében található úgymond „negyedik” és „ötödik” lépcsőről. Eszerint ugyanis a konkrét felhasználásnak meg kell felelnie a tisztesség követelményeinek, illetve nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra. Ezek a „lépcsők” egyik fent említett nemzetközi jogi dokumentumban sem szerepelnek kifejezetten, azonban az SZJSZT irányadó állásfoglalása szerint mindkettő levezethető a *BUE* egyes rendelkezéseiből. Pont az idézéssel kapcsolatos 10. cikk tartalmaz utalást mind a tisztesség követelménye („*fair practice*”), mind a rendeltetésszerű célra.⁴⁹⁰

Digitális samplinglelés esetén, ha a felhasználási cselekmény megfelel az idézés fogalmi elemeinek, és – összhangban a teszt második és harmadik lépcsőjével – nem okoz sérelmet a forrásmű jogosultjának, teljesülni látszik a „negyedik” lépcső is. Az ötödik tétel kapcsán pedig hangsúlyozottan utalni kell arra, hogy a rendeltetésszerűség követelménye – a *BUE* megszüvegezésével összhangban (amit mindhárom vizsgált kontinentális szerzői jogi törvény azonos tartalommal át is vett) – a felhasználás mértékét, vagyis mennyiségét szorítja korlátok közé. Ez a feltétel pedig egy radikális fejlesztés esetén szintén adottnak tekinthető.

c) Zárásként, ahogy arra fentebb utalás történt, érdemes egy rendkívül furcsa rendelkezésre felhívni a figyelmet, amely a digitális samplinglelésre végzetes csapást mérhet.

Az *Infosoc*-irányelv 6. cikke foglalkozik a hatásos műszaki intézkedések kérdésével. Ennek megfelelően, ha valaki a művek és más, jogi védelem alatt álló teljesítmények engedély nélküli felhasználásának megakadályozására hivatott technológiai intézkedések oly módon kerüli meg, hogy tudta, vagy kellő gondosság mellett tudnia kellett arról, hogy cselekményének a célja ezen intézkedés megkerülése, akkor ezért felelősséggel tartozik.

A 6. cikk (4) bekezdése viszont kivételek kialakítására ad lehetőséget ez alól a tagállamok számára. Meglepő módon azonban ezen kivételek között nem szerepel az idézés. Az *Szjt.* 95/A.§ (1) bekezdése, valamint a *dUrhG* 95/B.§ megegyezik az irányelvi normával,

⁴⁸⁹ Természetesen amennyiben dehonesztáló módon kerül felhasználásra egy adott részlet, akkor a jogosult számára okozott veszteség (még csekély mértékű felhasználás esetén is) könnyen bizonyítható. Kiváló példa erre Necro „*Who’s Ya Daddy*” című dala, amely a The Zombies „*Time of the Season*” című hangfelvételéből emelt át (egyébként jelentős) részeket, s amelynek a szövege, valamint klipje is olyan mértékben obszcén (a klip cenzúrázatlan verzióját még a YouTube-on sem lehet megtalálni), hogy ha a felhasználásra engedély nélkül került volna sor, határozottan megállapítható lett volna az indokolatlan hátrány okozása.

⁴⁹⁰ SZJSZT 17/2006: 17. pont.

míg az *öUrhG* 90c.§-a még csak utalást sem tartalmaz a hatásos műszaki intézkedés védelmével kapcsolatos kivételek kialakítására.

Mindez a digitális samplingeléssel kapcsolatban fentebb képviselt álláspontot egészében képes szinte annullálni, hiszen amennyiben a forrásművet hatásos műszaki intézkedés védi, akkor gyakorlatilag semmilyen, a fogalmi kereteket túl nem lépő felhasználás nem mentesül az intézkedés megkerülésével elkövetett jogsértés alól. Természetesen ez a helyzet a *BUE* által kötelező szabad felhasználási esetként kezelt idézés egészét rendkívül visszás helyzetbe hozza.⁴⁹¹

IV. Összegzés és záró gondolatok

1. A digitális samplingelés két jogcsaládban tapasztalható eltérő elbírálása egyértelműen a szerzői jogi szabályrendszerek alapkülönbségeire vezethető vissza. A „*copyright*” és a „*Urheberrecht*” koncepciók ugyanis már célkitűzéseikben is mást fogalmazznak meg: előbbi a kreatív fejlesztést, utóbbi a létrehozott alkotások határozott tiszteletben tartását. E kiinduló pontok mentén azonban rendkívül eltérő végeredményre juthatunk a samplingelés kapcsán.

Általánosságban kijelenthető, hogy szerzői jogvédelemmel mind a vizsgált kontinentális országokban, mind az Egyesült Államokban csak természetes személyek *egyéni/eredeti alkotásai* rendelkeznek. Abban is hasonlóság fedezhető fel a két irányzat között, hogy a zenemű egésze mellett annak egyes részei is beilleszthetőek a jogvédelem keretei közé, feltéve, hogy ezek tekintetében is megállapítható az egyéni, eredeti jelleg. Az Egyesült Államok szerzői jogában ezt a „*golden nuggets*” szóval jelölik, Németországban pedig a „*kleine Münze*” kifejezés használatos.⁴⁹²

E kettő azonban egy ponton lényeges eltérést mutat egymáshoz képest. Amikor egy részlet jogsértő felhasználásának vádja merül fel, akkor ennek elbírálásakor a kontinentális országokban kizárólag a vitatott részlet eredetisége játszik szerepet, az Egyesült Államokban ezzel ellentétben azt is szemügyre veszik az eljáró bírák, hogy a vita tárgyát képező zenei elem mennyiségi vagy minőségi értelemben lényeges részét képezte-e a forrásműnek.

⁴⁹¹ Ennek kritikáját lásd: HOHAGEN 2004: p. 243-244.

⁴⁹² E tétel Németországban nem csak a szerzői jogosultak, hanem a szomszédos jogi jogosultak vonatkozásában is létezik. Érdekes módon ez egy konkrét jogesetben azt eredményezte, hogy az eljáró bíróság az Egyesült Államokból ismert pragmatikus értelmezést vezetett le a műrészletek védhetősége kapcsán. Lásd: METALL AUF METALL, p. 760-761.

Ez az Egyesült Államokban a „*de minimis*” tételnek és a „*lényeges hasonlóság tesztjének*” az alkalmazását eredményezte. Eszerint az USA-ban – s ezt a fenti jogesetek is kiválóan példázzák – csak a triviális mértéket meghaladó részletek átvétele peresíthető. Ezzel szemben például hazánkban már akkor jogellenes többszörözésről van szó, ha bármilyen csekélyebb, ám szerzői jogvédelemre jogosult részlet lemásolásra kerül.⁴⁹³

Helyesnek tűnik Salagean megjegyzése, aki szerint e két, némileg eltérőnek tűnő szabályozás a gyakorlatban nem eredményez feltűnő eltéréseket. Nagy valószínűség szerint ugyanis az eredetinek/egyéniének tekinthető zenei elemeket mind az Egyesült Államok, mind az európai országok szerzői joga védelemben részesítené (és megfordítva: egyetlen hang, vagy egy kommersz akkord sehol sem számíthat a törvény támogatására).⁴⁹⁴ Ez ugyanígy tetten érhető például a „*Melodienschutz*” intézményénél: a *dUrhG* által kitüntetett figyelemben részesített „alapdallam” az Egyesült Államokban szintén a forrásmű lelkét adja, vagyis ennek felhasználása lényegében mindkét jogrendszerben ugyanazt a jogkövetkezményt vonhatja maga után.

A szerzőket, az előadóművészeket és a hangfelvételek előállítóit megillető *jogosultságok* összehasonlításánál szembetűnő eltérés, hogy az Egyesült Államok az előadóművészeknek kizárólag a hangfelvétel előállítása keretében biztosít szomszédos jogi védelmet. Ettől eltekintve azonban a törvények által garantált vagyoni jogosítványok (elsősorban a többszörözési és az átdolgozási jog) alapjaiban megegyeznek valamennyi országban.

Ennél sokkal életbevágóbb az, hogy az „*Urheberrecht*” rendszerek kiterjedt személyhez fűződő (morális) jogi védelme folytán a jogosultak a mű integritásához, illetve a név feltüntetéséhez fűződő jogok sérelmével járó samplingelési felhasználásokkal szemben is eredményesen léphetnek fel, addig az Egyesült Államok utilitarista „*copyright*” rendszere a zeneművészeti alkotások vonatkozásában nem léteznek morális jogok.

Végül a kontinentális és az amerikai jogrendszerek között alapvető különbség fedezhető fel a védett művek *szabad felhasználásának* lehetőségei között is. A vizsgált három európai ország egyaránt taxatív törvényi felsorolás keretei között határozza meg az elfogadott szabad

⁴⁹³ KOMMENTÁR 2006: p. 113., illetve vö.: az *Szjt.* 16.§ (1) bekezdésével, amely a többszörözést megállapíthatónak tartja, ha a felhasználó a forrásmű „valamely azonosítható részét” veszi át. Ez viszont elvi szinten kizárja, hogy a felhasználók a valóban csekély terjedelmű részletek átvétele esetén mentesüljenek a felelősség alól, habár arra nincs semmi bizonyíték, hogy egy csekély (mondjuk két másodperces, mégis egyedi) részlet felhasználása minden esetben negatívan befolyásolja a forrásmű jogosultját.

⁴⁹⁴ SALAGEAN 2008: p. 180.

felhasználási eseteket. Ezek közül samplingelés kapcsán felmerülhet az idézés, a magáncélú többszörözés, valamint a német jogterületeken a „szabad használat/átdolgozás” jogintézménye. Ahogy az a fentiekből viszont kiderült, az utóbbi kettő alkalmazási köre viszonylag szűkre szabott. Magáncélú többszörözés esetén a felhasználás általános feltétele a jövedelemszerzési motívum, valamint a nyilvánosságra hozatal hiánya, amit egy átlagos samplingelő nem igazán szokott betartani. A „szabad használat/átdolgozás” pedig mindössze azt teszi lehetővé, hogy más műveket ihletként hasznosítson a másodlagos mű szerzője, feltéve, hogy az érintett részlet az új alkotásban nem felismerhető. Németországban ráadásul mindez kiegészül a „*Melodienschutz*” intézményével, amely kizárja a melódiának tekinthető zenei elemek igénybe vételét.

S bár idézés esetén sem túlzottan tág a samplingelő mozgásteret, a fentiekben bemutatott, s a hagyományosnál valamivel szabadabb (de semmiképp nem kiterjesztő) értelmezés alapján viszonylag szélesebb körben tűnik elfogadhatónak a samplingelés.

Ezzel ellentétben az Egyesült Államokban a fair use teszt alapján a samplingelő, ha cselekménye nem ütközik a bírói esetjog által kifejlesztett, és a törvényben is deklarált faktorokkal, akkor kimentésben részesülhet. Ennek megfelelően nem pusztán a kritikai vagy magyarázati (idézési) célú felhasználások tekinthetők megengedettnek, hanem kifejezetten az olyanok is, amelyek egy bizonyos fokú transzformáció segítségével új, eredeti zeneművészeti alkotást hoznak létre, megvalósítva ezzel az Alkotmány készítőinek eredeti célját: a hasznos művészetek fejlesztését.

2. A fentiekben előadottak ellenére a samplingelésnek teljes szabadságot adni éppúgy helytelen lenne, mint azt tiltani. Egy érdekes nézet szerint a samplingelés nem más, mint a szegényebb népek tradíciójának folytatása (aminek a megértéséhez a történelmi körülmények ismerete elengedhetetlen). Henry Self „*kulturális*” *elmélete* alapján korunk zenészei (például a már elhunyt Elvis Presley vagy napjainkban Eric Clapton) korábbi afrikai-amerikai zenei elemek átvételéből, azoknak a „fehér hallgatóság számára való újracsomagolásából” él/élt. Ezért azok az afrikai-amerikai zenészek, akik fehér zenészek alkotásaiból samplingelnek napjainkban, végső soron nem tesznek mást, mint visszakövetelik „kollektív afrikai-amerikai identitásuk” egy meghatározott részét („*reclamation*”). Self másik érve szerint vannak olyan színes bőrű zenészek, akik samplingelés útján teszik hallgathatóvá a nem afrikai-amerikaiak által készített dalokat, ezzel is mintegy integrálva, egymáshoz közelebb hozva a különböző kultúrák értékeit („*integration*”). Végül Self megítélésében a sampling nem más, mint a

korábbi művekhez adott szellemi hozzájárulás („*contribution*”).⁴⁹⁵ Az ilyen túlzottan is politikai töltetű elméletek azonban semmi esetre sem ragadják meg a sampling valós jelentését, illetve jogi oldalról is erősen támadhatóak.

Nem véletlen az sem, hogy a samplinglelés megosztja a szerzői jog világát. A szerzők minden olyan felhasználásban jogaik megsértését képesek látni, amely engedélyük nélkül történt, és piaci hatásai lehetnek. A samplinglelők pedig előszeretettel hivatkoznak arra, hogy munkájuk pusztán kreativitás, és dalaikkal a kultúra továbbfejlesztését szolgálják. Ahogy azonban az a fenti néhány jogesetből is kiderült, e nézőpontok egy-egy dal vonatkozásában egyedi értelmet nyernek. A fentiekből ráadásul az is világossá vált, hogy a jog szemszögéből nézve „egyik félnek sem lehet teljesen igaza”. Épp ezért elég szerencsétlen lenne bármelyik oldalt – elsősorban törvényi rendelkezés formájában – előnyben részesíteni. Sokkal célravezetőbbnek tűnik, ha a bíróságok valamennyi esetben, mindkét oldal érdekeit figyelembe véve egyedileg ítélik meg a felhasználás jogos vagy jogtalan voltát.

Az Egyesült Államok vonatkozásában igaza van azoknak, akik a leginkább várt lépésnek az tartják, mikor fog a Supreme Court egy – vizsgálatra alkalmas – samplinglelési pert napirendre tűzni, s abban ítéletet hozni. Egyesek úgy érvelnek, hogy mivel a Supreme Court a *Newton* ügyben elutasította a certiorari (az ügy tárgyalásához elengedhetetlen „befogadási engedély”) kiadását,⁴⁹⁶ ez a felhasználást támogató „megengedőbb” döntés helyben hagyását jelenti. Persze az érem másik oldala szerint, ha a Supreme Court a *Bridgeport* ügyben ugyanígy elutasítaná a certiorari kiadását, akkor ez az előző érv ellentettjére engedne következtetni.⁴⁹⁷

Európai viszonylatban – a fenti néhány következetes, s a samplinglelés számára sem feltétlenül végzetes német ítélettől eltekintve – ugyancsak nagy várakozással tekinthetünk elébe az olyan samplinglelési pereknek, melyben nem csupán a hangfelvételek előállítóinak, hanem a szerzői jogosultak érdekei is előtérbe kerülnek.

⁴⁹⁵ SELF 2002: p. 352-355.

⁴⁹⁶ NEWTON V. DIAMOND, p. 2905.

⁴⁹⁷ KIM 2006: p. 131.

V. RÉSZ

A P2P RENDSZEREK ÉS A SZABAD FELHASZNÁLÁS

A IV. Rész kiválóan példázta, hogy az „*Urheberrecht*” és a „*copyright*” rendszerek kiinduló pontjaik lényegi eltérései miatt milyen különbözően képesek kezelni egy jogkérdést. A jelen rész ennek folytatása, és ellenpéldája is egyben. Az immáron több mint egy évtizedes múltra visszatekintő, s közkeletűen csak *fájlcserelésnek* nevezett jelenség ugyanis a digitális szerzői jog legnagyobb kihívásának tekinthető, amely határokat átívelve minden szerzői jogosultat érinthet, s valószínűleg nem tévedés kijelenteni, hogy az internetes társadalom tagjainak jelentős hányada részt vesz benne. A kontinentális és az angolszász országokban ezért mindenki ugyanazzal a problémával szembesül, s az erre adott válaszok alapjaiban egyezők: *elutasítónak tűnnek*. E válaszok részletei viszont lényeges eltéréseket mutatnak. Egyrészt a szerzői és szomszédos jogi jogosultaknak biztosított védelem (a kizárólagos jogok), másrészt a fair use teszt és a szabad felhasználás jogintézményeinek különbözőségei miatt a jelenség kezelése más eszközökkel, és hangsúlyok mentén történik.

Míg az Egyesült Államokban a jogosultak érdekeinek hosszú ideje erős szervezetek (MPAA, RIAA) próbálnak agresszív politikájukkal érvényt szerezni, addig ezt csak az elmúlt néhány évben követte hasonló fellépés (például az IFPI részéről) Európa számos országában. Másrészt például egyetlen szerzői jogsértés szankciójaként az *USCA* értelmében akár 30.000 dollár is kiszabható,⁴⁹⁸ ami rendkívüli visszatartó erővel bír. A büntetések mértéke a kontinensen ezt nem éri el.

Az európai „csatateren” ráadásul a jogvédők az Egyesült Államokhoz képest nagyobb mértékben vetnek be szerzői jogon kívüli „fegyvereket” a küzdelemben.⁴⁹⁹ Itt leginkább

⁴⁹⁸ Az *USCA* 504.§ (c)(1) megfogalmazása szerint a jogaiban sértett fél az ítélet meghozatalát megelőzően bármikor kérheti, hogy a ténylegesen okozott kár helyett az *USCA* által behatárolt általános szankciót szabja ki az eljáró bíró. Ennek mértéke – a bíró mérlegelési szabadsága mellett – jogsértésenként és jogsértőnként külön-külön legkevesebb 750\$, és legfeljebb 30.000 dollár. A törvény szóhasználatával élve: „a sum of not less than \$750 or more than \$30,000 as the court considers just.”

⁴⁹⁹ Egy informális beszélgetés keretében egy amerikai-hongkongi kollégám, Peter Yu, érdekes oldalról közelítette meg a problémát. Mikor az extra-szerzői jogi eszközök előtérbe kerülése kapcsán úgy érveltem, hogy ez a hagyományos szerzői jogi védekezés háttérbe szorulásához, mintegy elhalásához vezethet, ő – az amerikai utilitarista gondolkodás újabb kiváló példájaként – rögtön úgy reagált: ez nem hogy a szerzői jog elhalását nem jelenti, de sokkal inkább annak megerősödéséhez vezet, hiszen a lényeg a jogsértésekkel szembeni védekezés. Hogy ezt a szerzői jog maga oldja meg, vagy állami/technológiai segédlettel kiegészítve, az másodlagos kérdés.

büntetőjogi, versenyjogi, elektronikus kereskedelmi eszközökre, illetve egyes technológiai intézkedésekre kell gondolni.⁵⁰⁰

Hogy a helyzet mennyire nem egyszerű, mutatja maga az alap jogi probléma. A szerzői jog valamennyi országban kizárólagos vagyoni jogosultságokat biztosít a jogosultaknak, témánk szempontjából ezek közül a többszörözéshez, a terjesztéshez, a nyilvánossághoz közvetítéshez, valamint a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételhez fűződő jogok a legfontosabbak.⁵⁰¹ A szabad felhasználás viszont ennél lényegesen szűkebb kört, alapvetően csak a (magáncélú) többszörözést öleli fel. A fair use teszt az Egyesült Államokban ugyan az utolsóként említett kivétellel⁵⁰² valamennyi jog megsértése esetén – persze rendkívül szigorú keretek között – mérséklésként szolgálhat. A probléma ezen részét úgy is meg lehetne fogalmazni, hogy bár köteles túrni a szerző, hogy a társadalom tagjai az alkotásairól – fizetség nélkül – másolatot készítsenek, azt már nem indokolja semmi, hogy ezen felül a másolatok terjesztését/hozzáférhetővé tételét is ölbe tett kézzel figyelje.⁵⁰³ E nézőpont ellensúlyát jelenti azonban, hogy a modern demokratikus rendszerek alkotmányos szinten rendelkeznek az információhoz jutás, illetve a szólásszabadság intézményéről, amelyek adott esetben szerzői jogi műveket is érintő cselekményekben nyilvánulhatnak meg. Végül soron tehát a kérdés az, hogy a szerzőknek biztosított egyedi jogok, illetve a társadalom tagjainak garantált alapvető szabadságjogok ütközése esetén mi a teendő.

A vita – elvi része – rendkívül összetett, és több érdekelődés együttes mérlegelését teszi szükségessé. Ennek alapos megértéséhez szükséges először a fájlcsere társadalmi és gazdasági hatásait, valamint az egyes *P2P* programok technológiai felépítését szemügyre venni, hogy világossá váljon, miért ütközhetnek a szerzői joggal ezek a szolgáltatások. A II. fejezet ezt követően a *P2P* szolgáltatások üzemeltetőivel szemben indított legfontosabb ügyeket ismerteti, bemutatva, hogy magatartásuk mennyiben minősül jogsértőnek. A III.

⁵⁰⁰ Ennek egy kiváló példája a francia „*graduée riposte*” gondolata, amely az internetes szolgáltatás oldaláról közelíti meg a helyzetet, és a túlzottan nagy adatforgalmat bonyolító, bizonyíthatóan fájlcsere-folytató személyek „letiltásával” oldaná meg a *P2P* problematikáját.

⁵⁰¹ Hogy az alábbiakban nem lesz szó a személyhez fűződő jogokról, alapvetően két körülményre vezethető vissza. Az Egyesült Államokban e témakört érintően nem léteznek ilyen jogosultságok, így nincs mit összehasonlítani. Másrészt a szabad felhasználás, mint kimentő körülmény, kizárólag a vagyoni jogokat fedi le. Így, aki a szerző első nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jogát sérti meg, fájlcsere-folytatástól függetlenül jogsértést követ el.

⁵⁰² Lásd: V. Rész, III.2.3.b) alpont.

⁵⁰³ Ezzel összefüggésben lásd: HÄNEL 2000: Abs. 7.

fejezet a fájlcsere rendszerek használóinak a felelősségét vizsgálja, feltéve a kérdést, hogy a magáncélú többszörözés szabad felhasználási kategóriája mennyiben nyújthat kimentést a cselekménnyel összefüggésben. A válasz nem kedvező a felhasználók számára. A *P2P* ugyanis a jelenlegi jogszabályi keretek között se az európai kontinensen, se az Egyesült Államokban nem minősülhet magáncélú többszörözésnek.

Itt jutunk el egy olyan pontra, ahol a vita mindig meddővé válik. A II. és a III. fejezetben bemutatottak szerint a fájlcsere jogsértést eredményez, szinte minden esetben. A realitás azonban az, hogy a jogosultak, illetve az illetékes hatóságok egyik vizsgált országban sem képesek ezt érdemben megakadályozni. Az I. fejezet adatait nem csak nyers számokként kell értékelni, hanem folyamatként, tendenciaként is. *A fájlcsere megállíthatatlan.* Egyrészt napjainkra bevett gyakorlattá vált a *P2P* használata, mindennapos tevékenységgé vált a fájlok megosztása.⁵⁰⁴ Másrészt tömeges jellegénél fogva nem csak egészében, hanem az egyes felhasználókra levetítve is szinte lehetetlen a fellépés, illetve a bizonyítás. Mint a mesében: a sárkány levágott fejének a helyére kettő új nő. Valahogy így jellemezhető a küzdelem a szerzők oldaláról nézve is: részsikerek mindig voltak és lesznek, de a végső győzelem esélye távolinak tűnik.

Épp ezért igyekeznek a IV. fejezet kiragadni az olyan törekvéseket, amelyek alternatívát jelenthetnek a fennálló zavaros helyzetben, s talán képesek egy jobb, egy kompromisszumképesebb irányába terelni a szituációt. A jog oldalán maradvány egyre nagyobb igény jelentkezik az internetszolgáltatók („*Internet Service Provider*”, röviden *ISP*) aktív közreműködésére a jogsértő *P2P* megelőzése érdekében. Emellett az sem biztos, hogy a fájlcsere jelenségét kizárólag jogviták útján lehetne rendezni. Elsődleges feladat a legális szolgáltatások körének a növelése, ennek hiányában ugyanis nehezen várható el az emberektől, hogy távol tartsák magukat a jogsértéstől, és legalább ilyen fontos az alapos tájékoztatás (oktatás), mely a megfontolt, tudatos cselekvés előfeltétele.

I. A P2P rendszerek társadalmi jelentősége és technológiai háttere

1. Társadalmi jelentőség – negatív és pozitív hatások

I.1. A fájlcsere – a *Napster* 1999-es színre lépésétől kezdve – rohamos tempóban nyert teret magának. Ezt különféle – habár eltérő forrásból származó – információk kiválóan

⁵⁰⁴ „Venues themselves are now well-known, well-liked, and habitually used.” Lásd: PAGE - GARLAND 2008: p. 3.

érzékeltek. Így például egy 1999-es osztrák adat szerint közel öt millió CD-re írtak magáncélból zene- és filmalkotásokat, amihez 18%-ban az Interneten található fájlok szolgálták forrásul.⁵⁰⁵ Ezt nagyban segítette az a körülmény is, hogy az online zenei oldalak száma – világviszonylatban – meghaladta a nyolcvanezret 2003-ban.⁵⁰⁶ Egy német kimutatás szerint 2004-ben a felmérés időpontjában még csak egy hónapja a mozikban futó „Terminátor 3.” című filmről már több mint egymillió másolat készült.⁵⁰⁷ Míg 1999-ben még csak egymilliónál több (általában mp3 formátumú) zenei adat volt elérhető a világhálón,⁵⁰⁸ addig napjainkban az online zeneboltok kínálata közel hatmillió dalra terjed ki.⁵⁰⁹

A német ipoque kutatóközpont tematikus felmérése szerint 2006-ban az éjjeli adatforgalom 70%-át, a nappali időszaknak pedig 30%-át adta a *P2P*,⁵¹⁰ 2007-ben viszont már átlagosan egy teljes napi adatforgalom 70%-át tette ki a fájlcsere Németségben (miközben az e-mailezés csupán 0.37%-ot ért el).⁵¹¹ Mindez annál is érdekesebb, hogy ez utóbbi 70%-os adatforgalmat mindössze az internetezők 20%-a generálja.⁵¹²

Míg egyes adatok szerint a *Napster* az évezredforduló tájékán közel 40 milliónyian használták,⁵¹³ addig a *Morpheus* és *Grokster* klienseket a Supreme Court szerint már több mint százmillió felhasználó telepítette számítógépére.⁵¹⁴ Szintén beszédes adat, hogy a svéd *Pirate Bay* torrentoldal dániai forgalma nemhogy csökkent, de 12%-kal emelkedett azt

⁵⁰⁵ MEDWENITSCH - SCHANDA 2000: p. 1.

⁵⁰⁶ Természetesen nem mindegyik oldal terjesztett zenei fájlokat. Szép számmal volt található közöttük rajongói klub, vagy online rádiós csatorna („*webcasting*” szolgáltatások). Ezzel összefüggésben lásd: COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN 2003: p. 451.

⁵⁰⁷ NORDEMANN 2004: p. 39.

⁵⁰⁸ MEDWENITSCH - SCHANDA 2000: p. 1.

⁵⁰⁹ IFPI 2008: p. 6.

⁵¹⁰ Egy másik felmérés szerint 2006 közepén az internetes adatforgalom 60%-ára rúgott összességében a *P2P* részesedése, s ennek a felét adta a BitTorrent. Lásd: HÄCKER - JANSON 2007: p. 49.

⁵¹¹ IPOQUE 2006: p. 2. – IPOQUE 2007: p. 2. Ennek a változásnak részben a fájlcsere terjedése az oka, részben pedig az a tény, hogy míg 2006-ban a kutatás nem tartalmazta a tömörítést is alkalmazó programok adatforgalmát, addig 2007-ben már erre is kiterjedtek a vizsgálatok. A 2007-es anyag egyébként már Kelet-Európával is foglalkozott, ahol a felmérések szerint a *P2P* aránya az adatforgalomban több mint 83%-os volt.

⁵¹² IPOQUE 2007: p. 3.

⁵¹³ HÄNEL 2000: Abs. 27. – Ugyancsak beszédes adat, hogy volt olyan időszak, amikor a *Napster* használóinak a száma havi szinten közel 200%-kal emelkedett, másodpercenként kb. 100 új felhasználó kívánt regisztrálni a rendszerbe, s ugyancsak másodpercenként kb. tízezer fájl került megosztásra. Lásd: GIBBONS 2002: p. 61. – COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN 2003: p. 454.

⁵¹⁴ MGM v. GROKSTER, p. 923.

követően, hogy az elsőfokú dán bíróság arra kötelezte az egyik internetszolgáltatót, hogy akadályozza meg az oldalhoz való hozzáférést.⁵¹⁵ Ez azt tűnik alátámasztani, hogy az esetleges hatósági eljárások nemhogy a fájlcserelésben jóval fertőzöttebb Kelet-Európában, de még a nyugati államokban sem vezetnek feltétlenül eredményre.

Egy MPAA tanulmány világított rá arra, hogy a *P2P* rendszerek használói többségében a húszas éveikben járó férfiak. A tanulmány azt is kiemelte, hogy ez többségében a felsőoktatási intézmények hallgatóinak köszönhető – sajnálatos tény, hogy e helyütt Magyarország külön említésre került.⁵¹⁶

1.2. Valamennyi fenti adat arra enged következtetni, hogy a *P2P* programok használata – világszerte – jelentős gazdasági következményekkel jár. A híres Gowers jelentés például az Egyesült Királyság tekintetében kimutatta, hogy a 10 és 25 éves életkor közötti korosztály által letöltött zenei fájlok 80%-a után a jogdíjat nem fizették meg, s ennek eredményeként 1,87 milliárd fontos kiskereskedelmi kiesés mellett 414 millió fontos kárt szenvedett a brit zeneipar.⁵¹⁷ A filmek illegális másolásából eredően a kiesés a videofilmek forgalmazásában 3,5 milliárd, a filmszínházi forgalomban pedig 719 millió fontot tett ki 2005-ben.⁵¹⁸

Egy másik jelentés szerint a zeneipar veszteségei 2007-ben elérték a 3.7 milliárd dollárt az Egyesült Államokban,⁵¹⁹ az MPAA fentebb említett tanulmánya szerint pedig a filmes szakma közel 1.3 milliárd dolláros veszteséggel zárt 2005-ben – köszönhetően a fájlcserelésnek, és az ezzel összefüggésbe hozható egyéb kalóz cselekményekkel. A filmes szakma veszteségei egyébként világszerte további 4.8 milliárd dollárt tettek ki. Az 1. sz. ábra kiválóan érzékelteti, hogy a károk miként oszlanak meg az Egyesült Államok, illetve a kutatás keretei között megvizsgált országok vonatkozásában.

⁵¹⁵ Lásd: <http://courtblog.thepiratebay.org/2008/02/08/denmark-first-look>. A dán fellebbviteli bíróság ezt követően 2008. decemberében helyben hagyta az elsőfokú ítéletben megállapított – a hozzáférés blokkolására vonatkozó – utasítást. Lásd: www.proart.hu/?menu=hirek&id=80.

⁵¹⁶ MPAA STUDY 2006: p. 5. Ehhez hasonló magyar megállapítást lásd: <http://index.hu/tech/net/web20kerd>.

⁵¹⁷ GOWERS 2006: p. 27.

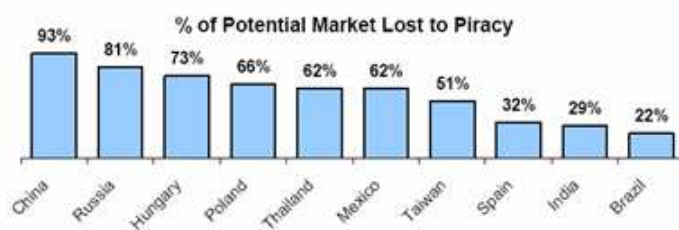
⁵¹⁸ FICSOR 2007: p. 27.

⁵¹⁹ IFPI 2008, p. 18.

1. ábra: Az MPA tagok veszteségei az Egyesült Államokban és egyéb országokban (milliárd \$).⁵²⁰

Egy másik, hasonlóan árulkodó ábra szerint 2005-ben Kína minősült a leginkább fertőzöttnek az internetes kalózkodás szempontjából. Ebben az országban ugyanis a filmes cégek közel 93%-át veszítették el piacuknak. Szintén sajnálatos, de igaz: a felmérés szerint hazánk a „ranglista” harmadik helyére került, 73%-os piacvesztéssel.

2. ábra: Potenciális piacvesztés az internetes kalózkodás eredményeként (%)⁵²¹

Az MPAA tanulmány a magyar filmipar veszteségeit 184 millió dollárra, vagyis akkori árfolyamon számítva kb. 40 milliárd forintra, az elmaradt adó összegét pedig 47 millió dollárra (kb. 10 milliárd forintra) tette.⁵²² Ezzel párhuzamosan egy 2006-os magyar vitairat szerint hazánkban a zene-, film- és szoftveripar „becsült összesített vesztesége 2005-ben meghaladta a 65 milliárd forintot, az ebből eredő összesített nemzetgazdasági kár pedig közel 225 milliárd forint volt. Az ebből adódó 2005-ös állami adóbevétel-kiesés több mint 45 milliárd forintra tehető.”⁵²³

⁵²⁰ Forrás: MPAA STUDY, p. 2. A fenti három esetkör közül a „download” kifejezés a letöltésre, a „copy” az erről készített (nem üzletszerűen, hanem például rokonok, barátok részére készített) másolatokra, a „bootleg” kifejezés pedig e másolatoknak üzletszerű értékesítésére vonatkozik.

⁵²¹ Forrás: MPAA STUDY, p. 3.

⁵²² MPAA STUDY, p. 3-4.

⁵²³ HELYZETÉRTÉKELÉS 2006: p. 5. – Amennyiben ezek az adatok helyesek, akkor a 2005-ös becsült veszteséghez képest – az addigi tendenciánál is erősebben – a növekedés közel 100%-os. Egy másik felmérés

1.3. Ezekből a számokból világosan kitűnik, hogy a *P2P* programok használatának, és az azzal összefüggő egyéb (illegális) cselekményeknek köszönhetően jelentős károkat szenvednek el a jogosultak. Ennek ellenére túlzottan egyoldalú lenne csupán negatív hatásokról beszélni. A *P2P pozitív vonásai* között tartják számon, hogy ezek segítségével például a neves, kezdő zenekarok, amatőr filmesek, vagy egyéb alkotók sikeresebben tudják munkáikat eljuttatni a nagyközönséghez,⁵²⁴ s ehhez hasonlóan könnyebb a köztulajdon részét képező művek terjesztése is. Az egyes oldalak használói ahhoz is kedvet kaphatnak, hogy az eredeti lemezt megvegyék, miután letöltöttek egy-egy dalt.⁵²⁵ Olyan vélemény is ismert, amely kifejezetten kiáll a *P2P* rendszerek legalizálása mellett, mivel azt a „szabad kultúra” részének tekinti.⁵²⁶

Bár az előbb elmondottak kétségtelenül rengeteg igazságot hordoznak magukban, s ezért ezeket az érveket nem szabad félresöpörni, az adatok azt mutatják, hogy az ilyen programokat elsősorban jogellenes célokra használják.⁵²⁷ Különböző felmérések szerint az olasz fájlcsere-lők csupán 6 százaléka vesz több CD-t a letöltések hatására, Ausztráliában pedig a megkérdezettek 57%-a nagyon ritkán, vagy egyáltalán nem vesz műsoros lemezeket.⁵²⁸

alapján ugyanis a szoftver-, a film-, a hangfelvétel és a könyvkiadási ipar 2005-ben 182,7 millió dollár (akkori árfolyamon számítva kb. 36 milliárd forint) veszteséget szenvedett el. Ez a 2004-es mértéket 40%-kal haladta meg, ami pedig az azt megelőző évhez képest mutatott 30%-os emelkedést. Lásd: SÁR 2007: p. 36-37.

⁵²⁴ GEIGER 2005: p. 10. – Ehhez hasonlóan a *YouTube*, vagy a *MySpace* keretei között is milliók próbálják megmutatni alkotásaikat a nagyközönségnek.

⁵²⁵ Ilyen kiugró siker volt például az Arctic Monkeys 2006-os debütáló lemeze, amelyről több dal még az album megjelenését megelőzően a fájlcsere-lő oldalak segítségével beszerezhető volt. Ez a „reklám” akkora ismertséget hozott a zenekarnak, hogy a „*Whatever People Say I Am, That's What I'm Not*” című albumuk piacra dobását követően minden idők legjobb angliai debütálását produkálták.

⁵²⁶ Lásd: LESSIG 2005. Bár e mű kiváló olvasmány, annyi fenntartással élni kell vele szemben, hogy kizárólag az amerikai szerzői jogi környezetre koncentrál, így nem minden esetben fogadhatóak el megállapításai „európai viszonylatban”.

⁵²⁷ A *Napster* és a *Grokster* ügyek ítéleteiben lehetett olvasni, hogy a két program segítségével le- és feltöltött dalok 87, illetve 90 százaléka volt a szerzői jog által védve, s ezek engedély nélküli felhasználását a bíróságok jogellenesnek találták. Lásd: A&M v. NAPSTER, p. 1013. – MGM v. GROKSTER, p. 922. – Ehhez hasonlóan a *P2P* rendszerek segítségével megosztott tartalmak 90%-át találta jogsértőnek egy belga ítélet is. Lásd: SABAM v. TISCALI, p. 1285.

⁵²⁸ IFPI 2008, p. 18.

2. Technológiai háttér

2.1. A fájlcsere és a P2P elhatárolása

a) Egyesek a fájlcsere első példájának az *MP3.com* esetet tartják.⁵²⁹ Az alperes „*MyMP3.com*” nevű szolgáltatása keretében a felhasználók arra szereztek jogosultságot, hogy az általuk jogszerűen megvásárolt lemezek⁵³⁰ tartalmának mp3 formátumú másolataihoz, melyeket az oldal üzemeltetője előzetesen a felperesek által kiadott zenei albumokról készített, a cég szervereiről bárholonnan és bármikor hozzáférhettek. Az eljáró bíróság szerint a szolgáltatás – a *Sony* ügyben használt „*time-shifting*”, „időeltolás” kifejezés analógiájára felhozott „*space-shifting*”-re, vagyis „a tér eltolására” alapított védekezés ellenére⁵³¹ – a jogosultak többszörözéshez, és továbbközvetítéshez fűződő kizárólagos jogainak a megsértését eredményezte.⁵³² Ez a szolgáltatás azért nem minősül igazi fájlcsere, mert a hangfelvételekhez mindig csak meghatározott személyek férhettek hozzá, de meghallgatni (és sosem lementeni) csak a központi szerveren, és nem a többi felhasználón keresztül lehetett.

b) Ehhez hasonlóan szintén nem tekinthető automatikusan minden olyan oldal *P2P* rendszernek, amely fájlok fel-, majd letöltését teszi lehetővé. Napjainkban egyre inkább terjedőben vannak az ún. „*Direct Download Link*” (DDL) szolgáltatások, mint például a *RapidShare*⁵³³, a *MegaUpload*,⁵³⁴ vagy a magyar *Data.hu*,⁵³⁵ amelyek keretei között meghatározott méretű adatok szabadon feltölthetők az üzemeltető honlapjára, ahonnan azokat

⁵²⁹ UMG v. MP3.COM, p. 349. Az esetet röviden lásd: ZACHAR 2002: p. 4-5.

⁵³⁰ A felhasználók a lemezeket az alperes online értékesítő partnereitől („*Instant Listening Service*”) vásárolhatták meg, illetve jogszerűen megszerzett albumaikat számítógépük CD meghajtójába behelyezve „azonosíthaták” azokat (ezt nevezték „*beam it*” opciónak). Lásd: UMG v. MP3.COM, p. 350.

⁵³¹ A bíróság az első faktort mindkét hagyományos körülmény alapján a felperes javára értékelte: az *MP3.com* tevékenysége egyrészt kereskedelmi természetű volt, másrészt transzformatív jelleggel sem bírt. (A tömörítés nem tekinthető érdemi átalakításnak.) A második és a harmadik tényező is az alperes ellen szólt, hiszen a cég egyéni, eredeti zenei alkotások egészét közvetítette a felhasználóknak. A negyedik faktor kapcsán pedig megállapításra került, hogy az alperes üzleti koncepciója képes a lemeztársaságok engedélyezési piacát lényegesen befolyásolni. Vagyis a fair use teszt valamennyi eleme a felperes érvelését erősítette. Lásd: UMG v. MP3.COM, p. 351-352.

⁵³² „The unauthorized copies are being retransmitted in another medium”. Lásd: UMG v. MP3.COM, p. 351.

⁵³³ <http://rapidshare.com>.

⁵³⁴ www.megaupload.com.

⁵³⁵ <http://data.hu>.

– egy keresőoldal segítségével⁵³⁶ – meghatározott számban le lehet tölteni.⁵³⁷ Ezen oldalak használata azért nem minősül fájlcsere-lésnek, mivel nem egyenrangú peerek között történik a „csere”, hanem szerver-felhasználó viszonylatban.⁵³⁸ Alapjaiban véve ugyanez irányadó a rendkívül elterjedt FTP („*File Transfer Protocol*”) szolgáltatásokra is, melyben a fájlok hozzáférhetővé tétele és lehívása mindig szervereken keresztül történik.

c) Ugyancsak tévesen szokás a *P2P* rendszereket kizárólag a fájlcsere-lő programokkal azonosítani. A „*peer-to-peer*” szoftverek valójában két „fél” közötti adatforgalmat bonyolítanak le, amelynek nem feltétlenül része a „fájlcsere”, vagy egyáltalán a „csere”. Találób, ha egy- vagy többoldalú adatforgalomról beszélünk. Kiváló példa ennek az érzékeltetésére a *Skype* Internet alapú telefonos rendszer („*Voice over Internet Protocol*”, azaz *VoIP*), ahol a két fél hangokat juttat el egymáshoz, zenei, vagy filmes fájlokat nem. Ezzel együtt valamennyi (közkeletű nevén) „chat” program (például a „*Yahoo! Messenger*”, a „*Windows MSN*”) két vagy több személy valós idejű számítógépes „beszélgetését” teszi lehetővé, viszont alapvetően nem szerzői jogilag védett adatok cserélésére szolgál.⁵³⁹

Az alábbiakban a *P2P* rendszereknek csak olyan formáit (generációit) fogjuk szemügyre venni, amelyekben a fel- és letöltést egymással egyenrangú peerek végzik. A technológiák alaposabb áttekintésére alapvetően azért van szükség, hogy a későbbiekben ismertetett jogi megítélésük világosan érthető legyen.⁵⁴⁰ S bár a generációk tekintetében többféle csoportosítás is ismert (van, amelyik csak kettőről beszél, van, ahol már a negyediket is meghatározzák), az alábbiakban három nagy módszer között teszünk különbséget. E módszerek generációról generációra a felhasználás minden szegmensét érintő változásokat

⁵³⁶ A rengeteg szolgáltatás közül lásd például: www.firstddl.com; www.euroddl.com; www.turboddl.com.

⁵³⁷ A *RapidShare* ingyenes szolgáltatása keretében maximum 200 MB terjedelmű fájlok tölthetők fel, amelyek összesen 10 alkalommal tölthetők le, és 90 napnyi tárolást követően automatikusan törlésre kerülnek. Az oldal „prémium” szolgáltatásai keretében meghatározott napi, heti, havi vagy éves díj ellenében ennél nagyobb terjedelmű fájlok tölthetők fel, melyek soha nem kerülnek letörlésre a szolgáltató szervereiről. Míg az alapesetben az egyszerű „letöltő” legfeljebb egy fájlhoz férhet hozzá egy időben, prémium szolgáltatás keretében szimultán több adathoz is. Az alább ismertetésre kerülő mindhárom *P2P* generációhoz képest feltűnő eltérés, hogy itt nincs szükség kliensprogramra. A letöltés közvetlenül egy webes felületről történik.

⁵³⁸ A DDL rendszerekkel összefüggésben lásd: IPOQUE 2007: p. 3.

⁵³⁹ Habár e szoftverek is lehetővé teszik adatok továbbítását, azonban ez szinte semmiben nem különbözik egy egyszerű továbbítástól, hiszen itt a forrás csak egy irányba tudja küldeni az adatot, amit csak a címzett tud fogadni és letölteni.

⁵⁴⁰ Az egyes *P2P* rendszerek vázlatos ismertetéséről lásd: HÄNEL 2000: Abs. 27-28. – SPRÁNITZ 2007: p. 39-40. – HÄCKER - JANSON 2007: p. 35-47.

hoztak, leginkább a keresés módszerét, a megosztás technológiáját, s ezen keresztül annak sebességét, valamint a fájlcserelésben való részvételt (előfeltételeket) tekintve.

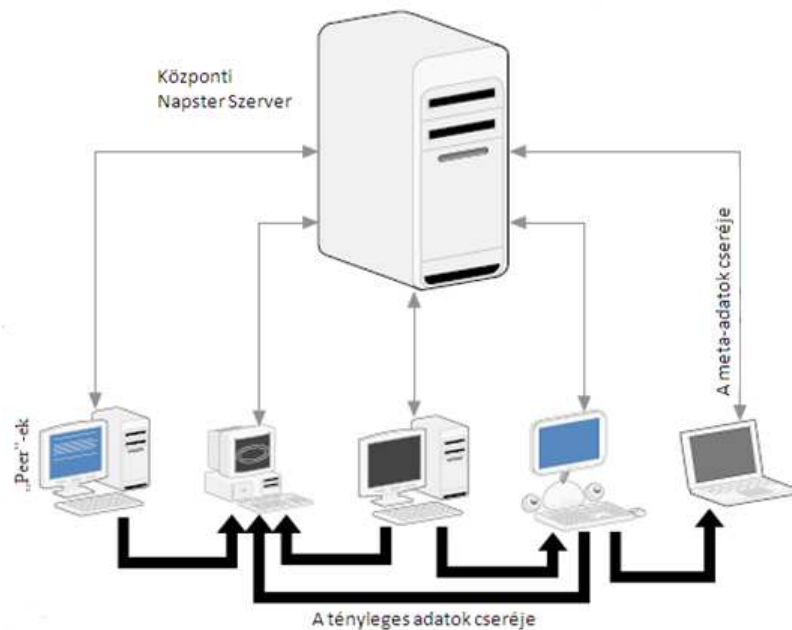
2.2. Az első generációs fájlcsereelő programok

a) Az ún. első generációs programok (például a *Napster*, *eDonkey*) keretei között az adatforgalmat központi szerver tartotta felügyelete alatt, amely a konkrét szerzői műveket nem tartalmazta. A szolgáltatás igénybe vételéhez a felhasználónak a *Napster* honlapjáról⁵⁴¹ kellett (ingyenesen) letöltenie egy kliensprogramot („*MusicShare*” volt a neve), illetve felhasználónév és jelszó választásával regisztrálnia kellett a rendszerben. Ezt követően számítógépének merevlemezéről ki kellett jelölnie azokat a műveket, amelyeket meg kívánt osztani a kívülállókkal (ilyenkor ezeket a fájlokat a felhasználói könyvtárba – „*user library*” – mentette).

Miután a felhasználó a rendszerbe belépett, a cég 50 központi szerverének egyike automatikusan frissítette a használó által megosztani kívánt adatokat. A felhasználó ezt követően a *MusicShare* segítségével kereséseket futtathatott le. Amennyiben a szerver adatai szerint a keresett fájl a programot használó másik felhasználónak megvolt, akkor a kereső személy az adat letöltését a képernyőn megjelenő „*Download*” ikonra kattintva megindíthatta. Ekkor a központi szerver a felhasználónak megküldte a keresett fájl forrásának meta-adatait (elérési útvonalát), amely segítségével a letöltés a szervertől függetlenül, webes alapon történt. A letöltést követően a központi szerver adatai újból frissültek, és a felhasználó innentől kezdve maga is forrásul szolgált a későbbi letöltőknek.⁵⁴² Az alábbi ábrán a *Napster* működése látható.

⁵⁴¹ Ez a www.napster.com volt.

⁵⁴² A *Napster* működésének leírását lásd: A&M v. NAPSTER, p. 1011-1013. – GIBBONS 2002: p. 61-65.

3. sz. ábra: A Napster szerver központú, ún. „centralizált” modellje⁵⁴³

A *Napster* és hozzá hasonló programok nagy előnye az volt, hogy egy helyen meg lehetett találni minden információt, és a felhasználók rendszeres bejelentkezésével az adatok folyamatosan frissültek. A szisztéma hátrányai legalább ennyire jelentősek voltak. Mivel a letöltéshez a szerver csak a meta-adatokat szolgáltatotta, amennyiben a legutóbbi frissítést követően azokban változás állt be (például a fájl megosztója kilépett, vagy törölte az adatot), akkor a forrás már nem volt többé elérhető. Ugyancsak problémát okozott, hogy ha a letöltés közben a forrás peer kilépett az alkalmazásból, akkor az addig letöltött adatok elvesztek. Ennek, valamint az első generációs programok virágkorában, az évezredforduló tájékán még viszonylag alacsony internetes sebességnek is köszönhetően a program igazából csak zenei fájlok letöltésére volt alkalmas.⁵⁴⁴ Ugyancsak hibát jelentett, hogy mivel a rendszernek csak egy belépési pontja volt, annak elérhetetlenné válása esetén az egész szisztéma használhatatlannak bizonyulhatott.

⁵⁴³ Forrás: HÄCKER - JANSON 2007: p. 37.

⁵⁴⁴ Az mp3 formátum (több mint egy évtizedes fejlesztést követően) 1995-ben indult hódító útjára. Jelentősége abban rejlik, hogy a forrás audio fájl terjedelmét anélkül képes közel tizedére tömöríteni, hogy ez a minőség feltűnő rovására menne. Mivel így az egyes audiofájlok mérete (az alapdal hosszától, valamint a tömörítési rátától függően) jelentősen csökkenthető, ezeket a *Napster* idején uralkodó modemes, illetve ISDN internet segítségével percek alatt le lehetett tölteni. Ráadásul egy kimutatás szerint 1997-ben már volt olyan számítógép, amelynek tárolókapacitása elérte a 16,8 GB-ot. Lásd: HÄCKER - JANSON 2007: p. 36-37.

b) Valahol félúton az első és második generációs programok között lehet elhelyezni a *Direct Connect* szolgáltatást.⁵⁴⁵ Az első generációhoz alapvetően az sorolná, hogy a fájlcsere (a keresés és a letöltés egyaránt) központi szerverek (itt ún. „hubok”) felügyelete alatt zajlik, a második generációhoz pedig abban közelít, hogy e hubok nem valamely cég felügyelete alatt állnak, hanem bárki létrehozhat ilyet, amennyiben erre alkalmas (teljesítményű) számítógéppel rendelkezik. A hubok rendszerint specializálódnak, vagyis rendszerint egy-egy témához, műfajhoz tartozó alkotásokat ölelnek át.⁵⁴⁶ A felhasználók a hubokhoz úgy csatlakozhatnak, ha a számítógépük merevlemezén található adatok egy részét – rendszerint gigabájtnyi terjedelemben – hozzáférhetővé teszik a többi tag számára.⁵⁴⁷ Ezt követően a felhasználók mindenki adatai között keresgélhetnek, s ha valamit találnak, akkor azt a szerveren kívül, webes alapon letölthetik a forrástól.⁵⁴⁸

A *Direct Connect* sikere⁵⁴⁹ részben annak is köszönhető, hogy integrált részét képezi a chat funkció, vagyis a netes beszélgetés, s ezért egyfajta „közösségi oldalként” is funkcionál.⁵⁵⁰ Jelentős hátrányaként lehet azonban értékelni, hogy a letöltés csak bizonyos korlátok/keretek között történhet. Minden felhasználó (rendszerint) három ún. „*slot*”, vagyis „folyosóval” rendelkezik, így egy időben tőle legfeljebb három fájl tölthető le. Ez annyit jelent, hogy ha egy felhasználó megtalálja az általa keresett dalt egy másik számítógépen, de annak használója nem rendelkezik szabad *slot*tal, akkor a letöltés mindaddig nem indulhat meg, amíg egy ilyen folyosó fel nem szabadul.

⁵⁴⁵ A szolgáltatás legismertebb, és leginkább használt kliense a *DC++*, amely a teljes *Direct Connect* forgalom 90%-át adja.

⁵⁴⁶ Így léteztek/léteznek csupán zeneművekkel foglalkozó hubok, de olyanok is, amelyek csak sorozatokat, vagy aktuális mozifilmeket, esetleg pornográf anyagokat tartalmaznak. Természetesen vannak olyan hubok is, amelyek nem szerveződnek egy téma körül, hanem bármi hozzáférhetővé tehető rajtuk.

⁵⁴⁷ A felhasználó egyszerre több hubnak is tagjává válhat, s ugyanazt az adatot több helyen is hozzáférhetővé teheti.

⁵⁴⁸ A DC technológiájának működéséről lásd például: SZJSZT 07/08/1, p. 112.

⁵⁴⁹ Az ipoque felmérése szerint Kelet-Európában a *Direct Connect* 2007-ben a második számú *P2P* rendszer volt, közel 30%-os részesedéssel a „*piac*”. Ehhez képest feltűnő, hogy a többi vizsgált régióban (Németország, Dél-Európa, Közel-Kelet, Ausztrália) a *Direct Connect* aránya az 1%-ot sem éri el. Lásd: IPOQUE 2007: p. 4.

⁵⁵⁰ A „közösségi oldal” kifejezés egyfajta szociális közösségre utal, szemben az alább, a *BitTorrent*tel összefüggésben említésre kerülő közösségi vagy indexáló oldallal, mely a hozzáférhető adatok gyűjtésére, rendszerezésére szolgáló honlap.

2.3. A fájlcsere második generációja

Az első generációs szoftverekkel kapcsolatos jogviták (illetve az ehhez alapul szolgáló jogszabályi változások) hatására a fájlcsere rendszerek működtetői több ponton lényegesen megváltoztatták a programok struktúráját,⁵⁵¹ amelyből kiemelkedik a központi szerver kiiktatása. Ebben az új *második generációs*, ún. „*decentralizált*” modellben végső soron minden felhasználó szerverként is szolgál az adatok tárolására és a keresések lefolytatására.

Az egyik ilyen első program, a *Gnutella* megnyitását követően hamar kiderült, hogy e rendszer a peerek (vagy más néven „*node-ok*”) hatalmas száma miatt nem képes elég hatékonyan működni.⁵⁵² A röviddel ezután megjelent *FastTrack* protokoll (melyet például a *KaZaA* használt) ezt a problémát úgy oldotta meg, hogy kiemelt egyes „*supernode*”-okat (csomópontokat), amelyek általában nagyteljesítményű szerverek voltak, és az alájuk tartozó gyengébb teljesítményű peereket (általában egyszerű PC-ket) felőlelve felügyelték a kereséseket. Ennek megfelelően például az utóbb módosított *Gnutella*, a *KaZaA*, a *Grokster*, a *Morpheus*,⁵⁵³ vagy a *BearShare* használói a felettük álló *supernode*-okkal álltak kapcsolatban, amely a kereséseket az általa lefedett peerek adatai között végezte el elsőként, s csak ennek sikertelensége (vagy új keresés indítása) esetén fordult a többi *supernode*-hoz az ő hálózatuk átkutatása érdekében.⁵⁵⁴ Amennyiben sikerült forrást találni a keresett fájlhoz, akkor annak

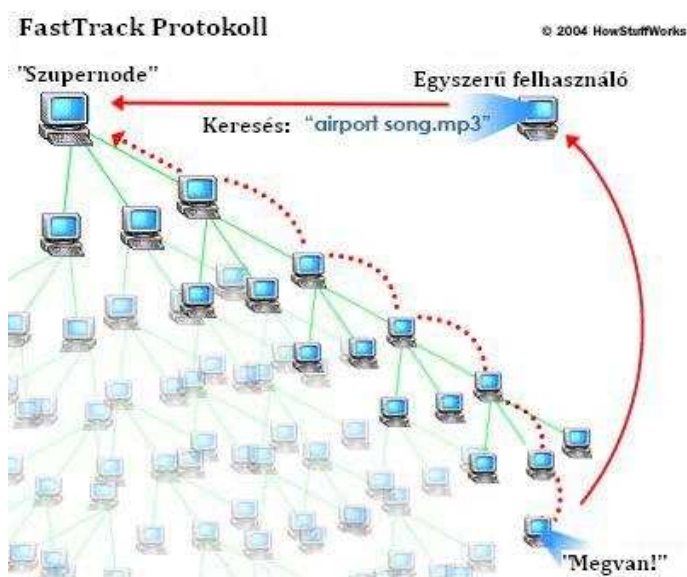
⁵⁵¹ Szinger András szerint: „A nem jogszerű forrásból származó művek letöltésének tiltása tehát egy az online környezetben általánossá váló társadalmi gyakorlat jogellenessé minősítését jelentené. A fájlcsere esetében Napster és hasonló példák mutatják, hogy az ilyen jogi lépésre a technikai lehetőségek hatékonyabb kihasználásával/továbbfejlesztésével (...) adtak csattanós „társadalmi” választ az internethasználók.” Lásd: SZINGER 2008: p. 360.

⁵⁵² A *Napster* per hatására, majd a cég szolgáltatásának 2001-es fizetőssé tételét követően rengetegen pártoltak át más, továbbra is ingyenes fájlcsere hálózatokhoz. Beszédes a *Grokster* ügyben hozott ítélet azon része, amely bemutatja, hogy a per alperesei, a *StreamCast*, illetve a *Grokster* milyen reklámfogásokkal kívánta szándékosan magához csábítani a *Napster* bukását követően annak felhasználóit. Így a *StreamCast* például reklámányaiban, a *Napster* korábbi használóinak küldött e-mailjeiben, valamint esetleges reklámozókhoz küldött tájékoztatóiban mind azt hangsúlyozta, hogy ő kíván a *Napster* helyébe lépni. Lásd: MGM v. GROKSTER, p. 924-926.

⁵⁵³ Bár a kliensprogramok száma feltűnően nagy volt, ezek sok esetben ugyanazt a technológiát alkalmazták. Így a *Grokster* a *KaZaA* által használt *FastTrack* protokoll szerint működött, a *Morpheus*-t üzemeltető *StreamCast* pedig a *Gnutella* technológiáját vásárolta meg annak fejlesztőitől.

⁵⁵⁴ Így bár a *KaZaA* programot csúcsideszakában bár több millióian használták egy időben világszerte, egy keresés lefolytatása esetén csak csekély számú forrást talált a rendszer. Új keresést azért érte meg indítani, mert ennek eredményeként a *supernode* az újonnan belépett felhasználók frissített adatai között is tudott keresni.

letöltése webes alapon megkezdődhetett. Ennek befejezése után a letöltő személy szintén forrássá vált a további letöltésekhez.⁵⁵⁵

4. sz. ábra: A FastTrack protokoll (KaZaA) működési szisztémája.⁵⁵⁶

A második generációs szoftverek legnagyobb előnyét a decentralizált szisztéma adta, hiszen egy-egy supernode kiesése sem roppantotta össze a rendszert, ráadásul új „jelentkező” is mindig könnyen akadt ezek helyére. A rendszernek minimális gyengéjét adta, hogy nem lehetett érdemben garantálni, hogy aki letöltötte a fájlt, ne lépjen ki azonnal, vagy másolja olyan helyre a fájlt, amelyet nem osztott meg a közösséggel. Ez ugyanis a már futó letöltések megghiúsulásához vezetett. Ráadásul idővel a második generációs oldalakon hamis („fake”) fájlok is terjedni kezdtek, vagyis olyan adatok, amelyek nem a címüknek megfelelő tartalmat hordoztak (sőt az is előfordult, hogy semmilyen „élvezhető” adat nem szerepelt bennük).⁵⁵⁷

2.4. BitTorrent – a fájlcserelés harmadik generációja

Napjaink leginkább terjedőben lévő fájlcserelési technikája az ún. torrentezés. Ennek – az előzőekhez képest megfigyelhető – egyik legfontosabb újítását a részfeladatok teljes különválasztása adja. Így a konkrét le- és feltöltést végző kliensek kizárólag e mechanikus

⁵⁵⁵ A *Grokster* és a *Morpheus* programok működésének leírását lásd: MGM v. GROKSTER, p. 921-922.

⁵⁵⁶ Forrás: <http://computer.howstuffworks.com/kazaa.htm/printable>.

⁵⁵⁷ Nemcsak hibás adatok, de vírusok is lényegesen könnyebben terjeszthetők ilyen szolgáltatások útján. A Symantec adatai szerint 2007-ben az összes vírusfertőzés 15%-ára az *eDonkey* – akaratlan – segítségével került sor. Lásd: IFPI 2008, p. 25.

tevékenységre szolgálnak, a letöltéshez való „jogosultsághoz” – a torrenthez⁵⁵⁸ – pedig általában csak egy külön honlapra („indexáló” vagy „közösségi oldalra”) való előzetes regisztráció után lehet hozzáférni. A letölteni kívánt fájlok megtalálásában egy ún. „tracker” (egy decentralizált szerver) nyújt segítséget a felhasználónak. Emellett a letöltés technikája is jelentősen módosult. A letöltés a fájlok egésze helyett mindig csak egy-egy részre („piece”) terjed ki, ráadásul a letöltés egyszerre több forrásból is történhet. Végül, ha valamennyi (akár több száz vagy ezer, rendszerint egy megabájtól is kisebb terjedelmű)⁵⁵⁹ rész hibátlanul letöltésre került, a kliensprogram segítségével ezek egyé állnak össze, és egy kicsomagolást követően élvezhető is a mű.

Különbséget lehet tenni „nyitott” („OPENNET”), illetve „zárt” („Friend to Friend” vagy „DARKNET”) oldalak között. Míg előbbi olyan honlapokat takar, ahol bejelentkezés nélkül hozzá lehet férni a torrent fájlokhoz,⁵⁶⁰ addig utóbbi olyan zárt „közösségekre” utal, amelyek csak (egy „baráttól érkező”) meghívó segítségével válhat valaki a tagjává, és tevékenységét (paradoxul hangzik, de „etikus viselkedését”) az adminisztrátorok folyamatosan felügyelet alatt tartják.⁵⁶¹ Ezzel függ össze a *BitTorrent* egy további fontos elve, mely szerint letölteni csak akkor lehet, ha az adott fájlt (a részadat megérkezését követően azonnal) meg is osztja a felhasználó („tit-for-tat” elv). Ezt a feltételt a korábbi generációkhoz képest sokkal hatékonyabban lehet ellenőrizni, leginkább a közösségi oldalak segítségével. Ezen zárt rendszerekből ugyanis a tartósan alacsony megosztási ráta esetén a tagot az adminisztrátorok kizárhatják.⁵⁶² A nyitott oldalakon, melyek felhasználóinak a száma lényegesen nagyobb az előzőeknél, ezt nem lehet olyan komolyan ellenőrizni.

⁵⁵⁸ A torrent a letölteni kívánt fájl legfontosabb adatait tartalmazza, s mint ilyen, megteremti a kapcsolatot a forrással.

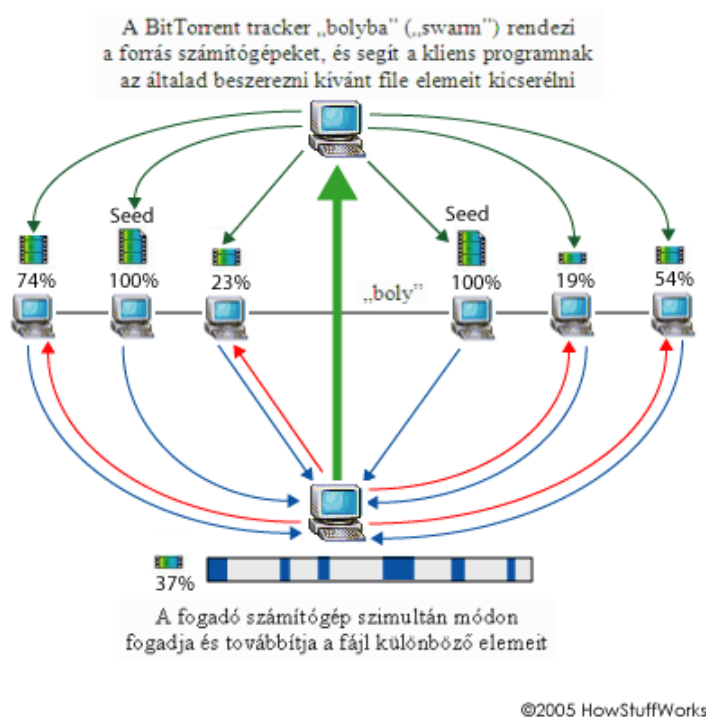
⁵⁵⁹ Ez természetesen a forrásmű formátumától is függ. Így a Blu-Ray lemezeken kapható filmeket a korábbiakhoz képest lényegesen nagyobb terjedelmű részekre bontják le, amit a lemezek nagysága (kb. 25 GB), valamint a továbbra is jelentős mértékben fejlődő internetes sebesség indokol.

⁵⁶⁰ Ilyen a legismertebb *Pirate Bay* (<http://thepiratebay.org>) oldal. Meglepő módon létezik azonban egy www.piratebay.com oldal is, amely azonban (legalábbis a nyitó lap alapján) regisztrációt igénylő szolgáltatás.

⁵⁶¹ Lásd például a magyar *Moobs & Speedfire* szolgáltatását: www.moobs.hu.

⁵⁶² Elvileg az is elképzelhető, hogy a résztvevők a megosztási rátájukat meghamisítsák, amely azonban – kitudódása esetén – komoly „belső” szankciókhoz vezethet. Ismert az a módszer is, amikor a közösségi oldal fenntartói ellenérték fejében (például egy SMS árába beépítve) jóváírnak bizonyos mértékű feltöltést. Az utóbbi módszer azért nem domináns, mert a fájlcserezők többsége pont a *P2P* ingyenessége miatt használja ezeket az oldalakat. Ráadásul mivel az ilyen ellenszolgáltatás kérése egyértelműen haszonszerzésnek tekinthető, ez egy majdani pereskedés során is világos bizonyítéka lenne a jogsértésnek (esetleg bűncselekmény elkövetésének).

A torrentezés fenti technológiai jellegzetességei miatt nem meglepő, hogy e szolgáltatást egyre nagyobb terjedelmű adatok, így leginkább filmek és számítógépes programok megosztására használják a résztvevők.⁵⁶³ Ennek a másik oka az, hogy az Internet sebessége napjainkra lényegesen megugrott.⁵⁶⁴ Így egy igazán jó teljesítményű PC és gyors ADSL segítségével egy DVD egy-két perc alatt letölthető.

5. sz. ábra: A BitTorrent lényege⁵⁶⁵

A *BitTorrent* esetén technikai értelemben szinte csak előnyökről lehet beszámolni. A letöltési módszer, vagyis az adatok különálló elemekben, több helyről, szimultán történő letöltése, illetve azonnali megosztása a hozzáférés lehetőségét és a letöltés sebességét a korábbiakhoz képest megsokszorozta. Végül soron a részfeladatok szétosztásával valamennyi művelet hatékonyabban végezhető el. Ezért nem meglepő, hogy a tapasztalatok szerint

⁵⁶³ A Cachelogic 2005-ös felmérése szerint a vizsgált 48 órás periódusban a megosztott adatok több mint 61%-ban filmes fájlok voltak. Lásd: HÄCKER - JANSON 2007: p. 50. Az ipoque adatai szerint pedig a *BitTorrent* segítségével megosztott fájlokban a filmek 62%-át tették ki Németországban, illetve 46%-át a Közel-Keleten, valamint Dél-Európában. Ezen források viszont a forgalom 79, 71, illetve 61 százalékát generálták. Lásd: IPOQUE 2007: p. 5.

⁵⁶⁴ Az IFPI jelentése szerint a szélessávú internetes hozzáférést (ADSL) biztosító előfizetések száma 2006-ban 350 millió volt, amely 23%-os növekedést mutatott az egy évvel korábbiakhoz képest. Lásd: IFPI 2008, p. 5. Ehhez hasonló ütemű fejlődés esetén 2008-ban e szám a félmilliárdot is elérhette.

⁵⁶⁵ Forrás: <http://computer.howstuffworks.com/bittorrent.htm/printable>

torrentezés útján minden addiginál nagyobb számban történik köztulajdonban álló művek megosztása, sőt napjainkban egyre gyakoribbá válik az is, hogy a jogosultak ily módon terjesszék alkotásaikat, illetve szomszédos jogi teljesítményeiket.⁵⁶⁶

II. A tartalomszolgáltatók felelőssége a fájlcsereért

A legnagyobb problémát talán az jelenti, hogy a *P2P* rendszerek fejlesztői a korábbi jogi problémákból okulva az addigi szabálytalanságokat kikerülve próbálnak meg jogilag támadhatatlan (vagy annak tűnő) rendszereket létrehozni. Ez azonban továbbra sem jelenti azt, hogy idegen szerzők művei engedély nélkül lennének hozzáférhetővé tehetőek, esetlegesen ebből a közreműködők – reklámbevételek vagy más módszerek segítségével – még haszonra is szert tegyenek. Ez persze – főleg a *BitTorrent* technológiájának ismeretében – nem tűnik egykönnyen érvényesíthetőnek. Kérdéses, hogy a peerek valójában szerzői műveket tesznek-e hozzáférhetővé azáltal, hogy az alkotások egyes – önmagukban értelmezhetetlen – adategységeit teszik letölthetővé. Ugyanígy kérdéses, hogy mennyiben tartozik felelősséggel a tracker, illetve a közösségi oldal üzemeltetője, amikor segédkezik a torrent fájlok rendszerezésében, illetve fellelésében. Az alábbi második fejezet ezért az ún. tartalomszolgáltatók („*content provider*”) felelősségét vizsgálja meg az egyes generációk képviselőivel szemben indított legjelentősebb perek fényében.

1. A fájlcsere első generációja

1.1. Egyesült Államok

a) A fájlcserevel kapcsolatos első, és mindmáig talán legismertebb perben több zenei kiadó⁵⁶⁷ a *szerzői jogok közvetett, vagy másodlagos megsértése* („*indirect or secondary copyright infringement*”) tárgyában indított eljárást a *Napster* üzemeltetőjével szemben, arra

⁵⁶⁶ Kiváló példa erre a magát ingyenes, szabad és nyíl forráskódú szoftvernek meghatározó *OpenOffice.org*, amelyet honlapról és torrent technológián keresztül egyaránt letöltésre kínál annak fejlesztője. Lásd: <http://distribution.openoffice.org/P2P>. Ugyancsak korlátok nélkül hozzá lehet férni rengeteg, szintén szabad forráskódú Linux programhoz is fájlcsere hálózatok útján. Lásd: HÄCKER - JANSON 2007: pp. 43-44., 53., illetve 28. lábjegyzet.

⁵⁶⁷ Az ügyben eljáró Ninth Circuit szerint a felperes cégek (így például az A&M Records, a Sony Music, az MCA Records, vagy a Capitol Records) a *Napster* hálózatain keringő zeneművek 70%-ának szerzői jogait gyakorolták. Lásd: A&M v. NAPSTER, p. 1013.

hivatkozással, hogy az alperes a felhasználók cselekményeiért „közreműködői felelősséggel” („*contributory liability*”) tartozik, egyúttal „helyettes szerzői jogsértést” („*vicarious copyright infringement*”) követett el.⁵⁶⁸ A Napster, kimunkált védekezése ellenére minden fronton veszített, melynek eredményeként fel kellett hagynia szolgáltatásával.⁵⁶⁹

A bíróság helyesen állapította meg, hogy a szerzői jogok közvetett megsértéséről csak akkor lehet szó, ha a konkrét (egyébként perbe sem vont) felhasználók is jogsértést valósítottak meg. A Ninth Circuit úgy találta, hogy a felhasználók cselekménye nem felel meg a fair use teszt (védekezésként felhozott) faktorainak, s a *Napster* használata a jogosultak többszörözéshez és terjesztéshez fűződő kizárólagos jogának egyértelmű megsértésével jár.⁵⁷⁰

A Ninth Circuit a közvetett felelősség mindkét válfajában vétkesnek mondta ki a *Napstert*. A „közreműködői felelősség”⁵⁷¹ megállapításának feltétele, hogy az érintett személy/szervezet tudjon a jogsértésről,⁵⁷² illetve maga is hozzájáruljon a felhasználáshoz.⁵⁷³ A bíróság szerint a *Napster* a központi szerverek működésének sajátossága folytán, valamint a RIAA cég vezetőségének a jogsértő tartalmakkal összefüggésben küldött tájékoztatásaiból egyértelműen tudhatott arról, hogy a programot védett művek megosztására használják fel, amihez egyértelműen hozzájárult, hiszen a szolgáltatás (a központi szerverek keresései, illetve a kliensprogram segítségével történő kapcsolatteremtés) nélkül erre nem kerülhetett volna sor.⁵⁷⁴ A bíróság elutasította az alperes azon hivatkozását, hogy a *Napster* – az alábbiakban

⁵⁶⁸ Az ügygel kapcsolatban lásd: BRANNAN 2001: p. 258-260. – GIBBONS 2002: p. 57-85. – COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN 2003: p. 472-482. Érdemes megemlíteni, hogy ismert egy másik, ugyancsak első generációs *P2P* program pere is, amely azonban, részben az érintett *Aimster* kliens csekélyebb népszerűsége miatt, nem kapott akkora publicitást. Lásd: IN RE: AIMSTER, p. 643. Az ügygel összefüggésben lásd: AXBERG 2003: p. 416-430. – COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN 2003: p. 484-486.

⁵⁶⁹ Érdemes megemlíteni, hogy napjainkban egyre több használóra tesz szert a *Napster* új, jogszerűen működő (engedélyek birtokában díjfizetés ellenében nyújtott) szolgáltatása.

⁵⁷⁰ *A&M v. NAPSTER*, p. 1014-1019. Ezen érvelés részletes bemutatását lásd alább a III.2.4. pontban.

⁵⁷¹ A szerzői jogok járulékos megsértéséért fennálló felelősség a „*tort jog*” (a kontinentális jogrendszerekből ismert szerződésen kívüli károkozás, illetve egyes, kevésbé súlyos büntetőjogi jogintézmények sajátos angolszász keveréke) ún. „vállalati felelősségi” („*enterprise liability*”) formulájából fejlődött ki. Lásd: GIBBONS 2002: p. 66.

⁵⁷² „*Know or have reason to know*”. Lásd: *RTC v. NETCOM*, p. 1373-1374.

⁵⁷³ „*One who, with knowledge of the infringing activity, induces, causes or materially contributes to the infringing conduct of another, may be held liable as a 'contributory' infringer*”. Lásd: *A&M v. NAPSTER*, p. 1019. – *FONOVISA v. CHERRY AUCTION*, p. 264.

⁵⁷⁴ *A&M v. NAPSTER*, p. 1019-1022. – Lásd még: AXBERG 2003: p. 398-399.

bemutatásra kerülő *Sony* ügyből ismert „*staple article of commerce*” tételnek megfelelően⁵⁷⁵ – jelentős mértékben járult volna hozzá nem jogsértő cselekményekhez.⁵⁷⁶

„*Vicarious liability*” akkor állapítható meg, amennyiben az alperes felügyeleti joggal bír a felhasználási cselekmény fölött, és abból közvetlen kereskedelmi haszna származik.⁵⁷⁷ Az amerikai gyakorlat már akkor közvetlen kereskedelmi haszonról beszél, ha a szolgáltatás vonzereje a felhasználókat a részvételre csábítja.⁵⁷⁸ Az ítélkező bírák úgy ítélték meg, hogy a felperes egyértelműen bizonyította, hogy a *Napster* kereskedelmi bevételei összhangban vannak a használók számának folyamatos növekedésével.⁵⁷⁹ A bíróság ugyancsak megalapozottnak tartotta a felperes azon érvét, hogy a *Napster* képes volt ellenőrizni, felügyelni az adatforgalmat.⁵⁸⁰

Az első- és a másodfokú bíróság egyaránt kizárta, hogy a *Napster* az *USCA* 1008.§-ában található (az „*AHRA*” által bevezetett) mentességre⁵⁸¹ hivatkozzék. A törvény ugyanis

⁵⁷⁵ Lásd: III.2.2. pont.

⁵⁷⁶ *A&M v. NAPSTER*, p. 1020.

⁵⁷⁷ „*Vicarious liability extends beyond an employer/employee relationship to cases in which a defendant has the right and ability to supervise the infringing activity and also has a direct financial interest in such activities.*” Lásd: *A&M v. NAPSTER*, p. 1022. A helyettes felelősség tesztje az ügynöki tevékenység („*agency*”), méghozzá pontosan a felettes felelősségének – „*respondeat superior*” – koncepciójából ered. Lásd: *GIBBONS* 2002: p. 66. Ez rendszerint egy felettes személy, például egy munkáltató felelősségét jelenti a neki alárendelt személyek, ügynökök vagy munkavállalók tevékenységi körében előidézett károkozásért. Habár a szerzői jog tekintetében, s főleg a fájlcserelésnél, ez az alá- és fölrendeltségi viszony nem állapítható meg, a bíróságok hagyományosan elismerik az olyan „felettes” személyek/szervezetek felelősségét, akiknek hatókörébe tartozna a cselekmény megakadályozása. A tipikus példa szerint egy diszkó tulajdonosa felelősséggel tartozik azért, ha a nála fellépő zenekar engedély nélkül játszik bizonyos dalokat. Ezzel összefüggésben lásd: *FONOVISA v. CHERRY AUCTION*, p. 261-262. – *IN RE: AIMSTER*, p. 654. Fontos, hogy e felelősségi forma hangsúlyozottan csak annyiban állapítható meg, amennyiben az érintett a cselekménnyel összefüggésben kereskedelmi előnyre tesz szert.

⁵⁷⁸ *FONOVISA v. CHERRY AUCTION*, p. 263-264. – Egy másik megfogalmazás szerint: „if the infringement brings in costumers, then financial benefit exists.” Lásd: *AXBERG* 2003: p. 400.

⁵⁷⁹ *A&M v. NAPSTER*, p. 1023.

⁵⁸⁰ *A&M v. NAPSTER*, p. 1024. A bíróság szerint ezt az is befolyásolja, hogy a felhasználók a konkrét adatoknak a címét mennyiben változtatják meg. Amennyiben ugyanis a dalok címét jelentősen módosítják, akkor nem biztos, hogy a *Napster* is képes lett volna beazonosítani, hogy a forrásmű jogosultja a felperes, vagy sem.

⁵⁸¹ „No action may be brought under [The Audio Home Recording Act] alleging infringement of copyright based on the manufacture, importation, or distribution of a digital audio recording device, a digital audio recording medium, an analog recording device, or an analog recording medium, or based on the noncommercial use by a consumer of such a device or medium for making digital musical recordings or analog musical recordings.”

kizárólag a hangfelvételek analóg, illetve digitális rögzítő-, illetve hordozó eszközeit gyártó, importáló és terjesztő személyekkel/szervezetekkel szemben indítható eljárásokat zárja ki.⁵⁸² A bíróságok úgy találták, hogy a személyi számítógépeket, amelyekre a program használói az Internetről letölthető anyagokat rögzítik, nem illeti meg az *USCA* által nyújtott mentesség. A számítógép ugyanis nem minősül hangfelvételeket rögzítő berendezésnek („*digital audio recording device*”), mivel elsődlegesen nem erre a célra szolgál. Ezért viszont a rajtuk „rögzített” dalok sem minősülnek digitális hangfelvételnak („*digital music recording*”).⁵⁸³ Az *AHRA* elsősorban a CD-lemezekkel, valamint az arra író/újraíró berendezésekkel összefüggésben került megalkotásra.⁵⁸⁴

b) A *Napsterrel* ellentétben az ugyancsak szerverközpontú *eDonkey* klienst működtető *MetaMachine* nem vállalta a pereskedést. Miután 2005 szeptemberében – három hónappal a Supreme Court *Grokster* ügyben hozott, és rá nézve egyértelműen hátrányos, ítéletének a kihirdetését követően – kézhez kapta a RIAA felszólító levelét tevékenység abbahagyására („*cease and desist letter*”), úgy döntött, hogy annak eleget tesz, s a cég vezetőjének szavaival élve: „bedobja a törölközőt”.⁵⁸⁵ A *MetaMachine* és a RIAA további egyeztetéseinek eredményeként pedig a cég 2006 szeptemberében vállalta, hogy a pereskedés elkerülése érdekében 30 millió dollárt fizet a lemezkiadók képviselőjének, s mindent megtesz annak érdekében, hogy a korábban telepített *eDonkey* klienseket ne lehessen a jövőben használni.⁵⁸⁶

1.2. Kontinentális jogrendszerek

a) A *Napster* és az *eDonkey* az európai kontinensen sem úszta meg a felelősségre vonást. Az Egyesült Államokkal ellentétben azonban a kontinentális jogrendszerek nem ismerik a

⁵⁸² Ez a rendelkezés végső soron a „*staple article of commerce*” doktrína törvényi szintre emelését jelenti e speciális területen.

⁵⁸³ *A&M v. NAPSTER*, p. 1024. – Lásd még: *COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN* 2003: p. 481.

⁵⁸⁴ Ezzel összefüggésben részletesen lásd: *RIAA v. DIAMOND*, p. 1075-1079.

⁵⁸⁵ Lásd: www.betanews.com/article/P2P_Future_Darkens_as_eDonkey_Closes/1127953242. Az *eDonkey* hivatalos honlapján (www.edonkey2000.com) immáron csak ennyi olvasható: „The *eDonkey2000* Network is no longer available. If you steal music or movies, you are breaking the law. Courts around the world – including the United States Supreme Court – have ruled that businesses and individuals can be prosecuted for illegal downloading. You are not anonymous when you illegally download copyrighted material. Your IP address is (XXX) and has been logged. Respect the music, download legally.”

⁵⁸⁶ Lásd: web2.commongate.com/tag/metamachine. – Beszédes ez utóbbi vállalással összefüggésben, hogy a kliens még mindig könnyedén letölthető az Internetről. Lásd például: <http://edonkey2000.en.softonic.com>.

szervi jog közvetett megsértésének előzőekben bemutatott kategóriáját, ezért az igazi kérdést az jelentette, hogy a centralizált szolgáltatások, függetlenül felhasználók cselekményeitől, önmagukban milyen jogsértést valósítanak meg. A német *Napster* perben eljáró hamburgi fórum megállapította, hogy az olyan szolgáltatás, amely a jogvédett tartalmak azonosításában, valamint az azokhoz való hozzáférés megteremtésében közvetlenül részt vállal, a nyilvánossághoz közvetítés kizárólagos jogát⁵⁸⁷ sérti meg.⁵⁸⁸ S bár a fájlcsere témakörében hazánkban mértékadó SZJSZT 07/08/1. számú állásfoglalás ezen kizárólagos jogosítvány megsértéséről egyáltalán nem beszél,⁵⁸⁹ ez az indoklás a nemzetközi, illetve az európai uniós szerzői jogi szabályok hasonló implementációja folytán a másik két vizsgált kontinentális országban is irányadó lenne, ha ilyen perre sor kerülne/sor került volna.⁵⁹⁰ Zárásként jelezzük: az *eDonkey* Németországban is el kívánta kerülni a pereskedést, ezért – az Egyesült Államokhoz képest két éves csúszással – 2007-ben német szervereiket is lekapcsolták.⁵⁹¹

b) Érdeemes továbbá kiemelni, hogy az első generációs szoftverekkel szemben hazánkban és Ausztriában egy további eszközt is igénybe vehetnek a jogosultak. Az Európai Unió *Elker*-irányelve⁵⁹² a közvetítő szolgáltatókkal összefüggésben több új (végső soron egyfajta közvetett) felelősségi formát vezetett be. Így az *Elker*-irányelv 12-14. cikkei alapján bárki, aki adatok egyszerű továbbításában,⁵⁹³ gyorsítótárolóban való rögzítésében⁵⁹⁴, illetve tárhelyszolgáltatásban⁵⁹⁵ vesz részt, csak meghatározott feltételek betartása esetén

⁵⁸⁷ *Szjt.* 26.§ (8) bekezdés 1. mondat; *dUrhG* 15.§ (2) bekezdés; *öUrhG* 18.§ (3) bekezdés.

⁵⁸⁸ *NAPSTER*, Abs. 1-6.

⁵⁸⁹ „A közreműködők szerzői jogsértéssel kapcsolatos felelősségét a hatályos magyar *Szjt.* nem tartalmazza”.
Lásd: SZJSZT, 07/08/1, p. 124.

⁵⁹⁰ A törvényi rendelkezések alapját ugyanis a *WCT* 8. cikke adja, amit később az *Infosoc*-irányelv 3. cikk (1) bekezdése is a magáévá tett. Ezeket a rendelkezéseket mindhárom vizsgált ország beépítette saját jogrendjébe. Lásd még részletesen: ZACHAR 2002: p. 6-8.

⁵⁹¹ A lépés indokoltságát mutatja, hogy a német hatóságok jó ideje figyelték az *eDonkey* hálózatot. 2006 májusában 3500 igencsak aktív felhasználót („*heavy user*”) sikerült konkrétan beazonosítani, akikkel szemben (összesen) közel 8000 adat jogellenes megosztásért indítottak eljárást. Ezzel egy időben 130 házkutatásra is sor került. Lásd: www.tomshardware.com/de/edonkey-staatsanwaltsschaft-koeln.news-12475.html.

⁵⁹² Ez az irányelv az Egyesült Államokban 1998-ban elfogadott *DMCA* egyes rendelkezéseinek uniós szintű átvételére tett kísérletet. A *DMCA* vonatkozásában lásd részletesen: VAN OURKIRK 1999: p. 1-13. – GINSBURG 1999: p. 137-179. – ZIMMERMAN 2000: p. 279-291. – BRANNAN 2002: p. 258-260. – BARRETT 2002: p. 16-17.

⁵⁹³ Az *Elker*-irányelv hivatalos angol nyelvű szövege szerint: „*mere conduit*”, német nyelven: „*Durchleitung*”.

⁵⁹⁴ Angol nyelven: „*caching*”, német nyelven: „*Zwischenspeicherung*”.

⁵⁹⁵ Angol nyelven: „*hosting*”, német nyelven: „*Speicherung fremder Inhalte*”.

mentesülhet az ily módon közvetített tartalmak által okozott jogsértésekből, illetve károkból eredő felelősség alól. Az *Elker*-irányelv 21. cikke továbbá megemlíti, hogy az irányelv alkalmazásáról időszakosan elkészítendő jelentésben nyilatkozni kell arról, hogy szükséges-e esetleg a hiperlinkek és a keresőeszközök szolgáltatóinak felelősségét rendezni.

Az *Elker*-irányelvet hazánkba átültető *Elker*-törvény,⁵⁹⁶ illetve az osztrák *ECG* azonban már hatályba lépésüktől kezdve szélesebb körben határozzák meg a (közvetítő) szolgáltatók felelősségét. Így egyrészt az információs társadalommal összefüggő bármely szolgáltatást nyújtó természetes személy, jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli szervezet felelősséggel tartozik az általa rendelkezésre bocsátott, jogszabályba ütköző tartalmú információval okozott jogsérelemért, illetve kárért.⁵⁹⁷ Másrészt a közvetítő szolgáltatás kategóriájába negyedikként a *keresőszolgáltatás*⁵⁹⁸ is beletartozik. A törvény ez alatt olyan szolgáltatásokat ért, amelyek az információk megtalálását elősegítő segédeszközöket biztosítanak az igénybe vevők részére.⁵⁹⁹ Világosan ide sorolhatók az Egyesült Államokban „*search engine*” névvel illetett programok, mint például a „*Google*”, vagy a „*Yahoo! Search*”. A magyar törvényi megfogalmazás azonban arra enged következtetni, hogy a fájlcserelést megelőző központi szerver segítségével történő felkutatás ugyancsak ide tartozik.⁶⁰⁰

Erre tekintettel egy első generációs szoftver működtetője kizárólag akkor mentesülhet a keresőszolgáltatást igénybe vevői által elkövetett jogsértések miatt keletkező felelőssége alól hazánkban, ha a jogsértésről egyáltalán nincs tudomása. Amint azonban arról tudomást szerez, az *Elker*-törvény 13.§-ában meghatározott értesítési és eltávolítási („*notice and take down*”) eljárással összhangban⁶⁰¹ haladéktalanul intézkednie kell az elérési információ eltávolításáról vagy a hozzáférés megtiltásáról.⁶⁰²

⁵⁹⁶ Ezzel összefüggésben lásd: FALUDI 2002: p. 34-40.

⁵⁹⁷ A szolgáltató fogalmát az előbbiek szerint az *Elker*-törvény 2.§ k) pontja, illetve az *ECG* 3.§ 2. pontja határozza meg, felelősségét pedig az *Elker*-törvény 7.§ (1) bekezdése, illetve az *ECG* 18.§-a rendezi.

⁵⁹⁸ Az Európai Unió terminológiájában angol nyelven: „*location tool service*”, német nyelven: „*Suchmaschine*”.

⁵⁹⁹ *Elker*-törvény 2.§ f) és ld) pontjai. Az *ECG* ilyen értelmező rendelkezést nem tartalmaz.

⁶⁰⁰ ZACHAR 2002: p. 11. Ezt megerősíti az SZJSZT is: SZJSZT 07/08/1, p. 128.

⁶⁰¹ Ez nagyjából megegyezik a fentebb említett angolszász „*cease and desist*” eljárással.

⁶⁰² *Elker*-törvény 7.§ (2) és (4) bekezdések, illetve 11.§. Ennek gyakorlati érvényesülését kiválóan példázza a Fővárosi Ítéltábla egyik ítélete, melyben – az elsőfokú ítélettel összhangban – úgy találta, hogy a www.zeneszoveg.hu oldal üzemeltetőjének kártérítési felelőssége nem áll fenn, mivel az oldalon jogellenesen elhelyezett dalszövegeket tárhely-szolgáltatóként tárolta, illetve ezen információk megtalálását elősegítő segédeszközök biztosítása révén keresőszolgáltatónak is minősült. Tekintettel azonban arra, hogy az oldal

Némileg másként alakulnak a felelősségi szabályok Ausztriában. A keresőszolgáltatás az ECG 14.§ (1) bekezdése alapján akkor mentesülhet a felelősség alól, amennyiben nem teljesíti a lekért információ továbbítását, nem ő választja meg a lekért adatok címzettjét, és a lekért információt nem ő választja ki, illetve azt nem változtatja meg.

Érdekesség, hogy a német elektronikus kereskedelmi jog nem ismer ilyen tartalmú szabályt. Sem az 1997-es TDG,⁶⁰³ sem a 2007-es TMG nem tartalmaz az Elker-irányelv közvetítő szolgáltatókkal kapcsolatos három esetkörön felül továbbiakat. Ennek megfelelően a keresőszolgáltatók felelőssége egyelőre ismeretlen Németországban.

2. A fájlcsere második generációja

2.1. Common law jogrendszerek: perek az Egyesült Államokban és Ausztráliában

a) A Napster perrel szinte egy időben jelent meg két új program a világhálón: az OpenNap és a Swaptor.⁶⁰⁴ Előbbit a StreamCast, utóbbit pedig a Grokster fejlesztette, azzal a világos céllal, hogy a korábbi Napster használókat magukhoz csábítsák. E próbálkozásuk olyannyira sikeresnek bizonyult, hogy a Napster bukását követően két évvel ők is bíróság elé kényszerültek. Bár első- és másodfokon e két cég diadalmaskodott, a Supreme Court – az ügy jelentőségét észlelve – kiadta a szükséges certiorarit, és végül jogellenesnek találta mindkét szolgáltatást.

Mivel a fájlcsere második generációjánál kiiktatásra került a központi indexáló szerver, ennek a helyét olyan csomópontok („supernode”) vehették át, amelyek felett a szolgáltatást nyújtó nem rendelkezett felügyeleti és ellenőrzési joggal, illetve

üzemeltetője a jogellenes (valamely felhasználó általi) közzététel felperes általi sérelmezéséről való tudomásszerzését követően azonnal eltávolította a vitatott dalszöveget az oldalról, eleget tett az Elker-törvény által előírt mentesülési feltételeknek. Lásd: BDT 2008.1777. Pusztán érdekesség, hogy az Elker-törvény hatályba lépését megelőzően a Szegedi Ítéltábla már döntést hozott egy – mai terminológia szerint – közvetítői szolgáltatást nyújtó internetes oldal üzemeltetőjének felelőssége kérdésében. A bíróság úgy érvelt, hogy az online receptes könyv („WebFazék”) üzemben tartója felelősséggel tartozik, amennyiben tartalmi szerkesztői tevékenységet folytat (így korábban kiszűrte az „oda nem illő” recepteket, illetve főszakácsot foglalkoztatott), mivel így „megfelelő lehetősége és ráhatása volt arra, hogy a honlapján csak olyan recept jelenhessen meg, amelyekkel szerzői jogsértés nem valósul meg”. Lásd: BDT 2005.1122.

⁶⁰³ Külön érdekesség, hogy az Európai Unió egyedüli tagállamaként a német törvényhozás már az Elker-irányelv megalkotását megelőzően szabályozta az internetes szolgáltatók felelősségét.

⁶⁰⁴ E két programmal összefüggésben lásd: MGM v. GROKSTER, p. 924-925.

lehetőséggel.⁶⁰⁵ A Supreme Court ezért felhívta arra a figyelmet, hogy az alperesek nem követtek el helyettes szerzői jogsértést. A közreműködői felelősség viszont megállapíthatónak bizonyult. Az alpereseknek ugyanis tisztában kellett lenniük azzal, hogy szolgáltatásaik jogsértő célokra vehetők igénybe, másrészt ehhez – a bizonyítékok alapján – maguk is hozzájárultak azzal, hogy erre ösztönözték a felhasználókat („*inducement of infringement*”).⁶⁰⁶ Ugyancsak gyengítette az alperesek pozícióját a „*staple article of commerce*” teszt,⁶⁰⁷ mivel az iratokból egyértelműen kitűnt, hogy a *Morpheus* és a *Grokster* az esetek 90%-ában jogsértő adatok megosztására használták.⁶⁰⁸ Végül a Supreme Court azt is az alperesek hátrányára értékelte, hogy semmilyen lépést nem tettek a jogsértések megelőzése érdekében, valamint azt, hogy a két szolgáltatás működtetését haszonszerzési célok vezérelték.⁶⁰⁹

Elhanyagolható az ismertsége annak a pernek, amelyben a napjainkban (az Egyesült Államokban) piacvezető *LimeWire* került szembe a zenepiac szereplőivel. Az ügy egyelőre lassan halad, ugyanis az eljáró bíróság 2007 decemberében egyelőre csak az alperes által benyújtott viszontkeresetet utasította el, így egyelőre várat a felperesek – másodlagos felelősség megállapítására irányuló – keresetének az elbírálása.⁶¹⁰

⁶⁰⁵ MGM V. GROKSTER, p. 921-922.

⁶⁰⁶ A Supreme Court érvelése szerint: „one, who distributes a device with the object of promoting its use to infringe copyright, as shown by clear expression or other affirmative steps taken to foster infringement, is liable for the resulting acts of infringement by third parties.” Lásd: MGM V. GROKSTER, p. 936-937. A bizonyítékokat illetően lásd: 552. lábjegyzet.

⁶⁰⁷ Ez leginkább azért lehet furcsa, mert a *Napster* ügyben is a Ninth Circuit járt el másodfokon, ott viszont kizárta a hatóság a fenti teszt alkalmazhatóságát.

⁶⁰⁸ MGM V. GROKSTER, p. 934.

⁶⁰⁹ MGM V. GROKSTER, p. 939-940. A pert követően a *Grokster* gyakorlatilag megszűnt. A cég honlapján (www.grokster.com) – az *eDonkey*-éhoz hasonlóan – az alábbi szöveg olvasható: „The United States Supreme Court unanimously confirmed that using this service to trade copyrighted material is illegal. Copying copyrighted motion picture and music files using unauthorized peer-to-peer services is illegal and is prosecuted by copyright owners. There are legal services for downloading music and movies. This service is not one of them. YOUR IP ADDRESS IS (XXX) AND HAS BEEN LOGGED. Don't think you can't get caught. You are not anonymous.” A *StreamCast* ugyan egy ideig még fenn tudta tartani magát, de végül olyan szinten eladósodott, hogy 2008 elején csődbe jutott. Így napjainkban sem az *OpenNap*, sem a *Morpheus*, sem a *MusicCity* szolgáltatások nem érhetőek el.

⁶¹⁰ ARISTA V. LIME GROUP, p. 556.

b) Tekintettel arra, hogy a második generációs programokban a központi szervert ún. „csomópontokkal” váltották ki, ezért ezek esetleges jogi felelősségéről is érdemes röviden szót ejteni, habár velük kapcsolatos perek híján az alábbi okfejtés egyelőre hipotetikus.

A supernode-ok üzemen tartói is nagy valószínűséggel alul maradnának egy perben. Mivel a csomópontok a központi szerverek helyét vették át, ezért a közreműködői felelősség mindkét feltétele teljesülni látszik. Ennél bonyolultabbnak tűnik a helyettes felelősség megállapítása. A supernode-ok feltétlenül gyakorolnak felügyeletet az adatforgalom felett, azonban a haszonszerzési feltétel nehezen alkalmazható. A bírósági gyakorlat, mint már elhangzott, a használók számának a növekedését ennek a tényezőnek a keretében értékeli. A fájlcserezők azonban nem a supernode-ok, gyakorlatilag szerverek között válogatnak. Az ezekre való csatlakozásuk automatikus, azt kizárólag a kliensprogram szabályozza. Ez arra enged következtetni, hogy a csomópontok fenntartói csupán az első felelősségi formula alapján lennének eljárás alá vonhatók.

c) Ugyan a disszertáció csak négy ország jogát kívánja érdemben vizsgálni, érdemesnek tűnik megemlíteni a *KaZaA* üzemeltetőjével szemben az ugyancsak common law alapokkal rendelkező Ausztráliában indított pert.⁶¹¹ A Sharman Networks felelőssége az ausztrál szerzői jogi törvény 2000. évi módosítása (az ún. „*Digital Agenda*”) keretében bevezetett ún. „engedélyezési elmélet” („*concept of authorization*”) alapján került megállapításra. A törvény 101.§ (1) bekezdése alapján – a „közreműködői felelősség” tesztjével analóg módon – akkor állapítható meg az „engedélyező fél” másodlagos felelőssége, ha joga és képessége ellenére a vele kapcsolatban álló elsődleges jogsértő cselekményét nem akadályozza meg, vagy nem tesz meg minden egyéb szükséges lépést (összhangban például bizonyos magatartási kódexekkel).⁶¹² A bírósági ítélet e követelményeket kiegészítette a jogsértésről való tudás feltételével is.⁶¹³

⁶¹¹ UNIVERSAL MUSIC V. SHARMAN, p. 1242. Az esettel összefüggésben lásd: SCHRUERS - BAND 2006: p. 1-11.

⁶¹² „(a) the extent (if any) of the person’s power to prevent the doing of the act concerned; (b) the nature of any relationship existing between the person and the person who did the act concerned; (c) whether the person took any other reasonable steps to prevent or avoid the doing of the act, including whether the person complied with any relevant industry codes of practice.” Lásd: SCHRUERS - BAND 2006: p. 7.

⁶¹³ “[K]nowledge, or lack of knowledge, is an important factor in determining whether a person has authorized an infringement.” Lásd: SCHRUERS - BAND 2006: p. 7.

2.2. Kontinentális jogrendszerek

a) A kontinentális jogrendszerek a decentralizált *P2P* struktúra kialakításával egy újabb nehézség elé néztek. Míg a *Napster* vagy az *eDonkey* esetében segítségül lehetett hívni egyrészt az információs szolgáltatásokkal összefüggésben meglévő eszközöket, másrészt a nyilvánossághoz közvetítés kizárólagos jogának a rendelkezéseit, addig ez a második generációs programoknál nehezen vehető igénybe. Az ilyen fájlcserező szolgáltatások üzemeltetői ugyanis nem gyakorolnak közvetlen felügyeletet az adatforgalom felett, ezt a feladatot a „supernode”-ok látják el. A *Grokster* vagy *KaZaA* kizárólag a felhasználó és a csomópontok közötti kapcsolat kiépítésében segítők, de nem (volt) képes ellenőrizni (és korlátozni), hogy ki mikor és honnan fér hozzá a hálózaton beszerezhető adatokhoz.

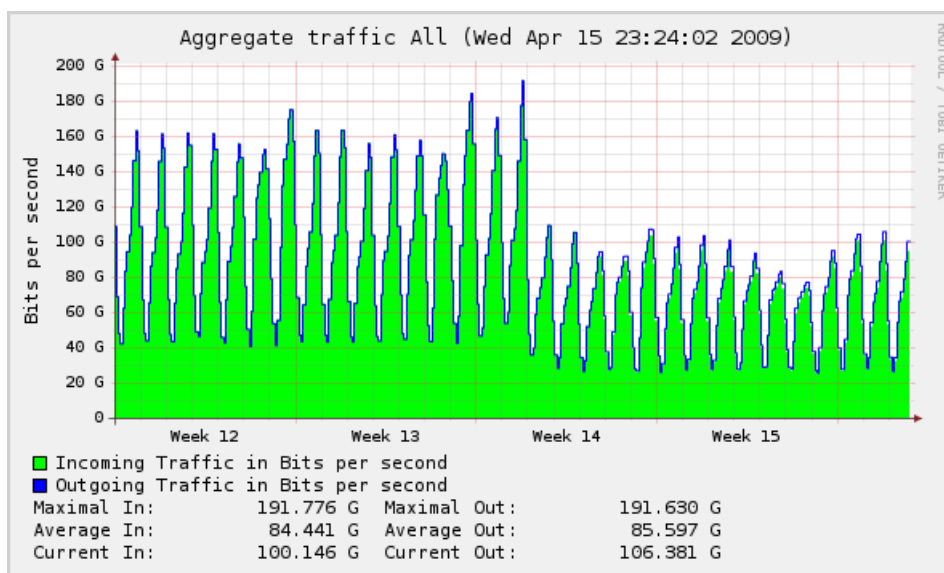
A másodlagos vagy közvetett felelősség angolszászhoz hasonló szabályozásának hiányában nem véletlen, hogy a Holland Legfelsőbb Bíróság a *KaZaA* üzemeltetőivel szemben, szerzői jogsértés tárgyában indított eljárást megszüntette. Önmagában ugyanis a *KaZaA* kliensprogram terjesztése nem valósított meg közvetlen jogsértést: a szolgáltató se nem többszörözött jogvédett tartalmakat, se nem terjesztette azokat. Az egyedüli, amit tett, az egy olyan program kifejlesztése volt, amelynek segítségével történik a jogvédett tartalmak megosztása. A szerzői jogok közvetett megsértése szabályozásának a hiányában a bíróság nem hozhatott elmarasztaló ítéletet. Ráadásul mivel az eljárás a *KaZaA* tulajdonosaival szemben indult, ezért a bíróság nagyon helyesen azzal sem foglalkozott érdemben, hogy a felhasználók cselekménye jogsértést valósított-e meg, vagy sem.⁶¹⁴

b) Érdemes röviden azt is megjegyezni, hogy a *Pirate Bay* hazájában, Svédországban a parlament (feltehetőleg 2009. áprilisi hatállyal) épp egy olyan szabályozást kíván bevezetni, amelynek segítségével a szerzői jogosultak, illetve az őket képviselő szervezetek az eddigiekhez képest jóval egyszerűbben juthatnak hozzá a feltételezett jogsértők adataihoz. A tervezet szerint a bíróságok a rendelkezésre álló IP-címek birtokában is kötelezővé tehetik a szolgáltatók számára az információnyújtást.⁶¹⁵ A tervezet így lényegesen erősebbé teheti a jogosultak érdekérvényesítési képességét, azonban kétségek is megfogalmazhatóak vele összefüggésben. A gyakorlat fogja megmutatni, hogy a konkrét bizonyítékok híján kiadott (csupán egy IP-címre alapozott) bírósági végzések alapján hány esetben fognak majd tényleg jogsértőket „lekapcsolni”, és hány esetben indul majd alaptalanul eljárás vétkes felhasználókkal szemben. Az mindenestre már most látszódik, hogy a jogszabály komoly

⁶¹⁴ Az ítélet angol nyelvű fordítását lásd: www.muddlawoffices.com/RIAA/cases/Netherlands.pdf.

⁶¹⁵ Lásd: www.cdfreaks.com/news/15284-Sweden-considers-anti-piracy-legislation.html.

félelmet keltett a fájlcsere-lő társadalomban. A törvény hatályba lépésének napján ugyanis – ahogy azt az alábbi ábra is mutatja – azonnal közel felére esett vissza az internetes adatforgalom Svédországban.

6. sz. ábra: A svédországi internetes adatforgalom alakulása 2009. március-április során.⁶¹⁶

3. A fájlcsere-lés harmadik generációja – támadás a torrent oldalakkal szemben

3.1. Egyesült Államok

Talán meglepő, de a torrentezés az Egyesült Államokban máig nem ért el akkora sikereket, mint az európai kontinensen. Ez egyszerűen annak köszönhető, hogy még napjainkra sem a *BitTorrent*, illetve a hozzá hasonló szolgáltatások, hanem a *Gnutella* protokollt alkalmazó *LimeWire* a legelterjedtebb ott.⁶¹⁷ Ez persze nem azt jelenti, hogy ne indulnának perek az USA-ban a torrent oldalak üzemeltetőivel szemben, a megszülető ítéletek többsége mégsem tekinthető precedensértékűnek a szolgáltatók felelősségét illetően.

⁶¹⁶ A Netnod nevű cég grafikonja az alábbi oldalon érhető el: http://news.cnet.com/8301-1023_3-10220679-93.html.

⁶¹⁷ Egy 2007-es felmérés szerint – éppen futó pere ellenére is – a *LimeWire* klienst a vizsgált több mint 1.6 millió számítógép 36.4%-án telepítették a felhasználók. Ezt kiegészítve a *BearShare* 2.6%-os részesedésével, látható, hogy a két program által használt *Gnutella* protokoll az összes PC majd 40%-án megtalálható volt. Ehhez képest a *BitTorrent* protokoll kliensei (például *uTorrent*, *BitTorrent*, *BitComet*, *Azureus*) összesítve kb. a gépek 28%-án volt jelen. Lásd: www.mp3newswire.net/stories/8002/P2P.html.

Elsőként 2008-ban jutottak tárgyalási szakaszba⁶¹⁸ szerzői jogok szervezett, üzletszerű megsértése miatt indított büntetőeljárások. Ezek az esetek azonban kívül esnek a fájlcsere-édig vizsgált keretein, mivel itt a leginkább filmalkotások, hangfelvételek, illetve szoftverek megjelenését megelőző terjesztésre szakosodott ún. „warez” oldalakat üzemeltető magánszemélyek bűnösségét mondták ki az eljáró esküdtsek.⁶¹⁹ Mivel az ilyen terjesztés valójában nem tekinthető fájlcsere-éd, ezért a tartalomszolgáltatókkal szembeni küzdelemnek sem válhatnak hagyományosan idézett forrásaivá.

Ezeknél sokkal nagyobb jelentősége lehetne a *TorrentSpy*, a *TorrentBox* és az *IsoHunt* oldalakkal szemben indított eljárásoknak, azonban egyelőre ezekből sem lehet meggyőző erejű következtetéseket levonni. A *TorrentSpy* pere ugyanis nem azért ért véget az alperes elmarasztalásával, mert a torrentezést minden kétséget kizáróan jogellenesnek találta volna az eljáró bíróság, hanem mert az oldal alapítója és személyzete az eljárást és az érdemi döntéshozatalt érdemben akadályozta, s ezért a bíróság ún. mulasztási ítéletben („*default judgment*”) marasztalta el őket,⁶²⁰ majd szabott ki közel 110 millió dolláros kártérítést a

⁶¹⁸ A terheltek legtöbbször az enyhébb büntetés érdekében beismerik bűnösségüket, elkerülve a költséges és hosszadalmas, sikerrel kevésbé kecsegtető esküdtseki tárgyalást. Így tett például az *EliteTorrents.org* több adminisztrátora is. Lásd: <http://torrentfreak.com/elitetorrents-uploader-escapes-jail-loses-job-080917>, illetve www.theregister.co.uk/2008/06/27/daniel_dove_elitetorrents_guilty_verdict.

⁶¹⁹ Barry E. Gitarts az ún. „*Apocalypse Production Crew*” (aPC) egyik irányítója volt, aki a szolgáltatáshoz szükséges szerverek működtetésén felül más személyekkel is világosan megállapodott a szerzői művek engedély nélküli terjesztésében. Gitarts maximálisan 5 év börtönbüntetésre számíthat, valamint a bíróság 250.000\$ pénzbírsággal sújthatja, egyúttal kötelezheti a teljes kár megtérítésére, és elrendelheti, hogy szabadulását követően további három évig megfigyelés alatt álljon. Lásd: www.billboard.biz/bbbiz/content_display/industry/e3idd76da9cd5a7a6acf81493b7c98f9c59. Daniel Dove az *EliteTorrents.org* torrentoldal szűk feltöltői körét fogta össze oly módon, hogy az átlagosnál (akár 50-szer) gyorsabb internetes feltöltési sebességgel rendelkező személyeket gyűjtött a tartalmak megosztásához. 2008 nyarán Dove-ot bűnösnek találta az esküdtsek, s bár 10 éves börtönbüntetést is kaphatott volna, az eljáró bíró 2008 szeptemberében csak 18 hónapos szabadságvesztésre ítélte. Lásd: <http://torrentfreak.com/elitetorrents-uploader-escapes-jail-loses-job-080917>.

⁶²⁰ COLUMBIA PICTURES V. BUNNELL. A *TorrentSpy* az ítélet meghozatalát követően, viszont még a kártérítési összeg meghatározását megelőzően bezárta kapuit. Honlapján (www.torrentspy.com) csak ennyi olvasható: „Friends of TorrentSpy, We have decided on our own, not due to any court order or agreement, to bring the Torrentspy.com search engine to an end and thus we permanently closed down worldwide on March 24, 2008. The legal climate in the USA for copyright, privacy of search requests, and links to torrent files in search results is simply too hostile. We spent the last two years, and hundreds of thousands of dollars, defending the rights of our users and ourselves. Ultimately the Court demanded actions that in our view were inconsistent with our privacy policy, traditional court rules, and International law; therefore, we now feel compelled to provide the

felperes javára.⁶²¹ A *TorrentBox* és az *IsoHunt* oldalakat alapító (kanadai állampolgár) Gary Funggal szemben 2006 során indított eljárás pedig egyelőre a tárgyalás-áthelyezésig jutott.⁶²² 2008 közepén pedig még mindig a tárgyalás-előkészítési szakban tartott.⁶²³

A tartalomszolgáltatók felelőssége azonban nehezen tűnik elkerülhetőnek. Az indexáló oldalak felelőssége ugyanis – jellegüknél fogva – semmiben nem különbözik az első generációs szoftverekétől, tekintettel arra, hogy tudomásuk van a felhasználásról, amelyhez közvetlenül hozzájárulnak, a felügyeleti joguk is adott, és a látogatottság növekedése révén a haszonszerzési tényezőt is kimeríti a fenntartásuk. Jogellenességük további gyanújele a rejtőzködő (DARKNET) jellegük.

Habár a trackerek felelőssége a fenti jogesetekben nem merült fel, tekintettel arra, hogy ugyanolyan feladatokat látnak el, mint a második generációs programoknál a supernode, ezért az azzal kapcsolatban elhangzottak itt is irányadók. Végül említést kell tenni a kliensprogramokról, melyek torrentezés esetén kizárólag a forgalom lebonyolítására szolgálnak, teljes függetlenségben a tartalomszolgáltatóktól. Rajtuk keresztül bármely tartalom lehívható, egy jogtisztá torrent is, ezért szerzői jogilag e szoftverek kifejlesztői – a „*staple article of commerce*” tételre tekintettel – nehezen támadhatók.

3.2. Kontinentális jogrendszerek

Annak ellenére, hogy a torrentezés napjaink uralkodó fájlcserelési módszerré vált a vizsgált három európai országban, mégsem lehet azt mondani, hogy a szolgáltatás nyújtóival szemben rengeteg szerzői jogi per indult volna. Ennek több oka is van. Egyrészt az idő rövidsége magyarázza, hiszen a torrentezés csak az elmúlt néhány évben tett szert olyan jelentős felhasználói bázisra, hogy a jogosultak is odafigyeljenek rá. Másrészt bár a nyilvánossághoz közvetítés joga csorbulni látszik az ilyen szolgáltatások nyújtásakor, azonban a fentiekben ismertetett technológiai sajátosságok (a fájlok megosztásának módja, a

ultimate method of privacy protection for our users - permanent shutdown. It was a wild ride, The TorrentSpy Team.”

⁶²¹ Az ítélet szövegét lásd: http://regmedia.co.uk/2008/05/07/torrentspy_fine_and_injunction.pdf.

⁶²² COLUMBIA PICTURES V. FUNG, p. 306. A New Yorki Déli Körzethez tartozó bíró azért helyezte át az ügyet a Kaliforniai Központi Körzethez, mert ez egyrészt a feleknek kedvezőbbnek tűnt (a kaliforniai székhelyű felperes csak azért indította az eljárást New Yorkban, mert bizonyos üzleti érdekeltségei voltak ott, Fung pedig vancouveriként sokkal közelebb lakik Kaliforniához), és a másik bíróság előtt már folyamatban volt egy hasonló eljárás (a már említett *Bunnell* ügy).

⁶²³ Lásd: http://en.wikipedia.org/wiki/Gary_Fung#Legal.

részfeladatok teljes különválasztása) komoly nehézségeket eredményeznek a felelősség megállapítása, illetve a felelősök azonosítása terén, ami rengeteg időt és energiát igényel a jogosultaktól, valamint az eljárni jogosult hatóságoktól. Harmadrészt a jogosultak szívesebben alkalmazzák a *Jogérvényesítési*, illetve az *Elker*-irányelv intézkedéseit, s mennek elébe a pereskedésnek. A gyakorlat azt mutatja, hogy a felszólított cégek, illetve magánszemélyek a bírósági eljárás elkerülése érdekében eleget tesznek a felszólításnak. Fontos, hogy az *Elker*-irányelv szabályainak szűk implementációja folytán egyáltalán nem alkalmazhatóak e szabályok a fájlcserelésre Németországban, hazánkban és Ausztriában viszont – a kiterjedtebb átültetésnek köszönhetően – a szolgáltatókkal szemben igénybe vehetők, a trackerek üzemben tartóival és a torrent kliens kifejlesztőjével szemben viszont nem.

Hozható persze európai példa bírósági eljárásra, így ilyen a svéd *Pirate Bay* elleni dán fellépés, vagy az olasz bergamoi bíróság végzése, amely az internetszolgáltatókat kötelezte a *Pirate Bay* oldalának blokkolására.⁶²⁴ Legújabbán pedig a – szinte legfontosabb bűnbaknak kikiáltott – *Pirate Bay* ellen indított svédországi perben hozott ítélet érdemel komoly figyelmet, melyben a svéd legfőbb ügyész a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel szabályaira alapozva érte el a felelősség megállapítását. Mivel azonban a tárgyalás 2009 februárjában zajlott le, s az április 17-én kelt ítélet sem jogerős, ezért érdemi megállapítások egyelőre nem tehetők. Viszont az is említésre méltó, hogy a ítélet meghozatalát követően már több kisebb torrentoldal is befejezte működését – a *Pirate Bay* viszont még csak meg se rogyant, változatlan körülmények között üzemel.⁶²⁵

Mindez nem jelenti azt, hogy a fent említett hatóságokon kívül ne lépnének fel német, osztrák, vagy magyar szervezetek a torrent szolgáltatókkal szemben. Az elmúlt években rendszeres razziákat tartott mindhárom országban a rendőrség, így 2006-ban egy több országra (Németországon és Ausztrián felül Lengyelországra és Csehországra is) kiterjedő akcióról lehetett hallani,⁶²⁶ 2007 során pedig ismét lecsaptak a rendőrök német warez szerverek fenntartóira.⁶²⁷ Hazánkban 2007-2008 során több nagyméretű razziára került sor, amelyek keretében több illegális adatot tartalmazó számítógép, és nagyteljesítményű szerver

⁶²⁴ Lásd: www.ictlex.net/?p=934.

⁶²⁵ Lásd: http://index.hu/tech/jog/2009/04/21/sorra_zarnak_be_a_skandinav_torrentoldalak.

⁶²⁶ Lásd: <http://board.bitreactor.to/sonstiges/off-topic/6667-razzia-gegen-piraten-r-ume-der-gvu-durchsucht>.

⁶²⁷ Lásd: <http://board.bitreactor.to/talk-hobbyforen/news/news-aus-aller-welt/63978-razzia-bei-release-groups-in-ganz-deutschland>.

lefoglalására sor került.⁶²⁸ E fellépések során azonban elsősorban a közhatalmi eszközöket vették igénybe, s a szerzői jogi oldal háttérbe szorult.

4. Összefoglalás

4.1. Egyesült Államok

A fentiekkel összhangban érdemes egy táblázatban összehasonlítani, majd röviden összefoglalni, hogy a tartalomszolgáltatók miként felelnek az Egyesült Államokban.

P2P generációk		Első generációs programok	Második generációs programok		Harmadik generációs programok		
Felelősségi alakzatok			Üzemeltető	Supernode	Indexáló oldal	Tracker	Torrent kliens
Közre-működői felelősség	A jogsértésről való tudomás	I	I	I	I	I	N
	Hozzájárulás a jogsértéshez	I	I	I	I	I	I
Helyettes felelősség	A jogsértő feletti felügyelet	I	N	I	I	I	N
	Kereskedelmi haszon a jogsértésből	I	I	I/N	I	I/N	N

2. sz. táblázat: A tartalomszolgáltatók felelőssége a fájlcsereért az Egyesült Államokban

a) A fájlcsereléssel foglalkozó első igazi ügyben a *Napster* ítélet a másodlagos felelősség mindkét alakzatát kiterjesztette a tartalomszolgáltatókra. A bíróság megítélése szerint ugyanis a *Napster* kellő tudomással rendelkezett a felhasználóik cselekményéről, amelyhez a program kliensének és a központi szerverek üzembe állításával konkrétan hozzá is járult. Ezzel együtt a szerverek segítségével az adatforgalom feletti felügyeletre is képes volt. Végző soron a felhasználók folyamatos bővülése révén a program piaci értéke is megnőtt, amit a bíróság kereskedelmi haszonszerzésnek minősített.

b) A P2P második generációja a központi szerverek kiiktatásával jött létre. Épp ezért nem találta megalapozottnak a Supreme Court a helyettes felelősség tételét a

⁶²⁸ A 2007. novemberi pesti akcióról lásd: MAGYAR 2008: p. 136-137. A 2008 tavaszi budapesti razziáról lásd: www.proart.hu/?menu=hirek&id=70. A 2008 novemberében a Szent István Egyetem Kollégiumában, illetve 2008 decemberében a Budapest Internet Exchange épületében tartott házkutatásról lásd: www.proart.hu/?menu=hirek&id=81.

tartalomszolgáltatókkal szemben, persze a *Grokster* és a *Morpheus* felszámolásához a közreműködői felelősség faktorainak a kimerítése is elegendőnek bizonyult. A supernode-ok üzemben tartói ugyancsak az első felelősségi formula alapján vonhatók felelősségre, esetükben a működésből származó kereskedelmi haszonszerzés tényezője tűnik kizártnak. Egyrészt közvetlen bevétel az ilyen szerverek üzemeltetéséből nem származik, másrészt a csomópontok felhasználóinak számát mindig a tartalomszolgáltató befolyásolja, mivel a kapcsolatok kiépítése (vagyis a használók supernode-okhoz való „kiosztása”) egyedül a kliensprogram feladata.

c) A fájlcsere harmadik generációjánál a részfeladatok tovább felosztása figyelhető meg. Ettől függetlenül az indexáló oldalak felelőssége a fent előadottakra tekintettel minden gond nélkül megállapíthatónak tűnik. Ehhez hasonlóan a tracker üzemben tartói a supernode-okéhoz hasonló feladatok ellátása miatt velük azonos feltételek mellett számíthatnak pervesztességre. A kliensprogramok azonban a „*staple article of commerce*” tesztnek megfelelő működésük folytán nagy valószínűség szerint nem vonhatók érdemben felelősségre.

4.2. Kontinentális jogrendszerek

Mivel a kontinentális jogrendszerek nem ismerik a másodlagos felelősségi formulákat, ezért az európai országok szerzői jogában a jogellenesség megállapításának feltétele a kizárólagos vagyoni (és ritkán a személyhez fűződő) jogosítványok valamelyikének a megsértése. A többszörözés és a terjesztés hagyományos kategóriái ez esetben nem tűnnek alkalmazhatónak. Többszörözni ugyanis minden esetben a magánszemélyek szoktak, a szolgáltatók nem. Egyedüli kivételként a második generációs supernode-ok, illetve a torrent trackerek említhetők, amelyek nagy teljesítményű számítógépekként nem csak a kapcsolat létesítésében segédkeznek, hanem sok esetben tényleges adatokat is tartalmaznak. Ezeknek, illetve üzemben tartóiknak a megtalálása azonban rendkívül nehéz feladatot jelent. Terjesztésről azért nem lehet beszélni, mert a fájlcsere nélkülözi a forrásmű anyagi hordozón való megosztását.

Ahogy az fentebb viszont olvasható volt, a német *Napster* ügyben az eljáró bíróság megállapította a nyilvánossághoz közvetítés jogának a megsértését. A hamburgi fórum indokolásának lényege szerint e jogot minden olyan szolgáltatás sérti, amely a jogvédett tartalmak azonosításában, valamint az azokhoz való hozzáférés megteremtésében közvetlenül

részt vállal. Ezen érvelés a második és a harmadik generációs szoftverek valamennyi részmozzanatával szemben alkalmazhatónak tűnik.

Az uniós irányelvi jogalkotás azonban további két lényeges fegyvert adott a jogosultak kezébe. Bár az *Elker*-irányelv rendelkezései a fájlcserelésre Németországban nem alkalmazhatóak, Ausztriában és hazánkban viszont igen. Tekintettel azonban arra, hogy az irányelvet átültető két nemzeti jogszabály csak a szolgáltatókról beszél, ezért a szerverként működő trackerek és supernode-ok üzemben tartói, illetve a torrent kliens kifejlesztője nem tartozik e szabályok hatálya alá.

A *Jogérvényesítési* irányelv viszont már gyakorlatilag bárkivel szemben alkalmazható. Az első generációs programoknál a fenti táblázat kizárólag azért tartalmazott vagylagos lehetőséget, mivel az irányelvet a legtöbb uniós tagállam az ilyen hálózatok leáldozását, gyakorlatilag eltűnését követően ültette át nemzeti jogába.

P2P generációk	Első generációs programok	Második generációs programok		Harmadik generációs programok		
		Üzemeltető	Supernode	Indexáló oldal	Tracker	Torrent kliens
Kizárólagos szerzői jogosultság						
Többszörözés	N	N	I / N	N	I / N	N
Terjesztés	N	N	N	N	N	N
Nyilvánosságához közvetítés	I	I	I	I	I	I
Elker-irányelv: Értesítési és eltávolítási eljárás	A/M: igen N: nem	A/M: igen N: nem	N	A/M: igen N: nem	N	N
Jogérvényesítési irányelv	I / N	I	I	I	I	I

3. sz. táblázat: A tartalomszolgáltatók felelőssége a fájlcserelésért a vizsgált kontinentális országokban

(A: Ausztria; M: Magyarország; N: Németország)

III. A magánszemélyek felelőssége a fájlcserelésért – P2P, mint szabad felhasználás?

A fentiekben azt vettük szemügyre, hogy a legfontosabb P2P-vel kapcsolatos perekben a bíróságok milyen érveket sorakoztattak fel a fájlcserelési rendszerek üzemeltetőivel szemben. Emellett az is visszatérő kérdés, hogy az ilyen programok tömeges használatából eredő veszteségek ellenére az egyes magánszemélyek mennyiben tartoznak felelősséggel a szerzői művek letöltéséért, illetve megosztásáért. E kérdéskör szervesen összefügg a magáncélú többszörözés (szabad felhasználási) esetkörével. Kimentő körülmény híján ugyanis a

fájlcserelés világosan jogsértést valósít meg. Az alábbiakban ennek a törvényi korlátozásnak a dogmatikai és gyakorlati alapjait mutatjuk be mind a kontinentális országok, mind az Egyesült Államok vonatkozásában, hogy azután ezt a fájlcserelésre kivétíve próbáljunk választ adni a magánemberek felelősségének kérdésére.

1. A magáncélú többszörözés a kontinentális jogrendszerekben⁶²⁹

A magáncélú többszörözés magyar, német és osztrák szabályanyaga fényében e jogintézményre az alábbi definíció adható: bármely természetes személy, illetve meghatározott esetekben bárki jogosult magáncélból, illetve egyéb saját használatra egy nyilvánosságra hozott műről másolatot készíteni, amennyiben ezzel se közvetlen, se közvetett haszonszerzési célokra nem törekszik, és mindehhez jogszerűen előállított vagy nyilvánosan hozzáférhetővé tett forrást használ fel. Az alábbiakban e definíció legfontosabb fogalmi elemeit fogjuk részletesen áttekinteni.

1.1. A saját használatra és a magáncélból történő többszörözés elhatárolása – a jogosulti kör és a felhasználás célja

A kontinentális országok az általánosságban vett magáncélú többszörözés tekintetében különbséget tesznek a szűkebb értelemben használt „magáncélú” („*privat*”),⁶³⁰ és az „egyéb saját használatra történő” („*sonstiger eigenen Gebrauch*”)⁶³¹ többszörözés között.⁶³²

⁶²⁹ A magyar irodalom vonatkozásában lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 201-208. – TATTAY 2001: p. 5-8. A német irodalomból lásd különösen: HOHAGEN 2004 – REHBINDER 2008: p. 164-173. – SCHRICKER 2006: p. 1069-1099. Általános irodalom Ausztria vonatkozásában: DITTRICH 1972: p. 33-52. – DITTRICH 1984: Archiv 1-3. – WALTER 1989: pp. 69-72., 147-149. és 230-232. – DILLENZ 1999: p. 128-139. – DITTRICH 2004: p. 187-205.

⁶³⁰ *Szjt.* 35.§ (1) bekezdés; *dUrhG* 53.§ (1) bekezdés; *öUrhG* 42.§ (4) bekezdés.

⁶³¹ *Szjt.* 35.§ (4)-(5) bekezdések; *dUrhG* 52a.§, illetve 53.§ (2)-(3) bekezdések; *öUrhG* 42.§ (1)-(3) és (6)-(7) bekezdések.

⁶³² Ausztriában e megkülönböztetés 2003 óta ismert, azt megelőzően a 42.§ röviden csak annyit rögzített, hogy bárki jogosult a műről saját használatra másolatot készíteni, feltéve, hogy ezzel nem az a célja, hogy a munkát a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegye, vagy a többszörözött példányokat utóbb arra használja fel, hogy a művet a nyilvánossághoz eljuttassa. Hazánkban az *Szjt.* 2004. május 1-én hatályba lépett módosítása a korábbi osztrák rendelkezéshez hasonló szabályt („magáncélra bárki készíthet a műről másolatot”) változtatta meg, s hozta létre a (szűkebb értelemben vett) magáncélú többszörözés kategóriáját. Ez annyit tesz, hogy a fenti időpontot megelőzően a jogi személyek a természetes személyekkel azonos feltételek mellett készíthettek másolatokat, napjainkban viszont már csak a törvény által megengedett szűk körben [lásd alább a III.1.1.2.b) pontban említett eseteket]. Ezzel összefüggésben lásd még: SZJSZT 11/07, p. 91-92.

A) Bár e két kifejezés nyelvtani értelemben nem mutat nagy eltérést,⁶³³ a „magáncélú” szó szűkebb személykört – a *természetes személyeket*, valamint az azok „privát szférájába” tartozókat, vagyis az érintett személlyel szoros kapcsolatban állókat, például a családi és a szűk baráti kört – fog át, számukra viszont szélesebb szabadságot biztosít.⁶³⁴

A magáncélú felhasználás körébe tartozik például egy egyetemi oktató előadásának leírása, majd annak átadása egy évfolyamtársunk részére;⁶³⁵ egy könyvtárból kikölcsönzött, vagy barátunktól kölcsönkapott könyv egy részének kézzel való kijegyzetelése vagy fénymásolása; egy kottás kötet otthoni gyakorlás céljára történő átírása; a televíziós vagy rádiós adások rögzítése, illetve műsoros kazetták, lemezek másolása például egy romantikus este megszervezése érdekében; avagy egy válogatáslemez összeállítása egy hosszú autóútra.⁶³⁶ Alapvetően elmondható, hogy a magáncél fennáll, ha *valaki a hobbijának vagy kedvtelésének él.*⁶³⁷ Ezzel ellentétben nem indokolható az olyan magatartás, amikor például egy egyetemi oktató – vizsgáztatási célok nélkül – a diákjai részére fénymásol; vagy ha az emberek egy „CD-másoló bárba” mehetnek kedvenc lemezeikről másolatokat készíteni.⁶³⁸

B) Az egyéb saját használatra történő többszörözés típusa két csoportra osztható. Az első a bárki számára megengedett, csak részben korlátozott célból történő felhasználásokat, a második pedig egy szűk jogosulti körnek (főszabály szerint közintézményeknek) biztosított, meghatározott célokból engedélyezett többszörözéseket foglalja magába. Valamennyi eset közös sajátossága, hogy *kizárt a másolatoknak a kívülállókhöz való juttatása.*⁶³⁹ Míg a német

⁶³³ Svájcban e két kifejezést sokáig szinonimaként alkalmazták. Az 1950-es években „saját magáncélú használatról” („*eigener privater Gebrauch*”) szöveg az akkori szerzői jogi törvény 22.§-a. Lásd: FREUND 1953: p. 452.

⁶³⁴ REHBINDER 2008: p. 165-166. – CB-INFOBANK I, Abs. 36.

⁶³⁵ Érdeemes arra utalni, hogy szerzői jogi szempontból nem bír különösebb jelentőséggel, ha az oktató előadását például diktafonra rögzítik, azonban a személyiségi jogokra tekintettel tanácsos erre az előadótól előzetesen engedélyt kérni.

⁶³⁶ A példákat lásd: REHBINDER 2008: p. 165. – SCHRICKER 2006: p. 1078.

⁶³⁷ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 551.

⁶³⁸ SCHWENZER 1997: p. 478-482. – A BGH egy ízben úgy foglalt állást, hogy a másolatok készítése akkor sem jogszerű, ha az tanulmányok folytatása érdekében történt. KOPIERLÄDEN, p. 658-662. Rehinder szerint – mellyel egyet kell értenünk – ez a felfogás helytelen, mivel a tanulmányi célok a privát szféránkba tartoznak. Lásd: REHBINDER 2008: p. 204.

⁶³⁹ Így nem tekinthető megengedettnek az, ha valaki egy gazdasági cikket tartalmazó archívumhoz való hozzáférést az adott bank dolgozóin kívül – meghatározott szolgáltatások keretében, ellenérték fejében – külső személyeknek teszi hozzáférhetővé. Lásd: CB-INFOBANK I., Abs. 38-39. – CB-INFOBANK II., Abs. 1-28. Ezzel

és az osztrák jogrendszerben mindkét esetkör szabályozást nyert, addig az *Szjt.* csakis a második csoportot ismeri. E kiterjedt szabályanyag részletes bemutatása meghaladja a jelen disszertáció kereteit, ezért az alábbiakban csak egy vázlatos áttekintés adható.

a) Az első esetkör keretei között *bárki*, vagyis a természetes személyek, a közjogi jogi személyek (a szövetségi, a tartományi/tagállami, az önkormányzati szervek, a tömegközlekedési vállalatok, a bíróságok stb.), a gazdasági szféra szereplői (jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező cégek egyaránt) és a non-profit szektor szervei (alapítványok, egyesületek stb.) egyaránt jogosultak többszörözni.⁶⁴⁰ Számukra az alábbi lehetőségek biztosítottak.

aa) A természetes személyek jogosultak *munkájukkal összefüggésben* többszörözni, ebben az esetben viszont a másolat nem kerülhet át a felhasználó magánszférájába.⁶⁴¹ Egy hétköznapi példával élve: egy tanár gond nélkül készíthet másolatot egy dokumentumfilmről, hogy azt az óráin bemutassa, a felvétel azonban nem tartozhat a házi filmgyűjteményébe.

bb) Szerzői művekről *saját tudományos célok érdekében* bárki készíthet másolatot, feltéve, hogy e tevékenység nem jár együtt kereskedelmi célokkal.⁶⁴² Tudomány nem csak az, ami az egyetemeken folyik, ezért egyetemi kutatók vagy kutatóintézetek mellett piackutató, profitorientált intézmények is hivatkozhatnak erre a passzusra, ha valamilyen tudományos értékű munkát kívánnak létrehozni.⁶⁴³

cc) Hagyományosan elfogadott továbbá a *híradási anyagok saját használatra történő többszörözése*.⁶⁴⁴ Ennek megfelelően Németországban bármilyen nyilvánosságra hozott mű kisebb részletei, illetve kiemelten az újságok és folyóiratok elemei (cikkek, fényképek, grafikonok stb.) szabadon többszörözhetőek.⁶⁴⁵ Az osztrák szabályozás szerint pedig „bárki

összefüggésben lásd még: REHBINDER 2008: p. 166. – SCHRICKER 2006: p. 1083. – WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 552.

⁶⁴⁰ CB-INFOBANK I., Abs. 36. – VERVIELFÄLTIGUNGSSTÜCKE, p. 475. – WALTER 1989: p. 70. Így elképzelhető például, hogy egy részvénytársaság egy piackutatás elkészítése érdekében másolatokat készítsen szerzői művekről.

⁶⁴¹ DIA-DUPLIKATE, p. 900.

⁶⁴² *dUrhG* 53.§ (2) bekezdés 1. pont; *öUrhG* 42.§ (2) bekezdés.

⁶⁴³ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 552-553. – SCHRICKER 2006: p. 1086.

⁶⁴⁴ Ez az esetkör nem keverendő össze a híradási célú szabad felhasználásokkal, melyek általában a hírszolgáltatás más médiumok által történő felhasználását jelenti (ami legtöbbször terjesztési tevékenységet is felölel). Utóbbi jogszabályi rendezését lásd: *Szjt.* 37.§; *dUrhG* 49-50.§§; *öUrhG* 42c.§.

⁶⁴⁵ *dUrhG* 53.§ (2) bekezdés 4. pont a) eset.

jogosult a mindennapi eseményekről történő híradás keretei között nyilvánosságra hozott művekről saját használatra ugyanolyan hordozón másolatot készíteni”.⁶⁴⁶

A mű kisebb részlete alatt általában a forrás 20%-át szokás érteni,⁶⁴⁷ ezt azonban többen magasnak vagy szükségtelennek tartják, s a konkrét jogesetben való mérlegelés szükségességét említik.⁶⁴⁸ A bírói gyakorlatból felhozható példában a karlsruhei OLG a 10%-os mértéket meg nem haladó másolást megengedhetőnek találta.⁶⁴⁹

dd) Egy további, kizárólag Németországban ismert esetkör alapján a napi eseményekről *szóló sugárzott művek saját célra történő oktatás érdekében többszörözhetőek.*⁶⁵⁰ E helyütt alapvetően belső intézményi oktatást kell érteni, melynek keretében bármilyen hivatal vagy vállalkozás készíthet másolatot és levetítheti, átadhatja azt alkalmazottainak, azok tájékoztatása, továbbképzése érdekében.⁶⁵¹

ee) Ugyancsak speciális német példa, hogy a többszöröző tulajdonában álló szerzői művek a cél által indokolt terjedelemben⁶⁵² szabadon felvehetőek *egy saját, közérdekű archívumba*, feltéve, hogy a többszörözés kizárólag archiválási célt szolgál, és a másolás forrása a műnek a felhasználó tulajdonában álló eredeti példánya.⁶⁵³ A kivétel kereteit túllépi, aki – akár szándékosan, akár véletlenül – terjeszti az archívum tartalmát. Így a *CB-Infobank* jogesetek alperese jogsértést követett el, amikor különféle folyóiratok⁶⁵⁴ gazdasági vonatkozású cikkeiből készített adatbázisát az ügyfelei körében terjeszteni kezdte, idővel ellenérték fejében.⁶⁵⁵

⁶⁴⁶ *öUrhG* 42.§ (3) bekezdés.

⁶⁴⁷ RACZINSKI - RADEMACHER 1989: p. 327.

⁶⁴⁸ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 554. – SCHRICKER 2006: p. 1090.

⁶⁴⁹ REFERENDARKURS, p. 820.

⁶⁵⁰ *dUrhG* 53.§ (2) bekezdés 3. pont.

⁶⁵¹ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 554. – SCHRICKER 2006: p. 1089.

⁶⁵² E követelménnyel összefüggésben lásd: ELEKTRONISCHE PRESSEARCHIVE, Abs. 30.

⁶⁵³ *dUrhG* 53.§ (2) bekezdés 2. pont. A (2) bekezdés második fő mondata alapján a többszörözésre kizárólag papír alapon, vagy ehhez hasonló hordozón, fénymásolás, vagy ehhez hasonló hatású egyéb eljárás (például szkennelés) útján kerülhet sor, *avagy* az archívum tartalmát kizárólag analóg (s nem digitális) módon használhatják fel, *avagy* az archiválás semmilyen közvetlen vagy közvetett gazdasági vagy haszonszerzési célt nem szolgálhat.

⁶⁵⁴ Például a Frankfurter Allgemeine Zeitung, a WirtschaftsWoche vagy a HANDELSBLATT.

⁶⁵⁵ CB-INFOBANK I., Abs. 28., 35., 39. – CB-INFOBANK II., Abs. 14.

ff) Végül egy utolsó német lehetőség értelmében *szabadon többszörözhetőek a legalább két éve forgalomban nem kapható művek* („*vergriffene Werke*”). E téren nincs megkötés a mű típusát illetően, és az sem feltétel, hogy saját példányról készüljön a másolat.⁶⁵⁶

b) A saját használatra történő többszörözés második esetkörének példái már hazánkban is ismertek, így az alábbiaknak mindhárom ország vonatkozó szabályait tekintjük át röviden.

aa) *Oktatás, vagy köz- és felsőoktatás keretében történő vizsgáztatás céljából* megengedett szerzői művek egyes részeinek, illetve újságokban/folyóiratokban megjelent elemeknek (cikkeknek, képeknek, ábráknak stb.) a többszörözése.⁶⁵⁷ Jelentős eltérés hazánk és a két másik ország szerzői joga között, hogy míg utóbbiak a mű fogalmát nem szűkítik le, addig az *Szjt.* szerint kizárólag a könyvként kiadott művek képezhetik a felhasználás forrását, hangfelvételek például már nem.⁶⁵⁸

A német joggyakorlat szerint az oktatás és vizsgáztatás keretei közé illik (a hagyományos köz- és felsőoktatási intézmények képzésein felül) a „jogász jelöltek” egyetemet követő gyakorlati („*Referendar*”) oktatása,⁶⁵⁹ e körön kívül esnek viszont például az időszakos kurzusok, a távoktatási intézmények órái, illetve a „délutáni korrepetálások”.⁶⁶⁰

Mindkét felhasználás esetén az egyes művekről kizárólag *a cél által indokolt mennyiségű példányszám állítható elő*. Oktatásnál és vizsgáztatásnál az abban/azon résztvevők létszáma az irányadó, még hozzá oly módon, hogy minden hallgatónak (és oktatásnál szükség esetén a tanárnak is) jusson egy példány.

bb) A második esetkör a *nyilvános közgyűjtemények* (múzeumok, könyvtárak, levéltárak) számára *biztosított többszörözés*.⁶⁶¹ A hagyományosan biztonsági másolat készítésére

⁶⁵⁶ Összhangban a kiadói jogról szóló német törvény (Gesetz über das Verlagsrecht, 1901/2002) 29.§-ával, a művek akkor tekinthetők „forgalomban nem kaphatóknak”, ha azok a könyvesboltokból, illetve közvetlenül a kiadótól sem szerezhetők be. Nem feltétel azonban, hogy az antikváriumi hozzáférés kizárt legyen. Ezzel összefüggésben lásd: PASCHKE 1985: p. 952.

⁶⁵⁷ *Szjt.* 35.§ (5) bekezdés; *dUrhG* 53.§ (3) bekezdés; *öUrhG* 42.§ (6) bekezdés. Lásd még a *dUrhG* 46.§-t, többek között oktatási célú gyűjtemények létrehozása kapcsán, valamint a *dUrhG* 52a.§-t szerzői művek/újságcikkek stb. oktatási célú hozzáférhetővé tételéről.

⁶⁵⁸ Ausztria annyiban mutat eltérést a másik két országhoz képest, hogy az ily módon elkészített másolatok terjesztését is lehetővé teszi. A német szabályozásnak pedig kizárólagos sajátossága, hogy – 2008 óta – erre a felhasználásra kizárólag a szerző engedélyével kerülhet sor. Ennyiben tehát ez az esetkör a törvényi engedélyek csoportjába került át.

⁶⁵⁹ REFERENDARKURS, p. 819-820.

⁶⁶⁰ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 555.

⁶⁶¹ *Szjt.* 35.§ (4) bekezdés; *dUrhG* 52b.§; *öUrhG* 42.§ (7) bekezdés.

jogosító előírások a három országban némi eltérést mutatnak. Németországban mindössze 2008 óta létezik az ezzel kapcsolatos előírás, s az is csupán annak érdekében engedélyezi a másolatkészítést, hogy a másodpéldányokat a felhasználók az intézményekben található elektronikus olvasóhelyeken tanulmányozhassák (kutathassák). Ausztriában ezzel ellentétben a közgyűjtemények joga csak *a biztonsági másolat* készítésére terjed ki, s e példány kizárólag az eredeti helyettesítésére szolgálhat.⁶⁶²

Hazánk mindezeknél szélesebb lehetőségeket biztosít a közgyűjteményeknek. Így az archiválási célú kivétel mellett tudományos kutatások érdekében, művek kisebb részéről, újság-, illetve folyóiratcikkekről pedig minden esetben engedélyezi a többszörözést.⁶⁶³

Mindhárom országban alapelvárás, hogy e felhasználás ne irányuljon haszonszerzési célokra, mégis egyedül Németország írja elő a felhasználás engedélyezésének kényszerét (a közös jogkezelők erre való feljogosítása révén).⁶⁶⁴

C) Mivel a magáncélú többszörözést kizárólag a konkrét *többszöröző* (és sosem például egy munkahelyi kollektíva, egy középiskolai osztály stb.) *privát céljai* indokolhatják, ezért hagyományosan *a felhasználó sosem törekedhet közvetlen vagy közvetett haszonszerzésre*. A haszon akkor közvetlen, ha a többszörözésért közvetlen anyagi ellentételezés jár, közvetett

⁶⁶² Így a törvény indokolása szerint amennyiben az eredetit bárhol máshol kiállítják, avagy a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszik, a másolatot ezen idő alatt nem lehet kiállítani. Lásd: DITTRICH 2004: p. 188.

⁶⁶³ Az *Szjt.* 35.§ (4) bekezdése az elmúlt években többször is komoly változtatásokon esett át. Először a 2003. évi CII. törvény szűkítette le látványosan a jogosulti kört. 2004. május 1-jét megelőzően ugyanis belső intézményi célokra (jövedelemszerzési vagy fokozási célok nélkül) bármely vállalkozás készíthetett másolatot például újság- és folyóiratcikkekről, a módosítás nyomán viszont már csak a fent nevezettek. Az *Szjt.* 2008-as reformjának részeként (2008. évi CXII. törvény) pedig az Országgyűlés a bekezdés tartalmát tovább finomította. Egyrészt kivette azt a kitéfelt, hogy az archiválás csak saját példányról készülhet, másrészt világosan elhatárolásra került a tudományos, illetve az archiválási célú felhasználás, végül a b) pont is pontosításra került. Az új megszövegezés szerint: „nyilvános könyvtári ellátás vagy a 38. § (5) bekezdésében meghatározott (oktatási vagy vizsgáztatási célú) felhasználás céljára készül”. Érdemes azt is megjegyezni, hogy az *Szjt.* 35.§ (4) bekezdés d) pontja értelmében külön törvény további kivételes esetekben is lehetővé tehet ilyen többszörözést. Ilyen törvény a 2004. évi CXXXVII. törvény a Nemzeti Audiovizuális Archívumról, amely a magyar nyelven készült műsorszámok tartós célú archiválásáról rendelkezik.

⁶⁶⁴ A könyvtárak tulajdonába tartozó szellemi alkotások digitalizálásával (és így magának a kultúrának a megőrzésére irányuló) mozgalommal kapcsolatban lásd: WARBEK 2003: p. 179-182. Az említett német rendelkezés a *dUrhG* 52/A.§-a.

pedig akkor, amennyiben például a másolással egyidejűleg felszolgált italokért (esetleg ezek árába beépítve) kell fizetni.⁶⁶⁵

Hagyományos kérdés, hogy minden esetben jogellenesnek tekinthető-e a többszörözés, ha arra nem ingyenesen, hanem *ellenérték fejében* kerül sor. A felvetést indokoltságát az a tény adja, hogy a három kontinentális szerzői jogi törvény szóhasználata jelentős eltéréseket mutat. A *dUrhG* a magáncélú többszörözéssel összefüggésben különbséget tesz ingyenesség („*unentgeltlichkeit*”), kereskedelmi célok („*keinen gewerblichen Zwecken*”), illetve közvetlen vagy közvetett gazdasági vagy haszonszerzési cél („*keinen unmittelbar oder mittelbar wirtschaftlichen oder Erwerbszweck*”) között.⁶⁶⁶ Az osztrák terminológia közvetlen vagy közvetett kereskedelmi célokról szól („*unmittelbare noch mittelbare kommerzielle Zwecke*”),⁶⁶⁷ az *Szjt.* pedig a „jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja” kifejezést használja.

Először is tisztázni kell, hogy mi tekinthető ingyenesnek, és mikor beszélhetünk olyan másolásról, amely ellenérték fejében történt. A német dogmatikában egyesek szerint az ingyenesség szigorúan kizár minden ellentételezést, vagyis a munkadíjon felül az alapanyag költségei sem kérhetők el.⁶⁶⁸ Mások szerint azonban a teljesítésért kizárólag „ellentételezés” („*Gegenleistung*”), vagyis fizetség nem adható, a szolgáltatást teljesítő személy előállítással összefüggésben jelentkező költségei viszont elfogadhatóak.⁶⁶⁹ Az osztrák dogmatika szerint kizárja az ingyenességet, ha a többszöröző elkéri az előállítással járó költségeket (például a munkadíjat vagy a közüzemi költségeket) a megrendelőtől.⁶⁷⁰ Az osztrák bírósági gyakorlat szerint viszont az adathordozó ára nem tartozik ebbe a körbe.⁶⁷¹

Mindezek alapján haszonszerzésről/jövedelemszerzésről akkor beszélhetünk, ha a többszörözés konkrét anyagi bevételekkel jár. A „gazdasági előny” kifejezés ennél tágabban értelmezendő, hiszen például a kapcsolati tőke legalább olyan értékes tud lenni, mint a pénz.

⁶⁶⁵ SCHWENZER 1997: p. 480-482.

⁶⁶⁶ A *dUrhG* 53.§ (2) bekezdés többi pontja és a (3) bekezdés pedig semmilyen korlátot nem tartalmaz.

⁶⁶⁷ Valamint a megrendelésre történő rögzítésnél külön említésre kerül az ingyenesség és az ellenérték fejében történő többszörözés („*unentgeltlich*” és „*entgeltlich*”). Lásd: *öUrhG* 42a.§.

⁶⁶⁸ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 551.

⁶⁶⁹ SCHRICKER 2006: p. 1082-1083. Mindezt az indokolja, hogy a megrendelőnek az adott alapanyagot akkor is meg kellett volna vásárolnia, ha maga végezte volna a másolást. Ezzel megegyező tartalmú állásfoglalásokat adott ki az SZJSZT is. Lásd: SZJSZT 28/2003, pp. 8., 9-10. – SZJSZT 11/07, p. 97.

⁶⁷⁰ STEINMETZ 1972: p. 55. – WALTER 1989: p. 70-71.

⁶⁷¹ PRIVATE FERNSEHAUFZEICHNUNGEN, p. 52.

Mindezekből az következik, hogy amennyiben a felhasználás már kereskedelmi célokat szolgál (például forgalomba hozatalra irányul),⁶⁷² akkor ez egyértelműen kívül esik a magáncélon, sőt akár a büntetőjogi felelősségre vonás alapjául is szolgálhat.⁶⁷³ A privát jelleg fenti ismertetéséből, valamint a törvényi megfogalmazásokból *a contrario* az is egyértelmű, hogy a családi (szűk személyes ismerősi) körön belüli többszörözés főszabály szerint nem tekinthető haszonszerzésnek, még akkor sem, ha ezért közvetett előny (például egy testvéri vagy baráti ajándék) társul – mindaddig, amíg ez nem ölt rendszeres jelleget.

1.2. A többszörözés módja/formája

Az osztrák és a másik két jogrendszer közötti leglátványosabb eltérés a *többszörözés módja (formája)* tekintetében fedezető fel.

Ausztriában ugyanis a saját használatra történő többszörözés alapesete kizárólag a papíralapú vagy ehhez hasonló adathordozón való másolást fedi le.⁶⁷⁴ A kutatási célú többszörözés feltétele az előzőektől eltérő hordozón történő másolás. Ide sorolható minden elektronikus (helyesebben: digitális) adathordozó,⁶⁷⁵ a videó- és magnókazetták, a digitális és analóg fényképek,⁶⁷⁶ a szkennelés. A híradások többszörözésével kapcsolatos eset a mindennapi életben nem fog át olyan tág kört. A napi eseményekről tipikusan a rádiós vagy televíziós műsorokban, valamint a nyomtatott vagy elektronikus sajtóban (újságokban) szokás

⁶⁷² Az SZJSZT egy szakvéleményében kifejtette, hogy a másolatok több megrendelő részére történő egyidejű eljuttatás sérti a jogosult terjesztéshez fűződő vagyoni jogosultságát. Lásd: SZJSZT 11/07, pp. 96, 98.

⁶⁷³ Így például a *BH 1998/324* a videokazetták engedély nélküli másolása, illetve értékesítésre való felkínálás tárgyában mondta ki a Büntető Törvénykönyv 329/A.§-ában meghatározott szerzői és szomszédos jogok megsértése kísérletéért való büntetőjogi felelősséget. Ezzel analóg megoldásra jutott az SZJSZT hanglemezek jogellenes többszörözése és terjesztése esetén. Lásd: SZJSZT 1/2002, p. 2. Ugyanígy a Btk. által meghatározott keretekben illik, ha egy fénymásoló szalon vezetője a fénymásolható tankönyvekről (az eredeti árról, illetve a fénymásolatért fizetendő árról) listát készít, amelyről a betérő hallgatók szabadon kiválaszthatták, hogy melyik kötetről kívánnak másolatot készíttetni. Lásd: SZJSZT 41/2000, p. 2.

⁶⁷⁴ E kifejezések igen tág kört ölelnek fel: ezáltal papírra kézírással vagy írógéppel át lehet írni a munkát, fénymásolás útján lehet saját példányt készíteni, a képzőművészet alkotásait (például egy festményt) saját kézzel szabadon le lehet rajzolni vagy festeni. A hasonló adathordozó fogalma felöleli a számítógép szövegszerkesztőjével történő gépelést is (habár ez csakis a mennyiségi korlátozás és a nyilvánossághoz juttatás alábbi tárgyalt feltételeit szem előtt tartva jöhet szóba).

⁶⁷⁵ Az *Szjt.* által is használt „elektronikus” kifejezéssel kapcsolatos terminológiai félreértésekkel összefüggésben lásd: MAGYAR 2008: p. 132-133.

⁶⁷⁶ Így ide sorolható a mikrofilmes fényképezés is. Ezzel összefüggésben lásd: ABEL 1951: p. 431-434.

híradást közzétenni (és nem például egy festményen). Ezek többszörözése az ezekkel analóg adathordozókon képzelhető el. A magáncélú többszörözés esetén ugyancsak az elsőként említettektől eltérő hordozók jöhetnek szóba.⁶⁷⁷

Mindezekhez képest az *Szjt.* és – a 2003-as módosítások óta – a *dUrhG* bármiféle megkötés nélkül (szinte) minden szerzői mű bármilyen többszörözési technika segítségével történő másolását lehetővé teszi. E technikák köre elég széles: a kézzel történő átirástól kezdve a fénymásolón át az asztali DVD-felvevővel és mp3 lejátszó diktafonjával való rögzítésig minden elképzelhető. Tekintettel kell lenni azonban arra, hogy egyes hordozók után (a vételárba belefoglalva) jogdíjat kell fizetni, így egyes másolási formák a törvényi engedély keretei közé esnek.

1.3. A többszörözhető művek és szomszédos jogi teljesítmények köre

a) Mindhárom jogrendszer a többszörözhető alkotások körét negatív irányból közelíti meg. Ez annyit tesz, hogy a pontosan körülhatárolt kivételektől eltekintve mindenféle szerzői mű (illetve szomszédos jogi teljesítmény) magáncélú többszörözés tárgyát képezheti.⁶⁷⁸

A három szerzői jogi törvény általános jelleggel zárja ki a *könyvek, folyóiratok, napilapok egészének*,⁶⁷⁹ valamint a *kották* reprográfia útján történő többszörözését.⁶⁸⁰ Mindezeknek az (engedély nélküli) másolása legfeljebb csak kézzel (illetve hazánkban az írógéppel) történő átirás útján képzelhető el.⁶⁸¹ Ugyancsak a magáncélú többszörözés keretein kívül esik a

⁶⁷⁷ Lásd részletesen: MEZEI 2006: p. 13-16.

⁶⁷⁸ Történeti adalék, hogy Ausztriában 1980-at megelőzően a filmművészeti alkotások nem szerepeltek a szabadon másolható alkotások között. A jogalkotó ekkor, minden bizonnyal a videomagnók rohamos terjedésére tekintettel, úgy döntött, hogy az *öUrhG* 42.§ módosításával kiterjeszti a szabad többszörözés lehetőségét a filmekre is, ezzel egyidejűleg a szerzőket az „üreskazetta-jogdíjjal” kárpótolja. Lásd: STEINMETZ 1978: p. 58-60. – DITTRICH 1980: p. 33-36.

⁶⁷⁹ *Szjt.* 35.§ (2) bekezdés utolsó mondata; *dUrhG* 53.§ (4) bekezdés b) pont; *öUrhG* 42.§ (8) bekezdés 1. pont. Teljes könyvek fénymásolásának jogellenességével összefüggésben lásd: SZJSZT 41/2000, p. 2.

⁶⁸⁰ *Szjt.* 35.§ (1) bekezdés 3. mondata; *dUrhG* 53.§ (4) bekezdés a) pont; *öUrhG* 42.§ (8) bekezdés 1. pont. Ennek a jogalapját az *Infosoc*-irányelv 5.§ (2) bekezdés a) pontjában megtalálható kivétel adja.

⁶⁸¹ Az előbbi művek vonatkozásában a német és az osztrák szerzői jog kivételként azt határozza meg, hogy magáncélból, illetve archiválás (biztonsági másolat készítése) érdekében szabadon többszörözhetőek, amennyiben kereskedelmi forgalomban nem kaphatók. Németországban ehhez legalább két évnek el kell telnie, Ausztriában nincs ilyen kikötés. Lásd: *dUrhG* 53.§ (4) bekezdés végén, illetve *öUrhG* 42.§ (8) bekezdés 1. pontjának utolsó tagmondata. További érdekesség, hogy a *dUrhG* törvényi megfogalmazása alapján az újságok

művek nyilvános előadásának (kerüljön arra sor színházban, egyetemen, koncertteremben vagy egy egyszerű kocsmában) kép- és hanghordozón való rögzítése, s az építészeti művek (a *dUrhG* alapján: építőművészeti alkotások), valamint hazánkban a műszaki létesítmények utánépítése.⁶⁸²

Az elektronikusan működtetett adatbázisok és a számítógépes programalkotások (szoftverek) esetén a magáncélú többszörözés ugyancsak kizárt. Ezek vonatkozásában speciális szabad felhasználási szabályok alkalmazandók.⁶⁸³ E kivételek hasonlósága természetesen mindhárom országban az uniós jog által támasztott követelmények (*Adatbázis* és *Szoftver* irányelvek) azonos implementációjára vezethető vissza.

Az *Szjt.* és a *dUrhG* sajátos rendelkezései folytán a szomszédos jogi teljesítmények tekintetében a szerzői művekre vonatkozó szabad felhasználási szabályok az irányadóak.⁶⁸⁴ Így konkrét kizáró ok híján a teljesítmények az általános szabályokkal összhangban többszörözhetőek szabadon magáncélra, illetve egyéb saját használatra.⁶⁸⁵ Ehhez hasonló utaló szabály híján Ausztriában mindig eseti vizsgálatot igényel annak meghatározása, hogy az egyes szomszédos jogi teljesítmények többszörözése mennyiben megengedett. Fontos viszont, hogy az *öUrhG* csak magáncélból, tehát természetes személyeknek biztosít felhasználási lehetőséget.⁶⁸⁶

b) A három jogrendszer viszonylag egységesnek tekinthető abban, hogy *a magáncélú többszörözés forrásául jogszerűen megszerzett vagy előállított műveket fogadnak el*. Bár ezt az *öUrhG* szövege konkrétan nem tartalmazza,⁶⁸⁷ azonban a jogszabály logikai

(„*Zeitungen*”) esetében nem él ez a korlát, az csak a folyóiratokra („*Zeitschriften*”) vonatkozik. Az *Szjt.* hazánkban „folyóiratok” és „napilapok” között tesz különbséget.

⁶⁸² *Szjt.* 35.§ (1) bekezdés 2. mondata; *dUrhG* 53.§ (7) bekezdés; *öUrhG* 42.§ (8) bekezdés 2. pont. A *dUrhG* vonatkozó rendelkezése kizárja továbbá a képzőművészeti alkotások terveinek kivitelezését is.

⁶⁸³ Az *Szjt.* 35.§ (1) bekezdés 2. mondatának utaló szabálya alapján lásd az 59-60.§§, illetve 62.§ (1) bekezdés; ezzel összefüggésben lásd: KOMMENTÁR 2006: pp. 311-317., 327-330. – MAGYAR 2008: p. 132. Németország vonatkozásában lásd: *dUrhG* 53.§ (5) bekezdés, illetve speciálisan a 69d-e.§§, illetve 87c.§; az irodalomból pedig: WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 556-559. – SCHRICKER 2006: p. 1094-1098. Ausztriában erről az *öUrhG* 40/D.§ (1)-(3) bekezdések, illetve a 40/H.§ (1)-(3) bekezdések adnak tájékoztatást. Lásd: HÖLLER 2003: p. 923. – DITTRICH 2002: p. 186-187.

⁶⁸⁴ *Szjt.* 83.§; *dUrhG* 83.§, 85.§ (4) bekezdés.

⁶⁸⁵ Ha nem is a magáncélú többszörözés esetkörével kapcsolatban, azonban az *Szjt.* 83.§ alkalmazásával kapcsolatos gyakorlatot lásd: BH 2006/56.

⁶⁸⁶ Vö.: *öUrhG* 69.§ (2) bekezdés, 76.§ (4) bekezdés és 76/A.§.

⁶⁸⁷ Az *öUrhG* megszüvegezése – jelzők nélkül – mindössze annyit tartalmaz: „*einem Werk*”.

értelmezéséből következik, hogy jogellenes forrásról (kalózpéldányról) jogszerűen nem készíthető másolat, még magáncélból sem.⁶⁸⁸ A *dUrhG* jóval világosabb tájékoztatást ad. Az 53.§ (1) bekezdése értelmében (2003 óta) kizárólag a nyilvánvalóan nem jogellenesen előállított, illetve – 2008 óta a – nyilvánosság számára hozzáférhetővé tett forrásművek szolgálhatnak többszörözési alapul.⁶⁸⁹ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a forrásul szolgáló műnek feltétlenül a felhasználó tulajdonában kellene állnia, így akár egy barát CD-je, vagy egy könyvtári kölcsönpéldány is szolgálhat forrásul. A lényeg, hogy a forrásnak nyilvánvalóan jogszerűen előállítottnak, beszerzettnek, vagy hozzáférhetővé tettnek kell lennie.⁶⁹⁰

Hazánkban épp aktuális vitatémát jelent e kérdéskör. Az *Szjt.* ugyanis az *öUrhG*-hoz hasonlóan nem tartalmaz ez irányú konkrét rendelkezést, azonban ismert egy olyan SZJSZT állásfoglalás, amely a három lépcsős teszt (megszorító) értelmezése révén jutott arra a véleményre, hogy e feltétel a szerzői jogunk részét képezi.⁶⁹¹ Egy ezzel ellentétes nézet szerint a teszt követelményei akkor is érvényesülnek, ha a többszörözés nem jogszerű forrásból történik.⁶⁹²

Az *Szjt.* 2008-ban megindított, legújabb reformja részeként a törvénymódosítás tervezete – az SZJSZT véleményét magáévá téve – a 35.§ (8) bekezdését az alábbiak szerint kívánta

⁶⁸⁸ MEDWENITSCH - SCHANDA 2000: p. 4. – DITTRICH 2002: p. 186. Az általuk meggyőző erejű „precedensként” felhozott esetet lásd: FIGUR AUF EINEM BEIN, p. 266-269. Ezzel ellentétes véleményeket lásd: STOMPER 2003: p. 368. – LAIMER - THIELE 2003: pp. 4-6, 9.

⁶⁸⁹ A „nyilvánvalóan” („*offensichtlich*”) kifejezést tekintetében lásd: DIETRICH 2006b: p. 810.

⁶⁹⁰ DIA-KOPIEN, p. 168-169. – DIA-DUPLIKATE, p. 900. Eszerint bár nem kell az adott alkotásnak (a fizikai hordozónak) a felhasználó tulajdonát képeznie, ahhoz azonban jogszerűen kell hozzájutni, illetve magának a hordozónak jogszerűen előállítottnak kell lennie. Ebbe a szabad felhasználás útján létrehozott másolat is beletartozik. Fontos, hogy mindkét német ajkú ország szerzői jogi törvénye szerint a magáncélú többszörözés nem irányulhat az elkészített másolat nyilvánossághoz juttatására. Vö.: III.1.5. pont. Vagyis e szabály megsértése révén létrehozott másolatok jogellenes forrásnak tekintendők. Lásd: MEDWENITSCH - SCHANDA 2000: p. 4. A német szabályozás kritikai elemzését lásd: SZINGER 2008: p. 365.

⁶⁹¹ SZJSZT 17/2006. – Az állásfoglalás elemzését lásd: GYENGE 2007: p. 214-218. – SZINGER 2008: p. 358-359.

⁶⁹² ORMÓS 2008: p. 144. A Szinger András által bemutatott teleologikus-jogszociológiai megközelítés ugyancsak az SZJSZT által képviselt állásponttal ellentétes következtetésre jut, s úgy tűnik, hogy a szerző emellett szívesebben tenné le a voksát, mint a „kizárólagos szerzői engedélyezési jog korlátok nélküli megtartása” mellett. Lásd: SZINGER 2008: p. 365-367.

meghatározni:⁶⁹³ „nem minősül szabad felhasználásnak a többszörözés, ha a szabad felhasználás kedvezményezettje tudja, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a többszörözés nem jogszerűen létrejött műpéldányról vagy a nyilvánosságához nem jogszerűen közvetített műről történik.”⁶⁹⁴

A javaslatot azonban a tervezet parlamenti vitája során a képviselők elvetették. Nehéz eldönteni, hogy hosszú távon ez volt-e a helyes döntés, az viszont világos, hogy a módosítás, mely német mintára próbálta szabályozni a kérdést, indokolatlan terhet rótt volna a felhasználókra. Egyrészt a javaslat – a *dUrhG*-hoz képest – túl tágan határozta meg a felhasználó szubjektív „tudatának” jelentőségét, ami az egyébként jóhiszemű felhasználók indokolatlan felelősségre vonásához is vezethetett volna.⁶⁹⁵ Ezzel együtt a jogosulti oldal prominens képviselői maguk is kijelentették: nincs tervükben és módjukban sem üldözni az egyszerű felhasználót,⁶⁹⁶ nem valószínű ugyanis, hogy ezt energiával bírni lehetne, s így a bizonyítás sem vezethetne minden esetben eredményre.⁶⁹⁷

⁶⁹³ A módosítás indokául a minisztérium az alábbiakat jelölte meg: „A magáncélú (és az ezzel szoros kapcsolatban álló intézményi célú) többszörözések szabad felhasználási szabályainak módosítására (korlátozására) amiatt van szükség, mert a jelenlegi szabályt a joggyakorlat többféleképpen is értelmezi abból a szempontból, hogy a jogsértő forrásból való többszörözés is a magáncélú többszörözés szabad felhasználásának hatálya alá tartozik-e vagy sem.” Lásd: Részletes indokolás a T/6374-es törvényjavaslathoz, p. 33.

⁶⁹⁴ A javaslat ezt így indokolta: „A magáncélú többszörözésre vonatkozó szabad felhasználás hatályának korlátozása azonban csak olyan módon történhet, amely figyelembe veszi azt is, hogy a forrás jogsértő jellege gyakran nem nyilvánvaló a szabad felhasználás kedvezményezettje számára – ilyen esetben pedig nem lenne arányos a teljes szerzői jogi szankciórendszert alkalmazni vele szemben. Ugyanakkor nem lehet megfelelő indokot találni arra, hogy az a személy, aki tudja, vagy az adott helyzetben elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy többszörözésének forrása jogszerűtlen, mentesülhessen az esetleges jogkövetkezmények alól.” Lásd: Részletes indokolás a T/6374-es törvényjavaslathoz, p. 33.

⁶⁹⁵ ORMÓS 2008: p. 144.

⁶⁹⁶ Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda főigazgatója, Szinger András, illetve a ProArt - Szövetség a Szerzői Jogokért igazgatója, Horváth Péter, hasonló tartalmú vélekedését lásd: Kovács Áron: *A mezei júzer üldözése előtt nyithat kaput a kormány* (<http://www.origo.hu/itthon/20081028-szerzoi-jogok-a-fajlcserelek-felhasznaloi-is-torvenyt-sertenenek-egy-javaslat.html>).

⁶⁹⁷ Elég abba belegondolni, hogy ez alapján a felperesnek minden kétséget kizáróan bizonyítania kellett volna tudnia, hogy az alperes merevlemezén található akár több ezer mp3 formátumú dal közül melyikről tudta, vagy kellett volna tudnia az alperesnek, hogy azok többszörözése engedély nélkül (s így jogellenesen) történik.

1.4. A magáncélú többszörözés keretében jogszerűen készíthető másolatok száma

Másolat alatt a mű egészének vagy egy részének minden olyan másodlagos példányát érteni kell, ami anyagi formában rögzítésre került, s az emberi szervek által közvetlenül vagy közvetve érzékelhető.⁶⁹⁸ A magáncélú többszörözés fenti definíciója a másolatok szó előtt nem tartalmazott semmilyen jelzõt, noha a német és az osztrák törvénytörvényekben található egy „*einzelne*” kifejezés. Ezt az elhagyást a kifejezéssel kapcsolatos jelentős elméleti vita és a gyakorlati tapasztalatok indokolták. Az „*einzelne*” magyar jelentése az „egyes” szóval adható vissza leginkább, azonban a német nyelvben (és jogban) ennél bonyolultabb a helyzet. Walter szerint az „*einzelne*” nem egyenlő a „*viele*” („sok”), a „*mehrere*” („több”) vagy az „*einige*” („néhány”) szavakkal, sokkal inkább az „*einige wenige*” („egynéhány”) kifejezés áll a jelentéséhez a legközelebb.⁶⁹⁹

A megengedhető mennyiség kapcsán ráadásul máig nem alakult ki stabil gyakorlat se Németországban, se Ausztriában.⁷⁰⁰ Dittrich szerint egy tudományos értekezés három másolatának három, különböző nézőpont szerint szerkesztett forrásgyűjteménybe, vagy egy ilyen gyűjtemény három külön pontjába történő felvétele, egy kvartett partitúrájáról a zenészek számára egy-egy másolat készítése, vagy egy szobor több oldalról való lefilmezése (lefényképezése) beleillik az „*einzelne*” keretei közé. Dittrich szerint a megengedett mennyiség felső határa viszont a BGH által kimondott hetes szám,⁷⁰¹ melyet ő a „mágikus hetes” kifejezéssel illetett.⁷⁰²

Többek mégis arra intenek, hogy e „mágikus hetest” sem szabad abszolút dogmaként kezelni.⁷⁰³ Németországban sincs másik olyan ítélet, ami ezzel megegyezne, sőt a BGH tétele kifejezetten eseti jellegű. Az ítélet ugyanis nem tekinthető általános válasznak arra nézve,

⁶⁹⁸ WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 549. – SCHRICKER 2006: p. 1079.

⁶⁹⁹ WALTER 1989: p. 70-71. – Ezzel összhangban lásd a BGH egyik ítéletét: KANDINSKY, p. 610-611. – Steinmetz az „*einige geringe*”, vagyis „egy csekély” számot vélte megfelelőnek. Lásd: STEINMETZ 1972: p. 54. – Lásd még: HOFFMANN 1985: p. 19-23.

⁷⁰⁰ A *dUrhG* 1965-ös elfogadásakor bevezetett „*einzelne*” kifejezés kapcsán már a hatvanas években különféle értelmezések láttak napvilágot. Egyesek a megengedhető mennyiséget a felhasználás jellegétől tették függővé, így különbséget tettek a magáncélú és az egyéb saját használatra szolgáló többszörözés között, előbbinél ötben, utóbbinál tízben húzva meg a felső határt. Lásd: NIPPE 1994: p. 888-889.

⁷⁰¹ VERVIELFÄLTIGUNGSSTÜCKE, p. 474-477.

⁷⁰² DITTRICH 2002: p. 187. Ezzel megegyező véleményt lásd: WALTER 1989: p. 70-71. – Fromm és Nordemann ennél még szigorúbban három példányt fogad el megengedettként. Lásd: NIPPE 1998: p. 889.

⁷⁰³ SCHRICKER 2006: p. 1079. – Lehmpfuhl: a *Vervielfältigungsstücke* jogesethez fűzött megjegyzéseiben, lásd: VERVIELFÄLTIGUNGSSTÜCKE, p. 477. – NIPPE 1994: p. 889.

hogy mennyi a „megengedhető”.⁷⁰⁴ Schricker szerint egy magánszemély a maga részére általában elegendő, ha egy példányt készít, ha azonban azt szeretné, hogy egy verset a karácsony alkalmával a család minden tagja elolvashassa, akár hétnél többet is előállíthat.⁷⁰⁵

A megengedhetőség felső határát így minden esetben az adott körülmények, elsősorban a többszörözés célja függvényében kell vizsgálni.⁷⁰⁶ Az OGH szerint egy szerzői jogilag védett fotónak egy tervezett folyóirat 100 példányos próbaszámában való kinyomtatása, s ebből 19 példánynak a szerkesztőbizottsághoz való eljuttatása nem jogsértő.⁷⁰⁷ Másik végletként szövetségi katonák továbbképzése céljából előállított 170 másolat az OGH szerint túllépi az *öUrhG* 42.§-a által biztosított megengedhetőségi küszöböt.⁷⁰⁸

Az *Szjt.* a fentiekhez hasonló kifejezést nem tartalmaz, viszont az előbb említett végkövetkeztetésre lehet jutni hazánkkal kapcsolatban is. A megengedhetőség felső határát kizárólag eseti jelleggel, az eset valamennyi körülményének figyelembe vételével lehet meghatározni.⁷⁰⁹

1.5. Az elkészült másolatok nem hozhatóak nyilvánosságra

A magáncélú többszörözés következő korlátja, hogy nem tekinthető szabadnak a felhasználás, amennyiben a többszörözéssel az eredeti munka a nyilvánossághoz jut.⁷¹⁰

⁷⁰⁴ FIEBINGER 1993: p. 43-45.

⁷⁰⁵ SCHRICKER 2006: p. 1080.

⁷⁰⁶ Ennek következetes alkalmazását lásd például: NULL-NUMMER II., p. 139. – AIDS-KAMPAGNE II., p. 54.

⁷⁰⁷ A jogellenességet egyrészt kizárja, hogy a 19 szerkesztő zárt egységet, s nem nyilvánosságot képezett, másrészt a másolatok saját használatra készültek, mellyel a folyóirat nulladik számának minőségét kívánták felmérni, kereskedelmi célok viszont e felhasználást nem motiválták. Lásd: NULL-NUMMER II., p. 136-139.

⁷⁰⁸ BUNDESHEER-AUSBILDUNGSFILME II., p. 159.

⁷⁰⁹ A Kommentár szerint a konkrét számot a 33.§ (2) bekezdésének általános szabályait szem előtt tartva lehet megadni, de mindig csak egyes, meghatározott számú példányra kell gondolni. Lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 204.

⁷¹⁰ A *dUrhG* 53.§ (6) bekezdése szerint: „Die Vervielfältigungsstücke dürfen weder verbreitet noch zu öffentlichen Wiedergaben benutzt werden. Zulässig ist jedoch, rechtmäßig hergestellte Vervielfältigungsstücke von Zeitungen und vergriffenen Werken sowie solche Werkstücke zu verleihen, bei denen kleine beschädigte oder abhanden gekommene Teile durch Vervielfältigungsstücke ersetzt worden sind.” Az *öUrhG* 42.§ (5) bekezdése az alábbiak szerint hangzik: „Eine Vervielfältigung zum eigenen oder privaten Gebrauch liegt vorbehaltlich der Abs. 5 und 6 nicht vor, wenn sie zu dem Zweck vorgenommen wird, das Werk mit Hilfe des Vervielfältigungsstückes der Öffentlichkeit zugänglich zu machen. Zum eigenen oder privaten Gebrauch hergestellte Vervielfältigungsstücke dürfen nicht dazu verwendet werden, das Werk damit der Öffentlichkeit zugänglich zu machen.”

Nyilvánosság („*Öffentlichkeit*”) alatt „nagyszámú” embercsoportot kell érteni. Ha azonban a személyek köre konkrétan be van határolva, és ők személyesen, vagy szervezeti értelemben egymáshoz kötődnek, nem beszélhetünk nyilvánosságról.⁷¹¹ A nyilvánosságot mindig a *konkrét eset vonatkozásában* kell megítélni. Központi tényező a résztvevők száma, a közöttük fennálló kapcsolat jellege és a hozzáférhetővé tétel célja. A szerzői jogok védelme érdekében e körülményeket mindig *szűken kell értelmezni*.⁷¹²

Egy szerzői mű előadásakor nem képeznek „zárt egységet” a bentlakásos, társadalombiztosítási szanatóriumba felvett betegek, ha esténként televíziós műsorban zeneműveket hallgatnak meg,⁷¹³ egy gazdálkodó szervezet alkalmazottai, ha munkavégzésük során munkahelyükön (egy közel száz fős teremben) hallgatják a rádiós műsort,⁷¹⁴ a tánciskola tagjai, ha a képzés során szerzői jogilag védett zenét hallgatnak,⁷¹⁵ egy vendéglőben jelenlévő személyek,⁷¹⁶ illetve egy egyszerű előadást változó összetételű közönsége.⁷¹⁷ Mindannyiuk vonatkozásukban hiányzik ugyanis a szükséges privátszféra, sőt a szolgáltatást nyújtó személynek vagy szervezetnek közvetlenül vagy közvetve haszna is származhat a felhasználásból.

A nyilvános előadáshoz képest eltérő esetkört jelent a nyilvánossághoz közvetítés, azonban a nyilvánosság kérdése e téren is alapvetően hasonlóan értelmezendő. Így nyilvánosságnak minősül az audiovizuális műveknek egy ún. (kábeles, zárt hálózatú) „hotelvideórendszer” keretei között történő hozzáférhetővé tétele, még akkor is, ha e helyiség a benne lakók „privátszféráját” képezi, mivel a mű ilyenkor is a vendégek összességéhez jut el.⁷¹⁸ A Kommentár szerint nyilvánosnak az olyan helyek tekinthetők, ahol a nagyközönség, avagy a családi, ismerősi körön kívül álló személyek is hozzáférhetnek a műhöz

⁷¹¹ FERNSEHEMPFANG IM SOZIALVERSICHERUNGS-KURHEIM, p. 74. – FIGUR AUF EINEM BEIN, p. 266.

⁷¹² BETRIEBSMUSIK, p. 52-53.

⁷¹³ FERNSEHEMPFANG IM SOZIALVERSICHERUNGS-KURHEIM, p. 74.

⁷¹⁴ BETRIEBSMUSIK, p. 52-53.

⁷¹⁵ TANZSCHULE, p. 29.

⁷¹⁶ RUNDFUNKEMPFANG IM GASTHAUS, p. 71-72.

⁷¹⁷ ÖFFENTLICHE WIEDERGABE IM HOCHSCHULBEREICH, p. 699-702.

⁷¹⁸ Az Európai Bíróság a C-306/05. sz. ügyben ugyanígy foglalt állást: „a valamely szállodában televíziókészülékek útján vett jelek közvetítése az e létesítmény szobáiban megszálló vendégek részére, függetlenül a vett jelek közvetítésének technikai módszerétől, ezen [az *Infosoc*] irányelv 3. cikke (1) bekezdésének értelmében vett nyilvánossághoz közvetítésnek minősül.” Lásd: HL C 257., 2005.10.15. Ezzel összefüggésben az osztrák irodalomból lásd: WALTER 1983: Archiv 4-6. – WALTER 1984: Archiv 9. – Ezzel ellentétes véleményt lásd: HÜGEL 1983: p. 159-160.

(megtekinthetik/meghallgathatják az előadást, illetve érzékelik a közvetítést).⁷¹⁹ A *BH 1991/147* alapján valamely rendszer akkor tekinthető nyilvánosnak, amennyiben ahhoz bárki csatlakozhat. Egy másik magyar ítélőtáblai döntés szerint a nyilvánosság megvalósul, ha „egymástól független individuumok különböző helyen és időben” férnek hozzá a műhöz.⁷²⁰

Ezekkel ellentétes példát jelent a *Null-Nummer II.* ügyben fentebb említett körülmény, mely szerint egy folyóirat szerkesztőségének 19 tagja az újság megjelentetésével kapcsolatos közös érdeküknek köszönhetően „zárt egységnek” tekinthető.⁷²¹ Ugyanígy zártnak tekintendő az ügyvéd és az ügyfél közötti viszony a közös ügy szempontjából.⁷²²

Habár az *Szjt.* a német és az osztrák mintához hasonló rendelkezést nem tartalmaz, valójában ez a követelmény hazánkban is levezethető a jogintézmény lényegéből. Mivel a magáncélú másolatkészítés kizárólag a többszörözéshez fűződő kizárólagos vagyoni jogosultságot érintheti, és sosem a terjesztést, illetve a nyilvános előadást, ezért minden olyan felhasználás, amely elhagyja a jogosult személyes körét, jogsértőnek tekinthető.

1.6. A más általi többszörözés kérdése

Mindhárom ország szerzői joga lehetőséget teremt arra, hogy a természetes és a jogi személyek (magáncélból vagy egyéb, saját használatra) ne csak maguk, hanem *másvalaki* (*egy harmadik személy*) útján többszörözzék a szerzői műveket. Ezt elsősorban az indokolja, hogy a másolási technikák nemcsak régen, de napjainkban is gyakran túl drágák ahhoz, hogy bárki rendelkezessen velük.⁷²³ Ez a lehetőség tehát azt hivatott garantálni, hogy a kevésbé vagyonos emberek is hozzáférjenek a szerzői művek másolataihoz.⁷²⁴

⁷¹⁹ Ennek az alapját az *Szjt.* 24.§ (3) bekezdése adja. A bírósági gyakorlatból több konkrét példa is hozható ezzel összefüggésben. Így a *BH 1984/268* szerint ilyen helynek tekinthető a vendégek rendelkezésére álló helyiség, a *BH 1993/228* alapján a vendéglátó üzlet (italbolt), a *BH 1992/457* és a *BH 2005/144* alapján pedig a vállalati üdülő, a kemping, vagy egy csónakház. Az *Szjt.* Kommentárja szerint ide sorolhatóak továbbá a szállodák, a panziók, a motelek közös helyiségei és szobái, az áruházak, az üzletek, az üzemanyagöltő állomások, a múzeumok és a mozik, a nyilvános közlekedési eszközök, a játéktermek, a kaszinók stb. Lásd: KOMMENTÁR 2006:p. 144.

⁷²⁰ BDT 2005.1122.

⁷²¹ NULL-NUMMER II., p. 137.

⁷²² WALTER 1989: p. 70.

⁷²³ Csupán történelem, de a hetvenes években egy videomagnó az Egyesült Államokban közel ezer dollárba került. Ennél sokkal mindennaposabb példa, hogy egy nagy teljesítményű fénymásoló hazánkban napjainkban is több százezer forintba kerül.

⁷²⁴ CB-INFOBANK I., Abs. 48. – SCHRICKER 2006: p. 1084.

A „más” személy vagy szervezet lehet egy barát, egy családtag, egy munkatárs (például egy titkárnő), egy nyilvános közkönyvtár és természetesen egy fénymásoló szalon is. Lényeges, hogy a másolást kizárólag olyasvalaki kezdeményezheti, aki azt valamilyen jogos céllal alá tudja támasztani. Ezzel együtt a többszörözés csak akkor tekinthető jogszerűnek, ha annak lefolyását *a megrendelő felügyeli*, vagyis ő mondja meg, mit kíván lemásoltatni, a *másolást folytató személy vagy szerv tevékenysége pedig nem terjed túl a „mechanikus másolási tevékenységen”*.⁷²⁵

A más általi többszörözés a német és az osztrák jogrendszerben *ingyenesen* történhet, ellenérték fejében általában csak akkor, ha arra papír alapon vagy más hasonló hordozón fotómechanikai, vagy ehhez hasonló hatású eljárás segítségével kerül sor. Ez gyakorlatilag a fénymásoló szalonok, valamint a reprográfiával foglalkozó egyéb szervezetek működésének jogi hátterét biztosítja. Ebből következik, hogy a reprográfia útján nem többszörözhető művekről, például a film-, a zene-, vagy a képzőművészeti alkotásokról más útján is legfeljebb ingyenesen lehet másolatot készíteni.⁷²⁶

Az *Szjt.* a más általi többszörözés tekintetében nem tesz említést az ingyenesség/ellenérték kérdésköréről. Az *Szjt.* 35.§ (3) bekezdése viszont kiemeli, hogy a másvalaki útján történő másolatkészítés minden esetben kizárt, ha arra számítógépen vagy elektronikus adathordozón kerül sor. Ez az előírás a rendkívül elterjedt (filmes vagy zenei) lemezhamisítás ellen kíván fellépni. Mindez természetesen nem zárja ki, hogy a fénymásoló szalonok vagy könyvtárak megrendelésre másolatokat készíthessenek a forrásművekről. Ez azonban a törvényi engedély keretei közé illik.⁷²⁷

A más általi többszörözés elé is több ízben korlátot állítanak a jogalkotók. Az előbb, a technológiával összefüggésben említett magyar korlátozás mellett példaként hozható, hogy

⁷²⁵ A BGH megfogalmazása szerint: „Nur soweit er seine Tätigkeiten auf die technisch mechanische Vervielfältigung beschränkt, hat er als ‚*notwendiges Werkzeug*‘ teil an der gesetzlichen Freistellung.” Lásd: CB-INFOBANK I., Abs. 47. Vagyis amennyiben az egyszerű kéréseken/megrendeléseken túl a másolást folytató a megkereső személy érdekében kutatásokat is folytat, s megállapítja, hogy „mely anyagokat kellene még többszörözni”, már jogsértést követ el. Lásd: CB-INFOBANK I., Abs. 46-47. – SCHRICKER 2006: p. 1085. – WANDTKE - BULLINGER 2002: p. 552.

⁷²⁶ Az osztrák jogrendszerben szintén ellenérték fejében történhet a többszörözés, ha arra átírással, illetve a 42.§ (3) bekezdésében említett híradások saját használatra történő rögzítés céljából kerül sor. Lásd: *öUrhG* 42a.§ 2. és 3. pont.

⁷²⁷ KOMMENTÁR 2006: p. 204. Ebből a szempontból a szkennelés nem ide, hanem a reprográfiához hasonló eljárás kategóriájába sorolható, s ennyiben ugyancsak jogdíjköteles felhasználást jelent.

Ausztriában nem lehet megrendelés útján többszörözni a rádióban vagy a televízióban sugárzott előadóművészi teljesítményeket, illetve ezek kép- vagy hanghordozó segítségével leadott ismétléseit, valamint a hangfelvételeket, továbbá reprográfiával vagy hasonló módon nem készíthető másolat a kereskedelmi célból (vagyis hivatásos fényképész által) fényképeszeti eljárással előállított alkotásokról sem.⁷²⁸

A BGH egy lényeges ítélete szerint, amennyiben egy közkönyvtár, vagy bármely más, a nyilvánosság rendelkezésére álló intézmény szerzői műveket megrendelésre reprográfia útján többszöröz, s a másolatokat postai úton vagy fax segítségével juttatja el a megrendelőhöz – aki a *dUrhG* 53.§ szerinti céllal alá tudja támasztani igényét –, nem sérti meg a szerzőknek a többszörözéshez és a terjesztéshez fűződő jogát. Jogsértésről akkor sem beszélhetünk, ha a másolást megelőzően reklámozták a szolgáltatást, vagy a lemásolható művek egy online katalógusban is feltüntetésre kerültek, feltéve ismét, hogy a megrendelőnek magáncélból van szüksége a másolatra. A BGH arra is rámutatott, hogy mivel nem a másoló szervezet tevékenysége a szabad felhasználás, ezért jogdíjat köteles fizetni a jogosultaknak, aminek a közös jogkezelő szervezetek szerezhettek érvényt.⁷²⁹

⁷²⁸ *öUrhG* 69.§ (2) bekezdés, 76.§ (4) bekezdés, illetve 74.§ (6) bekezdés.

⁷²⁹ A *Kopierversanddienst* ügyben a Technische Informationsbibliothek (TIB), mely a perben alperesként szereplő Alsó-Szászország kezelésében álló központi szakkönyvtár volt, a technika/mérnöki tudományok, a kémia, az informatika, a matematika és a fizika területére tartozó szakfolyóiratok cikkeiről készített fénymásolatokat. A megrendelők – akik között egyaránt voltak magánszemélyek és gazdasági társaságok is – minden esetben legfeljebb húszoldalmi mennyiséget igényelhetek. A TIB a szolgáltatását reklámanyagokban is hirdette. Alsó-Szászországot a Börsenvereins des Deutschen Buchhandels perelte be arra hivatkozással, hogy a TIB tevékenysége egyrészt a szerzői jogosultakat megillető többszörözési és terjesztési jogot sérti, másrészt a versenyjogba is ütközik. A BGH ítéletében rámutatott arra, hogy első- és másodfokon is helyesen utasították el a felperes keresetét a bíróságok. A jogalapul felhozott 53.§ (2) bekezdés 4. pontja ugyanis kifejezetten lehetővé teszi, hogy harmadik személy útján kerüljön sor a többszörözésre, s amennyiben a megrendelő jogszerű „saját céllal” rendelkezik, addig a megrendelés is jogszerű. Jogellenes terjesztésről sem beszélhetünk, hiszen a más általi többszörözés egyúttal magába foglalja a „késztermék” átadását, s ugyanígy megalapozatlannak találta a BGH a versenyjogi kifogásokat. A BGH azt is kimondta, hogy a jelen esetben fennálló törvényi joghézag pótlása, legalábbis a jogalkotó intézkedéséig, csak úgy lehetséges, hogy a *dUrhG* 27.§ (2)-(3) bekezdéseinek (a könyvtárak által fizetendő jogdíjak), a 49.§ (1) bekezdésének (újságcikkek és rádiós és televíziós kommentárok), valamint az 54a.§ (2) bekezdésének és az 54h.§ (1) bekezdésének (az üzemeltetői jogdíj) analógiájára a könyvtár tevékenységét jogdíjkötelessé nyilvánítja. Lásd: KOPIENVERSANDDIENST, Abs. 1-82.

1.7. A fájlcserelés miért nem szabad felhasználás?

Az előbbi fogalmi elemek a többszörözések szabad felhasználásként való minősítésének konjunktív feltételeit adják. Az alábbiakban azt nézzük meg, hogy ezek mennyiben alkalmazhatóak a P2P rendszerek használóira, vagyis mennyiben tekinthető szabadnak e programok használata az ő szemszögükből.

a) Mivel e törvényi kivétel alapvetően *természetes személyek* számára szolgál kimentésként, s a P2P rendszereknek is ők a használói, ezért e tényező semlegesnek tekinthető a fenti kérdés megválaszolásakor. A szervezeteknek biztosított másolási kivételek egyike sem tartalmaz olyan célzatot, amely a többszörözést indokolhatná. Így például sem archiválási, sem belső használati célra nem szokás ily módon másolatot készíteni.⁷³⁰

b) Másrészt a *más általi többszörözés* szabályai általános jelleggel alkalmazandóak a fájlcsereléssel összefüggésben is. A két német nyelvű ország joga szerint a „megrendelőnek” kell a másolást felügyelnie (kezdeményeznie), amire elektronikus művek esetén csak ingyenesen kerülhet sor. Ausztriában kizárt továbbá a hangfelvételek ily módon történő többszörözése. Hazánkban az *Szjt.* 35.§ (3) bekezdése értelmében számítógépen, illetve elektronikus hordozón szigorúan tilos más útján többszörözni. Abban az esetben, amennyiben a másolatot készítő saját akaratából juttatja el a másodpéldányokat harmadik személyekhez, természetesen már külön szabályok lesznek irányadóak (ha haszonszerzési cselekményről van szó, akkor pedig már inkább a kérdéskör büntetőjogi vetületéről kell/lehet beszélni). A gyakorlatban a más általi többszörözés egyébként is elhanyagolható. Az internethez való tömeges hozzáférési lehetőség szinte mindenkinek garantálja a személyes letöltést.

c) Harmadrészt a *másolatok számának* a kérdéskörét is neutrálisnak tekinthetjük. Habár szokás azzal érvelni, hogy a P2P rendszerek használata tömegesen zajlik, azonban a magánszemélyek cselekményeit sosem társadalmi jelenségként, hanem mindig egyedileg kell elbírálni.⁷³¹ Minden bizonnyal léteznek eltérő példák is, valójában a fájlcserelők rendszerint csak egy-két másolatot készítenek a forrásról: egyet a számítógépükre, amit gyakorta hordozható zenelejátszóikra is átmentenek. Ez viszont az „egynéhány” példány (hazánkban is alkalmazhatónak tűnő) kritériumának megfelelni látszik.⁷³² Természetesen jelentős számú másolat esetén a helyzet másként alakul, ilyenkor e feltétel a többszöröző ellen szól.

⁷³⁰ Habár ez a tendencia könnyen megváltozhat, ha a magánszemélyek mellett a könyvtárak, és a hozzájuk hasonló szervezetek is ráébrednek a P2P technológia előnyeire.

⁷³¹ MAGYAR 2008: p. 135.

⁷³² HÄNEL 2000: Abs. 34.

d) Negyedrészt amennyiben elfogadjuk a *haszon- vagy jövedelemszerzés (vagy jövedelemfokozás)* kapcsán fentebb bemutatott – stabilak tűnő, de nem ellenpéldák nélküli – tételt, hogy a letöltés önmagában még nem keletkeztet jövedelmet, vagyis hasznot csak akkor hozna, ha konkrét előnyre tenne szert belőle valaki, például adásvétel útján, akkor a *P2P* rendszerek használata nem áll ellentétben e fogalmi elemmel. Ismét megfordítva e tételt: aki azért tölt le az internetről valamit, hogy azt DVD-re írva értékesítse, természetesen nem hivatkozhat e törvényi kivétel nyújtotta védelemre.

e) Végül a *többszörözés módja/formája* sem ad határozott fogódzót a fájlcsere ellen. Ausztriában ismertek egyedül ezzel összefüggésben részletszabályok, valójában azonban mindhárom ország egyhangúan lehetővé teszi az elektronikus adathordozók segítségével való többszörözést magáncélra, ami a fájlcsere esetén elengedhetetlen.⁷³³

f) A fogalmi elemek közül azonban a *jogszerű forrás követelményének*, valamint a *nyilvánosságra hozatal tilalmának* a szigorú feltételét a fájlcsere egyik generációja sem (volt) képes egészében kielégíteni.

Ahogy az fentebb elhangzott, sem az *öUrhG*, sem az *Szjt.* nem írja elő nyíltan, hogy a forrás jogszerűsége a felhasználás feltétele, azonban a jogszabály egészéből ez levezethető, ahogy azt az SZJSZT állásfoglalása (a háromlépcsős tesztre támaszkodva) mutatja. A *dUrhG* viszont egyértelműen csak a nyilvánvalóan nem jogellenesen előállított (nyilvánosság számára hozzáférhetővé tett) forrásműveket fogadja el a többszörözés alapjául.

A kérdés alapvetően az, hogy a *P2P* rendszerekben keringő adatok egyáltalán jogszerű forrásnak tekinthetőek-e. A válasz alapvetően két részre osztható. Amennyiben a *jogosult maga teszi hozzáférhetővé alkotását* egy ilyen rendszerben, akkor ezzel hozzájárulását adja a közönség általi tömeges másoláshoz.⁷³⁴ Ez azonban a sikeres művészek körében ritkán fordul elő, leginkább a kezdő zenekarokra, az amatőr filmesekre jellemző. Nem szabad mindezt összekeverni azzal az esettel, amikor a jogosult a művét valamely honlapon teszi elérhetővé, s csupán ahhoz járul hozzá, hogy azt mások megtekintsék/meghallgassák, esetleg letöltsék,

⁷³³ Arról nem is beszélve, hogy mindhárom országban törvényi engedély formájában az adathordozók után jogdíjat fizet az azt megvásároló felhasználó.

⁷³⁴ Faludi Gábor megállapítása („az ellenszolgáltatás nélkül letölthető, vagy akár nyitott forráskódú szoftverek esetén az ideiglenes többszörözés élhet, mert a szoftverjogosult ingyenes felhasználási engedélyt ad”) analóg módon alkalmazható a fájlcsere egészére. Lásd: FALUDI 2002: p. 38-39. Kiváló példa erre a fentebb már említett *Arctic Monkeys* zenekar sikere. Ők kifejezetten a fájlcsere révén ismertették meg magukat a közönséggel. Első dalaik ily módon történő terjesztése aztán akkora siker lett, hogy a lemezüket rengeteg rajongójuk vásárolta meg fizikai hordozón.

viszont nem mond le egyéb jogosítványairól.⁷³⁵ Ilyenkor ugyanis a másolat elkészítését követően történő terjesztés jogsértést valósít meg.⁷³⁶

Amennyiben viszont valamely alkotás a jogosult engedélye, és a szükséges jogdíj megfizetése nélkül került terjesztésre, illetve vált a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, akkor ez jogsértéshez vezet, hiszen a szabad felhasználás erre a kizárólagos jogra nem terjed ki. Ezzel együtt a két német nyelvű országban *a magáncélú többszörözés* kimondott feltétele, hogy *az nem szolgálhatja azt a célt, hogy a másolatot a nyilvánossághoz juttassák.*⁷³⁷ Ebből a szempontból a társadalom több ezer tagja nem tekinthető zárt egységnek.⁷³⁸ Az pedig a jogrendszer egészéből (illetve a *nemo plus iuris* máig ható maximájából) következik, hogy jogot jogtalanra nem lehet alapítani. Eszerint pedig jogellenes forrásról jóhiszemű cselekvés mellett sem lehet jogszerű másolatot készíteni.⁷³⁹

Itt jutunk el ahhoz a körülményhez, melyet gyakran figyelmen kívül hagynak a kérdéskör megítélésekor.⁷⁴⁰ *A fájlcsere*lést ugyanis sosem részelemeire bontva, statikusan, hanem

⁷³⁵ HÄNEL 2000: Abs. 7. – TATTAY 2002: p. 17.

⁷³⁶ A *Radiohead* „*In Rainbows*” című albumát olyan üzleti modell szerint értékesítette, melyben a lemez a kiadót kiiktatva a zenekar honlapjáról közvetlenül és ingyenesen volt letölthető. Aki letöltötte, egy „becsületkassza” révén felajánlhatott bizonyos összeget a művészeknek. Aki a lemez teljes vételárát kifizette, az ajándékot is kapott. A modell viszont csak bizonyos tekintetben eredményezett sikert. A jelentős eladások, illetve a népszerűség által generált slágerlistás első helyezések, valamint a rendkívül sikeres koncertturné ellenére a tapasztalatok szerint a lemezt csak a zenekar valódi rajongói szerezték be legálisan, a nagy médiavisszhang ellenére pedig sokan még csak nem is hallottak az együttes honlapjáról. Az érdeklődők egy részét az riasztotta el a letöltéstől, hogy a *Radiohead* honlapján az e-mail címüket is meg kellett volna adniuk, feladva ezzel anonimitásukat. Az adatok azt mutatják, hogy míg torrent oldalakon keresztül a 2007. október 10-ei megjelenéstől számított közel egy hónap alatt kb. 2.3 millió másolat készült (rögtön az első napon 400.000), addig az eredeti honlapról ennél lényegesen kevesebben töltötték le az albumot. Lásd: PAGE - GARLAND 2008: p. 1-3. Az „*In Rainbows*” egyébként 2007. december 10-e óta nem érhető el a *Radiohead* honlapján, mivel az év végétől a zenekar a hagyományos fizikai hordozókon kezdte terjeszteni a lemezt.

⁷³⁷ HÄNEL 2000: Abs. 35, 40, 45-49. E sajátos német, illetve osztrák tétel alapján Hänel azt is kiemelte, hogy egymással szoros kapcsolatban álló, háromnál nem több személy közös hálózaton megoszthat egymással védett műveket. Lásd: *Uő*, Abs. 41.

⁷³⁸ DIETRICH 2006b: p. 810.

⁷³⁹ Ezzel ellentétes véleményt lásd: SZINGER - TÓTH 2004: p. 40.

⁷⁴⁰ Lásd például: LAIMER - THIELE 2003: p. 1. – Sokat emlegetett példa Dr. Ormós Zoltán 2006. január 31-én, a Magyar Televízió Kultúrház Extra című műsorában tett kijelentése, mely szerint azzal, hogy ő letölt, jogsértést nem követ el. Lásd: http://itcafe.hu/hir/vegre_kimondtak_a_letoltes_nem_buncselekmeny.html. Erre enged következtetni a Kommentár megfogalmazása is: „A fájlcsere-hálózat passzív, pusztán lehívásban, 'letöltésben'

mindig csak egészében, *dinamikájában szabad nézni*. Már az első- és második generációs programoknál is megjelent, a *BitTorrent* esetében pedig – a technológia jellegéből, valamint a közösségi oldalak „etikájából” eredően – kifejezetten rögzült, hogy *a felhasználók megosztani is kötelesek az általuk letöltött adatokat*.⁷⁴¹ Ezért bár egyesek nem látnak semmi kivetnivalót abban, ha valaki magának lement egy dalt az Internetről (amivel általánosságban egyet is lehetne érteni), valójában figyelmen kívül hagyják a tényt, hogy ezt követően maguk is feltöltőkké válnak. A mű egészének vagy bármely azonosítható részének a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele a jogosult engedélye nélkül ugyanis jogsértést eredményez.

Az *Infosoc*-irányelv 3. cikkének (2) bekezdése – európai uniós szinten – bevezette a nyilvánossághoz közvetítés kizárólagos jogának egy új válfaját, az ún. „*nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételt*”.⁷⁴² Ez alapján kizárólag a szerző dönthet arról is, hogy művét vezeték útján vagy bármely más eszközzel/módon úgy tegye a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg.⁷⁴³ E meghatározás egyáltalán nem feltételezi, hogy a hozzáférhetővé tételt többszörözés is kövesse, vagyis maga a szándék, a lehetőség megteremtése elegendő a kizárólagos jogosultság megsértéséhez.⁷⁴⁴

Ugyancsak érvként szokott elhangozni, hogy a terjesztés joga csak akkor sérül, ha a forrásmű egésze, vagy valamely azonosítható és lényeges része képezi a másolás tárgyát.⁷⁴⁵ Ez a torrentezés során – annak technikai sajátossága folytán – nem biztos, hogy bizonyítható. Itt ugyanis egy személytől mindig csak egy-egy részlet kerül letöltésre, s sosem az egész mű

megnyilvánuló elemének minősítésére lásd a 35.§ (1) bekezdéshez a magáncélú másolásról írottakat”. Lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 162.

⁷⁴¹ DIETRICH 2006b: p. 810.

⁷⁴² Német nyelven „*Zurverfügungstellen*” vagy „*Zugänglichmachung*”. Ennek előzetes nemzetközi szerzői jogi forrásait a WCT 8. cikke, illetve az EHSZ 10. és 14. cikke adta.

⁷⁴³ *Szjt.* 26.§ (8) bekezdés 2. mondat; *dUrhG* 15.§ (2) bekezdés; *öUrhG* 18a.§.

⁷⁴⁴ A Kommentár érvelése szerint: „terjesztés önmagában – mint előkészület – a példányok felkínálása, forgalomba hozatalra készen tartása is, és természetesen maga a forgalomba hozatal. Ilyen felkínálás, készen tartás módja, illetve bizonyítéka lehet kiállítás, kirakatba helyezés, hirdetés.” Lásd: KOMMENTÁR 2006: p. 136. Bár nem a fájlcsere-látvány kapcsolatban hangzott el az előző kijelentés, azonban arra is alkalmazhatónak tűnik. A zenei vagy filmes fájlok oly módon való készen tartása a számítógépen, hogy ahhoz a kívülálló személyek bármikor hozzáférjenek, szinte azonos hatással bír, mint a fenti példák. Lásd továbbá: MAGYAR 2008: p. 137.

⁷⁴⁵ Az *Szjt.* 23.§ (1) bekezdése szerint például „terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozattal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.”

(vagyis a feltöltő adatállományából csak egy-egy részlet lendül mozgásba, sosem az összes bit). Ha azonban a megosztásra szánt adatok – a kizárólag torrent fájlok segítségével történő keresés/indexálás ellenére – azonosítható egészként találhatóak meg a rendszerben részt vevők számítógépén, akkor bár a terjesztés nem, ám a lehívásra hozzáférhetővé tétel gond nélkül megállapítható.⁷⁴⁶

Mivel tehát a fel- és a letöltés részmozzanata nehezen különíthető el egymástól, s mivel a feltöltés a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszi a legtöbbször egyébként is jogellenes forrásból származó alkotásokat, **a felhasználók a magáncélú többszörözés védelmére nem tarthatnak igényt a P2P rendszerek használatakor.**⁷⁴⁷ A fájlcsere útján történő le-, illetve feltöltés egyértelműen sérti a szerzői jogosultak többszörözéshez, illetve a hozzáférhetővé tételhez és/vagy a terjesztéshez fűződő kizárólagos jogosultságát,⁷⁴⁸ ráadásul feltöltés esetén az elektronikus kereskedelmi szabályozás igénybe vétele is megalapozottnak tűnik.

Végül ki kell emelni, hogy mindhárom ország szerzői jogi törvénye kizárja a magáncélú többszörözés köréből a *szoftvereket*. A felmérések azt mutatják, hogy ha nem is elsődlegesen, de azért szignifikáns mértékben képezik számítógépes programok a fájlcsere tárgyát. Az ipoque 2007-es tanulmánya szerint Németországban a torrent oldalak adatforgalmának 10.74%-át (a forrásul szolgáló adatoknak pedig a 11.06%-át) adták a szoftverek. Ezek a

⁷⁴⁶ SZJSZT 07/08/1, p. 118. – A hamburgi tartományi legfelsőbb bíróság egy streamingeléssel kapcsolatos jogvitában szintén megerősítette ezt. Lásd: STREAMING-AUFNAHMEN URHEBERRECHTSWIDRIG, 3. pont.

⁷⁴⁷ Egy másik érdekes körülményre is fontos felhívni a figyelmet. Gyakorta hangoznak el olyan megállapítások, hogy mivel a fájlcsere nem jogsértő, ezért nincs szükség arra, hogy az érintettekkel szemben a rendőrség fellépjen, avagy a letöltők nem bűnözők. A furcsa ebben az, hogy a fájlcsere többiségénél, akik pusztán maguknak mentenek le szellemi alkotásokat, és eszükbe sem jutna ezeket üzletszerű jelleggel felhasználni, egyszerűen fel sem merülhet a büntetőjogi fellépés lehetősége. Egyesek sajnálatos módon a P2P rendszerek használatával automatikusan párhuzamba állítják a büntetőjogot, amelyre természetesen szükség lehet az üzletszerű letöltőkkel és az ilyen oldalakat üzletszerűen üzemeltetőkkel szemben, de sosem az egyszerű felhasználóval szemben. Ezzel kapcsolatos vitatható megnyilvánulások közül kiemelkedik Ormós Zoltánnak, a Microsoft jogi képviselőjének a fentebb már említett televíziós szereplése alkalmával a letöltéssel összefüggésben tett nyilatkozata: „Rendőrkkel is beszéltem, ők is tisztában vannak vele, azt mondták, hogy a magáncélú másolás törvényi engedélyét már ismerik, ilyen ügyekben a rendőrség nem lép fel”.

⁷⁴⁸ Az egyedüli német jogeset, amely ezzel foglalkozott, érdemi vizsgálatok nélkül mondta ki a jogsértés tényét, és állapította meg – nem mellékesen – a letöltő fiatalember büntetőjogi felelősségét. Lásd: KAZAA URTEIL. Ugyan csak lábjegyzetben, mégis röviden érdemes utalni további két jogesetre, melyek a korlátozottan cselekvőképes személyek (gyermek) által végrehajtott letöltésekért való szülői felelősséget tárgyalták. Lásd: KONTROLLPFLICHTEN BEI INTERNETANSCHLUSS – HAFTUNG FÜR TAUSCHBÖRSENNUTZUNG DER TOCHTER.

számok a Közel-Keleten 13.29% (és 15.49%), Dél-Európában pedig 30.37% (és 26.04%).⁷⁴⁹ Röviden tehát valamennyi szoftver (akár játékprogram, akár valamely nem szabad alkalmazás) letöltése minden egyéb körülménytől függetlenül jogsértést eredményez.

g) Az európai uniós irányelvek nemzeti jogokba való átültetése folytán a fájlcsere-lőkkel szemben további jogi eszközök is igénybe vehetők. Egyrésztől bármely olyan magánszemély, aki a magánjellegű közlés⁷⁵⁰ kereteit túllépő módon tartalmat tesz hozzáférhetővé az interneten, az *Elker*-irányelv és ezek nemzeti szabályai hatálya alá tartozik, és vele, mint tartalomszolgáltatóval szemben az irányadó felelősségi szabályok, beleértve az értesítés és eltávolítási eljárást is, ugyancsak alkalmazhatóak.⁷⁵¹

A fájlcsere-lés egyrészt azért nem minősül „magánjellegű közlésnek”, mivel a fájlcsere-lésre szolgáló kommunikációs eszközök, jellegük-nél fogva, nem tekinthetők az elektronikus levelezéssel egyenértékű szolgáltatásnak, másrészt mivel e programok alkalmazása nem pusztán „igénybevetelnek” tekinthető, hiszen, ahogy az már fentebb elhangzott, napjainkban elvárt/bevett dolog a letöltött fájlok visszaosztása/hozzáférhetővé tétele.⁷⁵²

Ha azonban a felhasználók ily módon az elektronikus kereskedelmi szabályozás hatálya alá tartoznak, joggal merülhet fel a kérdés, hogy az adataik kiszolgáltatására kötelezhetőek-e az internetszolgáltatók. Ezzel összefüggésben a 2004-ben, a Tanács és az Európai Parlament által elfogadott *Jogérvényesítési irányelv* rendelkezéseire kell fordulnunk.⁷⁵³

⁷⁴⁹ IPOQUE 2007: p. 5. Az ipoque 2006-os felmérése szerint még az adatforgalom 20.74%-át adták a szoftverek, s ezek az összes fájl 14.08%-át adták. Lásd: IPOQUE 2006: p. 3. Ez arra enged következtetni, hogy – a két kutatás tematikájában és tárgyiban bekövetkezett változások ellenére is – a szoftverek letöltésének aránya relatíve csökkent. A forrásokból viszont az abszolút mennyiség nem tudható meg. Ez annyit jelent, hogy a letöltések száma, a P2P programok jelentős ütemű terjedésének köszönhetően még nöhetett is.

⁷⁵⁰ Az *Elker*-törvény 2.§ m) pontja értelmében „magánjellegű közlésnek tekinthető: „a kereskedelmi, üzleti vagy hivatásszerű tevékenység vagy közfeladat körén kívül eső célból eljáró személy által használt elektronikus levelezés vagy azzal egyenértékű, egyéni közlésre alkalmas kommunikációs eszköz útján, információs társadalommal összefüggő szolgáltatás igénybevetelével történő közlés, ideértve az ilyen módon tett szerződési nyilatkozatokat is.”

⁷⁵¹ Ezt erősíti meg a BDT 2008.1777 ítélet is hazánkban.

⁷⁵² Ezzel összefüggésben lásd: FALUDI 2006: p. 153-155.

⁷⁵³ Ennek szükségességéről már az *Infosoc*-irányelv 8. cikk (1) bekezdése is említést tett: „A tagállamok az irányelvben foglalt jogok és kötelezettségek megsértése esetére megfelelő szankciókról és jogorvoslatokról rendelkeznek, továbbá minden szükséges intézkedést megtesznek e szankciók és jogorvoslatok alkalmazásának biztosítása érdekében.”

Az irányelv alapján ugyanis a nemzeti jogalkotók számára lehetővé vált, hogy törvényi szinten hatalmazzák fel a szerzői jogosultakat konkrét bíróságon kívüli (megelőző), illetve bíróság által (az eljárás során) elrendelhető intézkedések megtételére, illetve kezdeményezésére.⁷⁵⁴ Ezeknek az intézkedéseknek, eljárásoknak és jogorvoslatoknak, összhangban az irányelv általános kötelezettségeket meghatározó 3. cikkével, méltányosnak és igazságosnak kell lenniük, nem lehetnek bonyolultak és költségesek, illetve nem eredményezhetnek ésszerűtlen határidőket és indokolatlan késedelmeket. Ezzel együtt hatásosnak, arányosnak, és ami rendkívül fontos, elrettentőnek kell lenniük.⁷⁵⁵

A *Jogérvényesítési* irányelv által biztosított (bírságon kívüli) jogosultságok felölelik a bizonyítékok bemutatásának (6. cikk), illetve azok megőrzéséhez szükséges intézkedések elrendelését (7. cikk), a jogsértő cselekményekkel, illetve személyekkel kapcsolatos tájékoztatáshoz fűződő jogot (8. cikk), a fenyegető szerzői jogsérelem megakadályozására, illetve a jogsértés folytatásának megakadályozására szolgáló ideiglenes intézkedéseket (9. cikk).⁷⁵⁶ Bírósági eljárás keretében lehetőség nyílik továbbá – a jogosultat megillető kártérítési igények sérelme nélkül – arra, hogy a jogsértést elősegítő eszközöket visszavonják (esetleg véglegesen kivonják) a piacról, esetleg megsemmisítsék őket (10. cikk), illetve arra, hogy a jogsértőt bírósági határozattal tiltsák el a további jogsértésektől (11. cikk).⁷⁵⁷

A *Jogérvényesítési* irányelv rendelkezéseit mindeztáig ugyan kevés ízben alkalmazták, azonban ezek az eljárások is kellő támaszt nyújtanak a jogsértést elkövető személyekkel szembeni adatszolgáltatás kérdésének tárgyában.⁷⁵⁸

⁷⁵⁴ Az irányelv (20) preambulum bekezdése alapján mindezekre azért van szükség, mivel „a bizonyítékok központi jelentőséggel bírnak a szellemi tulajdonjogok megsértésének megállapításakor, szükséges biztosítani, hogy a bizonyítékok bemutatására, megszerzésére és megőrzésére hatékony eszközök álljanak rendelkezésre.”

⁷⁵⁵ Ezek a meghatározások egyébként hasonlóságot mutatnak a *TRIPS* 41. cikk (1)-(2) bekezdésének előírásaival, és az *Infosoc*-irányelv 8. cikkének (1) bekezdése is hasonló tartalommal bír: „Az előírt szankciók hatékonyak, arányosak és visszatartó erejűek kell, hogy legyenek.”

⁷⁵⁶ A *Jogérvényesítési* irányelv 9. cikk (1) bekezdés a) pontja azt is lehetővé teszi, hogy az általános feltételekkel megegyezően „ideiglenes intézkedést rendelhessenek el olyan közvetítő ellen, akinek szolgáltatásait harmadik személy szellemi tulajdonjog megsértésére veszi igénybe”.

⁷⁵⁷ A *Jogérvényesítési* irányelv nemzeti jogba átültetett rendelkezéseit lásd: *Szjt.* 94.§ (2006 óta hatályos); *dUrhG* 101-101b.§§ (2008); *öUrhG* 87b-87c.§§ (2005). Az irányelv hazai átültetésével összefüggésben lásd részletesen: BACHER - FALUDI 2005: p. 153-168.

⁷⁵⁸ Az SZJSZT elvi szinten viszont kimondta, hogy a DC protokoll alapján működő fájlcsere hálózatokban szerepet vállaló hubok üzemeltetői és a fájlcsere szoftvereket elérhetővé tevő szolgáltatók ezen szabályok alapján felelősséggel tartoznak. Lásd: SZJSZT, 07/08/1, p. 125. Ez utóbbival összefüggésben érdemesnek tűnik

Az első ilyen eset a spanyol *Promusicae v. Telefónica* ügy volt. Itt a jogvitát az eredményezte, hogy a Telefónica (egy spanyol távközlési konszern) nem volt hajlandó teljesíteni a Promusicae (a zeneszerzők spanyol közös jogkezelő szervezete) azon kérését, hogy bocsássa rendelkezésére azon meghatározott (a *KaZaA* programot használó) személyeknek a személyazonosságát, illetve lakhelyét, akiknek hozzáférést biztosít az internethez, és akiknek ismeri az IP-címét,⁷⁵⁹ valamint az internetre való csatlakozásuk napját és időpontját.⁷⁶⁰

Az Európai Bíróság nagytanácsa ítéletéhez a *Jogérvényesítési* irányelven felül több más normát is felhasznált. A *Jogérvényesítési* irányelv 8. cikke egyrészt lehetővé teszi, hogy szellemi tulajdonjog megsértése miatt indult eljárásokkal összefüggésben az eljáró bíróság elrendelhesse a szükséges információk átadását. Másrészt az *Elker*-irányelv 15. cikk (1) bekezdése határozottan kizárja, hogy a tagállamok a szolgáltatók számára általános tájékoztatási kötelezettséget írjanak elő, a (2) bekezdés alapján azonban lehetőség van arra, hogy a tagállamok előírják a *közigazgatási hatóságok* irányába történő tájékoztatás kényszerét. Harmadrészt pedig az ún. „elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv”⁷⁶¹ 5.

megjegyezni, hogy a torrent kliensekre, mivel ezek messze nem kizárólag jogsértő adatátvitelre alkalmas kliensprogramok, ez a vélemény nem tűnik alkalmazhatónak.

⁷⁵⁹ Az IP-cím („*Internet Protocol Address*”), amelyet gyakran egyfajta „internetes telefonszámként” is jellemeznek, rendszerint egy olyan dinamikusan változó (négy részből álló, részenként 0-tól 256-ig terjedő) számkombináció, amelyet az ISP az internetre csatlakozó felhasználóknak eseti jelleggel oszt ki, a kapcsolódás megszakítása után pedig „elveszik”. Ez annyit tesz, hogy a felhasználó valamennyi csatlakozás alkalmával újat kap a szolgáltatótól. Az eddigi német gyakorlat szerint néhány napot követően az ISP automatikusan törölt valamennyi olyan adatot, amelyből vissza lehetett követni, hogy az adott IP-címhez ki tartozott egy bizonyos időpontban. Lásd: DIETRICH 2006a: p. 89. A legújabb – uniós – gyakorlat szerint azonban az ISP-k 6 hónapig kötelesek lesznek az információkat tárolni. Vö: 761. l.ábjegyzet. Érdeemes megemlíteni, hogy a dinamikus IP-címek mellett ismertek állandó, vagy „dedikált” IP-címek is, amelyek rendszerint egy hálózat részeként változatlanok. Az ilyen cím tehát mindig ugyanahhoz a számítógéphez (és legtöbbször felhasználóhoz) tartozik.

⁷⁶⁰ PROMUSICAE V. TELEFÓNICA, 30. pont.

⁷⁶¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2002/58/EK irányelve (2002. július 12.) az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről. Ezt az irányelvet 2006-ban oly módon egészítették ki, hogy a szolgáltatóknak minimum hat hónapig, legfeljebb két évig meg kell őriznie az azonosításhoz szükséges adatokat. Lásd: az Európai Parlament és a Tanács 2006/24/EK irányelve (2006. március 15.) a nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtása, illetve a nyilvános hírközlő hálózatok szolgáltatása keretében előállított vagy feldolgozott adatok megőrzéséről és a 2002/58/EK irányelv módosításáról, 6. cikk. A 15. cikk (3) bekezdése alapján azonban ennek a rendelkezésnek a bevezetését

cikke előírja az elektronikus hírközléssel kapcsolatos *forgalmi adatok bizalmas kezelésének kötelezettségét*. Ez alapvetően kizárja, hogy a felhasználó hozzájárulása nélkül az adataihoz hozzáférjenek, vagy azokat például lehallgassák, tárolják, vagy megfigyeljék.⁷⁶² Ezen irányelv 15. cikke akkor teszi lehetővé az *előbbieket korlátozását*, amennyiben „a 95/46/EK irányelv 13. cikk (1) bekezdésében említettek szerint egy demokratikus társadalomban szükséges, megfelelő és arányos intézkedésnek minősül a nemzetbiztonság (...), a nemzetvédelem és a közbiztonság védelme érdekében, valamint a bűncselekmények, illetve az elektronikus hírközlési rendszer jogosulatlan használata megelőzésének, kivizsgálásának, felderítésének és üldözésének a biztosítása érdekében.” A 95/46/EK irányelv egyébként a személyes adatok titkosságának megőrzésével kapcsolatos korlátok felállítását akkor teszi lehetővé, amennyiben erre – többek között – mások jogainak és szabadságainak érdekében szükség van.

Az Európai Bíróság a fenti normákra tekintettel megállapította, hogy a nemzeti jogalkotók a közérdekű esetek mellett polgári eljárással összefüggésben is bevezethetnek bizonyos korlátozásokat az adatok titkosságával összefüggésben, ez azonban nem jelent általános kötelezettséget. S mivel a spanyol jogalkotó kizárólag a közérdekű esetekre korlátozta az adatszolgáltatási kötelezettséget, amire minden jogosultsága megvolt, *a Telefónica jogosult, de nem köteles a Promusicae felhívására adatokat nyújtani – mindaddig, amíg nem büntető-, vagy egyéb hasonló eljárásról van szó, vagy a bíróság a jogosult kérelmére ezt el nem rendeli.*

A vizsgált három kontinentális ország szerzői joga – legalábbis a *Jogérvényesítési* irányelvnek a nemzeti jogokba való átültetése óta⁷⁶³ – világosan fogalmaz az internetszolgáltatók esetleges adatszolgáltatási kötelezettségével összefüggésben. Kiválóan

a tagállamok 2009. március 15-ig elhalaszthatták. Németország és Ausztria az irányelvhez fűzött nyilatkozatában ezt meg is tette. Hazánk ilyen nyilatkozatot nem adott ki.

⁷⁶² Ezzel együtt a 6. cikk azt is előírja, hogy amennyiben a forgalmi adatok már nem szükségesek a közlés továbbításához, akkor ezeket törölni kell, vagy anonimé kell tenni. A forgalmi adat, illetve a közlés fogalmát az irányelv 2. cikk b), illetve d) értelmű rendelkezései határozzák meg.

⁷⁶³ Németországban ugyanis a *Jogérvényesítési* irányelv átültetését megelőzően a *Promusicae* ügyben kifejtettekkel összhangban ítélezett két felsőbbbíróság. Lásd: AUSKUNFTSANSPRUCH GEGEN DEN INTERNET-PROVIDER, p. 324-327. – AUSKUNFTSPFLICHT EINES ACCESS-PROVIDERS, Abs. 1-52. Ezzel összefüggésben lásd még: DIETRICH 2006b: p. 809. A *BVerfG* pedig egy 2008 eleji döntésében megállapította, hogy az érintett adatok kiadására csakis súlyos bűncselekmény elkövetése miatt indított eljárás keretei között kerülhet sor. Ebbe viszont a szerzői jogsértések nem tartoznak bele. Lásd: VORRATSDATENSPEICHERUNG, Abs. 1-188. Gyakorlatilag ez a jogi helyzet egészében megváltozott a *Jogérvényesítési* irányelv rendelkezéseinek a *dUrhG*-ba való átültetését követően. A módosítás 2008. szeptember 1-én lépett hatályba.

példázza ezt egy, az OGH által kezdeményezett, friss előzetes döntéshozatali eljárás.⁷⁶⁴ Ebben az Európai Bíróság – a *Promusicae* ügyben tett megállapításait tovább csiszolva – úgy fogalmazott, hogy *nem ellentétes a fentebb említett uniós joganyaggal egy olyan nemzeti szabályozás, amely alapján a tagállamok személyes jellegű forgalmi adatok harmadik magánszemélyekkel való közlésre irányuló kötelezettséget állapítanak meg szerzői jogok sérelme miatt polgári peres eljárás indításának lehetővé tétele érdekében.*⁷⁶⁵

Az *Infosoc*-irányelv 8. cikk (3) bekezdése alapján ugyanis a tagállamoknak lehetővé kell tenniük, hogy a jogaikban sértett személyek a közvetítő szolgáltatókkal („*Vermittler*”) szemben is érvényesíthessenek ideiglenes intézkedéseket. A *Jogérvényesítési* irányelv 8. cikke pedig lehetővé teszi, hogy a jogsértés elkövetéséhez kereskedelmi mértékben szolgáltatást nyújtó szervezetek is ezen ideiglenes intézkedések hatálya alá tartozzanak.⁷⁶⁶

Ennek megfelelően az *öUrhG* 81.§ (1a) bekezdése, valamint a 87b.§ (2)-(3) bekezdései fényében a *közvetítő szolgáltatók* szintén kötelezhetőek a jogsértés abbahagyására, illetve a jogsértést elkövető személyek adatainak a közlésére. Az Európai Bíróság az OGH által feltett első kérdésre adott válaszában pedig a „csupán” internet-hozzáférést biztosító szolgáltatókat is az *öUrhG* fenti szakaszaiban említett közvetítő szolgáltatóknak találta.⁷⁶⁷

A magyar szabályozás ezzel gyakorlatilag megegyezik,⁷⁶⁸ a *dUrhG* 101.§-a azonban csak az adatszolgáltatás vonatkozásában állapít meg intézkedési lehetőséget a közvetítő szolgáltatókkal szemben.

Az Európai Bíróság külön felhívta a figyelmet a másodikként említett eljárásban arra, hogy az adatszolgáltatási kötelezettség semmi esetre sem sértheti a különböző alapjogok (itt:

⁷⁶⁴ Az eredeti jogesetet lásd: ZIVILRECHTLICHER AUSKUNFTSANSPRUCH GEGEN ACCESSPROVIDER. E helyütt kell rendkívüli hangsúllyal felhívni a figyelmet arra, hogy az érintett jogvita alperese – ahogy az a jogeset nevéből is kitűnik – egy ún. „Accessprovider”, vagyis az *internetes infrastruktúrát biztosító szolgáltató* volt, s nem egy ISP, amely az internethez való konkrét hozzáférés biztosítását végzi. Tekintettel azonban arra, hogy e kettő szolgáltató típus a gyakorlatban azonos cégek kezében is összefolyhat, illetve a fent már hivatkozott uniós és nemzeti jogszabályok is általános jelleggel „szolgáltatókról” tesznek említést, ezért a törzsszövegben szereplő megállapítások mindkét nagy típusra irányadóak.

⁷⁶⁵ LSG v. TELE2, 29. pont.

⁷⁶⁶ FALUDI 2008: p. 18.

⁷⁶⁷ LSG v. TELE2, 46. pont.

⁷⁶⁸ A jogsértés abbahagyása vonatkozásában: *Szjt.* 94.§ (1) bekezdés b) pont, valamint (3) bekezdés; az adatszolgáltatás tekintetében *Szjt.* 94.§ (1) bekezdés d) pont, valamint (4) bekezdés. Ezzel összefüggésben lásd: FALUDI 2006: p. 150-151.

személyes adatok védelméhez fűződő jog) egyensúlyát, illetve az arányosság elvét.⁷⁶⁹ Megállapítható azonban, hogy mivel az uniós joganyag a magáncélú közlések védelmét teljes mértékben garantálja, az ennek a kereteit túllépő jogsértő internetes felhasználások joggal képezhetik adatszolgáltatás tárgyává.⁷⁷⁰

Zárásként röviden meg kell említeni, hogy adatszolgáltatás is csak annyiban képzelhető el, amennyiben az erre kötelezhető szervezet a birtokában van az érintett adatoknak. Az *Ektv.* úgy rendelkezik, hogy (az internetszolgáltató és a fogyasztó között) előfizetési szerződés köthető írásban, szóban, és ráutaló magatartással is.⁷⁷¹ Adatokhoz a szolgáltató ezek közül csakis az első esetben juthat, vagyis az ettől eltérő esetekben (például egy internetkávézóban, vagy a nyilvános helyeken hozzáférhető, vezeték nélküli szolgáltatásra való csatlakozás során történő felhasználásoknál) a fenti tájékoztatási kötelezettség nem teljesíthető.⁷⁷²

h) Végző soron tehát a fájlcsere (avagy másként: a magáncélú többszörözés szabályait túllépő) természetes személy felhasználókkal szemben mind a szerzői jogi, mind az elektronikus kereskedelmi és jogérvényesítési szabályok alapján lehetséges a fellépés, amellyel a jogosultak gyakran élnek is.

Egy 2006-os adat szerint az IFPI által Európában indított több ezer perben az emberek többsége a kiegyezést választotta, átlagosan 2600 euró körüli összeg ellenében.⁷⁷³ A három kontinentális országból magyar és osztrák adatok híján csak a német gyakorlatról lehet további információkkal szolgálni. Németországban a rendőrség a jogosultak „nyomozói” által bemutatott bizonyítékok alapján a masszív (1000 fájlnál többet megosztó) jogsértőkkel szemben indít eljárást. Amennyiben ez a terhelt bűnösségének megállapításával végződik, akkor a jogosulti érdekképviselők kezdeményezik a magánszemélyek adatainak kiadását, amelyet magánjogi perek követhetnek. Egyes adatok szerint az elmúlt néhány évben 16.000 ilyen eljárás indult.⁷⁷⁴

⁷⁶⁹ LSG v. TELE2, 29. pont.

⁷⁷⁰ FALUDI 2006: p. 154-155.

⁷⁷¹ *Ektv.* 129.§ (1) bekezdés.

⁷⁷² FALUDI 2006: p. 155-156.

⁷⁷³ Lásd: www.edri.org/edriagram/number4.7/filesshare.

⁷⁷⁴ Lásd: www.edri.org/edriagram/number6.8/german-copyright-change.

2. A magáncélú többszörözés az Egyesült Államokban

A három kontinentális ország szerzői jogával szemben, melyek a magáncélú többszörözés témakörét részletesen kidolgozott dogmatikai alapokra helyezik, az *USCA* ez irányú konkrét rendelkezése híján e kérdéskör kizárólag a bírósági esetek fényében, az azokból levezethető általános, és a tudományos élet által is megerősített tételeken keresztül mutatható be. A magáncélú többszörözés, mint majd látni fogjuk, bizonyos feltételek fennállta esetén a fair use teszt keretei közé beilleszthető. Az alábbiakban két olyan témakör kerül bemutatásra, melyekből világosan kiolvasható, hogy a fájlcsere-léssel kapcsolatos perekben alkalmazható lesz-e a teszt.

2.1. Szerzői művek fénymásolása

A fénymásolás gyakorlatának jelentőségét illetően árulkodó adat, hogy az Egyesült Államok közönyvtárai 1976-ban 54 millió oldalnyi fénymásolatot készítettek.⁷⁷⁵ Ez a kiterjedt gyakorlat komolyan veszélyeztette az írás alapú szerzői művek piacát, a szerzők megbecsülését és egzisztenciáját. E vitatéma több évtizede napirenden van, és több fajsúlyos bírósági döntést is felvonultat, és az *USCA* 1976-os reformrendeletei ellenére sem forrott ki egészen napjainkig.

A fénymásolás jogi megítélése szempontjából két nagy időszak között tehető különbség. A választóvonalat az 1976-os *USCA* adja. Ezt megelőzően – konkrét szövetségi rendelkezések híján – a szerzői művekről engedély nélkül fénymásolatot készítő személyek/szervezetek feltétlenül jogsértést követtek el, és ez alól csak a fair use teszt alapján részesülhettek kimentésben. Az *USCA* hatályba lépését követően a 108.§ egyes intézményeknek meghatározott keretek között lehetővé teszi a (gyakorlatilag archiválási célú) fénymásolást, aki viszont ebbe a körbe nem esik bele (így például a magánszemélyek, az egyetemek és azok oktatói), az csak az immár törvényi alapokkal rendelkező fair use tesztre hivatkozhat a bíróság előtt. A tesztnek szerves részét képezi az a törvényi szintre nem emelt, de a Kongresszus által is támogatott anyag, amely a tantermi fénymásolás fair határait hivatott meghatározni. A röviden *Classroom Guidelines* elnevezést viselő dokumentum⁷⁷⁶ elemzése ezért az alábbiakban szintén indokolt.

⁷⁷⁵ NIMMER - NIMMER 2005: p. 13.05.§[E][1], 514. lábjegyzet.

⁷⁷⁶ Teljes nevén: „Agreement on Guidelines for Classroom Copying in Not-for-Profit Educational Institutions with Respect to Books and Periodicals”. Lásd ennek teljes szövegét: FREID 1976: p. 511-513. Elfogadásának körülményeiről pedig lásd: BRANDFONBRENER 1985: p.682-688.

Érdekes, hogy az Egyesült Államok korábban és most sem tervezi egy törvényi engedélyezési rendszer bevezetését. Létezik ugyan egy önkéntes alapokon szerveződött „clearinghouse” szisztéma, azonban törvényi kényszer híján ezek a szervezetek a felhasználók által kezdeményezett szerződések, ennek híján pedig csak pereskedés útján tudják beszédni az általuk képviselt jogosultakat megillető jogdíjakat („royalty”).

2.1.1. Az 1976-ot megelőző időszak gyakorlata

A fénymásolással részben kapcsolatba hozható első jelentős jogvita⁷⁷⁷ alapját az adta, hogy egy kórusvezető engedély nélkül készített a felperes zeneszerző „*My God and I*” című dalának kottájáról másolatokat, majd azt a kórus számára újrhangszerelte, s 48 példányban szétosztotta diákjai között.⁷⁷⁸ Az ügyben eljáró Eight Circuit szerint a felhasználás jogsértést eredményezett, egyrészt azért, mert a kották többszörözését („*reprint*”) az 1909-es szerzői jogi törvény a szerzők kizárólagos jogosultságának tekintette, másrészt a fair use teszt is csak a csekély mértékű felhasználásokat részesíti védelemben, amit viszont az alperes magatartása meghaladt.⁷⁷⁹

Néhány évvel később a híres *Williams & Wilkins* ügyben egy egészségügyi folyóirat kiadója arra hivatkozással perelte be az Egyesült Államokat, hogy a *National Institutes of Health* (NIH) és a *National Library of Medicine* (NLM) kormányzati könyvtárak jogellenesen fénymásoltak ki négy folyóiratból nyolc cikket. Ezen intézmények más könyvtárak, kormányzati szervek, magán- illetve kereskedelmi szervezetek kérésére rendszeres jelleggel készítettek fénymásolatokat.⁷⁸⁰ Mindkét könyvtár felállított bizonyos korlátokat, így a NIH (és ezzel nagyjából azonos módon az NLM) csak egészségügyi alkalmazottaknak nyújtotta szolgáltatását, számonként legfeljebb egy cikket lehetett kérni, és 40 oldalasnál hosszabb másolatok egyszerre nem készültek. Nem követelte meg viszont az igénylés megindokolását, s a másodpéldányok véglegesen az igénylő tulajdonában maradtak.

⁷⁷⁷ WIHTOL v. CROW, p. 777.

⁷⁷⁸ Az alperes ráadásul az átdolgozott kottán nem tüntette fel a forrást, annak szerzőjeként egyedül önmagát jelölte meg. Lásd: WIHTOL v. CROW, p. 779.

⁷⁷⁹ A bíróság érvelése szerint: „Whatever may be the breadth of the doctrine of ‘fair use,’ it is not conceivable to us that the copying of all, or substantially all, of a copyrighted song can be held to be a ‘fair use’ merely because the infringer had no intent to infringe.” Lásd: WIHTOL v. CROW, p. 780.

⁷⁸⁰ A NIH 1970-ben több mint 3000 egészségügyi szaklapból közel 93.000-et, kb. 930.000 oldalas terjedelemben, az NLM pedig 120.000-et több mint egymillió oldalas terjedelemben.

A könyvtárak a fair use tesztre alapították védekezésüket, mondván, hogy e magatartásuk hosszú ideje létező szokás, ezzel segítve az egészségügyi alkalmazottakat munkájukban és kutatásaikban. A másodfokon eljáró Court of Claims⁷⁸¹ szerint a felperes nem bizonyította, hogy a másolási tevékenységgel vagyoni jogai lényegesen csorbultak volna, egyúttal kiemelte, hogy az orvos- és gyógyszerészeti tudományi kutatások látnák kárát annak, ha a magatartás jogszerűtlenségét állapítanák meg. Mindezekre tekintettel a bíróság 4-3-as többséggel úgy találta, hogy e magatartás beleillett a fair use tesztbe.⁷⁸² Habár a Supreme Court később kiadta az ügyben a certiorarit, végül a legfőbb bírák szavazategyenlősége (4-4) miatt az ítéletet indokolás nélkül helyben hagyta.⁷⁸³

Az ügy komoly visszhangot váltott ki, s nem csak azért, mert a Court of Claims feltételezéseken alapuló döntést hozott. Dratler szerint a Court of Claims hibásan járt el, amikor a kártérítési igény elutasításával egyidejűleg nem gondolkodott valamely más alternatív megoldásban, például kötelező engedélyezés előírásában.⁷⁸⁴ Többek is felvetették, hogy a reprográfiával összefüggésben az ASCAP (a zeneszerzők, irodalmi szerzők és kiadók érdekvédelmi szervezetéhez) által kidolgozott – a művek nyilvános előadásával kapcsolatos engedélyek kiadására hivatott – jogkezelési rendszerhez hasonló szisztémát kellene létrehozni.⁷⁸⁵

2.1.2. Az 1976-ot követő időszak gyakorlata

A *Williams & Wilkins* ítélet megszületését követően két évvel elfogadásra került a jelenleg is hatályos *USCA*, ami immáron konkrét rendelkezéseket tartalmaz a fénymásolással összefüggésben, megteremtve mind a magáncélú, mind – a kontinentális jogi szóhasználattal élve – az egyéb saját használatra történő fénymásolás jogi alapjait. Az *USCA* 107.§-ának

⁷⁸¹ Az Egyesült Államokkal szemben benyújtott valamennyi keresetet másodfokon a fenti bíróság bírálja el, s nem a tizenkét Circuit Court valamelyike.

⁷⁸² A Court of Claims ráadásul úgy látta, hogy a felperesi folyóiratok előfizetőinek száma egészen 1969-ig nőtt, az éves adózás előtti bevétele pedig csak a vizsgálatot megelőző három évben kezdett csökkenni, ám a felperes üzleti tevékenysége még így is a GDP-nél gyorsabb mértékben növekedett. Ráadásul a perben érintett négy újság csak kis részét képezte a felperes kiadói tevékenységének. Lásd: WILLIAMS & WILKINS, *F.2d*, p. 1357-1359.

⁷⁸³ WILLIAMS & WILKINS, *U.S.*, p. 376. Az esettel kapcsolatban lásd még: ROSENFELD 1975: p. 119-140. – CIRACE 1984: p. 658-667. – NIMMER - NIMMER 2005: 13.05.§[E][4][c].

⁷⁸⁴ DRATLER 1988: p. 251., 84. lábjegyzet.

⁷⁸⁵ Az ASCAP engedélyezési szisztémájával összefüggésben lásd: PERLMAN - RHINELANDER 1975: p. 374. – REESE 2001: p. 245. – COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN 2003: p. 462-465.

preambuluma ugyanis a „tudományos vagy kutatási célú”, illetve „beleértve a tantermi használatra történő többszörözést is” fordulatokat használja, az első faktor pedig „non-profit oktatási célú” felhasználásról beszél. Az is világos továbbá, hogy a fair use tesztben kétszer is elhangzó „include” ige folytán a törvényben konkrétan megjelölt célzatok, illetve faktorok mellett továbbiak is elképzelhetők.⁷⁸⁶ Így ugyan a törvény konkrétan nem tartalmazza a magáncélú többszörözés kitélt, az ilyen felhasználások – a törvényi faktorok eseti és figyelmes alkalmazását követően – beilleszthetőek a teszt keretei közé.

Másrészt érdemes azt is megemlíteni, hogy a reform eredményeként – a Kongresszus támogatását élvezve – 1977-ben létrejött a fénymásolás önkéntes alapokon működő jogvédő szervezete, a „Copyright Clearance Center” (a továbbiakban: CCC) is. Erről, valamint a fénymásolással kapcsolatos legfontosabb jogesetokről is szó lesz az alábbiakban.

a) Az egyéb saját használatra történő többszörözés

Tekintettel arra, hogy az USCA kizárólag a kontinentális szerzői jogban egyéb saját használatra történő többszörözésnek nevezett esetkörökről tesz említést, érdemes elsőként ezekre kitérni.

Különösebb magyarázatot nem érdemel az USCA 108.§-a, mely – az európai szabályozáshoz hasonló tartalommal, de jóval kazuisztikusabb formában – a könyvtárak számára biztosít archiválási és kutatási célú törvényi kivételt.⁷⁸⁷

Ennél valamivel részletesebb kifejtést igényel az oktatási célokat szolgáló tantermi többszörözés esetköre. A törvény rendelkezésénél fogva („multiple copies for classroom use”)

⁷⁸⁶ Vö.: III. Rész, III.5. alfejezet.

⁷⁸⁷ A három oldalas szakasz lényegi rendelkezése szerint: „(a) Except as otherwise provided in this title and notwithstanding the provisions of section 106, it is not an infringement of copyright for a library or archives, or any of its employees acting within the scope of their employment, to reproduce no more than one copy or phonorecord of a work, (...), or to distribute such copy or phonorecord, under the conditions specified by this section, if

(1) the reproduction or distribution is made without any purpose of direct or indirect commercial advantage;

(2) the collections of the library or archives are (i) open to the public, or (ii) available not only to researchers affiliated with the library or archives or with the institution of which it is a part, but also to other persons doing research in a specialized field; and

(3) the reproduction or distribution of the work includes a notice of copyright that appears on the copy or phonorecord that is reproduced under the provisions of this section, or includes a legend stating that the work may be protected by copyright if no such notice can be found on the copy or phonorecord that is reproduced under the provisions of this section.” A törvényi rendelkezés elemzését lásd: WAGONER 1995: p. 185-188.

megengedett, hogy a köz-, vagy felsőoktatásban dolgozó tanárok diákjaik részére oktatási célokból fénymásolatokat készítsenek, feltéve, hogy erre a *Classroom Guidelines* rendelkezéseivel összhangban kerül sor.

E dokumentum tantermi használatra akkor engedélyezi több másolat elkészítését, amennyiben az megfelel a „tömörégi” („*brevity*”), a „spontaneitási” („*spontaneity*”), és a „kumulatív hatás” („*cumulative effect*”) teszteknek, valamint valamennyi másolat megfelelően megjelöli a szerzői jogosultat („*notice of copyright*”).

A három teszt közül az első értelmében például versekből 250 szóig, prózai művekből pedig 1000 szóig, vagy a mű 10%-áig (amelyik a kevesebb) lehet fénymásolni.⁷⁸⁸ A második teszt alapján az engedély nélküli másolás csak annyiban megengedett, amennyiben arra az oktató spontán döntése alapján (s nem előre meghatározott tanterv szerint) van szükség, és a felhasználás időpontja olyan közel van, hogy nagy valószínűség szerint nem lenne elég idő a szükséges engedélyek beszerzésére.⁷⁸⁹ A harmadik feltétel alapján pedig egy adott szerzőtől legfeljebb egy mű másolható, egy gyűjteményes műből (vagy folyóiratból) legfeljebb három alkotás, végül az adott oktatási időszak alatt összesen legfeljebb kilenc ízben kerülhet sor fénymásolásra. A *Classroom Guidelines* azt is előírja, hogy az ilyen másolatok sosem helyettesíthetik a forrásműveket, illetve akadályozhatják meg annak rendes értékesítését, és a diákokkal legfeljebb a másolatok előállításával járó konkrét költségeket lehet megtéríteni.⁷⁹⁰

b) A magáncélú többszörözés

Tekintettel arra tehát, hogy az *USCA* konkrétan sehol nem tesz említést a kontinentális értelemben vett magáncélú többszörözésről, a természetes személyek kizárólag a fair use teszt keretei között találhatnak védelmet többszörözéseikkel összefüggésben. Ez – összhangban a teszt eljárásjogi szerepével – azt jelenti, hogy az átlagembernek tisztában kell lennie azzal,

⁷⁸⁸ A *Classroom Guidelines* vonatkozó rendelkezése szerint a 2500 szónál rövidebb prózai művek egészében fénymásolhatóak legyenek. Egy kritikai észrevétel világított rá arra, hogy mivel a *Classroom Guidelines* az előbb említett mennyiségben teszi lehetővé a fénymásolást, valójában a jogosultak rendkívül csekély bevételre tesznek szert egy engedélyezésből. Ezért az olyan esetekben, amikor az engedélyezés költségei meghaladnák a jogosult bevételét, a tömörégi teszt alkalmazása indokolatlannak tűnik. Lásd: BARRY 1994: p. 410-411.

⁷⁸⁹ Az egyetemi oktatók leginkább azt kritizálják e követelmény tekintetében, hogy amennyiben közvetlenül a jogosulttól kell beszerezni a felhasználási engedélyt, ez akár hónapokig is eltarthat, ami viszont már a színvonalas oktatás rovására mehet. Ezzel összefüggésben egy szerző kifejezetten azt javasolja, hogy ilyenkor a jogosult hozzájárulása nélkül is fairnek kellene tekinteni a fénymásolást. Lásd: BARRY 1994: p. 409.

⁷⁹⁰ Ezek elemzését lásd részletesen: NIMMER - NIMMER 2005: 13.05.§[E][3][a]-[d].

hogy az általa fénymásolni kívánt mennyiség jogsértést valósít-e meg.⁷⁹¹ A mindennapokban persze, ha valaki egy fénymásoló szalonban kíván másolni, akkor az ottani alkalmazottak – a szalon üzletpolitikájától függően – kötelesek tájékoztatást adni arról, hogy a többszörözni kívánt mennyiség jogsértést valósít-e meg, vagy sem. Ezzel összhangban a legtöbb szalon korlátozza a másolható oldalak számát, illetve a kívánt részletnek az egész műhöz viszonyított arányát. Amennyiben maga a felhasználás összhangban van a fair use teszt követelményeivel, akkor mindenféle engedély kérése, illetve (reprográfiai) jogdíj fizetése nélkül sor kerülhet a másolatok elkészítésére. Persze ha a másolás sérti a teszt bármely faktorát, a magánszemélynek ajánlatos megkeresni a CCC-t, és a többszörözéshez szükséges engedélyeket beszerezni, ha nem kíván jogsértés miatt bíróság elé kerülni.⁷⁹²

*c) Copyright Clearance Center*⁷⁹³

A szerzői jogilag védett írói művek felhasználásával kapcsolatos engedélyek kiadására 1977-ben létrehozott CCC egy önkéntes szerveződés, vagyis – szemben a kontinentális kötelező közös jogkezeléssel – a jogosultak szabad mérlegelésére van bízva az ebben való részvételük. Amennyiben valaki alkotásainak felhasználását egyénileg kívánja engedélyezni, ezt szabadon megteheti.

A CCC az oktatási szférának, az üzleti életnek és a magánszemélyeknek egyaránt kínál éves („*Annual Licensing Service*”), és eseti jellegű („*Pay-per-use Permission Service*”) engedélyezési modulokat. Az éves előfizetés leginkább a nagyobb oktatási és profitorientált szervezetek számára ideális, mivel ez konkrét beszámolási kötelezettség nélkül teszi lehetővé, hogy bármely műről bármely mennyiségben készítsenek másolatot (akár kereskedelmi jelleggel is) – természetesen jelentős összeg ellenében. Azoknak, akiknek csak ritkán van

⁷⁹¹ A FedEx (korábban Kinko's) bolti fénymásolási, illetve online többszörösítő szolgáltatásával kapcsolatban a szerzői jogi előírásoknál az alábbi tájékoztatás található: „You also warrant and confirm that You own the copyright or have permission to copy any documents or Materials You submit online for printing or processing, and agree to defend, indemnify and hold FedEx Office, its parent and its parent's subsidiary companies and their respective officers, directors, agents and employees, harmless from any suit, demand, or claim arising out of any breach of this warranty and agree to pay any judgment or reasonable settlement offer resulting from any such suit, demand or claim, and to pay any attorney's fees incurred by FedEx Office in defending against such suit, demand or claim.” Lásd: <http://fedex.com/us/officeprint/termsfuse.html>.

⁷⁹² Ritkásan, de főleg egyetemi kampuszok közelében előfordul, hogy a szalonok kivetik az irányadó jogdíj összegét, és maguk vallják be a CCC-nek, azonban ez a feladat rendszerint a magánszemélyre hárul.

⁷⁹³ A szervezet (rendkívül felhasználóbarát) honlapja stílszerűen: www.copyright.com.

szükségük fénymásolatokra, az eseti jellegű engedélyezés az ideális. Ez esetben a felhasználó rendszeres jelentésben tájékoztatja a CCC-t, hogy az általa kezelt művek közül melyekről készült másolat, a CCC pedig ezért a jogosult által előzetesen meghatározott jogdíjat számlázza ki neki.⁷⁹⁴

A CCC segítségével napjainkban nagyjából egy nap alatt engedélyt lehet szerezni a felhasználásra. A rendszer azonban még nem hibátlan. Habár a kilencvenes évek közepén a CCC kutatásai szerint a piacon fénymásolt anyagok 75-80%-át lefedte a szervezet engedélyezési rendszere, egy másik adat szerint a jogosultaknak mindössze 30%-a volt ezzel egy időben a CCC partnere.⁷⁹⁵ Ebből következik, hogy amennyiben valaki a CCC által le nem fedett alkotásról kíván másolatot készíteni, akkor továbbra is annak jogosultjával kell közvetlenül felvennie a kapcsolatot, és tőle kell engedélyt kérnie. Ez anyagilag és időben is nagy terhet rak a felhasználó vállára, sőt a siker sem feltétlenül garantált, hiszen a jogosult nyugodtan dönthet az engedélykérés elutasítása mellett.⁷⁹⁶

d) A fénymásolás és a fair use teszt a bírósági gyakorlat fényében

Mivel a magánszemélyek mindennapos fénymásolási tevékenysége nehezen kontrollálható,⁷⁹⁷ és mivel a költséges pereskedés helyett mindkét oldal érdekelt a peren kívüli kiegyezésben, ezért az USCA elfogadása és a CCC bevezetése óta a fénymásolással kapcsolatos perek többsége a kereskedelmi cégek „egyéb saját” használatra történő többszörözéseire, valamint az egyetemi tananyaggyűjtemények („coursepacks”) sokszorosítására terjed ki. Az utóbbival kapcsolatos két fontos esetben egyaránt az vezetett a jogvita kialakulásához, hogy fénymásoló szalonok az egyetemi oktatók által összeállított tananyagot a hallgatók részére térítés ellenében, de a szükséges engedélykérés beszerzése és

⁷⁹⁴ A két típus ismertetését a fenti honlap menüpontjain túl lásd: WAGONER 1995: p. 207-208.

⁷⁹⁵ WAGONER 1995: p. 209.

⁷⁹⁶ E kritikai észrevételekkel összefüggésben lásd: BARRY 1994: p. 407. – WAGONER 1995: p. 211-212.

⁷⁹⁷ A bizonyítás nehézségei miatt a legmegbízhatóbb kontrollt a fénymásoló szalonok, illetve egyetemi könyvtárak „önmérseklte” jelentheti. Érdekes módszert használ erre a Harvard Egyetem könyvtára. Míg az 50 oldalt meg nem haladó anyagok másolásának költsége oldalanként 30 cent, az ennél hosszabb anyagok esetén valamennyi másolt oldal költsége 50 centre ugrik. Lásd: http://hul.harvard.edu/huarc/policies_04.shtml. Ilyen árak (árváltozás) mellett minden diák megfontolja, hogy mennyit fénymásoljon a könyvtárban. Az egyetemi könyvtárak „árai” közötti különbségeket példázza, hogy az Ohio államban található University of Toledo könyvtárban egy oldal többszörözése fénymásoló kártya használata esetén öt centbe kerül. Lásd: <http://hsc.utoledo.edu/lib/photocopiers.html>.

jogdíjak megfizetése nélkül végezték.⁷⁹⁸ A másik esetkör leghíresebb ügyében a felperes (orvosi szaklapok kiadója) azért perelte be az USA egyik nagy olajipari óriását, a Texaco-t, mert az a jogszerűen előfizetett folyóiratok példányairól bármely kutatójának díjfizetés és engedélykérés nélkül készített másolatokat.⁷⁹⁹

A fair use teszt *első faktora* tekintetében alapvetően két körülmény: a kereskedelmiség és a transzformatív jelleg bír jelentőséggel. A bírósági gyakorlat az olyan oktatási, tudományos, kutatási tevékenységeket, amelyek nem kereskedelmi jellegűek, egyértelműen védelemben részesíti.⁸⁰⁰ A *Texaco* ügyben eljáró Second Circuit azt is rögzítette, hogy ha a kutatási tevékenység egy profitorientált cég keretei között történik, viszont a felhasználás kereskedelmi jellege nem bizonyítható, akkor az első faktor csak egyéb (terhelő) körülmények esetén szólhat az alperes ellen.⁸⁰¹ A fénymásoló szalonok tevékenysége azonban egyértelműen kereskedelmi jellegű, függetlenül attól, hogy a hallgatók tanulmányaik folytatása céljából kérik a másolatok készítését.⁸⁰² S mivel a fénymásolás a forrásmű átalakítását sem eredményezi, ezért transzformatív jellegről nem lehet beszélni.⁸⁰³ S bár a Supreme Court a *Sony* ügyben elutasította a produktivitási teszt kategorikus alkalmazását,⁸⁰⁴ mindhárom vizsgált ügy bírója a felperes javára ítélte meg az első faktort.

⁷⁹⁸ A két leghíresebb ügy tényállását lásd: *BASIC BOOKS V. KINKO'S*, p. 1526-1529. – *PRINCETON V. MDS*, p. 1384-1385. Mindkét esetben az egyetemi oktató előre leadta a tananyagot egy fénymásoló szalonban, ahol azt sokszorosították, s a belépő diák „kezébe nyomták a másolatot”, ha azt kérte. A *Princeton* ügy kritikáját lásd: FREY 1998: p. 959-1018. Ha a felek nem kötöttek volna tárgyaláson kívüli egyezséget, akkor valószínűleg az *Addison-Wesley Publishing v. New York University* ügy is e témakör fontos precedensévé vált volna. Ezzel összefüggésben lásd: BRANDFONBRENER 1985: p. 669-675.

⁷⁹⁹ Az ügy tényállását lásd: *AMERICAN GEOPHYSICAL V. TEXACO*, p. 883-884. – A bírósági döntés kritikai elemzését lásd: STILL 1995: p. 1233-1262. – PATRY 1995: p. 433-438. – WAGONER 1995: p. 193-200.

⁸⁰⁰ A III. Rész, III.1. alfejezetben elhangzottakon felül lásd: BRANDFONBRENER 1985: p. 689.

⁸⁰¹ *AMERICAN GEOPHYSICAL V. TEXACO*, p. 887-891. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a bíróság a felhasználást az átalakító jelleg hiányában találja jogsértőnek, ahogy azt a Second Circuit is tette.

⁸⁰² *BASIC BOOKS V. KINKO'S*, p. 1531. – *PRINCETON V. MDS*, p. 1386. Ezzel szemben például a könyvtárak által nyújtott (legfeljebb az előállítási költségekre szorítkozó) szolgáltatás ellenértéke nem minősül kereskedelmi jellegűnek.

⁸⁰³ *BASIC BOOKS V. KINKO'S*, p. 1530. – *AMERICAN GEOPHYSICAL V. TEXACO*, p. 891-892. – *PRINCETON V. MDS*, p. 1389.

⁸⁰⁴ „The distinction between 'productive' and 'unproductive' uses may be helpful in calibrating the balance, but it cannot be wholly determinative.” Lásd: *SONY V. UNIVERSAL*, p. 455.

A *második tényező* nem igényel különösebb magyarázatot. A bíróságok az alperes javára értékelték e faktort, amikor a másolt anyagok informatív jellegűek (tényszerűek) voltak,⁸⁰⁵ amennyiben viszont kreatív szellemi alkotásnak bizonyultak, akkor ez a fair felhasználás ellen szólt.⁸⁰⁶

A *harmadik faktor* ugyancsak világos képet mutat. Ha a fénymásolt részletek képesek „önálló életet élni”, vagyis alkalmasak az eredeti mű helyettesítésére, akkor a lemásolt részlet mennyiségi/minőségi szempontból túlzottnak tekinthető.⁸⁰⁷ Ezt tovább erősíti az, ha az egész alkotás felhasználásra kerül.⁸⁰⁸

A legtöbb jogesetben perdöntőnek tekintett *negyedik faktor* szintén a felperes javára szokott eldőlni. Világos, hogy a főiskolások/egyetemisták óriási piacot jelentenek a fénymásoló szalonok számára, és a reprográfia rajtuk kívül is komoly piaci vonzattal bír. A bírósági gyakorlat szerint azonban a negyedik tényező csak akkor szólhat a jogsértés mellett, amennyiben létezik egy stabil engedélyezési piac („*licensing market*”), amelynek keretei között kiszámíthatóan juthatnak hozzá a felhasználók a szükséges engedélyekhez. Az olyan felhasználások, melyeket a jogosultak nem kívántak kiaknázni, nem alapoznak meg jogsértést.⁸⁰⁹ A *Texaco* ügyben eljáró tanács a fentebb már ismertetett *CCC*-t, annak hiányosságai ellenére is, ilyen működőképes piacnak nyilvánította, vagyis az ennek megkerülésével történő felhasználás szemben áll a negyedik faktoral.⁸¹⁰

2.2. A „*time-shifting*” és a „*space-shifting*”

a) A magáncélú többszörözés másik nagy esetkörét a „*time-shifting*”, valamint napjainkban (az internetes felhasználásokkal összefüggésben megerősödő) „*space-shifting*” adja. Mindehhez elengedhetetlen ismerni az előbbi kifejezést elsőként használó *Betamax*

⁸⁰⁵ BASIC BOOKS V. KINKO’S, p. 1533. – AMERICAN GEOPHYSICAL V. TEXACO, p. 893.

⁸⁰⁶ PRINCETON V. MDS, p. 1389.

⁸⁰⁷ A *Kinko’s* ügy kiváló példa ezzel kapcsolatban. Ott az alperes a forgalomban még kapható könyveknek átlagosan 5-14 %-át, a valamely okból be nem szerezhető könyvek 15-25%-át fénymásolta le. Lásd: 222. lábjegyzet.

⁸⁰⁸ AMERICAN GEOPHYSICAL V. TEXACO, p. 893.

⁸⁰⁹ AMERICAN GEOPHYSICAL V. TEXACO, p. 897. – PRINCETON V. MDS, p. 1387-1388. – Patry szerint viszont semmi sem indokolja ezt a véleményt. Szerinte ugyanis ez sokkal inkább annak a bizonyítéka, hogy a jogosultak intézményes keretek helyett inkább eseti jelleggel maguk kívánták műveik felhasználását engedélyezni. Lásd: PATRY 1995: p. 449.

⁸¹⁰ AMERICAN GEOPHYSICAL V. TEXACO, p. 898.

ügyet.⁸¹¹ Ebben két filmgyártó (a Universal és a Walt Disney) azért perelte be a videomagnók gyártásával is foglalkozó Sony céget (valamint a készülékek egyes forgalmazóit), mert szerintük a szerzői jogaik megsértését eredményezte, amikor a nézők a videomagnók segítségével televíziós adásokat rögzítettek, és azokat a számukra tetsző alkalommal visszanezeshették, vagyis időben elcsúsztatták (innen a „*time-shifting*” szó).⁸¹²

Döntésében a Supreme Court – a szabadalmi jog analógiájára – kifejlesztette a szerzői jogok közreműködői megsértésének tételét.⁸¹³ Eszerint az olyan készülékek általános használat céljából való értékesítése, amelyek alkalmasak nem jogsértő használatra is („*staple article of commerce*”), nem eredményez jogsértést. A közreműködői jogsértés megállapításának további feltétele, hogy a gyártó felügyeleti jogot gyakoroljon a termékének használatakor. A Supreme Court megállapítása szerint viszont a Sony csak akkor állt kapcsolatban a felhasználóval, mikor eladta a Betamax készülékeket, a használó ezt követő magatartásáért viszont már nem tartozik felelősséggel.⁸¹⁴

A fentiekkel összhangban a Supreme Court ezt követően – a fair use teszt „gazdasági” modelljét⁸¹⁵ felhasználva – azt vizsgálta meg, hogy a termék használata legitim célra történt-e. Feltűnő, hogy ennek során a négy törvényi tényezőből csupán kettőt (az elsőt és a negyediket) vette alapul. Az első faktor vonatkozásában a bírák azért találták fairnek a felhasználást, mert a készülékek tulajdonosai a műsorokat nem kereskedelmi célokból, hanem csupán későbbi megtekintés érdekében (magáncélból) rögzítették.⁸¹⁶ A negyedik faktor vonatkozásában a

⁸¹¹ Az eset kapcsán lásd: REINER 1978: p. 573-634. – CLARK 1979: p. 661-681. – MARSH 1981: p. 49-87. – PATRY 1982: p. 211-248. – LEADING CASES 1984: p. 284-295. – IKELER 1985: p. 873-897. – AIELLO 1985: p. 159-174. – NIMMER - NIMMER 2005: 13.05.§[F][5][b][i].

⁸¹² A *Betamax* videomagnók három legfontosabb tulajdonsága az volt, hogy a pillanatnyilag nézett csatornától eltérőről is képes volt felvenni az adást, egy beépített érzékelő segítségével időzítve is tudta rögzíteni a kívánt műsort, és képes volt a szalag előre- és visszatekerésére. Ez utóbbi lehetővé tette, hogy a néző esetleg eltekerje a felvett reklámokat, amennyiben nem volt azokra kíváncsi. Lásd: SONY V. UNIVERSAL, p. 423-424.

⁸¹³ Vö.: II.1.1. pont.

⁸¹⁴ SONY V. UNIVERSAL, p. 417-418.

⁸¹⁵ A „gazdasági” modell szerint egy eredeti mű társadalmilag értékes felhasználását csak akkor lehet korlátozni, ha a használat a szerzői jog jogosultjának lényeges kereskedelmi kárt okozhat. Lásd: NOTES 1983: p. 1398-1400.

⁸¹⁶ Ez alól kivételt jelentettek azok az esetek, mikor a felhasználó a kazettákat tartósan, mintegy „könyvtározási” célból őrizte meg. Lásd: SONY V. UNIVERSAL, p. 423-424., különösen 4. lábjegyzet. Egy későbbi ítéletben az Eleventh Circuit helyesen emelte ki a kereskedelmiséggel összefüggésben, hogy nem tekinthető fairnek az olyan felhasználás, amikor egy profitorientált cég televíziós hírműsorokat ellenérték fejében többszöröz, még akkor

felperes előadta, hogy szerinte a videomagnók használata egyrészt azzal járt, hogy mivel a nézők a műsort felvételtől tekintették meg, ezért nem számítottak bele a program nézettségéről készült kimutatásba, ezzel gyengítve annak reklámértékét. Másrészt az élő műsorokból és moziból is kevesebb bevétel származott. Harmadrészt pedig az ismétlések és a műsorok esetleges kölcsönadással történő bemutatásának nézőközönsége is lecsökkent. A Supreme Court ezeket az érveket arra hivatkozással „söpörte félre”, hogy a „*time-shifting*” nem okoz kárt, sőt minden kár pusztán „spekulatív és még így is legfeljebb minimális” volt.⁸¹⁷

Az ítélet természetesen heves vitákat váltott ki. Kiválóan példázza ezt, hogy maguk a legfőbb bírák is csak szoros, 5-4-es szavazataránnyal tudták elfogadni a döntést. Legtöbbször azt szokták a Supreme Court szemére vetni, hogy az első és negyedik faktort nem csak hogy indokolatlanul emelte ki, de ezt úgy tette, hogy a másik két tényezőt még csak meg sem vizsgálta.⁸¹⁸ Az ítéletben található különvéleményt megszövegező Blackmun bíró szerint a két figyelembe nem vett tényező a fair használat ellen szólt volna. A fair use teszt kiforrott gyakorlata szerint ugyanis, ha valaki fikciós alkotásokat (így például mozifilmeket) többszöröz, illetve ha a művek egészét, s nem csupán egy részét rögzíti, nagy valószínűséggel jogsértést valósít meg.⁸¹⁹ A Supreme Court úgy tűnik, sokkal inkább gazdasági érveket tartott szem előtt a döntés során, semmint az uralkodó joggyakorlatot. Ezt támasztja alá az a körülmény is, hogy az első faktor vonatkozásában indokolatlanul háttérbe szorította a stabilnak tűnő produktivitási tesztet.⁸²⁰

sem, ha a másolatokat kizárólag a műsorban látható alanyok személyes használatára állítja elő. Lásd: PACIFIC & SOUTHERN V. DUNCAN, p. 1496.

⁸¹⁷ SONY V. UNIVERSAL, p. 454. – Lásd még: DRATLER 1988: p. 266., különösen 163. lábjegyzet.

⁸¹⁸ PATRY - PERLMUTTER 1992: p. 703-704.

⁸¹⁹ A különvéleményt lásd: SONY V. UNIVERSAL, p. 457-500. – Ennek elemzését lásd: IKELER 1985: p. 885-888.

⁸²⁰ Kontinentális jogi szemszögből nézve természetesen könnyű megérteni a Supreme Court érvelését. Konkrét „magáncélú többszörözési” szabályok híján az Egyesült Államokban kizárólag a fair use teszt alapján tudják a magánemberek a privát szférájukba tartozó felhasználásokat igazolni. Habár az USCA 107.§-ának preambulumban található „célok” nem kizárólagosak, ezek valamennyien produktív (és transzformatív) jellegűek, szemben egy „hagyományos” magáncélú többszörözéssel, ami legtöbbször csak egy tökéletes másolata az eredetinek, sok esetben csupán a gyűjtőszennvedély megnyilvánulása. Ebből az következik, hogy legalább annyira indokoltnak tűnik a Supreme Court érvelése, mellyel háttérbe tolt a produktivitási tesztet, mint amilyen élesen lehet azt támadni. Nem véletlenül többek már a 70-es, 80-as években az európai kontinensről eredő készülék- és üreskazetta jogdíjak bevezetése mellett álltak ki. Lásd például: C.H.R. 1980: p. 1204-1206. – IKELER 1985: p. 894-897. Ez a követelés végül az AHRA elfogadásával teljesült, és 1992 óta az Egyesült

b) A „*space-shifting*” kifejezés először a legelső hordozható merevlemezes zenei lejátszó („*Rio Portable Player*”)⁸²¹ gyártójával szemben indított eljárás keretei közt hangzott el. A RIAA ebben az ügyben azt kifogásolta a Diamond cég által kifejlesztett készülékben, hogy az nem felel meg az AHRA előírásainak, mivel egyrészt nem alkalmaz valamely szükséges biztonsági intézkedést („*Serial Copy Management System*”), másrészt a törvény által előírt jogdíjak sem kerültek megfizetésre.⁸²² Mindezekből kifolyólag a gyártót nem illeti meg az USCA 1008.§-a által biztosított mentesség.⁸²³ A bíróság azonban nem fogadta el a RIAA érvelését, és kifejtette: ahhoz, hogy a Rio az AHRA hatálya alá tartozzék, hangfelvételeket rögzítő berendezésnek kell minősülnie, s közvetlenül („*directly*”), vagy sugárzás („*transmission*”) útján kell alkalmasnak lennie digitális hangfelvételek készítésére. Mivel azonban egy számítógép merevlemeze sem tekinthető hangfelvételeket rögzítő berendezésnek,⁸²⁴ ahonnan a Rio közvetlenül képes adatokat lemásolni, illetve a készülék nem képes rögzíteni a (például rádióban) sugárzott alkotásokat, ezért a RIAA érvelése alaptalan.⁸²⁵

A bíróság ezzel együtt hangsúlyozta, hogy az AHRA elsődleges célja annak lehetővé tétele volt, hogy a fogyasztók hangfelvételekről magáncélra másolatokat készítsenek, feltéve, hogy ezt nem kereskedelmi célból teszik.⁸²⁶ S mivel a Rio a felhasználók személyi számítógépén található felvételeket tette hordozhatóvá, vagyis „*térben eltolta a mű*

Államokban is ismert egyfajta „üreshordozó-jogdíj”, amelyet a hangfelvételek digitális rögzítésére alkalmas eszközök és berendezések importálása és terjesztése esetén kell megfizetni. Vö.: III. Rész, IV. fejezet.

⁸²¹ Az eredeti Rio körülbelül egy órányi zenét volt képes tárolni, ami memóriakártya segítségével további legfeljebb egy órának megfelelő terjedelemben volt bővíthető. A készülékre kizárólag számítógépen keresztül, az arra telepített *Rio Manager* szoftver segítségével lehetett letölteni a kívánt zeneszámokat. Az így felmásolt dalok azonban nem voltak lementhetők se egy másik számítógépre, se egy másik Rio készülékre, vagyis a dalok nem voltak további példányban másolhatók. Erre még a memóriakártya sem nyújtott lehetőséget, ugyanis bár azt egy másik lejátszóba át lehetett rakni, s a rajta található dalok így lejátszhatóak voltak, ez azonban nem eredményezte további műpéldányok elkészítését. Lásd: RIAA v. DIAMOND, p. 1074-1075.

⁸²² USCA 1003-1004.§§.

⁸²³ Vö.: 581. lábjegyzet.

⁸²⁴ Vö.: V. Rész, II.1.1. pont végén.

⁸²⁵ RIAA v. DIAMOND, pp. 1076., 1079-1081.

⁸²⁶ A szenátusi jelentés szerint „the purpose of the Act is to ensure the right of consumers to make analog or digital audio recordings of copyrighted music for their private, noncommercial use.” Lásd: RIAA v. DIAMOND, p. 1079.

élvezetének a lehetőségét” (erre utal a „*space-shifting*” szó), épp e törvényi célt valósította meg.⁸²⁷

2.3. A fájlcsere miért nem fair use?

a) Annak oka, hogy a disszertáció elsőként a *P2P* szolgáltatók felelősségének a kérdését tisztázta, alapvetően az, hogy az első (és legismertebb) perek velük, és nem a felhasználókkal szemben indultak. A fent említett amerikai jogesetek lényege a másodlagos vagy közvetett felelősség megállapítása volt. E felelősségi formáról csak akkor lehet szó, amennyiben létezik egy közvetlen, elsődleges jogsértés is. A *Napster* ügyben eljáró bíróság szerint valamennyi letöltés a jogosultak többszörözéshez fűződő jogát sérti, ezzel együtt a rendelkezésre álló tartalmak adatainak az indexáló szerverbe való feltöltése a jogosultak terjesztéséhez fűződő jogával ütközik.⁸²⁸ A letöltés jogellenességét illetően a későbbiekben is határozott egyetértés figyelhető meg. Nem véletlen, hogy a legtöbb perbe vont magánszemély, az *USCA* nagyon szigorú szankcióinak ismeretében, inkább a felperessel való egyezségkötés mellett döntött. Az általános gyakorlat szerint ez egy fix négyezer dolláros összeg önkéntes megfizetéséből, és a további jogsértésektől való tartózkodás „ígéretéből” áll.⁸²⁹ Aki nem ezt a lehetőséget választotta, rendszerint vereséget szenvedett a bíróságon.⁸³⁰

b) Ennél lényegesen nagyobb port kavart napjainkban a feltöltés kérdésköre. Az USA szövetségi bíróságai ugyanis több, egymásnak ellentmondó ítéletet hoztak már. Így egy 2007-es ügyben az esküdtszék vétkesnek találta Jammie Thomas alperest 24 dalnak a *KaZaA* segítségével történő hozzáférhetővé tételéért („*making available to the public*”).⁸³¹

Nem sokkal később azonban egy arizonai szövetségi bíróság úgy érvelt: a nyilvánosság számára való hozzáférhetővé tétel nem illik a terjesztési jog keretei közé. A bíróság szerint az *USCA* 106.§ (3) bekezdése a terjesztéshez fűződő jog sérelméhez a forrásmű tényleges átruházását („*cseréjét*”) feltételezi.⁸³² Amennyiben valaki csak lehetővé teszi, hogy

⁸²⁷ *RIAA v. DIAMOND*, p. 1079. Az esettel összefüggésben lásd még: *AXBERG* 2003: p. 411-414. – *COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN* 2003: p. 455-471.

⁸²⁸ *A&M v. NAPSTER*, p. 1014.

⁸²⁹ Lásd: <http://arstechnica.com/news.ars/post/20081219-no-more-lawsuits-isps-to-work-with-riaa-cut-off-P2P-users.html>.

⁸³⁰ Lásd például: *BMG v. GONZALEZ*, p. 888.

⁸³¹ A kártérítés összege 220.000 dollárt tett ki (9250\$ dalonként). Lásd: *CAPITOL v. THOMAS*, p. 1213.

⁸³² Az *USCA* 106.§ (3) pontja úgy szól: „to distribute copies or phonorecords of the copyrighted work to the public by *sale or other transfer of ownership, or by rental, lease, or lending.*” (Kiemelés tőlem: *M.P.*) A

számítógépének egy megosztott mappájából bárki szabadon lehívhatta az adatokat, még nem valósít meg terjesztést.⁸³³ A bíróság egyúttal elutasította a felperes azon indítványát, hogy az általuk előzetesen adatgyűjtéssel megbízott cég által végrehajtott (összesen 12 zeneművet érintő) letöltés bizonyítékként kerüljön figyelembe vételre. Ahogy azt az alperes javára benyújtott „*amicus curiae*”-ben⁸³⁴ egy alapítvány is jelezte: a jogosult (illetve annak nevében ügynöke) nem sértheti meg a saját jogait, vagyis a 12 „próbaletöltés” valójában nem eredményezett jogsértést.⁸³⁵

Az ítélet áprilisi kihirdetését követően nem sokkal a Jammie Thomas-szal szemben kimondott esküdszéki verdiktet hivatalból megsemmisítette az abban az ügyben ítéletet hozó bíró, és az előbbi érvelésre tekintettel új eljárás lefolytatását rendelte el.⁸³⁶

c) Az előbbi ügyek alapján világos tehát, hogy míg az Egyesült Államokban a letöltés feltétlenül jogsértést eredményez, addig a feltöltés csak annyiban, amennyiben a tényleges lehívás is megvalósul, a hozzáférhetővé tétel nem elegendő. Ez a megközelítés – érdekes módon – épp az ellenkezője annak, ahogy a helyzetet a három európai ország kezelni próbálja. Tekintettel arra, hogy az *USCA* nem ismeri a „*making available to the public*” tételt, a bíróság érvelése helyesnek tűnik. Viszont a törvényi rendelkezés olyan hatást kelt, mintha megfelelne a fájlcsere dinamikájáról. A feltöltés ugyanis feltételezi, hogy az adott tartalom hozzáférhető legyen. Lehívni csak akkor lehet valamit az internetről, ha ez rendelkezésre áll. A feltöltő oldaláról nézve tehát a terjesztés csak akkor nem valósulhat meg,

bírósági gyakorlat megfogalmazása szerint: „infringement of [the distribution right] requires an actual dissemination of either copies or phonorecords.” Lásd: *ATLANTIC V. HOWELL, F.Supp.2d*, pp. 981., 985.

⁸³³ *ATLANTIC V. HOWELL, F.Supp.2d*, p. 983-984.

⁸³⁴ E latin eredetű kifejezés jelentése: „a bíróság barátja”. Az USA eljárásjogában rendkívül gyakori, hogy a perben félként nem szereplő, de valamilyen okból erősen érintett személyek maguktól, vagy a bíróság felhívására bocsátanak a bíróság rendelkezésére egy nyilatkozatot a per tárgyát illetően. A kifejezés meghatározását lásd: *BLACK'S LAW 2005*: p. 71.

⁸³⁵ *ATLANTIC V. HOWELL, F.Supp.2d*, p. 985-986. Érdekes, hogy az ügy mégsem ért itt véget. Habár az eljáró szövetségi bíró elutasította a felperes érveit, azt mégis jóváhagyta, hogy az alperes számítógépét további vizsgálatoknak vesse alá (elsősorban az érintett zenei fájlok eredetiségét illetően). Mivel azonban az alperes a bíróság többszöri felszólítása ellenére megsemmisítette a bizonyítékokat (leinstallálta a *KaZaA* programot, törölt minden fájlt a gépéről, s ezt követően még a merevlemezt is újraformázta), ezért a bíróság az alperest az eljárás, s az érdemi döntéshozatal akadályozása miatt mulasztási ítéletben elmarasztalta. Mivel a felperes a törvényi általánbírság megtérítését kérte, a bíróság az 54 vitatott dalra tekintettel 40.500\$ kártérítés megfizetésére, illetve a jogsértéstől való jövőbeli tartózkodásra kötelezte Howellt. Lásd: *ATLANTIC V. HOWELL, WL*, p. 1.

⁸³⁶ *CAPITOL V. THOMAS*, p. 1216-1228.

ha egyáltalán nincs megosztható tartalma, ha azonban létezik ilyen, és az elérhető a külső emberek számára, akkor ez megalapozza a terjesztést.⁸³⁷

Ezt a némileg abszurd helyzetet példázza kiválóan a *Howell* ügy ítéletének egy gondolata is. Eszerint az alperes (a többszörözési jog letöltő általi megsértésének előidézéséért fennálló) másodlagos felelőssége sem állapítható meg, mivel a felperes elmulasztotta bizonyítani, hogy jogellenes letöltés történt volna.⁸³⁸ Ezzel a gondolattal az a baj, hogy ha a felperes egyébként bizonyítani tudná a tényleges letöltést, akkor nem az alperesnek a többszörözési jog megsértésében játszott közvetett felelősségét kívánná igazolni, hanem a terjesztési jog elsődleges/közvetlen megsértését. Másként fogalmazva: e gondolatmenet szerint, amíg nincs tényleges letöltés, se közvetlen, se közvetett felelősség nem állapítható meg, amint azonban már bizonyítható a letöltés, akkor az alperes elsődleges és másodlagos felelőssége is megalapozott lenne.

d) Amennyiben a fent elhangzottak rögzülnek az Egyesült Államok joggyakorlatában, akkor a felhasználók már csak a fair use teszt segítségével mentesülhetnek a felelősség alól.

A feldolgozott esetekben az alperesek rendszerint két okot jelöltek meg védekezésüként. Az egyik a „*sampling*”,⁸³⁹ a másik pedig a „*space-shifting*”. A bíróságok azonban határozottan elutasították mindkét hivatkozást. Az elsőt azért, mert az ügyiratok alapján semmi sem bizonyítja, hogy a dalok közül szemezgető felhasználók később megvették volna az eredeti lemezt, illetve magát a lementett fájlt is rendszerint megtartották.⁸⁴⁰ A „*space-shifting*” érv sem vezetett különösebb eredményre. Ennek egyik oka, hogy míg a *Sony* és a

⁸³⁷ Érdeemesnek tűnik röviden kitérni arra, hogy az előzetes eskütételi kötelezettségnek napjainkban is kiterjedt gyakorlata van az Egyesült Államokban. Alapvetően ennek tudható be, hogy a *Howell* ügyben eljáró bíróság igaznak fogadta el az alperes azon vallomását, hogy ő egyáltalán nem kívánt megosztani semmilyen adatot a nyilvánosság tagjaival. Az, hogy a felperes által készített vizsgálat szerint több mint ezer dal volt letölthető az alperes számítógépéről, Jeffrey Howell szerint a *KaZaA* vagy a *Windows* hibájára vezethető vissza, esetleg arra, hogy a programot más is használhatta a gépen. Arra a kérdésre, hogy a *KaZaA* segítségével lehetővé tette-e, hogy zenei fájlokat tőle mások letölthessenek, az alábbi megmosolyogtató választ adta: „I was not, no. The computer was, but I was not.” Lásd: *ATLANTIC V. HOWELL, F.Supp.2d*, p. 979.

⁸³⁸ „Our circuit therefore agrees that a defendant can only be held contributorily liable if a direct or primary infringement has been proved.” Lásd: *ATLANTIC V. HOWELL, F.Supp.2d*, p. 986-987.

⁸³⁹ A jelen esetben természetesen nem a IV. Részben tárgyalt digitális *sampling*elésre, hanem a szó hétköznapi értelmében a dalok közötti „szemezgetésre” kell gondolni.

⁸⁴⁰ *A&M V. NAPSTER*, p. 1018. (A bíróság külön kiemelte, hogy a kiadók az interneten maguk is hozzáférhetővé tettek valódi 30-60 másodperces részleteket. Az érdeklődő ez alapján is képes eldönteni, hogy meg kívánja-e venni azt az adott dalt/lemezt, vagy sem.) – *BMG V. GONZALEZ*, p. 890.

Diamond ügyekben a televíziós műsorok rögzítése, valamint a számítógépek merevlemezén található dalok átmásolása egy hordozható lejátszóra nem járt együtt ezek automatikus „visszaosztásával”, addig ez itt megfigyelhető.⁸⁴¹ Másrészt, míg a *Sony* ügyben a (televíziós előfizetői díjat fizető) felhasználók jogszerűen sugárzott adásokat vettek fel, illetve míg a *Rio* használói a számítógépekre mp3 formátumban átmásolt lemezeik tartalmát töltötték a lejátszó készülékre, addig a fájlcsere esetén a forrás legtöbbször jogellenes.⁸⁴²

Legitim célok híján a teszt négy faktora is nehezen szólhat az alperes javára, mindesetre ezeket is érdemes röviden áttekinteni.⁸⁴³ Az *első tényező* vonatkozásában a *Napster* ügyben ítélkező bíróság következetesen támaszkodott arra a stabil bírósági gyakorlatra, amely szerint az ismételt és kiaknázó („*exploitative*”) felhasználás kereskedelmi jellegűnek tekinthető, függetlenül attól, hogy nem jár együtt értékesítéssel, közvetlen haszonszerzéssel.⁸⁴⁴ Emellett ráadásul a jogvédett tartalmak számítógépre való lementése nem tekinthető átalakító jellegűnek. A *P2P* rendszerekben alapvetően kreatív alkotások egészét szokás megosztani, s e két körülmény miatt a *második és a harmadik faktor* is a jogsértés ellen szól.⁸⁴⁵ Végül a felhasználás piaci hatása egyértelműen negatívnak tekinthető,⁸⁴⁶ mivel csökkenti a jogszerű tartalmak értékesítését, illetve a kiadók az internetes letöltések piacára való belépését.⁸⁴⁷

Ez nem jelenti azt, hogy minden egyes felhasználás eleve unfairnak minősül, csak mert erre *P2P* keretei között kerül sor. Így ha egy egyetemi oktató a programot tudományos/oktatási célból mutatja be a diákjainak egy óra keretei között; ha az ügyvéd, valamint a bíró egy fájlcsere-összefüggő perben „térképezi fel” annak működését; ha az újságíró híradás keretében ismerteti olvasóival a szolgáltatást; avagy ha egy magánszemély ily módon oszt meg legközelebbi ismerőseivel, rokonaival egy anyagot, az *USCA 107.§-a* által nyújtott mentesség minden valószínűséggel segítségül hívható.⁸⁴⁸

⁸⁴¹ A&M v. NAPSTER, p. 1019.

⁸⁴² BMG v. GONZALEZ, p. 890.

⁸⁴³ Ezzel összefüggésben lásd: GIBBONS 2002: p. 68-71. – COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN 2003: p. 478-481.

⁸⁴⁴ A&M v. NAPSTER, p. 1015.

⁸⁴⁵ A&M v. NAPSTER, p. 1016. – BMG v. GONZALEZ, p. 890.

⁸⁴⁶ „Downloads from peer-to-peer networks such as KaZaA compete with licensed broadcasts and hence undermine the income available to authors.” Lásd: BMG v. GONZALEZ, p. 891.

⁸⁴⁷ A&M v. NAPSTER, p. 1016-1017.

⁸⁴⁸ GIBBONS 2002: p. 78.

IV. Alternatívák – felelős gondolkodás a jogosulti oldalon

A fentiekben ismertetésre került szigorú jogszabályi rendelkezések, illetve jogviták felelősséget megállapító rendelkezései ellenére a *P2P* programok használata napjainkban nem hogy visszaesne vagy stagnálna, de még inkább növekszik.

Ez több okkal is magyarázható, anélkül, hogy ezek közül bármelyik is kizárólagos mozgatórugója lenne e tendenciának. Így egyrészt *ténykérdés*, hogy az internethez való hozzáférés mértéke továbbra is növekvő ütemet mutat, s így a világháló használóinak a száma folyamatosan nő. Másrészt *technológiai kérdés*, hogy ad 1) az adatforgalom folyamatos gyorsulása stabil alapokat teremt az egyre nagyobb terjedelmű fájlok megosztásához; és ad 2) az IP címek dinamikussága folytán a magánszemélyek nyomon követése rendszerint csak időlegesen lehetséges, s ezért a tettenérés rendkívül nehéz. Emellett *jogkérdés*, hogy az egyes országok milyen eszközökkel képzelik el a szerzői jogok alkalmazását/érvényesítését a digitális világban. E téren, mint láttuk (illetve vázlatosan alább az összefoglalásban még látjuk), a nemzeti jogok lényeges hasonlóságok mellett feltűnő eltérésekkel bírnak. E három tényező végül kiegészíthető egy nagyon egyszerű *szociológiai és pszichológiai körülménnyel*: az emberek mindaddig, amíg valamit ingyen szerezhetnek be, miért fizetnének érte?

E faktorok közül, és ezt a fájlcserelés dinamikus növekedése is igazolja, a jogi tényezőket messze háttérbe tolja a másik három. Az átlagember ugyanis nem feltétlenül van tisztában azzal, hogy amit tesz, az a szerzői jogba (esetleg a büntetőjogba) ütközne, és a technológia nyújtotta „menedék” is biztonságérzetet teremthet benne. Az is elképzelhető, hogy az olcsó és könnyű hozzáférés miatt (kiegészítve az emberiség egyik leghagyományosabb sajátosságával: a gyűjtőszenvédellyel) megéri a kockázatot a *P2P* használata.

A vizsgált országok elsőként – és nem meglepő módon – szerzői joguk átalakításával, illetve a magánjogi és a büntetőjogi jogkövetkezmények szigorításával próbálták visszafogni a terjedőben lévő technológiát. Új kizárólagos jogokat vezettek be, a szabad felhasználási esetkörök alkalmazhatóságát pedig javarészt kizárták. A jogosulti oldal ezekre bátran alapozva egyre-másra indította/indítja az eljárásokat. Az egyre jelentősebb kártérítési összeghatárok, illetve többéves szabadságvesztés büntetések visszatartó erejébe vetett hit azonban ábrándnak tűnik. Akit sikerül bíróság elé állítani, komoly – akár egész életre szóló – következményekre számíthat, ez azonban úgy tűnik, hogy nem riasztja el a társadalom többi tagját a *P2P* rendszerektől.

A jogosultak és az állam is úgy tűnik, hogy sokáig nem tudta vagy akarta figyelembe venni e technológia potenciáját. Szemlátomást azonban az elvakult pereskedés iránti vágy napjainkban komoly, hosszú távon eredményesnek tűnő változásokon megy át. Az alábbiakban azokat a fontosabb elképzeléseket és próbálkozásokat fogjuk röviden áttekinteni, melyek talán lehetővé teszik, hogy mindkét érdekoldal számára kedvező, kompromisszumos irányba mozduljon el a jelenleg patthelyzetre emlékeztető szituáció. Ez megítélésem szerint leginkább a szerzői jogosultak felelős gondolkodását feltételezi, feladva a válogatás nélküli, gyakran alaptalanul szigorú pereskedés igényét. A másik oldalról nézve persze mindezek sikeréhez a társadalom tagjainak az együttműködése szükséges.

1. A törvényi- vagy kényszerengedély bevezetésének a lehetősége

Logikus jogi lépésnek tűnhetne egy *törvényi- vagy kényszerengedély* bevezetése a fájlcsereléssel összefüggésben. Ez ugyanis azt jelenthetné, hogy a társadalom tagjai automatikusan jogot szereznének a fájlcsereelő programok használatára, másrészt viszont a jogosultak az ezért fizetendő, nemzeti szinten meghatározott összegre tarthatnának számot.

Ilyen javaslatot tárgyalt például a francia Nemzetgyűlés 2006 elején, végül mégis elvetették a fájlcsereelő programok néhány eurós előfizetési díj mellett történő szabad használatának lehetőségét.⁸⁴⁹ Ehhez hasonló ötlettel állt elő 2008 elején a Zeneszerzők Kanadai Egyesülete („*Songwriters Association of Canada*” – SAC), amely egy méltányos (havi öt kanadai dolláros) díjazás bevezetését javasolta a fájlcserelés által okozott károk kompenzálásáért.⁸⁵⁰

Habár az ilyen elgondolások könnyen lehetővé tehetnék, hogy beinduljon egy jelentős – a jövőre nézve kedvező – tisztulási folyamat e területen, mégis rengeteg kérdés merül fel ezzel kapcsolatosan. Így például az említett összeg jogdíjnak minősülne-e, ennek mértékét ki határozná meg (kompromisszum állna-e mögötte, vagy kizárólag a törvényhozó akarata), hogyan történne az elosztása? Ez utóbbival összefüggésben hogyan és mi alapján állapítanak meg, hogy a zeneművek, a filmművészeti alkotások, esetleg a szoftverek alkotóit megillető részesedés mértékét? Az is fontos kérdés, hogy a nemzetközi egyezmények tükrében egyáltalán lenne-e létalapja egy ilyen díjazásnak? Arról nem is beszélve, hogy az egyes országokban meghatározott összegek különbözősége sajátos problémákat eredményezhet. Így

⁸⁴⁹ KLAUSSMANN 2006: p. 1.

⁸⁵⁰ A javaslat teljes szövegét lásd: www.songwriters.ca/studio/proposal.php.

könnyen előfordulhatna például, hogy valaki a kedvezőbb „jogdíjak” reményében egy hazai internetszolgáltató helyett külföldön fizessen elő mobilinternetes szolgáltatásra.

2. Technológiai intézkedések

Természetesen a *technológia* nem csupán a fájlcsere-lőknek képes segítséget nyújtani. A különféle internetes programok egy része, illetve maga az internet-szolgáltatás is könnyedén módosítható úgy, hogy az illegális tartalmakhoz való hozzáférés csökkenjen. Érdekes néhány példát hozni erre. 2008 elején hallani lehetett arról, hogy a *Yahoo! Search* internetes kereső nem jeleníti meg a *Pirate Bay* oldalt, hanem helyette a Wikipedia szócikke, újságcikkek, illetve blogbejegyzések láthatóak.⁸⁵¹ Egy másik hatásos, bár üzletileg nem feltétlenül sikeres intézkedés lehet, ha az internetszolgáltató korlátozza a havi adatforgalom mennyiségét. A bizonyos adatforgalom felett fizetendő külön díj ugyanis sokakat elrettentene a tömeges letöltésektől, mégis nagyobb a valószínűsége annak, hogy sokan egyszerűen egy olyan szolgáltatóra váltanának, amelyik továbbra is kínál korlátlan előfizetési csomagot.⁸⁵² További mintát jelenthet az Egyesült Államok Tennessee államában 2008-ban született törvény, amely az egyetemi kampuszoknak kötelezővé teszi, hogy belső hálózataikat folyamatosan szűrve akadályozzák meg az egyetemisták által elkövetett jogellenes fájlcsere-letöltést.⁸⁵³ Végül érdemes utalni a *SABAM v. Tiscali* ügyre, amelyben a belga bíróság a szakértő véleményére

⁸⁵¹ Lásd: www.origo.hu/techbazis/internet/20080219-nem-talalja-a-yahoo-a-torrentportalt.html. Az Origo cikke szerint „érdekessége az ügynek, hogy a Yahoo találati listáján változatlanul jó helyen szerepel a többi nagy fájlcsere-letöltő oldal. Az aktuális slágerek neveire rákeresve gyakran ad a kereső kalóz tartalmakra mutató linkeket, sőt, kis bűvészkedéssel még a blokkolt tartalmakat is meg lehet vele találni.” Ennél is érdekesebb, hogy egy 2009. januári személyes próbálkozás során első helyen dobta ki a kereső a *Pirate Bay* honlapját.

⁸⁵² Így az Egyesült Államok legnagyobb internetszolgáltatója, az AT&T 2008 nyarán bejelentette a korlátlan internethasználat megszüntetését. Az ITCafé cikke szerint: „úgy tervezik, hogy az adott sebességtől függően állapítják meg a plusz költséggel még nem járó, havonta maximálisan letölthető adatmennyiséget. Ez a leglassabb szolgáltatástípusnál (768 Kb/s) 20 gigabájt, a leggyorsabbnál (10 Mb/s) 150 gigabájt lesz. Minden ezen felül letöltött gigabájtért 1 dollárt számláznak ki. (...) Ilyen megoldást az USA-ban már a Cox és a Time Warner is alkalmaz, az ő esetükben 40 gigabájt a felső határ.” Lásd: http://itcafe.hu/hir/at_t_internet_forgalomkorlatozas.html. Egy másik cikk szerint a magyar UPC is 2008 nyara óta menedzseli a rendszerét, vagyis az internethasználat csúcsidejében bizonyos szolgáltatásokat (elektronikus levelezést, vagy a böngészést) prioritizál, tehát a fájlcsere-letöltéssel szemben – ezáltal annak sebességét lényegesen csökkentve – előnyben részesíti. Lásd: http://itcafe.hu/hir/a_upc_priorizal_a_tobbiek_egylore_nem.html.

⁸⁵³ Lásd: www.riaa.com/newsitem.php?id=72240403-D51A-209F-142F-98DC98F7AE18.

támaszkodva (a pontos módszerek felsorolása nélkül) 11 olyan lehetőségről beszélt, amelyek segítségével egy ISP érdemben tudná korlátozni a *P2P* oldalak működését.⁸⁵⁴

3. Az internetszolgáltatók felelősségének az erősítése

3.1. A jelenkor másik nagy jogi lehetőségét adhatja az ISP-k aktív bevonása a fájlcsere elleni küzdelemben. Így ma már mind az Egyesült Államokban, mind az Európai Unióban felelősségre vonhatók az ISP-k, amennyiben azok nem működnek együtt a jogosultakkal az értesítési és eltávolítási eljárás keretében. Az európai országokkal összefüggésben az irányadó szabályanyag a fentiekben már elhangzott.⁸⁵⁵ Tekintettel arra, hogy az Európai Unió alapvetően az amerikai *DMCA* rendelkezéseire épített az uniós irányelvek megalkotásakor, ezért az USA törvényi szabályai is nagyjából megegyeznek a fentiekkel. Így a *DMCA* is csak abban az esetben teszi lehetővé az ISP (és egyéb elektronikus szolgáltató) felelősségének korlátozását, amennyiben azonnal eleget tesz a jogosultak érdekeit védő törvényi rendelkezéseknek, ha a jogsértés az adott ISP számára nyilvánvalóvá válik, vagy a valamely jogosult erre felhívja a figyelmét.

Az ISP-k felelősségével kapcsolatos joggyakorlat első eleme azonban még a *DMCA* hatályba lépését megelőző időszakból származik. Sőt, megemlíthető, hogy részben ennek a jogesetnek a hatására került a fentiek szerint megfogalmazásra a reformtörvény. A *Netcom* ügyben az eljáró bíróság megállapította, hogy az ISP se közvetlen, se helyettes felelősséggel nem tartozik a felhasználók által elkövetett jogsértésekért, amennyiben az ő szerepe ebben az adatok automatikus és ideiglenes tárolására szorítkozott, és nem származik haszna közvetlenül e cselekményből. Amennyiben azonban a jogsértésről konkrét tudomása van, és ahhoz valamely módon lényeges mértékben hozzájárul, akkor a közreműködői felelősség tétele alapján a bíróság elmarasztalhatja az adott perben.⁸⁵⁶

Tekintettel a *DMCA* rendkívül alapos megfogalmazására, a törvény elfogadását követően mindössze egy lényeges perre került sor. A *Verizon* ügyben eljáró bíróság leszögezte, hogy a feltételezett jogsértők adatainak kiadására kötelező bírósági végzés („*subpoena*”) csak akkor bocsátható ki, amennyiben az ISP a jogsértő tartalmak tárolásában is részt vesz, azok egyszerű továbbításában („*mere conduit*”) való közreműködés viszont nem elegendő ehhez.⁸⁵⁷

⁸⁵⁴ SABAM v. TISCALI, p. 1284.

⁸⁵⁵ Vö.: V. Rész, II.2.2.b) alpont.

⁸⁵⁶ RTC v. NETCOM, p. 1361.

⁸⁵⁷ RIAA v. VERIZON, p. 1229.

Az előbbi példák mellett ismertek az eddig vizsgált országokon kívülről származó perek is, melyek az ISP-eket a fájlcsereléssel szembeni fellépésre kötelezték. A koppenhágai városi bíróság egy *IFPI* által indított perben arra kötelezte a *Tele2*-t, hogy blokkolja valamennyi előfizetőjének a zeneművek illegális cseréjére szolgáló *AllofMP3.com* oldalhoz való hozzáférését.⁸⁵⁸ Egy belga ügyben a brüsszeli elsőfokú bíróság elrendelte, hogy a *Scarlet* (korábban *Tiscali*) nevet viselő ISP olyan szoftvert alkalmazzon, amely segítségével ki lehet szűrni az illegális tartalmakat az adatforgalomból.⁸⁵⁹

Az előbb elmondottak világosan jelzik, hogy az ISP-k szerepe a fájlcserelés megakadályozása kapcsán sajátos. A fentebb használt felelősség kifejezés ugyanis a jelen esetben nem az angol „*liability*”, hanem a „*responsibility*” szó fordításaként értelmezendő. E kettő között pedig rendkívüli a különbség. Míg az előbbi konkrét jogi, addig az utóbbi az uniós joganyagból levezethető egyfajta intézkedési felelősséget takar. *Az ISP-k tehát nem a szerzői jogok megsértéséért felelnek, hanem ezek megakadályozásában kötelesek közreműködni, s csak e „responsibility” teljesítésének elmulasztása esetén jöhet szóba az elmarasztalásuk.*

3.2. Ennek jegyében egyre több olyan hírről lehet hallani, amelyek szerint az ISP-k a *P2P* visszaszorításában való részvételről konkrét megállapodást kötnek akár az állammal, akár a jogosulti oldallal. Elsőként érdemel említést a francia államfő aktív részvételével 2007-2008 során kidolgozott „*fokozatos válasz*” („*riposte graduée*”) eljárás.⁸⁶⁰ E javaslat szerint a jogvédő és egyéb szakmai szervezetek által tett bejelentések alapján a HADOPI, a külön erre a célra létrehozott szervezet, figyelmeztető e-mailt küldene a felhasználónak. Amennyiben fél éven belül ismételt jogsértésre kerül sor, másodízben már ajánlott levélben is értesítést kapna a felhasználó tettének jogellenes voltáról. A további egy éven belül elkövetett ismételt jogsértés jogkövetkezménye pedig az internet-hozzáférés egy hónaptól egy évig terjedő korlátozása lenne, azzal, hogy a felhasználó ezen idő alatt is köteles lenne fizetni az előfizetői díját, és egyúttal egy „feketelistára” is rákerülne (vagyis más szolgáltatóval sem köthetne új szerződést).⁸⁶¹

⁸⁵⁸ Az esettel összefüggésben lásd: www.edri.org/edriagram/number4.21/allmp3_denmark.

⁸⁵⁹ SABAM v. TISCALI, p. 1288-1289.

⁸⁶⁰ E tervezetet a francia elnök, és az ISP-k képviselőivel megkötött „*Oliviennes megállapodáson*” nyugszik. Lásd: IFPI 2008, p. 21. A törvényjavaslat az azt betérjesztő kulturális miniszter asszonyról kapta az „*Albanel tervezet*” megjelölést.

⁸⁶¹ A tervezet tartalmát lásd: www.edri.org/edriagram/number6.21/french-senate-adopts-3-strikes.

Az azonban egyelőre kérdés, hogy a „riposte graduée” rendszer valaha is életbe lép-e majd. Habár a francia államfő rendkívüli erőket mozgató meg az új jogszabály támogatása során, a korábbi kedvező előjelek ellenére 2009. áprilisában a francia törvényhozás leszavazta az előterjesztést. S bár ezzel a törvényjavaslat még nem vérzett el automatikusan, pozíciói gyengülni látszanak.⁸⁶²

Nem csak Európából lehet konkrét példát hozni az ilyen együttműködésre. Japán négy legnagyobb ISP-je ehhez hasonló megállapodást kötött a zenei és filmes ipar képviselőivel 2008 elején.⁸⁶³ Ehhez hasonlóan a RIAA és az MPAA is – feladva addigi agresszív pereskedési gyakorlatát – ugyanebbe az irányba mozdult el. 2008 nyarán került sor annak bejelentésére, hogy a két nagy érdekképviselő szervezet megállapodott az USA legnagyobb internetszolgáltatóival egy „*graduated response*”, vagy (az Egyesült Államokban oly népszerű baseball kifejezéseit használva) „*three strikes and you’re out*”⁸⁶⁴ gyakorlat bevezetéséről.⁸⁶⁵

A „*fokozatos válasz*” vagy „*három csapás*” rendszere több kérdést is felvet. Egyrészt milyen „bejelentés” alapozhatja meg például a HADOPI eljárását? Csak a jogosultak tájékoztatása az elfogadható, vagy a szomszédom is feljelenthet? Csak a masszív feltöltőket üldöznék, vagy azokat is, akik egyetlen dalt töltenek le havonta? Az amerikai *Howell* ügyből kiindulva elfogadható-e bizonyítékként a fájlcserező személy olyan „megosztása”, amit a jogosult kezdeményezett (vagyis ő töltötte le)? Ugyancsak a francia tervezetből kiindulva: az 1-12 hónapos időtartam alatt beszédett előfizetői díjat ki és milyen arányban kapja meg, esetleg az ISP-nél marad? Büntetésként vagy polgári jogi szankcióként kell erre tekinteni? Ki adózik e bevétel után? Mi történik akkor, ha a polgári jogi értelemben cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes, ám technikailag már gyakorlott gyermek a fájlcserező a

⁸⁶² Lásd: www.laquadrature.net/fr/hadopi-rejetee-a-lassemblee.

⁸⁶³ „According to the report in Yomiuri Shimbun, the agreement would see copyright holders tracking down file-sharers on the Internet using “special detection software” and then notifying ISPs of alleged infringers. ISPs would first send out emailed warnings to those traced, then interrupt the Internet connection if action to cease the activity isn’t taken. For persistent breaches, the ISP would ultimately terminate the accounts of its subscribers.”
Lásd: <http://torrentfreak.com/japanese-isps-agree-to-ban-pirates-from-internet-080315>.

⁸⁶⁴ A baseball szabályai szerint amennyiben az ütőjátékos három szabályos dobás közül egyiket sem tudja szabályosan elütni, akkor kiesik az adott körben. Egy-egy ilyen hibás ütést neveznek „strike”-nak.

⁸⁶⁵ Az MPAA vonatkozásában lásd: <http://arstechnica.com/news.ars/post/20081224-movie-biz-wants-in-on-graduated-response-too.html>; a RIAA tekintetében pedig: <http://arstechnica.com/news.ars/post/20081219-no-more-lawsuits-isps-to-work-with-riaa-cut-off-P2P-users.html>.

családban? Ilyenkor is megszűnik a hozzáférés, vagyis a családfő minden esetben felel a gyermek tettéért? Mi van abban az esetben, ha az előfizető WiFi segítségével (kábel nélkül) használja az internetet, amelynek a jeleit jelszavas védelem híján „a szomszéd” is fogja, és a fájlcsere-élelést valójában ez a személy követi el?⁸⁶⁶

Arról még nem is esett szó, hogy vajon mi lenne a társadalom reakciója erre az új elképzelésre. Egy brit felmérés szerint a felhasználók 70%-a gondolja úgy, hogy a figyelmeztetés hatására felhagyna a fájlcsere-élelő oldalak használatával,⁸⁶⁷ egy hasonló amerikai felmérés szerint viszont csak az emberek 37%-a gondolkodik így.⁸⁶⁸

Ezen – hosszan folytatható – gyakorlati kérdések mellett fontos jogi dilemmákat is felvet ez a módszer. A RIAA és az MPAA fentebb említett paradigmaváltása feltehetőleg nem marad majd reakció nélkül a magánszférát („*privacy*”) példaértékűen széles körben (a magánjogi mellett tort jogi, illetve büntetőjogi eszközöket is felvonultatva) védelmező Egyesült Államokban.

Az Európai Parlament (EP) a „fokozatos válasz” elképzelését 2008 tavaszán a „*Bono jelentés*”⁸⁶⁹ elfogadásával vetette el, melyben elutasította az internetről nem hasznoszerzési célokból letöltő személyek fentiek szerinti szankcionálását.⁸⁷⁰ Az európai parlamenti képviselők ezzel kifejezésre juttatták az ún. „*telekommunikációs csomag*” 138. számú módosító javaslatának támogatását, amely alapján az internet használata továbbra is csak közveszélyt jelentő esetekben korlátozható bírói végzés nélkül. A francia törvény szemlátomást ezzel az uniós normával szemben áll. Nem véletlen, hogy Sarkozy francia elnök az uniós módosító javaslat elvetésére kérte az Európai Bizottságot, amelyet azonban a

⁸⁶⁶ Kérdés, hogy a francia bíróságok is úgy döntenének-e, mint tette azt például a düsseldorfi fellebbviteli bíróság, amely a kóddal nem védett, vagyis nyílt WiFi rendszer segítségével elkövetett jogsértések felelősének az internetkapcsolatot fenntartó előfizetőt találta, függetlenül attól, hogy a tényleges letöltést ő, esetleg valamely családtagja, esetleg a hálózatra engedély nélkül fellépő személy követte-e el. Lásd: STÖRERHAFTUNG IM RAHMEN DES FILESHARINGS BEI EINSATZ EINES WLAN-NETZES, Abs. 21.

⁸⁶⁷ Lásd: <http://arstechnica.com/news.ars/post/20080303-survey-warnings-from-isps-could-slash-file-swapping-by-70.html>.

⁸⁶⁸ Lásd: <http://arstechnica.com/news.ars/post/20090118-37-of-P2P-users-say-theyll-ignore-disconnection-threats.html>.

⁸⁶⁹ Lásd: www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2008-0063+0+DOC+PDF+V0//EN.

⁸⁷⁰ Lásd: http://itcafe.hu/hir/eu_P2P_fajkcsere.html. (A fájlcsere szót a honlap szerkesztői maguk is hibásan gépelték.)

Bizottság elnöke, José Manuel Barroso határozottan elutasított.⁸⁷¹ Ez viszont előrevetít egy Franciaországgal szemben indítandó kötelezettségszegési eljárást is, amint elfogadja az Unió a „telekommunikációs csomagot”.

A képlet tehát nem egyszerű. Mivel a csomagot az EP még nem fogadta el, ezért a francia állam egyelőre nem kényszeríthető a „*fokozatos válasz*” intézményének elvetésére. Ráadásul, ha az EP összetétele a 2009-es választásokat követően lényegesen megváltozik, az új frakciók akár az eddigiekkel ellentétes véleményt is képviselhetnek.

4. A legális szolgáltatások bővítése – a felhasználók megnyerése

A fájlcserező rendszerekkel szembeni fellépés eszközeinek megtalálása látványos dilemma. Bármi mellett tegye is le a voksát az adott állam, illetve a jogosulti oldal, számolnia kell azzal, hogy a választott lépést alkotmányos alapjogi és szerzői jogi oldalról is támadások érhetik. Érdemes egy – a jelen fejezet bevezetésében elhangzott – évrre visszautalni: amíg valamit ingyen szerezhetnek be a felhasználók, miért fizetnének érte? E kérdésnek ugyanis rendkívüli a gyakorlati jelentősége, és úgy is meg lehetne fogalmazni: *amíg nincs versenyképes alternatívája az ingyenes letöltésnek, miért szoknának le a felhasználók a fájlcserelésről?*

A legfontosabb cél tehát az, hogy a felhasználót érdekeltté tegyék a szerzői jogi alkotások és tartalmak legális beszerzésében. Az IFPI adatai szerint mióta az Egyesült Államokban kezdetét vette a zeneművek internetes értékesítése, a kiadók a 2004-es 2%-ról (és 0.4 milliárd dolláros árbevételről) 15%-ra (és 2.9 milliárd dolláros bevételre) növelték piaci részesedésüket 2007-ben.⁸⁷² Ez elsősorban az *iTunes*, illetve a többi, hozzá hasonlóan térítés ellenében igénybe vehető szolgáltatás érdeme.⁸⁷³ A lényeg az, hogy a könnyen kezelhető, viszonylag olcsó szolgáltatások a jövőben valódi konkurenciájává válhatnak az ingyenes,

⁸⁷¹ Lásd: www.edri.org/edriagram/number6.19/barroso-kicks-sarkozy.

⁸⁷² IFPI 2008, p. 6.

⁸⁷³ Az IFPI megállapítása szerint 41 vizsgált országban legkevesebb 825 legális szolgáltató működött 2007-ben. Lásd: IFPI 2008, p. 27. Habár hazánk nem szerepel ezen a listán, a MAHASZ honlapjáról 5 legális (zene)letöltő oldalra lehet tovább lépni (például www.track.hu, www.mp3music.hu/albumok, vagy www.songo.hu). Ezek közül sajnos – aktuális hírként – a Track.hu bejelentette, hogy megszünteti szolgáltatását. Lásd: http://itcafe.hu/cikk/magyar_itunes_mission_impossible/mission_impossible.html.

azonban nem ritkán hibás, esetleg vírusokat is terjesztő *P2P* oldalaknak. Ebben a reklámozás mellett az *oktatás* is jó eszközt jelenthet.⁸⁷⁴

Nem szabad azonban elfeledkezni e legális szolgáltatások hiányosságairól sem. Így egyrészt elterjedtségük országról-országra változik. A piaci szereplők a nagyobb bevételek reményében elsőként természetesen a gazdagabb országokban kívánnak megtelepedni. Ennek is köszönhető, hogy például az *iTunes* még nem nyújtja teljes szolgáltatását hazánkban. Másrészt nem biztos, hogy a legális oldalak, azok közül is leginkább a „kicsik”, olyan széles repertoárt tudnának nyújtani, mint egy több millió felhasználóból álló hálózat, amin keresztül szinte minden beszerezhető. Ugyancsak problémát eredményezhet, hogy a legtöbb legális szolgáltató – minden lehetséges jogsértést megelőzendő – DRM-mel védett tartalmakat kínál, ami több kellemetlenséget is magával hozhat.⁸⁷⁵

Viszont határozottan állítható, hogy a zeneipar valamennyi fent említett ellentmondást igyekszik megoldani. A szolgáltatók száma folyamatosan nő világszerte, a repertoárok pedig fokozatosan bővülnek. Ugyancsak forradalmi jellegű az a hír, amely szerint Apple a jövőben DRM-mentesen kívánja értékesíteni a dalokat az *iTunes*-on.⁸⁷⁶

V. Összefoglalás és záró gondolatok – küzdelem a fájlcsereért

A fájlcsere jogszerűségét erősen befolyásolja az a körülmény, hogy a különböző *P2P* programok elterjedtsége az USA-ban, illetve a három kontinentális országban eltéréseket mutat. Egyrészt még napjainkban is a második generációs szoftverek állnak a használati mutatók élén az Egyesült Államokban, a torrentezés pedig egyelőre csak felfutóban van. Ezzel szemben az európai kontinensen a harmadik generáció meggyőző előnnyel bír. Külön érdekesség, hogy a DC a tengerentúlon szinte ismeretlen, és a német ajkú országokban is

⁸⁷⁴ Így például a <http://szerzoijog.sulinet.hu> oldalon elérhető, rendkívül ötletes „szerzői jogi képregény” a fiatalok számára mutatja be, hogy az illegális felhasználásnak melyek a veszélyei. Ugyanilyen érdekes kezdeményezés volt az ASVA által szervezett, és a Vox magazin, az HBO és a VIVA TV csatornák által támogatott reklámfilm-készítő pályázat, melynek egyedüli kritériuma az volt, hogy a szerzői jogkövetést népszerűsítse. Lásd: www.asva.hu/filmszerzo.html.

⁸⁷⁵ Például a szerzői jog alapján garantált biztonsági másolatkészítés lehetőségét nagyban megnehezíti. Így például az *iTunes* segítségével csakis az Apple iPod-jaira lehet másolatot készíteni, ahonnan más készülékre már nem lehet további példányokat készíteni. Ez viszont elvi szinten ütközhet a magáncélú többszörözés szabad felhasználási szabályaival.

⁸⁷⁶ Lásd: http://muzzak.blog.hu/2009/01/06/bearking_teljeesn_drm_mentes_lesz_az_itunes.

elenyésző mértékben használják, szemben hazánkkal, ahol gyakorlatilag ez a második legfontosabb protokoll. Mindebből leginkább az következik, hogy az egyes szolgáltatásokkal szembeni fellépés a technológiai eltérésekből eredően más jogi eszközöket igényel.

A jogi különbségek közül kiemelkedik három körülmény. Egyrészt az Egyesült Államokban a szolgáltatókkal szembeni fellépés legfontosabb eszköze a *másodlagos vagy közvetett jogsértés* elmélete. A „*contributory*” és a „*vicarious liability*” tesztek ugyanis lehetővé teszik, hogy a *P2P* programok fejlesztői a tényleges szerzői jogsértések elősegítéséért felelősségre vonhatóak legyenek. Ezzel szemben a kontinentális országok nem ismerik e másodlagos felelősségi formulát, amit a holland *KaZaA* ügy is igazolt, sőt szükség sincs igazán erre. Egyrészt a nyilvánossághoz közvetítés kizárólagos jogát sérti minden olyan program, illetve szerver üzemeltetése, amely a jogvédett tartalmak azonosításában, valamint az azokhoz való hozzáférés megteremtésében közvetlenül részt vállal. Másrészt az *Elker*-irányelv, illetve a *Jogérvényesítési irányelv* – természetesen a nemzeti jogba való átültetés tartalmától függően eltérő mértékben – sajátos közvetett felelősségi (inkább „*responsibility*”, semmint „*liability*”) formulái megfelelő eszköznek tűnnek a jogsértések megelőzésére, illetve utólag az esetleges tárgyaláson a tények bizonyítására.

Másrészt a magánszemélyek felelőssége terén feltűnő eltérést jelent, hogy míg a kontinentális országok a jogosultak kizárólagos jogaként ismerik el a védett tartalmak nyilvánosság számára hozzáférhető tételét, így ennek más által engedély nélkül történő gyakorlása automatikus jogsértést eredményez, addig ez az Egyesült Államokban nem ismert. A *Howell* és a *Thomas* ügyek rávilágítottak arra, hogy mindaddig, amíg valaki csak hozzáférhetővé tesz egy fájlt, nem beszélhetünk jogsértésről, amint azonban azt valaki letölti, a terjesztés kizárólagos joga csorbul. Ez utóbbi kapcsán hangsúlyos, hogy az európai szerzői jog a terjesztés jogát nem tartja egyáltalán alkalmazhatónak fájlcsere esetén, mivel ez esetben egyáltalán nem kerül sor a jogvédett tartalom anyagi hordozón történő megosztására. Az is kiderült, hogy a fájlcsere a fair use teszt alapján csak nagyon ritkán menthető ki az Egyesült Államokban, a szabad felhasználás alkalmazhatósága viszont a *P2P* működésének sajátossága folytán – ha elméletileg nem is, de – gyakorlatilag kizárt a kontinentális országokban.

Végül ugyancsak lényeges eltérés figyelhető meg a *haszonszerzés* kérdésköre tekintetében. Míg a kontinensen az irányadó felfogás szerint jövedelemszerzésről csak akkor lehet szó, ha az tényleges extra bevételekkel (profittal) jár, az Egyesült Államok bíróságai már

a felhasználók számának növekedéséből (közvetve) megállapíthatónak tartják a haszonszerzést, egyúttal a fair use teszt első faktorát a felperes javára billentve.

A fenti eltérések ellenére mindkét jogcsalád országai jogellenesnek minősítik a fájlcsere- lészt. Ez a tartalomszolgáltatókkal, illetve a több tízezer magánszeméllyel szembeni perekből, illetve bíróságon kívüli megegyezésekből világosan látható. Az egyszerű felhasználók „szerencséjére” nem is oly rég óta váltás figyelhető meg a jogosulti oldalon. Úgy tűnik, hogy az idő- és pénzigényes pereskedést az internetszolgáltatókon keresztül történő közvetett fellépés fogja felváltani, habár ennek tartós fennmaradása egyelőre kérdéses (legalábbis az Európai Unióban). Ez ugyanis a magánszemélyek internethez jutásának megakadályozását is eredményezheti, amely viszont rendkívül szigorú „szankcióként” értékelhető a modern digitális világban.

Úgy tűnik azonban, hogy a jogosultak és a fájlcsere- lők közötti csata itt még nem ér véget. A fájlcsere- lés technológiája ugyanis nem valószínű, hogy „leragadna” a fent említett három generációnál. Ezt tűnik alátámasztani, hogy – s bár (egyelőre) nem szokás negyedik generációként emlegetni, mégis – a fájlcsere- lés evolúciójának teljesen új válfaját adja az ún. „*Streaming over P2P*” (vagy *P2PTV*) szolgáltatás.⁸⁷⁷ Ennek keretei között ugyanis zenei vagy filmes fájlok helyett *televíziós csatornák élő műsorához* lehet *P2P* technológia segítségével hozzáférni. Ez annyit tesz, hogy a műsort valaki a sugárzással egy időben a szoftver többi használója számára továbbközvetíti, és a „letöltők” ezt követően maguk is forrásul szolgálnak a többi nézők számára. Ez az új módszer azonban – az eddigieken felül – már a televízió- szervezetek szomszédos jogi jogosultságait is közvetlenül érintheti.

A fájlcsere- lésben érintett művek körének folyamatos bővülése mellett legalább ilyen érdekes (részben vicces, részben elgondolkodtató) hírről számolt be az ITcafé 2009 elején. Svédországban ugyanis a fájlcsere- lők érdekképviselője céljából a *Pirate Bay* Kalózpártot hozott létre.⁸⁷⁸ Ráadásul e szervezet ifjúsági tagozata a svéd pártfinanszírozási szabályok alapján automatikusan állami támogatásban részesül. Sőt, ennél is tovább menve ez utóbbi tagozat két jelöltet is indítani szándékozik a 2009. júniusi európai parlamenti választásokon.⁸⁷⁹

⁸⁷⁷ Ennek legismertebb példái a *TVUPlayer* (<http://pages.tvunetworks.com>), illetve a *SopCast* (www.sopcast.org). Utóbbi nevének első három betűje épp a fenti kifejezés mozaikszavát adja.

⁸⁷⁸ A párt hivatalos svéd nyelvű honlapját lásd: www.piratpartiet.se.

⁸⁷⁹ Lásd: http://itcafe.hu/hir/kalozpart_svedorszag_pirate_bay.html.

Ez a mozzanat világosan jelzi: a fájlcserezők sem adják fel, és nyugodnak bele abba, hogy a jogosultak a fennálló törvényi rendelkezéseket végtelenségig kiaknázva, sőt azokat még tovább fejlesztve tarthassák fent piaci pozícióikat. Úgy fest, hogy hosszú távon a fájlcserezővel kapcsolatos vita – ha nem is elsőként, de az eddigi legerősebb témaként – már nem a jogok gyakorlásáról és jogdíjak beszedéséről, hanem az egész szerzői jogi rendszer jövőjéről szól.

BEFEJEZÉS

Tekintettel arra, hogy a fenti Részek önálló összefoglalásokat tartalmaztak, szükségtelennek tűnik az ott elhangzott gondolatok megismétlése. A befejező megjegyzések így csupán arra szorítkoznak, hogy az értekezés által célként megfogalmazott összehasonlításról ejtsen néhány szót. A disszertáció elsődlegesen arra törekedett, hogy rávilágítson: az egyes digitális technológiák nem kizárólag jogsértések elkövetésére alkalmasak.

A **IV. Részben** elhangzott, hogy ha csak szolid keretek között, azonban elképzelhető az engedélykérést és jogdíjfizetést nélkülöző digitális samplingelés valamennyi jogrendszerben. Erre azonban a négy vizsgált ország jogában eltérő eszközzel kerülhet sor. A fair use teszt az Egyesült Államokban minden kreatív fejlesztő/alkotó tevékenységet támogat, amennyiben az nem indokolatlanul káros az eredeti szerző érdekeire nézve. A kontinentális jogrendszerekben, ilyen rugalmas szabály híján, csakis valamely kötött tartalmú szabad felhasználási esetkörbe lehet beilleszteni a felhasználást. A zenei idézés ilyennek tűnik.

Az **V. Rész** digitális korunk talán legnagyobb kihívásának, a fájlcserelésnek a kezeléséről szólt. Ezt a technológiát mindkét jogcsaládban üldözik, habár az is látható, hogy gyakorlatilag eredménytelenül. Az elítélés jogi alapja világos: se a fair use teszt alapján nem indokolható a szellemi alkotások tömeges megosztása, mely a szerzők vagoni megbecsülését lényegesen csökkenti, és a szabad felhasználások egyik csoportjába sem illeszthető be a fájlok fel- és letöltése. Szemben azonban a digitális samplinggel – valószínűleg e témakör fokozott jelentősége miatt is – a jogosultak úgy fest, az eredménytelen harcból tanulnak, és alternatív módszerekkel kívánnak fellépni a *P2P* további növekedésével szemben. Hatásos eszköznek tűnik az ISP-k aktív bevonása a küzdelembe, a legnagyobb eredmény mégis a felhasználók tudatos „átnevelésétől” várható: az oktatás (tájékoztatás) mellett olyan jól és olcsón működő, igényes szolgáltatásokra van szükség, amelyekkel a jogosultak képesek a kockázatos és nem egyszer megbízhatatlan fájlcsereelő oldalakról elcsábítani a felhasználókat. Ez a folyamat a gazdagabb országokban már beindult, legalábbis a jogdíjas, mégis olcsó zeneletöltő oldalak forgalmának folyamatos növekedése erre enged következtetni. Ez azonban az olyan régiókban, mint Kelet-Közép-Európa, valószínűleg több időt igényel még.

Mindkét Rész – melyek a II. és III. Rész fényében váltak könnyebben megérthetővé – elég segítséget nyújt ez utóbbi körülmény megértéséhez. *A fair use teszt és a szabad felhasználás jogintézménye két nagy jogcsalád szerzői jogról vallott eltérő felfogásának*

egyik legékesebb bizonyítéka. Az előbbi a hagyományosan utilitarista angolszász jogcsaládban egy rugalmas, esetről-esetre alakítható koncepció, melynek fejlesztése – a törvényi alapok ellenére – mindig is a bíróságok kezében volt (és marad). Utóbbi pedig a hagyományosan törvénypozitivist kontinentális jogcsaládban kizárólag a jogalkotó által előre meghatározott eseteket fedi le, s ezek alkalmazása bármiféle jogfejlesztési lehetőség nélkül hárul a bíróságokra.⁸⁸⁰

Hogy e két koncepció fog-e valaha is közeledni egymáshoz, nehéz lenne megmondani. Többen is tettek már erre javaslatot,⁸⁸¹ viszont határozott előrelépés nem tapasztalható. Ez egy szempontból rossz, hiszen így egységes és kiszámítható szabályozás híján a jogrendszerek ütközése sok vitát eredményezhet. Másik szempontból viszont hálásak lehetünk: amíg ilyen eltérések figyelhetők meg, a jelent értekezéshez hasonló összehasonlító munkákra mindig lesz igény.

A kézirat lezárásának az időpontja: 2009. április 30.

⁸⁸⁰ Ez ráadásul az *Infosoc*-irányelv rendelkezésénél fogva nem is fog megváltozni, mivel az uniós norma az általa felsorolt lehetőségekre szűkítette a mindenkor szabályozható szabad esetköröket.

⁸⁸¹ Egy nemzetközi fair use teszt kidolgozása tekintetében lásd: OKEDIJ 2000: p. 75-175. – A digitális sampling nemzetközi szabályozása kapcsán pedig lásd: CASTILLO 2006, p. 31-62.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A:

- ABEL 1951 = Abel, Paul: Mikrophotographie und Urheberrecht, *JBl*, 1951: p. 431-434.
- AIELLO 1985 = Aiello, Vincent F.: Educating Sony: Requiem for a „Fair Use”, *22 California Western L.R.*, 1985-1986: p. 159-174.
- ANDERSON - BROWN 1992 = Anderson, Michael G. – Brown, Paul F.: The Economics Behind Copyright Fair Use: A Principled and Predictable Body of Law, *24 Loyola*, 1992-1993: p. 143-178.
- AXBERG 2003 = Axberg, Robyn: File-Sharing Tools and Copyright Law: A Study of In Re Aimster Copyright Litigation and MGM Studios, Inc. v. Grokster, Ltd., *35 Loyola*, 2003: p. 389-456.

B:

- BACHER - FALUDI 2005 = Bacher Vilmos - Faludi Gábor: A jogérvényesítésről szóló közösségi irányelv magyar jogba való átültetésének egyes kérdései. In: *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről – 2005*, Magyar Szabadalmi Hivatal, 2005: p. 153-168.
- BADÓ 2007 = Badó Attila: Az angol jog vázlata. In: Badó Attila - Bencze Mátyás (Szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*, Studio Batiq, Szeged, 2007: p. 18-46.
- BADÓ - BÓKA 2007 = Badó Attila - Bóka János: Az Egyesült Államok jogrendszere. In: Badó Attila - Bencze Mátyás (Szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*, Studio Batiq, Szeged, 2007: p. 58-89.
- BAKER 1983 = Baker, Stewart A.: A Practical Guide to Certiorari, *33 Catholic University L.R.*, 1983-1984: p. 611-632.
- BALÁS 1941 = Balás P. Elemér: *Szerzői jog*. In: Szladits Károly: Magyar Magánjog I., Grill Kiadó, Budapest, 1941
- BARRETT 2002 = Barrett, Heather E.: The Digital Millennium Copyright Act and the Erosion of Fair Use in the Digital Age, *7 I.P.L.B.*, 2002: p. 13-20.
- BARRY 1994 = Barry, Mary R.: Multiple Photocopying by Educators and the Fair Use Doctrine: The Court's Role in Reducing the Transaction Costs, *1994 University of Illinois L.R.*, 1994: p. 387-415.
- BECK 2005 = Beck, Jeremy: Music Composition, Sound Recordings and Digital Sampling in the 21st Century: A Legislative and Legal Framework to Balance Competing Interests, *13 UCLA*, 2005: p. 1-31.
- BÉKÉS 2001 = Békés Gergely: Előadóművészi jogok internetes környezetben, *ISZJSZ*, 2001/5: p. 8-14.
- BÉKÉS 2002 = Békés Gergely: A magáncélú másolás néhány kérdése – szomszédos jogi szemmel, *ISZJSZ*, 2002/2: p. 38-42.
- BICE 1975 = Bice, Scott H.: The Limited Grant of Certiorari and the Justification of Judicial Review, *1975 Wisconsin L.R.*, 1975: p. 343-413.
- BLACK'S LAW 2005 = *Black's Law Dictionary* (Ed. in Chief: Bryan A. Garner), Abridged 8th Edition, Thompson-West, 2005
- BORTLOFF 1993 = Bortloff, Nils: Tonträgersampling als Vervielfältigung, *ZUM*, 1993: p. 476-481.
- BOSKEY 1946 = Boskey, Bennett: Mechanics of the Supreme Court's Certiorari Jurisdiction, *46 Columbia L.R.*, 1946: p. 255-265.
- BOYTHA 2006 = Boytha György: *A hatályos szerzői és szomszédos jogi sokoldalú egyezmények*. In: *A Szerzői jogi törvény magyarázata – Kommentár*, CompLex Kiadó, Budapest, 2006: p. 653-707.

- BOYTHA 2008 = Boytha György: A szerzői jogok átruházására irányadó jog meghatározásának és alkalmazásának kérdései. In: Faludi Gábor (Szerk.): *Liber Amicorum, Studia P. Gyertyánfy Dedicata*, Budapest, 2008: p. 101-138.
- BRANDES 2007 = Brandes, Lauren F.: From Mozart to Hip-Hop: The Impact of Bridgeport v. Dimension Films on Musical Creativity, 14 *UCLA*, 2007: p. 93-127.
- BRANDFONBRENER 1985 = Brandfonbrener, Eric B.: Fair Use and University Photocopying: Addison-Wesley Publishing v, New York University, 19 *University of Michigan Journal of Law Reform*, 1985-1986: p. 669-709.
- BRANNAN 2002 = Brannan, Anna C.: Fair Use Doctrine and the Digital Millennium Copyright Act: Does Fair Use Exist on the Internet under the DMCA? 42 *Santa Clara L.R.*, 2001-2002: p. 247-276.
- BRENNER 2000 = Brenner, Saul: Granting Certiorari by the United States Supreme Court: An Overview of the Social Science Studies, 92 *L.L.J.*, 2000: p. 193-202.
- BRODIN 2005 = Brodin, Matthew R.: Bridgeport Music, Inc. v. Dimension Films: The Death of the Substantial Similarity Test in Digital Sampling Copyright Infringement Claims – The Sixth Circuit’s Flawed Attempt at a Bright-line Rule, 6 *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, 2005: p. 825-868.
- BROWN 1992 = Brown, Jeffrey H.: „They Don’t Make Music The Way They Used To”: The Legal Implications of „Sampling” in Contemporary Music, 1992 *Wisconsin L.R.*, 1992: p. 1941-1991.
- BURCKHARDT 1978 = Burckhardt, Jacob: *A reneszánsz Itáliában*, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1978

C:

- CASTILLO 2006 = Castillo, Tara E.: Conflicting Beats: Proposing the Adoption of an Additional Obligation within the WTO TRIPS Agreement under Article 14 to Recognize Digital Sampling and Digital Sampling Infringement, 7 *Texas Review of Entertainment & Sports Law*, 2006: p. 31-62.
- CHAKRABORTY 1997 = Chakraborty, Martin: *Das Rechtsinstitut der freien Benutzung im Urheberrecht*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1997
- CHRISTIAN 2004 = Christian, Joseph K.: Too Much of a Good Thing? Deciphering Copyright Infringement for the Musician, 7 *Vanderbilt*, 2004: p. 133-143.
- C.H.R. 1980 = C.H.R., III: Universal City Studios, Inc. v. Sony Corp.: „Fair Use” Looks Different on Videotape, 66 *Virginia L.R.*, 1980: p. 1005-1027.
- CIRACE 1984 = Cirace, John: When Does Complete Copying of Copyrighted Works for Purpose Other Than for Profit or Sale Constitute Fair Use? An Economic Analysis of the Sony Betamax and William & Wilkins Cases, 28 *Saint Louis L.J.*, 1984: p. 647-682.
- CLARK 1979 = Clark, Charles R.: Universal City Studios, Inc. v. Sony Corporation of America: Application of the Fair Use Doctrine under the United States Copyright Acts of 1909 and 1976, 15 *New England L.R.*, 1979-1980: p. 661-681.
- COATS - RAFTER - FEEMAN - GIVEN 2003 = Coats, William S. - Rafter, Heather D. - Feeman, Vickie L. - Given, John G.: Blows against the Empire: Napster, Aimster, Grokster and the War against P2P File Sharing, *Practising Law Institute*, 2003: p. 445-488.
- CASE COMMENTARY 1987 = Case Commentary: Salinger v. Random House: Is Copyright Protection of Letters Meant to Serve the Public or Their Author?, 10 *Hastings*, 1987-1988: p. 941-953.
- COPYRIGHT FAIR USE 1969 = Copyright Fair Use – Case Law and Legislation, 18 *Duke L.R.*, 1969: p. 73-110.

D:

- DEVINSKY - ROTSTEIN 2006 = Devinsky, Paul - Rotstein, Robert H.: The End of Peer-to-Peer File Sharing?, *IP Review*, Spring 2006, p. 6-9.
- DILLENZ 1971 = Dillenz, Walter: Zur Frage der Betriebsmusik, *ÖBl*, 1971: p. 76.
- DILLENZ 1999 = Dillenz, Walter: *Praxiskommentar zum österreichischen Urheberrecht und Verwertungsgesellschaftenrecht*, Springer Verlag, Wien, 1999
- DIETRICH 2006a = Dietrich, Ralf: *Filesharing: Ermittlung, Verfolgung und Verantwortung der Beteiligten*. In: Aktuelle Rechtsfragen von IT und Internet (Hrsg.: Jürgen Taeger / Andreas Wiebe), Tagungsband zur Herbstakademie 2006, Edewecht, 2006
- DIETRICH 2006b = Dietrich, Ralf: Rechtliche Bewältigung von netzbasiertem Datenaustausch und Verteidigungsstrategien - 20000 Verfahren gegen Filesharingnutzer, *NJW*, 2006: p. 809-811.
- DITTRICH 1972 = Dittrich, Robert: Die Vervielfältigung zum eigenen Gebrauch, *UFITA*, Band 64, J. Schweitzer Verlag, Berlin, 1972: p. 33-52.
- DITTRICH 1975 = Dittrich, Robert: Zur urheberrechtlichen Beurteilung der Betriebsmusik, *ÖBl*, 1975: p. 125-132.
- DITTRICH 1980 = Dittrich, Robert: Videorecorder und privater Gebrauch, *ÖBl*, 1980: p. 33-36.
- DITTRICH 1984 = Dittrich, Robert: Zum Umfang der freien Werknutzung für eigenen Gebrauch, *MuR*, 1984/4., Archiv 1-3.
- DITTRICH 1996 = Dittrich, Robert: „Ludus tonalis“, *ecolex*, 1996: p. 549-552.
- DITTRICH 1998a = Dittrich, Robert: Ist die Entscheidung Ludus tonalis doch ein Irrweg?, *ecolex*, 1998: p. 493-495.
- DITTRICH 1998b = Dittrich, Robert: Zum Umfang der freien Werknutzung nach § 56 UrhG, *ÖBl*, 1998: p. 63-65.
- DITTRICH 2001 = Dittrich, Robert: Die Festplatte – Ein Trägermaterial iSd §42b UrhG, *ÖJZ*, 2001: p. 754-762.
- DITTRICH 2002 = Dittrich, Robert: Straffreier Gebrauch von Software?, *ecolex*, 2002: p. 186-189.
- DITTRICH 2004 = Dittrich, Robert: *Österreichisches und internationales Urheberrecht*, Vierte, neu bearbeitete Auflage, Manzsche Verlag- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2004
- DIVINEY 1986 = Diviney, Catherine A.: Guardian of the Public Interest: An Alternative Application of the Fair Use Doctrine in *Salinger v. Random House, Inc.*, 61 *St. John's L.R.*, 1986-1987: p. 615-628.
- DRATLER 1988 = Dratler, Jay, Jr.: Distilling the Witches' Brew of Fair Use in Copyright Use, 43 *University of Miami L.R.*, 1988-1989: p. 233-342.

E:

- EINIG 1989 = Einig, Elizabeth E.: *Salinger v. Random House: A Biographer's Dilemma*, 34 *Saint Louis University L.J.*, 1989-1990: p. 149-171.
- ELLIS 1991 = Ellis, Harold A.: Fair Use of Unpublished Works: An Interim Report and a Modest Proposal, 69 *Washington University L.Q.*, 1991: p. 1231-1265.

F:

- FALUDI 2002 = Faludi Gábor: Az elektronikus kereskedelmi törvény, valamint a szerzői és iparjogvédelmi szabályok kapcsolata, *ISZJSZ*, 2002/5: p. 34-40.
- FALUDI 2005 = Faludi Gábor: A digitális jogkezelés (DRM) jogi jellegzetességei. In: *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről – 2005*, Magyar Szabadalmi Hivatal, 2005: p. 169-177.
- FALUDI 2006 = Faludi Gábor: Az internetszolgáltatóval szemben fennálló adatszolgáltatási igény a Jogérvényesítési irányelv átültetését követően. In: *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről – 2006*, Magyar Szabadalmi Hivatal, 2006: p. 146-156.

- FALUDI 2008 = Faludi Gábor: A szerzői jog és az internet viszonyának egyes kérdései. In: *Acta Conventus de Iure Civili*, Tomus II., Lectum, Szeged, 2008: p. 9-25.
- FICSOR 2007 = Ficsor Mihály: Vigyázó szemetek Londonra vessétek?, *ISZJSZ*, 2007/1: p. 21-36.
- FICSOR 2008 = Ficsor Mihály: Szerzői jog: változtatás és megőrzés – avagy miért hamisak a védelem kiterjesztéséről szóló legendák és veszélyesek a gyengítését célzó elképzelések. In: Faludi Gábor (Szerk.): *Liber Amicorum, Studia P. Gyertyánfy Dedicata*, Budapest, 2008: p. 209-228.
- FIEBINGER 1993 = Fiebinger, Rudolf K.: § 42 UrhG: Die magische Zahl 7 ist tot!, *MuR*, 1993: p. 43-45.
- FISHER 1987 = Fisher, William W. III: Reconstructing the Fair Use Doctrine, 101 *Harvard*, 1987-1988: p. 1659-1795.
- FREID 1976 = Freid, Stephen: Fair Use and the New Act, 22 *New York Law School L.R.*, 1976-1977: p. 497-519.
- FREUND 1953 = Freund, Arthur: Urheberrecht und Privatgebrauch, *JBl*, 1953: p. 451-453.
- FREY 1998 = Frey, Michael G.: Unfairly Applying the Fair Use Doctrine: Princeton University Press v. Michigan Document Services, 99 F.3d 1381 (6th Cir. 1996), 66 *Univ. of Cincinnati L.R.*, 1998: p. 959-1018.

G:

- GAINES 1992 = Gaines, Ginger A.: Wright v. Warner Books, Inc.: The Latest Chapter in the Second Circuit's Continuing Struggle with Fair Use and Unpublished Works, 3 *Fordham*, 1992-1993: p. 175-200.
- GAITHER 2001 = Gaither, Ronald: The Chillin' Effect of Section 506: The Battle Over Digital Sampling in Rap Music, 3 *Vanderbilt*, 2001: p. 195-206.
- GEIGER 2005 = Geiger, Christopher: Right to Copy v. Three-Step Test - The Future of the Private Copy Exception in the Digital Environment, *CRi*, 2005: p. 7-13.
- GIBBONS 2002 = Gibbons, Llewellyn J.: Napster: The Case for the Need for a Missing Direct Infringer, 9 *Villanova*, 2002: p. 57-85.
- GINSBURG 1999 = Ginsburg, Jane: Copyright Legislation for the „Digital Millennium”, 23 *Columbia-VLA Journal of Law & the Arts*, 1999-2000: p. 137-179.
- GINSBURG 2001 = Ginsburg, Jane: Toward Supranational Copyright Law? The WTO Panel Decision and the “Three-Step Test” for Copyright Exceptions, *Revue Internationale du Droit d'Auteur*, January 2001: p. 1-16. (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=253867)
- GORDON 1982 = Gordon, Wendy J.: Fair Use as Market Failure: A Structural and Economic Analysis of the *Betamax* Case and Its Predecessors, 82 *Columbia L.R.*, 1982: p. 1600-1657.
- GOWERS 2006 = Gowers, Andrew: *Gowers Review of Intellectual Property*, London, 2006 (http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/gowers_review_intellectual_property/gowersreview_index.cfm)
- GRELECKI 2005 = Grelecki, Ryan C.: Can Law and Economics Bring the Funk... or Efficiency?: A Law and Economics Analysis of Digital Sampling, 33 *Florida State University L.R.*, 2005: p. 297-329.
- GYENGE 2002 = Gyenge Anikó: Zeneművek átdolgozása a szerzői jogban, *ISZJSZ*, 2002/3: p. 17-27.
- GYENGE 2006 = Gyenge Anikó: Szabad felhasználások kontra hatásos műszaki intézkedések, avagy egy kutya-macska barátság a szerzői jogban. In: *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről – 2006*, Magyar Szabadalmi Hivatal, 2006: p. 106-135.

- GYENGE 2007 = Gyenge Anikó: Rendkívüli dokumentációs értékek a YouTube-on, avagy gyűjthetők-e archívumokban illegális forrásból származó művek? In: *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről – 2007*, Magyar Szabadalmi Hivatal, 2008: p. 211-229.
- GYENGE 2009 = Gyenge Anikó: „Érted haragszom, nem ellened” – néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításáról, *ISZJSZ*, 2009/1: p. 5-22.

H:

- HÄCKER - JANSON 2007 = Häcker, Martin - Janson, Andreas: *Filesharing is Inevitable - Parallele Entwicklung rechtlicher, technischer und gesellschaftlicher Aspekte*, 2007 (<http://falkmerten.info/wp-content/uploads/2007/05/filesharing-is-inevitable-klein.pdf>)
- HÄNEL 2000 = Hänel, Frederike: Napster und Gnutella – Probleme bei der Übertragung von MP3-Datien nach deutschem Urheberrecht, *Jur-PC Web-Dok.* 245/2000, Abs. 1-57. (<http://www.jurpc.de/rechtspr/20000245.htm>)
- HELYZETÉRTÉKELÉS 2006 = *Zene-, Film- és Szoftveripar Kalózkodás Elleni Koalíciója: Helyzetértékelés és cselekvési javaslat*, Budapest, 2006
- HOFFMANN 1985 = Hoffmann, Helmut: Zur Bedeutung des Begriffs „einzelne” für die freie Werknutzung im österreichischen Urheberrecht, *MuR*, 1985/4: p. 19-23.
- HOHAGEN 2004 = Hohagen, Gisbert: *Die Freiheit der Vervielfältigung zum eigenen Gebrauch*, Verlag C. H. Beck, München, 2004
- HÖLLER 2003 = Höller, Wolfgang: Software-Urheberrechtsverletzungen im Konkurs, *ecolex*, 2003: p. 922-925.
- HUGENHOLTZ - OKEDIJI 2008 = Hugenholtz, P. Bernt - Okediji, Ruth L.: *Conceiving an International Instrument on Limitations and Exceptions to Copyright*, Final Report, 2008 (<http://www.ivir.nl/publicaties/hugenholtz/finalreport2008.pdf>)
- HÜGEL 1983 = Hügel, Hanns F.: Hotel-Video und Senderechtsbegriff, *ÖBl*, 1983: p. 153-161.

I:

- IFPI 2008 = *IFPI Digital Music Report 2008 – Revolution, Innovation, Responsibility*, p. 18. (<http://www.ifpi.org/content/library/DMR2008.pdf>).
- IKELER 1985 = Ikeler, Kim: Sony v. Universal City Studios: Can the Marketplace Relationship between Creator and Consumer Be Preserved?, 62 *Denver University L.R.*, 1985: p. 873-897.
- IPOQUE 2006 = ipoque P2P Survey 2006 (www.ipoque.com/userfiles/file/P2P_survey_2006.pdf)
- IPOQUE 2007 = ipoque Internet Study 2007 (www.ipoque.com/userfiles/file/internet_study_2007.pdf)

J:

- JURANEK 1998 = Juranek, Johannes: Steht die neue Reprographieregelung für Musiknoten im Widerspruch zur Berner Konvention?, *ÖBl*, 1998: p. 215-217.

K:

- KIM 2006 = Kim, Steven D.: Taking De Minimis Out of the Mix: The Sixth Circuit Threatens to Pull the Plug on Digital Sampling in Bridgeport Music, Inc. v. Dimension Films, 13 *Villanova*, 2006: p. 103-131.
- KISS - MUNKÁCSI 2006 = Kiss Zoltán - Munkácsi Péter: A jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló 2005/737/EK Bizottsági ajánlás vizsgálata és az esetlegesen felmerülő jogalkotási

- feladatok. In: *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről – 2006*, Magyar Szabadalmi Hivatal, 2006: p. 77-86.
- KLAUSSMANN 2006 = Liza Klausmann: Gallic Bill Bites for Apple, *Daily Variety* (2006. március 22.), p. 1.
- KOBLANCK 1991 = Koblanck, Astrid: Jährlich werden 1 Milliarde Kopien unerlaubt angefertigt, *MuR*, 1991: p. 218-219.
- KOMMENTÁR 2006 = Gyertyánfy Péter (Szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*, CompLex Kiadó, Budapest, 2006
- KOVÁCS 2006 = Kovács László: A szerzői alkotás sokarcúságáról, *MJ*, 2006/5: p. 286-292.

L:

- LAIMER - THIELE 2003 = Laimer, Barbara - Thiele, Clemens: *Die Privatkopie nach der Urheberrechtsgesetznovelle 2003* (<http://www.rechtsprobleme.at/doks/privatkopie-laimer-thiele.pdf>)
- LATMAN 1990 = Latman, Alan: „Probative Similarity” as Proof of Copying: Toward Dispelling Some Myths in Copyright Infringement, 90 *Columbia L.R.*, 1990: p. 1187-1214.
- LEADING CASES 1984 = Leading Cases of the 1983 Term: Copyright, 98 *Harvard*, 1984-1985: p. 284-295.
- LEGACY 1997 = *American Legacy: The United States Constitution and other Essential Documents of American Democracy*. Center for Civic Education: Calabasas, 1997
- LENDVAI 2008 = Lendvai Zsófia: Szerzői jog az ókorban, *ISZJSZ*, 2008/3: p. 57-79.
- LEMLEY 1997 = Lemley, Mark A.: The Economics of Improvement in Intellectual Property Law, 75 *Texas L.R.*, 1997: p. 989-1084.
- LESSIG 2005 = Lessig, Laurence: *A szabad kultúra – A kreativitás természete és jövője*, Kiskapu, Budapest, 2005
- LEttl 2008 = Lettl, Tobias: *Urheberrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 2008
- LEVAL 1989 = Leval, Pierre N.: Toward a Fair Use Standard, 103 *Harvard*, 1989-1990: p. 1105-1136.
- LEWINSKI 2003 = Lewinski, Silke von: Leerkassettenvergütung für Festplatten – Zur Situation in Österreich, *ZUM*, 2003: p. 933-941.

M:

- MAGYAR 2008 = Magyar Csaba: Fájlcseré és szabad felhasználás, *InfoJog*, 2008. június, 25. szám, p. 130-138.
- MARKS 1997 = Marks, Benjamin Ely: Copyright Protection, Privacy Rights, and the Fair Use Doctrine: The Post-Salinger Decade Reconsidered, 72 *New York University L.R.*, 1997: p. 1376-1419.
- MARSH 1981 = Marsh, Adrienne J.: Betamax and Fair Use: A Shotgun Marriage, 21 *Santa Clara L.R.*, 1981: p. 49-87.
- MEDWENITSCH - SCHANDA 2000 = Medwenitsch, Franz - Schanda, Reinhard: *Download von MP3-Dateien aus dem Internet – Private Vervielfältigung und rechtmäßig erstellte Vorlage*, 2000 (www.sattler.co.at/pdf/fsdittrich.pdf)
- MERRILL 1990 = Merrill, Lisa Vaughn: Should Copyright Law Make Unpublished Works Unfair Game?, 51 *Ohio State L.J.*, 1990: p. 1399-1414.
- MEZEI 2004 = Mezei Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.), *JESZ*, 2004/3. szám (<http://jesz.ajk.elte.hu/mezei19.html>)
- MEZEI 2005 = Mezei Péter: A fair use doktrína az amerikai szerzői jogban, *Acta*, Tomus LXVII., Fasc. 13., Szeged, 2005

- MEZEI 2006 = Mezei Péter: Szabad felhasználás az osztrák jogrendszerben, *Acta*, Tomus LXVIII., Fasc. 15., Szeged, 2006
- MEZEI 2007 = Mezei Péter: A magáncélú szabad felhasználás a német szerzői jogban, *Acta*, Tomus LXX., Fasc. 10., Szeged, 2007
- MEZEI 2008a = Mezei Péter: Fair Use and Culture - Comments on the Gowers Review, 39 *Toledo L.R.*, 2008: p. 653-668.
- MEZEI 2008b = Mezei Péter: Digitális sampling az amerikai szerzői jogban – Sírba szálltok „groove robbers”?, *ISZJSZ*, 2008/3: p. 5-24.
- MEZEI 2008c = Mezei Péter: Mitől fair a fair? – Szerzői művek felhasználása a fair use teszt fényében, *ISZJSZ*, 2008/6: p. 26-68.
- MORRIS 2000 = Morris, Rebecca: When Is a CD Factory Not Like a Dance Hall?: The Difficulty of Establishing Third-Party Liability for Infringing Digital Music Samples, 18 *Cardozo*, 2000: p. 257-306.
- MPAA STUDY 2006 = *Worldwide Study of Losses to the Film Industry & International Economies Due to Piracy; Pirate Profiles*, 2006 (http://www.fact-uk.org.uk/site/media_centre/documents/2006_05_03lektsum.pdf)
- MÜLLER 1999 = Müller, Bianca: Die Klage gegen unberechtigtes Sampling, *ZUM*, 1999: p. 555-560.

N:

- NIMMER - NIMMER 2005 = Nimmer, Melville B. - Nimmer, David: *Nimmer on Copyright*, Matthew Bender & Company, Inc., 2005
- NIPPE 1994 = Nippe, Wolfgang: Die Sieben im Urheberrecht – Gedanken zur Anzahl zulässiger Vervielfältigungsstücke, *GRUR*, 1994: p. 888-889.
- NIPPE 1998 = Nippe, Wolfgang: Der Kopierversand auf Bestellung durch Bibliotheken – Ein Beitrag zu den Grenzen des Herstellenlassens von Vervielfältigungsstücken nach § 53 UrhG, *ZUM*, 1998: p. 382-390.
- NIZSALOVSZKY 1984 = Nizsalovszky Endre: *Fogalomkutató és érdekkutató jogtudomány, a szabadjogi iskola és a tiszta jogtan*. In: *Tanulmányok a jogról*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984
- NORDEMANN 2004 = Nordemann, Jan Bernd: Filmpiraterie im Internet – Der Kampf gegen Peer-to-Peer-Raubkopierer, in: *Filmproduktion + Urheberrecht – Bilder Laufen - mit welchem Recht?* (Szerk.: Guido Kucsko), Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2004: p. 39-53.
- NOTES 1983 = Notes - The Parody Defense to Copyright Infringement: Productive Fair Use after Betamax, 97 *Harvard*, 1983-1984: p. 1395-1413.

O:

- OKEDIJI 2000 = Okediji, Ruth: Toward an International Fair Use Doctrine, 39 *Columbia Journal of Transnational Law*, 2000: p. 75-175.
- ORMÓS 2008 = Ormós Zoltán: „Első oldal”, *InfoJog*, 2008/4: p. 144.
- OWENS 2008 = Owens, Richard C.: Human Rights and the Internet, *CRi*, 2008/6: p. 161-167.

P:

- PAGE - GARLAND 2008 = Page, Will - Garland, Eric: In Rainbows, On Torrents, *Economic Insight*, Issue 10, 29.07.08. (<http://www.mcps-prs-alliance.co.uk/monline/research/Documents/Economic%20Insight%2010.pdf>)

- PASCHKE 1985 = Paschke, Marian: Rechtsfragen des novellierten Fotokopierrechts – unter besonderer Berücksichtigung der Auswirkungen im Hochschulbereich, *GRUR*, 1985: p. 952.
- PATRY 1982 = Patry, William: In Praise of the Betamax Decision: An Examination of Universal City Studios, Inc. v. Sony Corp. of America, 22 *South Texas L.J.*, 1982: p. 211-248.
- PATRY 1995 = Patry, William: American Geophysical Union v. Texaco, Inc.: Copyright and Corporate Photocopying, 61 *Brooklyn L.R.*, 1995: p. 429-451.
- PATRY - PERLMUTTER 1992 = Patry, William F. - Perlmutter, Shira: Fair Use Misconstrued: Profit, Presumptions and Parody, 11 *Cardozo*, 1992: p. 667-720.
- PATTERSON 1987 = Patterson, L. Ray: Free Speech, Copyright, and Fair Use, 40 *Vanderbilt L.R.*, 1987: p. 1-66.
- PATTERSON 1992 = Patterson, L. Ray: Understanding Fair Use, 55 *Law & Contemporary Problems*, 1992: p. 249-266.
- PEPPE 1988 = Peppe, Vincent H.: Fair Use of Unpublished Materials in the Second Circuit: The Letters of the Law, 54 *Brooklyn L.R.*, 1988-1989: p. 417-464.
- PERLMAN - RHINELANDER 1975 = Perlman, Harvey S. - Rhineland, Laurens H.: Williams & Wilkins Co. v. United States: Photocopying, Copyright and the Judicial Process, 1975 *The Supreme Court Review*, 1975: p. 355-417.
- POKOL 2005 = Pokol Béla: *Jogelmélet*, Századvég Kiadó, Budapest, 2005
- PONTE 2006 = Ponte, Lucille M.: The Emperor Has No Clothes: How Digital Sampling Infringement Cases Are Exposing Weaknesses in Traditional Copyright Law and the Need for Statutory Reform, 43 *American Business L.J.*, 2006: p. 515-560.
- POPP 1997 = Popp, Franz-Leo: Die Reprographievergütung in der Praxis, *MuR*, 1997: p. 30-33.

R:

- RACZINSKI - RADEMACHER 1989 = Raczinski, Bernd - Rademacher, Ulrich: Urheberrechtliche Probleme beim Aufbau und Betrieb einer juristischen Datenbank, *GRUR*, 1989: p. 324-331.
- REESE 2001 = Reese, R. Anthony: Copyright and Internet Music Transmissions: Existing Law, Major Controversies, Possible Solutions, *University of Miami L.R.*, 2001: p. 237-273.
- REHBINDER 2008 = Rehbinder, Manfred: *Urheberrecht*, 15., Neubearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2008
- REINBOTHE 2002 = Reinbothe, Jörg: A szerzői jog perspektívái Európában, *ISZJSZ*, 2002/1: p. 1-7.
- REINER 1978 = Reiner, Richard F.: Home Videorecording: Fair Use or Infringement? 52 *Southern California L.R.*, 1978-1979: p. 573-634.
- RICKETSON 2003 = Ricketson, Sam: *WIPO Study in Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment*. Standing Committee on Copyright and Related Rights, Ninth Session, Geneva, June 23-27, 2003. (http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_9/sccr_9_7.pdf)
- ROSENFELD 1975 = Rosenfield, Harry N.: Customary Use as „Fair Use” in Copyright Law, 25 *Buffalo L.R.*, 1975-1976: p. 119-140.

S:

- SANJEK 1992 = Sanjek, David: “Don’t Have to DJ No More”: Sampling and the “Autonomous” Creator, 10 *Cardozo*, 1992: p. 607-624.

- SALAGEAN 2008 = Salagean, Emil: *Sampling im deutschen, schweizerischen und US-amerikanischen Urheberrecht*, UFITA-Schriftenreihe, Band 248, Nomos, Baden-Baden, 2008
- SÁR 2007 = Sár Csaba: A szerzői jog kihívásai a XXI. században, *ISZJSZ*, 2007/1. különszám, p. 34-41.
- SCHRICKER 2006 = Schricker, Gerhard (Szerk.): *Urheberrecht – Kommentar*, 3., Neubearbeitete Auflage, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 2006
- SCHRUERS - BAND 2006 = Schruers, Matt - Band, Jonathan: *Grokster in the International Arena*, 2006 (<http://www.policybandwidth.com/doc/GroksterCRI.pdf>)
- SCHUBERT 2000 = Schubert, Frank A.: *Introduction to Law and the Legal System*, Seventh Edition, Houghton Mifflin Company, Boston-New York, 2000
- SCHULZ 1998 = Schulz, Wolfgang: Das Zitat in Film- und Multimediawerken, *ZUM*, 1998: p. 221-233.
- SCHWENZER 1997 = Schwenzer, Oliver: Werden Träume wahr in der CD-Kopier-Bar? – Grenzen der Privatkopie nach § 53 Abs. 1 UrhG, *ZUM*, 1997: p. 478-482.
- SELF 2002 = Self, Henry: Digital Sampling: A Cultural Perspective, 9 *UCLA*, 2002: p. 347-359.
- SHIMANOFF 2002 = Shimanoff, Eric: The Odd Couple: Postmodern Culture and Copyright Law, 11 *Media Law and Policy*, 2002: p. 12-49.
- SILVERMAN 1963 = Silverman, Arnold B.: The Scope of Protection of Copyrights and Design Patents in the United States, 12 *CLS*, 1963: p. 152-200.
- SOMOANO 2006 = Somoano, M. Leah: Bridgeport Music, Inc. v. Dimension Films: Has Unlicensed Digital Sampling of Copyrighted Sound Recordings Come to an End?, 21 *Berkeley Technology L.J.*, 2006: p. 289-309.
- SPIEB 1991 = Spieß, Andreas: Urheber- und wettbewerbsrechtliche Probleme des Sampling in der Popmusik, *ZUM*, 1991: p. 524-535.
- SPRÁNITZ 2007 = Spránitz Gergely: Digitális tartalmak szerzői jogi védelme online környezetben – I. rész, *ISZJSZ*, 2007/3: p. 30-47.; II. rész, 2007/4: p. 72-94.
- STEINMETZ 1972 = Steinmetz, Helmut: Gedanken zur photomechanischen Vervielfältigung, *ÖBl*, 1972: p. 53-56.
- STEINMETZ 1978 = Steinmetz, Helmut: Vervielfältigung zum eigenen Gebrauch mit Videorecordern, *ÖBl*, 1978: p. 57-62.
- STEINMETZ 1990 = Steinmetz, Helmut: Die Neuregelung der Leerkassettenvergütung, *MuR*, 1990: p. 42-46.
- STILL 1995 = Still, Karen L.: American Geophysical Union v. Texaco, Inc.: Expanding the Copyright Monopoly, 29 *Georgia L.R.*, 1995: p. 1233-1262.
- STOMPER 2003 = Stomper, Bettina: Internet-Tauschbörsen nach der UrhG-Novelle, *RdW*, 2003: p. 369.
- STUDY 2003 = *Study on the Implementation and Effect in Member States' Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society*, Final Report, 2003 (http://www.ivir.nl/files/implementation_2001_29_EC/index_eng.html)
- SZINGER - TÓTH 2004 = Szinger András - Tóth Péter Benjámín: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz*, Novissima Kiadó, Budapest, 2004
- SZINGER 2008 = Szinger András: Csak tiszta forrásból? A magáncélú másolás időszerű kérdései a szerzői jogban (posztmodern szakeposz). In: Faludi Gábor (Szerk.): *Liber Amicorum, Studia P. Gyertyánfy Dedicata*, Budapest, 2008: p. 353-367.
- SZYMANSKI 1996 = Szymanski, Robert M.: Audio Pastiche: Digital Sampling, Intermediate Copying, Fair Use, 3 *UCLA*, 1996: p. 271-331.

T:

- TATTAY 2001 = Tattay Levente: A szerzői jog korlátai, a szabad felhasználás a szerzői jogi törvényben, *Közjegyzők Közlönye*, 2001/6: p. 3-8.
- TATTAY 2002 = Tattay Levente: A szerzői jogvédelem nyitott kérdései és az Internet, *Gazdaság és Jog*, 2002/2: p. 15-18.
- TOLDY 1838 = Toldy (Schedel) Ferencz: Néhány szó az írói tulajdonról, *Athenaeum*, 1838
- TYRA 2001 = Tyra, Frank: Alter Hut bleibt in Mode – Rechtliche Aspekte des Samplings im Bereich der sog. Dancemusic, *ZUM*, 2001: p. 49-59.

V:

- VAN OURKIRK 1999 = Van Ourkirk, Calvin F.: Fixing What Ain't Broke: The Digital Millennium Copyright Act (DMCA) Title I., 4 *I.P.L.B.*, 1999: p. 1-13.
- VIDA 2008 = Vida Sándor: A közösségi védjegyjog jövője – Nemzetközi Tudományos Tanácskozás, *ISZJSZ*, 2008/5: p. 84-97.
- VIKMAN 2008 = Vikman László: A magyar szerzői jog fejlődésének áttekintése, *InfoJog*, 2008. június, 25. szám, p. 124-130.

W:

- WAGONER 1995 = Wagoner, Shannon S.: American Geophysical Union v. Texaco: Is the Second Circuit Playing Fair with the Fair Use Doctrine?, 18 *Hastings*, 1995: p. 181-218.
- WALTER 1983 = Walter, Michel M.: Die Hotel-Video-Systeme aus urheberrechtlicher Sicht, *MuR*, 1983/3: Archiv 4-6.
- WALTER 1984 = Walter, Michel M.: Die Hotel-Video-Systeme aus urheberrechtlicher Sicht – Zugleich ein Beitrag zum Begriff der Öffentlichkeit und der Sendung, *MuR*, 1984/6: Archiv 9-15.
- WALTER 1989 = Walter, Michel M.: Die freie Werknutzung der Vervielfältigung zum eigenen Gebrauch, *MuR*, 1989: pp. 69-72., 147-149., 230-232.
- WALTER 1997 = Walter, Michel M.: Die Mindestschutzrechte der Berner Übereinkunft und das innerstaatliche Urheberrecht, *MuR*, 1997: p. 309-313.
- WANAT 1994 = Wanat, Daniel E.: Fair Use and the 1992 Amendment to Section 106 of the 1976 Copyright Act: Its History and an Analysis of its Effect, 1 *Villanova*, 1994: p. 47-66.
- WANDTKE - BULLINGER 2002 = Wandtke, Artur-Alex - Bullinger, Winfried (Szerk.): *Praxiskommentar zum Urheberrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 2002
- WARBEK 2003 = Warbek, Stefan: Universitäten und Informationstechnologie - Anpassungsbedarf im Urheberrecht, *ecolex*, 2003: p. 179-182.
- WARREN - BRANDEIS 1890 = Warren, Samuel D. - Brandeis, Louis D.: The Right to Privacy, 4 *Harvard*, 1890-1891: p. 193-220.
- WEBBER 2007 = Webber, Amanda: Digital Sampling and the Legal Implications of its Use after Bridgeport, 22 *Saint John's Journal of Legal Commentary*, 2007: p. 373-415.
- WEINREB 1989 = Weinreb, Lloyd L.: Fair's Fair: A Comment on the Fair Use Doctrine, 103 *Harvard*, 1989-1990: p. 1137-1161.

Y:

- YONOVER 1996 = Yonover, Geri J.: The Precarious Balance: Moral Rights, Parody, and Fair Use, 14 *Cardozo*, 1996: p. 79-123.

Z:

- ZACHAR 2002 = Zachar Balázs: Internetes zenefelhasználás az elmúlt évek jogeseteinek tükrében, *ISZJSZ*, 2002/6: p. 3-11.

- ZIMMERMAN 2000 = Zimmerman, Diane L.: Adrift in the Digital Millennium Copyright Act: the Sequel, 26 *Dayton*, 2000-2001: p. 279-291.
- ZIMMERMANN 1997 = Zimmermann, Jörn: *Sampling- und Remixverträge*. In: Rolf Moser - Andreas Scheuermann (Hrsg.): *Handbuch der Musikwirtschaft*, 4. Auflage, Josef Keller Verlag, Starnberg, München, 1997: p. 1180-1202.
- ZWEIGERT - KÖTZ 1996 = Zweigert, Konrad - Kötz, Hein: *Einführung in die Rechtsvergleichung*, 3. Auflage, J. C. B Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1996

FELHASZNÁLT JOGESETEK:

Ausztria:

- AIDS-KAMPAGNE II. = OGH 21.4.1998. In: *ÖBl*, 1999: p. 54-56.
- BETRIEBSMUSIK = OGH 28.11.1978. In: *ÖBl*, 1979: p. 51-55.
- BUNDESHEER-AUSBILDUNGSFILME II. = OGH 20.11.1991. In: *MuR*, 1991: p. 156-159
- DER GRAF VON LUXEMBURG = OGH 31.1.1970. In: *ÖBl*, 1970: p. 132-133.
- FERNSEHEMPFANG IM SOZIALVERSICHERUNGS-KURHEIM = OGH 29.1.1974. In: *ÖBl*, 1974: p. 73-75.
- FIGUR AUF EINEM BEIN = OGH 17.3.1998. In: *ÖBl*, 1998: p. 266-269.
- FRIEDRICH HEER II. = OGH 31.1.1995. In: *ÖBl*, 1996: p. 99-104.
- HAFTUNG FÜR TAUSCHBÖRSENNUTZUNG DER TOCHTER = OGH 22.1.2008
(www.internet4jurists.at/entscheidungen/ogh4_194_07v.htm)
- LEERKASSETTENVERGÜTUNG = OGH 31.5.1994. In: *ÖBl*, 1995: p. 89-91.
- LUDUS TONALIS = OGH 31.1.1995. In: *ÖBl*, 1995: p. 184-186.
- MAX MERKEL = OGH 13.7.1982. In: *ÖBl*, 1983: p. 25-28.
- MUSIKAUTOMATEN = OGH 20.10.1966. In: *ÖBl*, 1967: p. 44-45.
- NULL-NUMMER II. = OGH 26.1.1993. In: *ÖBl*, 1993: p. 136-139.
- PRIVATE FERNSEHAUFZEICHNUNGEN = OGH 21.5.1979. In: *ÖBl*, 1980: p. 52-55.
- RUNDFUNKEMPFANG IM GASTHAUS = OGH 8.10.1968. In: *ÖBl*, 1969: p. 71-72.
- SÜSSWAREN-EINZELHANDELSGESCHÄFT = OGH 17.11.1970. In: *ÖBl*, 1971: p. 55-56.
- TANZSCHULE = OGH 4.3.1953. In: *ÖBl*, 1953: p. 29.
- VOLL LEBEN UND VOLL TOD = OGH 10.7.1990. In: *ÖBl*, 1990: p. 283-285.
- ZIVILRECHTLICHER AUSKUNFTSANSPRUCH GEGEN ACCESSPROVIDER = OGH 13.11.2007
(www.internet4jurists.at/entscheidungen/ogh4_141_07z.htm)

Egyesült Államok:

- A&M v. NAPSTER = A&M Technology, Inc., et al., v. Napster, Inc., et al., 239 *F.3d* 1004 (2001)
- ACUFF-ROSE v. CAMPBELL = Acuff-Rose Music, Inc. v. Luther R. Campbell, et al., 972 *F.2d* 1429 (1992)
- AMERICAN GEOPHYSICAL v. TEXACO = American Geophysical Union, et al., v. Texaco Inc., et al., 37 *F.3d* 881 (1994)
- AMSINCK v. COLUMBIA PICTURES = Carola Amsinck v. Columbia Pictures Industries, Inc., et al., 862 *F.Supp.* 1044 (1994)
- ARISTA v. LIME GROUP = Arista Records LLC, et al., v. Lime Group LLC, et al., 532 *F.Supp.2d* 556 (2007)
- ARNSTEIN v. PORTER = Arnstein v. Porter, 154 *F.2d* 464 (1946)

ATLANTIC V. HOWELL, *F.Supp.2d* = Atlantic Recording Corporation, et al., v. Pamela and Jeffrey Howell, 554 *F.Supp.2d* 976 (2008)

ATLANTIC V. HOWELL, *WL* = Atlantic Recording Corporation, et al., v. Pamela and Jeffrey Howell, 2008 *WL* 4080008

BASIC BOOKS V. KINKO'S = Basic Books, Inc., et al., v. Kinko's Graphics Corporation, 758 *F.Supp.* 1522 (1991)

BAXTER V. MCA = Leslie T. Baxter v. MCA, Inc., et al., 812 *F.2d* 421 (1987)

BMG V. GONZALEZ = BMG Music, et al., v. Cecilia Gonzalez, 430 *F.3d* 888 (2005)

BRIDGEPORT V. DIMENSION FILMS, *F.Supp.2d* = Bridgeport Music, Inc., et al., v. Dimension Films LLC, et al., 230 *F.Supp.2d* 830 (2002)

BRIDGEPORT V. DIMENSION FILMS, *F.3d* = Bridgeport Music, Inc. v. Dimension Films, 410 *F.3d* 792 (2005)

BRIGHT TUNES V. HARRISONGS = Bright Tunes Music v. Harrisongs Music, 420 *F.Supp.* 177 (1976)

BROADWAY V. F-R PUBLISHING = Broadway Music Corp. v. F-R Publishing Corp., 31 *F.Supp.* 817 (1940)

CAMPBELL V. ACUFF-ROSE = Luther R. Campbell, et al. v. Acuff-Rose Music, Inc. 510 *U.S.* 569 (1993)

CAPITOL V. THOMAS = Capitol Records Inc., et al., v. Jammie Thomas, 579 *F.Supp.2d* 1210 (2008)

CARR V. NATIONAL CAPITAL PRESS = Carr v. National Capital Press, Inc., 71 *F.2d* 220 (1934)

CARTOON NETWORK V. CSC = The Cartoon Network LP, et al., v. CSC Holdings, Inc., et al., 536 *F.3d* 121 (2008)

CHOLVIN V. B. & F. MUSIC = Homer C. Cholvin, et al., v. B. & F. Music Co., Inc., et al., 253 *F.2d* 102 (1958)

COLLEGE ENTRANCE BOOK V. AMSCO = College Entrance Book Co. v. Amsco Book Co., 119 *F.2d* 874 (1941)

COLUMBIA PICTURES V. BUNNELL = Columbia Pictures Industries, Inc., et al., v. Justin Bunnell, et al., 2007 *WL* 4877701

COLUMBIA PICTURES V. FUNG = Columbia Pictures Industries, Inc., et al., v. Gary Fung, et al., 447 *F.Supp.2d* 306 (2006)

COLUMBIA PICTURES V. MIRAMAX = Columbia Pictures Industries, Inc., et al., v. Miramax Films Corp., et al., 11 *F.Supp.* 1179 (1998)

CRAFT V. KOBLER = Robert Craft v. John Kobler, et al., 667 *F.Supp.* 120 (1987)

DELLAR V. GOLDWYN = Dellar et al., v. Samuel Goldwyn, Inc., et al., 104 *F.2d* 661 (1939)

FEIST V. RURAL = Feist Publications, Inc., v. Rural Telephone Company, 499 *U.S.* 340 (1991)

FIELD V. GOOGLE = Blake A. Field v. Google Inc., 412 *F.Supp.2d* 1106 (2006)

FISHER V. DEES = Marvin Fisher, et al. v. Rick Dees, et al., 794 *F.2d* 432 (1986)

FISHER V. DILLINGHAM = Fred Fisher, Inc. v. Dillingham, 298 *F.* 145 (1924)

FOLSOM V. MARSH = Folsom, et al., v. Marsh, et al., 9 *F.Cas.* 342 (1841)

FONOVISA V. CHERRY AUCTION = Fonovisa, Inc., v. Cherry Auction, Inc., et al., 76 *F.3d* 259 (1996)

GRAND UPRIGHT V. WARNER = Grand Upright Music, Ltd. v. Warner Bros. Records, Inc., 780 *F. Supp.* 182 (1991)

HABERMAN V. HUSTLER = Haberman v. Hustler Magazine, Inc., 626 *F.Supp.* 201 (1986)

HARPER & ROW V. NATION = Harper & Row, Publishers, Inc., et al. v. Nation Enterprises et al. 471 *U.S.* 539 (1984)

HOLT V. LIGGETT & MEYERS = Henry Holt & Company, Inc., v. Liggett & Meyers Tobacco Co., 23 *F.Supp.* 302 (1938)

IN RE: AIMSTER = In re: Aimster Copyright Litigation, 334 *F.3d* 643 (2003)

IOWA STATE V. ABC = Iowa State University Research Foundation, Inc., v. American Broadcasting Companies, Inc., et al., 621 *F.2d* 57 (1980)

JARVIS V. A&M = Jarvis v. A&M Records, 827 *F.Supp.* 282 (1993)

KELLY V. ARRIBA SOFT = Leslie A. Kelly, et al., v. Arriba Soft Corporation, 336 *F.3d* 811 (2003)

MAI SYSTEMS V. PEAK COMPUTER = MAI Systems Corporation v. Peak Computer, Inc., et al., 991 *F.2d* 511 (1993)

MARCUS V. ROWLEY = Eloise Toby Marcus v. Shirley Rowley, et al., 695 *F.2d* 1171 (1983)

MATHEWS CONVEYOR V. PALMER-BEE = Mathews Conveyor Co. v. Palmer-Bee Co., 135 *F.2d* 73 (1943)

MAXTONE-GRAHAM V. BRUTCHAELL = Katrina Maxtone-Graham v. James Tunstead Brutchaell, et al., 803 *F.2d* 1253 (1986)

MCA V. WILSON = MCA, Inc. v. Earl Wilson, Jr., et al., 677 *F.2d* 180 (1981)

MCDONALD V. MULTIMEDIA ENTERTAINMENT = Gerard A. McDonald, et al., v. Multimedia Entertainment, Inc., 1991 *WL* 311921

MGM V. GROKSTER = Metro-Goldwyn-Mayer Studios, Inc., et al., v. Grokster, Ltd., et al., 545 *U.S.* 913 (2005)

NAGE V. BUCI = NAGE/Int'l Bhd. of Police Officers v. BUCI Television, Inc., 118 *F.Supp.* 126 (2000)

NATIONAL RIFLE V. HANDGUN = National Rifle Association of America v. Handgun Control Federation of Ohio, 15 *F.3d* 559 (1994)

NEW ERA V. CAROL = New Era Publications International, ApS v. Carol Publishing Group, 904 *F.2d* 152 (1990)

NEW ERA V. HOLT = New Era Publications International, ApS v. Henry Holt & Company, Inc., 873 *F.2d* 576 (1989)

NEWTON V. DIAMOND = James W. Newton v. Michael Diamond, 388 *F.3d* 1189 (2004)

PACIFIC & SOUTHERN V. DUNCAN = Pacific & Southern Company, Inc., et al., v. Carol Duncan, et al., 744 *F.2d* 1490 (1984)

PRINCETON V. MDS = Princeton University Press, et al., v. Michigan Document Service, et al., 99 *F.3d* 1381 (1996)

REED V. HOLLIDAY = Reed v. Holliday, 19 *Fed.* 325 (1884)

RIAA V. DIAMOND = Recording Industry Association of America, et al., v. Diamond Multimedia Systems, Inc., et al., 180 *F.3d* 1072 (1999)

RIAA V. VERIZON = Recording Industry Association of America, Inc. v. Verizon Internet Services, Inc., 351 *F.3d* 1229 (2003)

RINGGOLD V. BLACK ENTERTAINMENT = Ringgold v. Black Entertainment Television Inc., 126 *F.3d* 70 (1997)

ROBERTSON V. BATTEN, BARTON, DURSTINE & OSBORN = Donald Irwin Robertson v. Batten, Barton, Durstine & Osborn, Inc., et al., 146 *F.Supp.* 795 (1956)

ROGERS V. KOONS = Art Rogers v. Jeff Koons, 960 *F.2d* 301 (1992)

ROSEMONT V. RANDOM HOUSE = Rosemont Enterprises, Inc., v. Random House, Inc., et al., 366 *F.2d* 303 (1966)

RTC V. NETCOM = Religious Technology Center v. Netcom On-Line Communication Services, Inc., 907 *F.Supp.* 1361 (1995)

RUBIN V. BROOKS/COLE = Zick Rubin v. Brooks/Cole Publishing Co., et al., 836 *F.Supp.* 909 (1993)

SALINGER V. RANDOM HOUSE = Jerome D. Salinger v. Random House, Inc., et al., 811 *F.2d* 90 (1987)

SEGA V. ACCOLADE = Sega Enterprises, Ltd., v. Accolade, Inc., 977 *F.2d* 1510 (1992)

SELLE V. GIBB = Ronald H. Selle, et al., v. Barry Gibb, et al., 741 *F.2d* 896 (1984)

SONY V. UNIVERSAL = Sony Corporation of America et al. v. Universal City Studios, Inc. et al. 464 *U.S.* 417 (1983)
 STEINBERG V. COLUMBIA PICTURES = Saul Steinberg v. Columbia Pictures Industries, Inc., et al., 663 *F.Supp.* 706 (1987)
 STEWART V. ABEND = Stewart et al. v. Abend, DBA Authors Research Co. 495 *U.S.* 207 (1989)
 STORM IMPACT V. SOFTWARE OF THE MONTH = Storm Impact, Inc., et al., v. Software of the Month Club, 13 *F.Supp.2d* 782 (1998)
 SUPERMARKET V. SAN FERNANDO = Supermarket of Homes v. San Fernando Valley Board of Realtors, 786 *F.2d* 1400 (1986)
 TESTA V. JANSSEN = Jimmy Testa, et al., v. Danny Janssen, et al., 492 *F.Supp.* 198 (1980)
 THREE BOYS MUSIC V. BOLTON = Three Boys Music Corp. v. Michael Bolton, 212 *F.3d* 477 (2000)
 TIME V. GEIS = Time Incorporated v. Bernard Geis Associates, et al., 293 *F.Supp.* 130 (1968)
 TIN PAN APPLE V. MILLER = Tin Pan Apple, Inc. v. Miller Brewing Co., Inc., 30 *U.S.P.Q.2d* 1791 (1994)
 TUFF 'N' RUMBLE V. PROFILE RECORDS = Tuff 'N' Rumble Management v. Profile Records, 1997 *WL* 158364, at 1 (1997)
 TWENTIETH CENTURY-FOX V. CSC = Twentieth Century-Fox Film Corporation, et al., v. Cablevision Systems Corporation, et ano, 478 *F.Supp.2d* 607 (2007)
 TWENTIETH CENTURY-FOX V. DIECKHAUS = Twentieth Century-Fox Film Corporation v. Dieckhaus, 153 *F.2d* 893 (1946)
 TWENTIETH CENTURY MUSIC V. AIKEN = Twentieth Century Music v. Aiken, 422 *U.S.* 151 (1975)
 UMG V. MP3.COM = UMG Recordings, Inc., et al., v. MP3.com, Inc., 92. *F.Supp.2d* 349 (2000)
 WALT DISNEY V. AIR PIRATES = Walt Disney Productions v. The Air-Pirates et al., 581 *F.2d* 751 (1978)
 WHEATON V. PETERS = Henry Wheaton and Robert Donaldson v. Richard Peters and John Grigg, 33 *U.S.* 591 (1834)
 WIHTOL V. CROW = Austris A. Wihtol, et al., v. Nelson E. Crow, et al., 309 *F.2d* 777 (1963)
 WILLIAMS & WILKINS, *F.2d* = Williams & Wilkins Co. v. United States, 487 *F.2d* 1345 (1973)
 WILLIAMS & WILKINS, *U.S.* = Williams & Wilkins Co. v. United States, 420 *U.S.* 376 (1974)
 WISCONSIN V. WRIGLEY = Wisconsin Department of Revenue v. William Wrigley, Jr., Co., 505 *U.S.* 214 (1992)
 WRIGHT V. WARNER BOOKS = Ellen Wright v. Warner Books, Inc., et al., 953 *F.2d* 731 (1991)

Magyarország:

124/B/2004 AB határozat. In: Az Alkotmánybíróság Határozatai, 2007/9: p. 854-858.

BDT 2005.1122 (Szegei Ítéltábla Pf. II. 20.183/2003/3. sz.)

BDT 2008.1777 (Fővárosi Ítéltábla Pf. II. 21.379/2007)

BH 1980/332

BH 1984/268

BH 1992/457

BH 1992/631

BH 1993/228

BH 1998/324

BH 2005/56

BH 2005/144

- Pécsi Ítéltábla IH 2004/27. sz. hat.
 Legfelsőbb Bíróság Ptv. E. 20.940/2005/2. sz.
 Legfelsőbb Bíróság Pfv. IV. 21.744/2007/6. sz.
 SZJSZT 12/76
 SZJSZT 7/1996
 SZJSZT 34/1996
 SZJSZT 39/2000 = „Filmek engedély nélküli bemutatása” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2000/2000PDF/szjszt_szakv_2000_039.pdf)
 SZJSZT 41/2000 = „Tankönyvek jogellenes másolása” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2000/2000PDF/szjszt_szakv_2000_041.pdf)
 SZJSZT 42/2000 = „Dokumentumfilm közreműködői, mint szerzők, illetve előadó-művészek” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2000/2000PDF/szjszt_szakv_2000_042.pdf)
 SZJSZT 20/2001 = „A remix zenei fogalma és szerzői jogi értelmezése” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2001/2001PDF/szjszt_szakv_2001_020.pdf)
 SZJSZT 1/2002 = „Zeneművek jogellenes rögzítése és terjesztése” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2002/2002PDF/szjszt_szakv_2002_001.pdf)
 SZJSZT 11/2002 = „Abroszmotívum szerzői jogi védelme” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2002/2002PDF/szjszt_szakv_2002_011.pdf)
 SZJSZT 23/2003 = „Filmalkotás jogosulatlan bemutatása közgyűjteményben” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2003/2003PDF/szjszt_szakv_2003_023.pdf)
 SZJSZT 28/2003 = „A sajtófigyeléssel kapcsolatos szerzői és szomszédos jogi kérdések” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2003/2003PDF/szjszt_szakv_2003_028.pdf)
 SZJSZT 17/2006 = „A jogellenes forrásból történő másolás kérdése” (www.mszh.hu/szerzoijog/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2006/ELLENORZOTT_PDF/szjszt_szakv_2006_017_REC.pdf)
 SZJSZT 25/2006 = „Idézés esetén forrás megjelölése” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2006/ELLENORZOTT_PDF/szjszt_szakv_2006_25_REC_PD_F.pdf)
 SZJSZT 04/07/1 = „Szóegyezések az I. osztályos olvasókönyvekben” (www.mszh.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemeneyek/2007/2007PDF/szjszt_szakv_2007_004.pdf)
 SZJSZT 11/07 = „Cikkek szerzői jogi védelme”. In: *ISZJSZ*, 2007/3: p. 87-101.
 SZJSZT 18/07 = „Parkolójegy szerzői jogi oltalma”. In: *ISZJSZ*, 2007/5: p. 130-134.
 SZJSZT 31/07/1 = „IPTV szolgáltatás szerzői jogi megítélése”. In: *ISZJSZ*, 2008/1: p. 166-178.
 SZJSZT 44/07/01 = „Dalszöveg részletének szerzői jogi védelme”. In: *ISZJSZ*, 2008/3: p. 114-117.
 SZJSZT 07/08/01 = „Szerzői művek online fájlcsereelő rendszerek segítségével megvalósuló felhasználása”. In: *ISZJSZ*, 2008/4: p. 109-129.

Németország:

- ALTERS-WOHNHEIM = BGH 12.7.1974 (I ZR 68/73). In: *GRUR*, 1975: p. 33-36.
 AUSKUNFTSANSPRUCH GEGEN DEN INTERNET-PROVIDER = OLG Frankfurt a.M. 25.1.2005 (11 U 51/04). In: *ZUM*, 2005: p. 324-327.
 AUSKUNFTSPFLICHT EINES ACCESS-PROVIDERS = OLG Hamburg 28.4.2005 (5 U 156/04). In: *JurPc* Web-Dok. 62/2005 (www.jurpc.de/rechtspr/20050062.htm)
 BRECHTTEXTE = BVerfG 29.6.2000 (1 BvR 825/98). In: *ZUM*, 2000: p. 867-870.
 BROWN GIRL II. = BGH 24.1.1991 (I. ZR 72/89). In: *GRUR*, 1991: p. 533-535.

CB-INFOBANK I. = BGH 16.1.1997 (I ZR 9/95). In: *JurPC* Web-Dok. 6/1997 (www.jurpc.de/rechtspr/19970006.htm)

CB-INFOBANK II. = BGH 16.1.1997 (I ZR 38/96). In: *JurPC* Web-Dok. 7/1997 (www.jurpc.de/rechtspr/19970007.htm)

CD-BRENNER = LG Stuttgart 19.6.2001 (17 O 519/00). In: *ZUM*, 2001: p. 614-619.

DIA-DUPLIKATE = BGH 24.6.1993 (I ZR 148/91). In: *GRUR*, 1993: p. 900.

DIA-KOPIEN = KG 05.3.1991 (5 U 4433/91). In: *GRUR*, 1992: p. 168-169.

DIRLADA = BGH 26.9.1980 (I ZR 17/78). In: *GRUR*, 1981: p. 267-268.

EIN BISSCHEN FRIEDEN = BGH 3.2.1988 (I ZR 142/86). In: *ZUM*, 1988: p. 571-575.

ELEKTRONISCHE PRESSEARCHIVE = BGH 10.12.1998 (I ZR 100/96). In: *JurPC* Web-Dok. 26/1999 (www.jurpc.de/rechtspr/19990026.htm)

FILMAUSSCHNITT = OLG Köln 13.8.1993 (6 U 142/92). In: *GRUR*, 1994: p. 47-49.

FILMAUSSCHNITTEN = OLG Hamburg 29.4.1999 (3 U 129/98). In: *NJW-RR*, 2000: p. 1072-1073.

FILMZITAT = BGH 4.12.1986 (I ZR 189/84). In: *ZUM*, 1987: p. 242-244.

GEISTCHRISTENTUM = BGH 23.5.1985 (I ZR 28/83). In: *GRUR*, 1986: p. 59-62.

GET OVER YOU = LG München 7.11.2002 (7 O 19257/02). In: *ZUM*, 2003: p. 245-249.

GIES-ADLER = BGH 20.3.2003 (I ZR 117/00). In: *NJW*, 2003: p. 3633-3634.

HANDBUCH MODERNER ZITATE = BGH 22.9.1972 (I ZR 6/71). In: *GRUR*, 1972: p. 216-218.

KANDINSKY = BGH 3.4.1968 (I ZR 83/66). In: *GRUR*, 1968: p. 607-612.

KAZAA URTEIL = AG Cottbus 6.5.2004 [95 Ds 1653 Js 15556/04 (57/04)]. In: *Jur-PC* Web-Dok. 236/2004 (www.jurpc.de/rechtspr/20040236.pdf)

KONTROLLPFLICHTEN BEI INTERNETANSCHLUSS = OLG Frankfurt a.M. 20.12.2007 (11 W 58/07) ([web2.justiz.hessen.de/migration/rechtsp.nsf/10853CA1001B3734C12573CA0048465D/\\$file/11w05807.pdf](http://web2.justiz.hessen.de/migration/rechtsp.nsf/10853CA1001B3734C12573CA0048465D/$file/11w05807.pdf))

KOPIENVERSANDDIENST = BGH 25.2.1999 (I ZR 118/96). In: *JurPC* Web-Dok. 113/1999 (www.jurpc.de/rechtspr/19990113.htm)

KOPIERLÄDEN = BGH 9.6.1983 (I ZR 70/81). In: *FuR*, 1983: p. 658-662.

KOPIERLÄDEN I. = BVerfG 19.9.1996 (1 BvR 1767/92) (www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rk19960919_1bvr176792.html)

LIED DER WILDBAHN = BGH 21.4.1953 (I ZR 110/52). In: *GRUR*, 1953: p. 299-300.

METALL AUF METALL = OLG Hamburg 7.6.2006 (5 U 48/05). In: *ZUM*, 2006: p. 758-761.

NAPSTER = LG Hamburg 26.3.2001 (308 O 98/01). In: *JurPC* Web-Dok. 238/2001 (www.jurpc.de/rechtspr/20010238.htm)

ÖFFENTLICHE WIEDERGABE IM HOCHSCHULBEREICH = OLG Koblenz 7.8.1986 (6 U 606/83). In: *NJW-RR*, 1987: p. 699-702.

PRESSEBERICHTERSTATTUNG UND KUNSTWERKWIEDERGABE II. = BGH 1.7.1982 (I ZR 119/80). In: *GRUR*, 1983: p. 28-31.

READERPRINTER = BGH 28.1.1993 (I ZR 34/91). In: *ZUM*, 1994: p. 497-500.

REFERENDARKURS = OLG Karlsruhe 27.5.1987 (6 U 31/86). In: *GRUR*, 1987: p. 818-822.

ROLLING STONES = OLG Hamburg 16.5.1991 (3 U 237/90). In: *ZUM*, 1991: p. 545-549.

SCANNER = BGH 5.6.2001 (I ZR 335/98). In: *ZUM*, 2002: p. 218-221.

STÖRERHAFTUNG IM RAHMEN DES FILESHARINGS BEI EINSATZ EINES WLAN-NETZES = LG Düsseldorf 16.7.2008 (12 O 229/08). In: *JurPc* Web-Dok. 189/2008 (www.jurpc.de/rechtspr/20080189.htm)

STREAMING-AUFNAHMEN URHEBERRECHTSWIDRIG = OLG Hamburg 7.7.2005 (5 U 176/04). (www.affiliateundrecht.de/olg-hamburg-streaming-aufnahmen-urheberrechtswidrig-5-U-176-04.html)

TAUSENDMAL BERÜHRT = LG Frankfurt a.M. 2.12.1993 (2/3 O 736/92). In: *GRUR*, 1996: p. 125-126

TELEFAXGERÄTE = BGH 28.1.1999 (I ZR 208/96). In: *ZUM*, 1999: p. 649-652.

TELE-INFO-CD = BGH 6.5.1999 (I ZR 199/96). In: *JurPc* Web-Dok. 124/1999 (www.jurpc.de/rechtspr/19990124.htm)

THUMBNAILS = LG Hamburg 5.9.2003 (308 O 449/03). In: *JurPc* Web-Dok. 146/2004 (www.jurpc.de/rechtspr/20040146.htm)

TONBANDVERVIELFÄLTIGUNGEN = BVerfG 7.7.1971 (1 BvR 775/66) (www.jura.uni-sb.de/urheberrecht/entscheidungen/bverfg/1bvr775-66.html)

TONTRÄGERSAMPLING = OLG Hamburg 18.4.1991 (3 W 38/91). In: *GRUR Int.*, 1992: p. 390-391.

UMFANG DES ZITATRECHTS = OLG München 11.1.1990 (6 U 5807/87). In: *ZUM*, 1990: p. 252-253.

URHEBERRECHTSVERLETZUNG DURCH „THUMBNAILS“ = LG Hamburg 26.9.2008 (308 O 248/07). In: *JurPc* Web-Dok. 11/2009 (www.jurpc.de/rechtspr/20090011.html)

ÜBERSPIELEN VON SCHALLPLATTEN = BGH 21.11.1952 (I ZR 56/52). In: *GRUR*, 1953: p. 140-143.

VERHÜLLTER REICHSTAG = BGH 24.1.2002 (I ZR 102/99). In: *GRUR*, 2002: p. 605-606.

VERVIELFÄLTIGUNGSSTÜCKE = BGH 14.4.1978 (I ZR 111/76). In: *GRUR*, 1978: p. 474-477.

VORRATSDATENSPEICHERUNG = BVerfG 11.3.2008 (1 BvR 256/08). In: *Jur-PC* Web-Dok. 59/2008 (www.jurpc.de/rechtspr/20080059.htm)

WK-DOKUMENTATION = BGH 12.6.1981 (I ZR 95/79). In: *GRUR*, 1982: p. 37-40.

További jogesetek:

LSG v. TELE2 = *Case C-557/07* - LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten GmbH / Tele2 Telecommunication GmbH (19.02.2009)

PROMUSICAE v. TELEFÓNICA = *Case C-275/06* - Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU (29.01.2008)

SABAM v. TISCALI = SABAM v. S.A. Tiscali (Scarlet), District of of Brussels, No. 04/8975/A, Decision of June 2007, *AEJL Translation Series*, 2008: p. 1279-1292.

UNIVERSAL MUSIC v. SHARMAN = Universal Music Australia Pty Ltd. v. Sharman License Holdings Ltd., [2005] *FCA* 1242

WTO-PANEL = WT/DS160/R, 15 June 2000 (www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/1234da.pdf)

TÉZISEK

1. A gazdasági és társadalmi szokások, így az értékesítési csatornák és módszerek, a reklámozás, az emberi kommunikáció, az oktatás és tanulás, végső soron az élet szinte minden területe jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Ebben nem elhanyagolható, sőt, szinte központi szerepre tett szert a digitális technológia. Ez ugyanis az analóg technológiát (eszközöket és módszereket) felváltva idő-, tér- és energiatakarékosabb cselekvéseket tett lehetővé.

A digitális technológia a szellemi alkotó tevékenységre is rendkívüli hatást gyakorolt. Egyrészt *a szellemi alkotások* (legalábbis amelyiknél ez szóba jöhet) *korlátlan mértékben, változatlan minőségben manipulálhatóvá váltak*. A digitális hálózatok kiépítése révén egyúttal *a művek terjesztése és az azokhoz való hozzáférés és a róluk való véleményformálás is átalakult*: könnyebbé, gyorsabbá és hatékonyabbá vált – mind térben, mind időben.

Mindez a globalizáció jelenségével karöltve az emberi érintkezések addigi tradicionális formáit alapjaiban változtatta meg. Napjainkra az emberek (leginkább a fiatalok) többsége nehezen tudja elképzelni az életét a digitális technológia különböző formái nélkül. E téren az Internet játssza a domináns szerepet.

2. Ez a szerzői jog vonatkozásában is több lényeges következménnyel jár. Egyrészt napjainkra a szerzői alkotó tevékenység általánossá vált. Számítógépes szoftverekkel bárki képes dalt írni, az Internet segítségével pedig ezen alkotások terjesztése is leegyszerűsödött. Végeredményben a hagyományos szerzői jogot egy *új szerzői jogi koncepció* tűnik felváltani, melyben a „*user generated content*” egyre nagyobb szerepre tesz szert.

Napjaink szerzői jogsértéseiért mégsem lehet kizárólag azok elkövetőit hibáztatni. Az elmúlt egy-két évtizedben bebizonyosodott az Internet határtalansága. A mindennapi kultúrára legnagyobb hatást gyakorló irodalom, zene-, film-, illetve fotóművészet tömegessé válása folytán *az alkotómunka elveszítette megbecsültségét*, a szerzői jog tisztelete részben megszűnt. A fiatal internetes generációk ugyanis – ellentétes domináns példa híján – úgy érezhetik, hogy a könnyen, gyorsan és olcsón hozzáférhető anyagoknak nincs értéke. Másodsorban az emberi alkotómunka, ha nem is kizárólagosan, ám rendszerint nem nélkülözi a múltbéli példákra való támaszkodást. S mivel a széles hozzáférés lehetősége a források mértékét is meghatározta, ezért a szellemi alkotások újbóli – engedély nélküli – felhasználása mindennapossá vált.

Napjainkban ádáz háború dúl a jogosultak és a felhasználók között, melyben mindkét oldal az általa jogosnak vélt előjogok megtartására, esetleg kiszélesítésére törekszik. Vajon minden esetben a jogosultak védelmének kell érvényre jutnia, esetleg elképzelhető, hogy a társadalom tagjai széles körben használhassák fel szabadon a jogvédett alkotásokat? A doktori értekezés e háború több csatáját kívánja bemutatni, szemügyre véve, hogy az egyes digitális technológiák mennyiben eredményezik a fogyasztói, avagy a jogosulti oldal megerősödését.

3. Az Egyesült Államok, valamint Magyarország, Németország és Ausztria szerzői jogának összehasonlítását határozottan indokolja, hogy e jogterület látványosan magán viseli a két jogcsalád eltéréseit. Ez a szerzői jog terén a „*copyright*” és „*Urheberrecht*” koncepciók szembenállásában ütközik ki. Az Egyesült Államokban a *copyright* rendszer alapját az Alkotmányban megtalálható „*Copyright Clause*” adja. Ez a felhatalmazás egyszerre biztosítja a szerzőknek a műveikhez fűződő jogait és a közösségnek a tudás terjesztéséhez kapcsolódó érdekét. Mindent egybevetve az angolszász „másolási jog” a tudományok és hasznos művészetek kreatív *továbbfejlesztésére* fókuszál. Ezzel szemben a kontinentális „szerzői jog” a kreatív alkotótevékenység eredményeként *létrehozott művek védelmére* koncentrálna.

E két ellentétes beállítódás több lényeges következménnyel jár. Így az Egyesült Államokban a döntő tényezőt a *kizárólagos vagyoni jogosultságok* adják, míg a morális jogok csak elenyésző mértékben részesülnek védelemben. Ezzel szemben a kontinentális országokban a személyhez fűződő jogosítványok kiterjedt védelmet élveznek. Ugyancsak feltűnő eltérés, hogy a kontinentális jogrendszerekből ismert *szomszédos jogi védelem* az Egyesült Államokban ismeretlen, az előadóművészeket, a hangfelvételek és a filmek előállítóit, illetve a rádió- és televízió-szervezeteket szintén „*copyright*” védelem illeti meg. Végül az Egyesült Államok jogrendszere a *precedensjogon*, vagyis a konkrét jogesetek, illetve az azokban fellelhető jogi tételek következetes alkalmazásán nyugszik. Ezzel szemben az európai országokban a *törvénypozitivist*a hagyományoknak megfelelően a vezető szerep a jogalkotóé.

Mindezek a szerzői jogra, illetve a szabad felhasználások eseteire is közvetlen hatást gyakorolnak. Míg a fair use teszt a bírói jogfejlesztés elismeréseként vált az Egyesült Államok szerzői jogi törvényének (*USCA*) a részévé, addig az európai országokban a bírák mindenkor a törvényi előírások érvényre juttatására törekednek. Ennek megfelelően a kontinentális országokban új felhasználási módok/technikák megjelenésekor a bírák csupán a szubszumpciót hívhatják segítségül a kérdés megválaszolásához.

4. Az elmúlt évtizedekben bekövetkező technológiai robbanás a szabályozás lazítása iránti társadalmi érdek megerősödését eredményezte. Kiváló példa erre a fénymásolás, amely gyors, könnyű és olcsó formáját jelentette a „papír alapú tudás” terjesztésének, az ahhoz való hozzáférésnek. A készülékek tömeges elterjedése folytán a jogalkotó indokoltan tette mérlegre a jogosultak és a társadalom érdekeit, s döntött egy arany középút, a jogdíjak bevezetése mellett. Ebben az egyensúlyi helyzetben lehetővé vált a magáncélú másolatok készítése a jogosultaknak fizetendő ellenszolgáltatás fejében. Érdekes, hogy az európai kontinenssel ellentétben az Egyesült Államok nem látta indokoltnak se akkor, se napjainkban a kötelező központi jogdíjrendszer kiépítését.

A digitális technológia megszületése és elterjedése az előző képletet sajátosan befolyásolta. Míg az analóg technológiával történő többszörözés esetén a másolat nem érte el az eredeti műpéldány minőségi színvonalát, sőt további példányok készítése esetén (illetve egy bizonyos idő elteltével) látványos minőségromlás volt megfigyelhető, addig a digitális technológiáknak köszönhetően ez többé nem fordulhat elő. Ma már bármennyi, az eredetivel megegyező minőségű másolat készíthető, akár közvetlenül (például CD-k átírásával), akár az adatok Internetes továbbítását követően (például *P2P* keretei között).

5. Az értekezés ezért arra tesz kísérletet, hogy a rengeteg technológiai újítás közül kiemeljen néhány olyat, amely a szabad felhasználás témakörével közvetlenül kapcsolatba hozható, még ha nem is minden esetben illeszthető be annak keretei közé. Ennek, s végső soron az egész értekezésnek az a célja, hogy rávilágítson a szerző azon véleményére, hogy *az érintett technológiák semmi esetre sem tekintendők automatikusan rossznak*, csak azért, mert a szerzői jogosultak fennálló jogosultságait érintik, esetleg azok kedve ellenére. Valamennyi új felhasználási forma eseti elbírálást igényel.

6. A II. és a III. Rész a kontinentális szabad felhasználás, illetve az Egyesült Államokból ismert fair use teszt definícióját, fogalmi elemeit, alapjellegzetességeit, bírósági gyakorlatát, az esetleges vitatott kérdéseket, valamint az eljárásjogi szerepüket mutatja be. E fogalmi alapvetés révén a későbbi részek könnyebben értelmezhetőek, követhetőek lesznek. A két nagy jogcsalád szerzői joga közötti, fentebb említett sajátosságok ugyanis határozottan rányomják bélyegüket e témakörök megítélésére. Bár a kontinentális esetkörök és a fair use teszt egyaránt kimentő körülményként alkalmazandó az engedély vagy jogdíjfizetés nélküli

felhasználások esetén, azonban a konkrét esetben alkalmazható faktorok/feltételek gyakran komoly eltérést mutatnak.

7. A IV. Rész a digitális samplingelés témakörét vizsgálja meg. Ez egy olyan technológiai eljárást takar, amelyben valaki szerzői jogilag védett, avagy nem védett hanganyagokat digitális formában lemásol, majd azokat módosítva és más elemekkel kombinálva új zenét hoz létre. E témakör alapos vizsgálatát az teszi indokolttá, hogy a szintetizátorok, illetve a számítógépes programok segítségével történő „kölcsonzés” által gerjesztett viták nehezen illeszthetők be korunk szerzői jogi rendszereibe. A samplingelés ugyanis a jogosultak többszörözési, átdolgozási és terjesztési jogait tűnik sérteni. A nemzeti és nemzetközi szabályanyag, illetve a joggyakorlat fényében megállapítható, hogy ugyan szűk körben, de megengedettnek tekinthető a sampling. A kontinentális országokban az idézés, a magáncélú többszörözés, valamint a német jogterületeken a „szabad használat/átdolgozás” jogintézménye hívható segítségül, az Egyesült Államokban pedig a fair use teszt alapján mentesülhet a samplingelő a felelősségre vonás alól.

8. A közkeletűen *fájlcserelésnek* nevezett jelenség a digitális szerzői jog talán legnagyobb kihívásának tekinthető, amely határokat átívelve minden szerzői jogosultat érinthet, s valószínűleg nem tévedés kijelenteni, hogy az internetes társadalom tagjainak jelentős hányada részt vesz benne. Hogy a helyzet mennyire nem egyszerű, mutatja maga az alap jogi probléma. A szerzői jog valamennyi országban kizárólagos vagyoni jogosultságokat biztosít a jogosultaknak. A modern demokratikus rendszerek viszont alkotmányos szinten rendelkeznek az információhoz jutás, illetve a szólásszabadság intézményéről, amelyek adott esetben szerzői jogi műveket is érintő cselekményekben nyilvánulhatnak meg. Végző soron tehát a kérdés az, hogy a szerzőknek biztosított egyedi jogok, illetve a társadalom tagjainak garantált alapvető szabadságjogok ütközése esetén mi a teendő.

A fájlcsereelő szolgáltatások üzemeltetővel szembeni küzdelem összehasonlításának feltűnő eleme, hogy míg az Egyesült Államokban a szolgáltatókkal szembeni fellépés legfontosabb eszköze a *másodlagos vagy közvetett jogsértés* elmélete, addig a kontinentális országokban e felelősségi forma ismeretlen. Az Európai Unióban létező „nyilvánossághoz közvetítés kizárólagos joga”, illetve az *Elker-irányelv* és a *Jogérvényesítési irányelv* sajátos közvetett felelősségi (inkább „*responsibility*”, semmint „*liability*”) formulái mégis megfelelő eszköznek tűnnek a szolgáltatókkal szembeni fellépés során.

A magánszemélyek felelőssége terén feltűnő eltérést jelent, hogy míg a kontinentális országok a jogosultak kizárólagos jogaként ismerik el a védett tartalmak *nyilvánosság számára hozzáférhető tételét*, addig ilyen jog az Egyesült Államokban nem ismert. Ott, ha valaki csak hozzáférhetővé tesz egy fájlt, nem követ el jogsértést, amint azonban azt másvalaki letölti, a terjesztés kizárólagos joga csorbul. A magánszemélyek a fair use teszt alapján, ha nagyon ritkán is, de kimenthetik magukat az Egyesült Államokban, a szabad felhasználás alkalmazhatósága viszont gyakorlatilag kizárt a kontinentális országokban.

SUMMARY

1. The economical and social trends, including the methods of marketing, sales promotion, human communication, education and studying, and almost every section of the life went through significant changes over the past decades. The digital technology, which made available new time, space, and energy saving activities through replacing analogue technologies, earned an essential, leading role in this transition.

The digital technology had an extraordinary influence on intellectual property law as well. On the one hand, *the compositions can be manipulated unrestrictedly and in unchanged quality*. Through the development of digital network *the distribution of and access to the works and the expression of the opinions thereof has changed* as well: it became easier, faster and more effective – both in time and place.

This whole area, in connection with globalization, has fundamentally changed the previous traditional forms of human relations. Most of the people (mainly younger generations) can hardly imagine their life without digital technologies (where the Internet has a leading role).

2. The effects of the above mentioned facts also have a serious impact upon copyright law. Nowadays the act of creating copyrighted works has become a daily routine. With the help of computer software anybody can create music, which can be distributed via the Internet easily. The traditional concept of copyright law seems to have been changed by a new one, where the „*user generated content*” earns an always bigger role.

However those people, who commit everyday copyright infringements, shall not be blamed solely. Because of the boundlessness of the Internet, and the mass creation of literary, musical, audiovisual, and photographic works, which has the greatest effect upon everyday culture, *the creative activity lost its appreciation*. The young Internet user generations – in the lack of a dominant opposite example – may feel that the easily, fast and cheap available materials do not have any value. On the other hand, because of the broad access to the sources the making of new works through the use of previous works without any consent of the right holder has become a common activity.

Nowadays we are witnesses to a desperate war between right holders and users, where both sides aim to maintain or even broaden the privileges that they find reasonable. It is a live question, as to whether the right holders’ protection should always prevail, or should

members of society be able to use freely the copyrighted works in a wider scope? This PhD thesis wishes to introduce some themes of battles of this war, in particular examining how the digital technologies result in the strengthening of the users' or the right holders' interests.

3. The comparison of the legal system of the United States of America, Hungary, Germany and Austria is firmly justified by the fact that in this area of the law there are major differences between the two legal families. This stands out in the field of IP law particularly in the “*copyright*” and the “*Urheberrecht*” regimes. In the United States the basis of the copyright system can be found in the U.S. Constitution’s “*Copyright Clause*”. This grants the rights of the authors of their works, and the interest of the society for the distribution of information at the same time. To sum up, the Anglo-Saxon “*copyright*” focuses on the *creative improvement of arts and useful sciences*, whilst the continental “*authors’ rights*” regime concentrates on the *protection of the works made as a result of a creative intellectual activity*.

These two contradictory positions have many important consequences. For example in the United States the *exclusive economical rights* have greatest importance, whilst the moral rights receive only an insignificant defense. On the contrary in the Continental countries the moral rights have a broad defense. It is also a striking difference that the *neighboring (subsidiary) rights* of the Continental regimes are unknown in the United States, the performers, the producers of phonograms and of motion pictures, and the radio and television organizations have also “*copyright*” protection. Finally the United States’ legal system is based on *precedent law*, that is, the consequent usage of the decisions and the legal thesis therein. Contrary to this, in the European countries, according to the *positivist traditions*, the legislature has the leading role.

All these have a direct influence on the types of free uses as well. Whilst the fair use doctrine became part of the Copyright Act of the United States (*USCA*) as a result of the acknowledgement of the judicial law development, in the European countries the judges are always bound to assert the statutory provisions. According to this in the Continental countries, when a new use/technology emerges the judges can only answer the question by means of the subsumption.

4. The technological explosion of the last twenty years has resulted in the strengthening of the social interest for loosening the statutory regulations. Photocopying is a great example

for this. Photocopying is a fast, easy and cheap form of the dissemination of and access to “knowledge on paper”. Since the mass spread of the photocopy machines the legislator balanced the interests of the right-holders and the users upon good ground, and decided to introduce a golden mean, the reprography royalty. In this balanced situation the creation of private copies became possible in turn of the right-holders’ compensation. It is interesting that the United States’ legislator never found it justified to introduce an obligatory central royalty system.

The birth and growth of digital technology affected the above situation directly. Whilst in case of reproduction with analogue technologies the quality of the copied work never reached the level of the original one’s quality, moreover creating some extra copies (or simply the elapse of years) could result in a major deterioration of quality; in case of digital technologies this can does not happen anymore. Nowadays any quantity of copies can be made in the same quality as the original one, even directly (from a CD) or after the distribution of data through the Internet (for example with the help of P2P).

5. This thesis tries to emphasize some of the numerous technological innovations that can be connected directly with the topic of free use, even if the innovations can not fit into the frames of the present IP regimes. The aim of the thesis is to throw light (in my opinion) on the fact that the technologies dealt with in this thesis shall not be deemed automatically wrong, only because they affect the right-holders’ rights, even if against their liking. All uses require separate inquiry.

6. Part II and Part III introduce the definition, elements, basic features, court practice, the possible controversial questions, and the procedural role of the continental free use exceptions, and the fair use doctrine of the US copyright law. With the help of this theoretical foundation all subsequent Parts will be built upon and flow from this foundation. The major differences of the two legal families have a considerable effect on these topics as well. Although both the free use exceptions and the fair use doctrine shall be used as an excuse (affirmative defense) in case of uses without prior permission and paying royalties, but the exact applicable factors/conditions show significant divergences.

7. Part IV examines the question of digital sampling. This means a technological process, where somebody copies segments of copyrighted or non-copyrighted musical works in digital

form, then creates a new musical composition through modifying and combining these segments with other ones. The thorough analysis of this process is justified by the fact that the debates generated by the “borrowing” with synthesizers and computer software can hardly fit into the copyright regimes of our times. The sampling seems to infringe the right holders’ exclusive rights to copying, transforming, and distributing their works. In light of the national and international provisions and of court practice it shall be established that digital sampling can be a lawful activity, though only within a limited scope. In the continental regimes citation, private copying exception, and in the German language countries the “Freie Benutzung” (some kind of “free transformation”) can be invoked to help the users, whilst in the United States the user can excuse his activity under the fair use doctrine.

8. The phenomenon commonly called as “file-sharing” is maybe the greatest challenge of the digital copyright law, which can affect all the right holders through crossing all the borders, whilst it is not a mistake to declare that most of the Internet society participates in the file-sharing. The seriousness of the situation is showed by the basic legal problem. The copyright law guarantees in every country exclusive economical rights to the right holders. The modern democratic regimes guarantee on the other hand at the constitutional level the rights of obtaining information and free speech, which can be manifested in activities that affect copyrighted works. The final question is therefore what shall be done in the collision of the exclusive right of authors and of the basic constitutional freedoms of the society.

This is a striking element of the battle against the operators of file-sharing systems that whilst the strongest weapon against them is the concept of secondary or indirect infringement in the United States, in the continental countries this concept is unknown. The right of making available to the public, and the special “indirect responsibility” declared by the E-Commerce and Enforcement Directives seems to be adequate means for the fight against the operators in the European Union.

It is also a visible difference regarding the liability of the private users that whilst the continental countries declare the right of making the copyrighted content available to the public as an exclusive right of the right holders, in the United States nothing similar exist. Therefore, if somebody makes a file available they do not commit an infringement. However, as soon as anybody downloads that file, the right of distribution suffers harm. The private users – in a limited scope – may excuse themselves in the United States under the fair use doctrine, whilst the free use exceptions are almost inapplicable in the continental regimes.